Buk Baibel long Kaninuwa

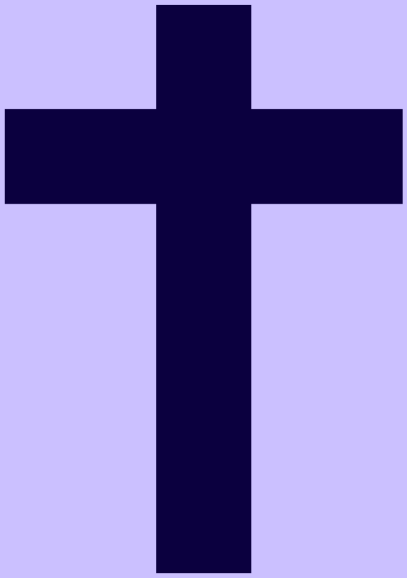

Portions of the Holy Bible in the Kaninuwa language of Papua New Guinea

Buk Baibel long Kaninuwa
Portions of the Holy Bible in the Kaninuwa language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Kaninuwa long Niugini

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kaninuwa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-04-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
4bd5ff25-b536-53c8-9426-bc0ecd08c86d

Contents

Kabikona 1
Yauna 33
Yona 59
Maka 63
Bunanige 103

Kabikona

Givimayeta

Nufunufu nofe i iyaviya kafa viuḡu fasinei. I iyavita namaise fwayafwaya kana matatafu i vibutu, namaise namoḡa i vibutu eketa namaise fiyao Isineni i vibutu. Tofwa nuwesi nakanakasisi viginiwa nofe sinenei.

Nuyavana 1-11 i iyavita namaise fwayafwaya keta namoḡa Guyau i mikifufunisi. Nofe sifufunama ta ginaḡanaiya o Adama keta Ive, Keni keta Ebeni, Nowa keta ukowasobu, eketa Babeni numa manuwanoḡomatesi fasisiyai.

Nuyavana 12-50 i iyavita namaise fiyao Isineni i vibutu. Nofe sifufunama ta ginaḡanaiya Ebenaamu, natuna Aisake, waḡana Yakobo keta Yakobo natu-natuna nasi 12 Isineni fasekwina nenei.

Gwadinama aitevana nufunufunama nofe i viginiwiya muka ita iyaveita kana wava, atu tosanamana si vitumaḡana vitana Mosese nofe sifusifufu i viginiwiya fiyao Isineni fasisiyai be yo sina tukuya namaise Guyau i gibokeisi yana namonamoḡa keta avana i fufuniya fasisiyai. Mosese nufunufu nofe i viginiwiya kamo 1500 keta 1230 B.C. kana kawasasai.

Guyau abama, fwayafwaya keta namoḡa i fufunisiya. (1:1—2:25)
Go'yona keta kuvavana kasi kafa viuḡu. (3:1-24)
Adama nenei tu i niya Nowa nenei. (4:1—5:32)
Nowa keta ukowasobu. (6:1—10:32)
Babeni numa manuwanoḡomatesi. (11:1-9)
Semi nenei tu i niya Ebenamu nenei. (11:10-32)
Ebenaamu, Aisake, keta Yakobo. (12:1—35:29)
Isowa susukwana. (36:1-43)
Yosefa keta sisitaina. (37:1—45:28)
Fiyao Isineni Itifita nenei. (46:1—50:26)

Kifufuna Vauvau

1 Kafa viuḡuwai Guyau abama keta fwayafwaya i fufunisiya. 2 Eatu
maiunuununa keta kawakakavina keta kumanovana kunukubana ogodibu
i gikafufuya. Keta Guyau Kanununa etanei i kanukanuwedadaniya.

3 Keta Guyau i bwaduwa, “Mayesina, ku kikinomana,” keta mayesina
i kikinomana. 4 Guyau mayesina i kitiya dewadewana eketa mayesina
i nutakiya kumanovana nenei.
5 Keta mayesina i weniya *kuyadayada* atu kumanovana i weniya
nuwabuna. Keta navinavi i kakaviya atu nuwabuni i kikinomana, na naki
kuyadayada kafa viuḡu.

6 Guyau i bwaduwa, “Baiyavana, ku kikinomana ukowa kasi kawasasai be
ku nutakiya kabaḡa nuwesi nenesiyai.” 7 Eketa na naki maise i kikinomana.
Guyau baiyavana i fufuniya ebe ina nutakiya ata kana ukowa keta tanowa
kana ukowa.
8 Baiyavananama i weniya *abama*. Keta navinavi i kakaviya atu nuwabuni
i kikinomana, na naki kuyadayada kana vinuwa.

9 Keta Guyau i bwaduwa, “Ukowa abama kanonovanei i kavivau kabaḡa
tamokaḡa nenei atu fwayafwaya kasakasanina ku kikinomana.” Eketa

1:3 2 Kononita 4:6 **1:6** 2 Fita 3:5

na naki maise i kikinomana. 10 Kasakasanina i weniya *fwayafwaya*
atu ukowa i kaviviya i weniya *gibo*. Keta Guyau i kitiya naki dewade-
wana. 11 Yota i bwaduwa, “Kisisiku tuninatunina fwayafwaya nenei
i kawananaimi. Kai vivisisimi, kai na kavami be na susukwami.” Eketa na
naki maise i kikinomana. 12 Kisisiku tuninatunina fwayafwaya kasakasa-
ninei si tafwa. Kai vivisisisi, kai na kavasi be na susukwasi si viuwa maise
kiayonisi. Keta Guyau i kitiya naki dewadewana.
13 Keta navinavi i kakaviya atu nuwabuni i kikinomana, kuyadayada kana
vitonu.

14 Keta Guyau i bwaduwa, “Kimayeta, kawasasakaoḡowai kwa kikinomana
be kwa nutakai kuyadayada nuwabuna nenei be kwana vikiyakiyaya tu-
tuya, kuyadayada, keta manamana. 15 Kwana tafa kawasasakaoḡowai be
fwayafwaya mayesina kwana veniya.” Eketa na naki maise i kikinomana.
16 Guyau kimayeta nuwesi nakanakasisi i fufunisiya, tafana nakasina
kuyadayada ina visimeiya atu tafana kabegona nuwabuna ina visimeiya.
Keta yota kinavinavi i fufunisiya. 17 Guyau kimayeta kawasasakaoḡowai
i tenisiya be fwayafwaya sina tafiya, 18 be yota sina visimeisiya kuyadayada
keta nuwabuna be yota sina nutakiya mayesina kumanovana nenei. Keta
Guyau i kitiya naki dewadewana.
19 Keta navinavi i kakaviya atu nuwabuni i kikinomana, kuyadayada kana
vinufunina.

20 Guyau i bwaduwa, “Ukowa, ku maḡa gevageva tunisitunisi na yawasisi
yota maise manuwa kawasasakaoḡowai.” 21 Guyau i fufunisiya
gibo kana kabikeya be iba tamokatamokaḡa ukowa sinenei
yawayawasisi si savisavivina tututausi kasi kikitana maise, yota manuwa
tamokatamokaḡa tauna kana kikitana maise. Keta Guyau i kitiya
naki dewadewana. 22 I sawanuwagabubuwisiya keta i iyavisiya i bwaduwa,
“Gevageva, kwana vinatunasiwasiwaḡa keta kwana yagwana be gibo
kwana vimaiya. Manuwa, kwana vinatunafuwaḡa keta kwana yagwana
fwayafwaya etanei.”
23 Keta navinavi i kakaviya atu nuwabuni i kikinomana, kuyadayada kana
vi5.

24 Guyau i bwaduwa, “Fwayafwaya, yomuyomu tamokatamokaḡa
ku gikikinomaneisi nimwauwai be kidagimai, be yota tooyaḡayaḡaḡa
tamokatamokaḡa, tauna kana kikitana maise.” Eketa na naki maise
i kikinomana. 25 Eketa Guyau i fufunisiya yomuyomu nimwauwai be
kidagimai, be yota tooyaḡayaḡaḡa tamokatamokaḡa, tauna kana kikitana
maise. Keta Guyau i kitiya naki dewadewana.
26 Keta Guyau i bwaduwa, “Namoḡa tana fufuniya kata kitakita maise
ebe tasike kita maise. Be tasike nimasiyai tana tenisiya gibo kana iyana
keta manuwa kawasasakaoḡowai, yomuyomu fwayafwaya kana matatafu
nenei, yota tooyaḡayaḡaḡa fwayafwaya nenei si savisavivina.”

27 Eketa Guyau namoḡa i fufunisiya tanake kana kitakita maise,
Guyau kana kitakita maise i fufunisiya namoḡa,
namoḡa keta gumayogu i fufunisiya.

28 Guyau i sawanuwagabubuwisiya keta i iyavisiya i bwaduwa,

1:26 1 Kononita 11:7 **1:27** Madiu 19:4, Maka 10:6 **1:27** Kabikona 5:1,2

“Kwana vinatunasiwasiwaḡa keta kwana yagwana, be fwayafwaya kwana vimaiya keta kwana visimeisiya. Gibo kana iyana yota manuwa kawasasakaoḡowai be yomuyomu matatafuna fwayafwayai si savisavivina, kwana visimeisiya.”

29 Guyau i bwaduwa, “Iba matatafuna fwayafwayai maise kai vivisisisi keta kai viviuwasi, a venimiya tasike kami kabwaga. 30 Keta yomuyomu-wanawanaki yota manuwa be tooyaḡayaḡaḡa fwayafwaya etanei na yawa-sisi, a venisiya kisaya o kabwaga fasinei.” Eketa na naki maise i kikinomana.

31 Guyau iba matatafuna i fufunisiya, i kitiya naki dewabauna.

Keta navinavi i kakaviya atu nuwabuni i kikinomana, kuyadayada kana vi6.

2

Kuyadayada Kana Vi7 Nenei Guyau I Viyawasiya

1 Abama, fwayafwaya keta iba matatafusi kasi kikifufuna naki i kakaviya.
2 Keta Guyau yana kifufuna i nusafuya, eketa kuyadayada kana vi7 nenei i vidawana eketa i viyawasiya. 3 Eketa kuyadayada kana vi7 Guyau i sawanuwagabubuwiya keta i tenesiniya, uḡuna kuyadayadanama nenei o i viyawasiya yana kikifufuna kana bunanige matatafuna nenesiyai.

4 Eketa namaise Guyau abama keta fwayafwaya i fufunisiya, naki maisemoka sifusifufuna.

Yave Namoḡa I Fufunisiya

7 Keta Yave Guyau fwayafwaya kafusisimina nenei namoḡa i gikamakamiya. Keta i kawasiveiya yawasina namoḡa niunei keta namoḡa i yawasa.
8 Keta Yave Guyau baguna i baguniya Ideni nenei gagasa kuweyaina keta namoḡanama i gikamakamiya nokomai i teniya. 9 I fufunisiya kai dewabausi nokomai si tafwa keta si sakuna uwasi dewadewasi. Baguna sinefounei kai nuwesi si misiniya. Kai tamokaḡa i misiniya o yawasi kana kai eatu tamo o dewadewana keta goyona kasi kafa sanamana kana kai.

15 Keta Yave Guyau namoḡa baguna Ideni sinenei i teniya be ina saviviniya keta yota ina kitavikaviniya. 16 Yave Guyau namoḡa i iyaviya i bwaduwa, “Ka nufota avi kai uwana kuna kaniya baguna sinenei. 17 Atu namai dewadewana keta goyona kasi kafa sanamana kana kai muka nenei kuna ka. Tovanama kuna kaniya, kuna mateya.”
18 Yave Guyau tauna nenei i bwaduwa, “Namoḡa kana kisina i fakwafakwa atu muka dewadewana. Unana ana fufuniya be ina ovivitiya.” 19 Keta fwayafwaya i viya keta yomuyomu matatafusi be manuwa matatafusi i gikamakamisiya. Keta i nemiisiya namoḡa nenei be ita kitiya namoḡa namaise kasi wava ita kavenena, keta namaise kasi wava i viweneya naki maise kasi wava.
20 Namoḡa, manuwa kawasasakaoḡowai be yota yomuyomu nimwauwai eketa kidagimai matatafusi kasi wava i kavenena, eatu muka tamo nama ita nufotai Adama* kana toovivita.
21 Eketa Yave Guyau namoḡa i visanafuwiya keta i banumatemateya. Keta yawane i banubanuwa nenei, Guyau namoḡa ninivatavatanina i viya atu viyo nenei kawakivina i tenefotiya. 22 Yave Guyau gumayogu i gikamakamiya namoḡa ninivatavatanina nenei eketa i nemiiya namoḡa nenei.
23 Namoḡa i bwaduwa,

2:2 Ibeniu 4:4,10 **2:2** Yauna 20:11 **2:7** 1 Kononita 15:45 **2:9** Kenokita 2:7, 22:2,14 * **2:20** Ibeniu fonasiyai, Adama kana givina maise namoḡa.

“Nofe tanake, segā o iyau segāku
keta viyo o iyau viyoku.
Nofe tanake Namoga sinenei i viya,
na fasinei ana weniya Gumayogu.”†

24 Na fasinei namoga amana keta ayona ina teweisiya eatu kawana nukusi
sina saviya tamo nenei, eketa kasi nuwa sina vitamokāga.
25 Namoga keta kawana nukusi gonegonesi atu muka sita sinemumu.

3

Namaise Go'yona I Viugu

1 Yomuyomu kidagimai Yave Guyau i fufunisiya sinesiyai mwata tanake
tovikanononoonaona. Mwata gumayogu i nutonidadaniya i bwaduwa, “Ven-
emokena Guyau i iyavimiya muka uwa kwana ka kaisima baguna sinenei?”
2 Gumayogu i bwaduviyewa i bwaduwa, “Muka, kima kama nufota
kaisima uwasi baguna sinenei kana kawa, 3 atu kai tamokāga baguna
sinefounei i misimisiniya, Guyau i iyavikiya i bwaduwa, ‘Muka kainama uwana
kwana kaniya keta muka kwana ginuvanuvai. Taki kwana saviviniya na naki
kwana mateya.’ ”
4 Mwata i iyaviya i bwaduwa, “Muka venemokena. Muka kwana mate.
5 Kuyadayadanama nenei kwana kaniya, matami sina kabwasasa keta kwami
vitana Guyau maise kwana sanamaniya dewadewana keta goyona. Guyau
i sanamaniya keta na fasinei i sawatanimiya muka kwana kaniya.”
6 Gumayogu i kitiya kai dewadewana kana nufota kabwaga keta kana
fusa dewadewana. Nuwanuwana ina kaniya be ina sanamana, na nenei
aviyesi uwana i visiya keta i kaniya, atu tunina kawana i veniya keta i kaniya.
7 Tovanama nenei matasi si kabwasasa keta si sanamaniya tasike gonegonesi na
nenei nugweda dadana si yuna keta si suyakafukafuwa si dawanafota.
8 Tovanama navinavi kabāga i tunuwa, si nowaniya Yave Guyau baguna
nenei i niniya. Namoga keta kawana si makaviuna kai nenesiyai be Yave Guyau
muka ina kitaisi. 9 Atu Yave Guyau namoga nenei i bwauwa i bwaduwa, “Kwāga
namai?”
10 Namoga i bwaduviyewa i bwaduwa, “A nowaniwa baguna nenei. Iyau gone-
goneku na fasinei a matuta keta a makaviuna.”
11 Yave Guyau i nutoninuvanuva i bwaduwa, “Aitevana i iyaveu kwāga gone-
goneu? Kainama a iyaviwa muka kuna kaniya, naki ku kaniya?”
12 Namoga i bwaduviyewa i bwaduwa, “Gumayogunama ku venikuwa, tanake
i venikuwa kai uwana keta a kaniya.”
13 Yave Guyau gumayogu i nutoninuvenuviya i bwaduwa, “Ei, ava ku fufuniya?”
Gumayogu i bwaduviyewa i bwaduwa, “Mwata i nonukuwa keta a kaniya.”
14 Yave Guyau mwata i iyaviya i bwaduwa,

“Na ava ku fufuniya fasinei, ana vimatadawaniwa
yomuyomu nimwauwai be kidagimai matatafusi sinesiyai.
Kwāga kuna oyāgāga manawaweu
keta kafusisima o ka kabwaga yawasiu kana matatafu nenei.
15 Ana visanafuwiwa kwāga keta gumayogu kwana vikaniyabina,
keta kwāga susukwau keta gumayogu susukwana sina vikaniyabina.

---

† **2:23** Ibeniu fonasiyai, gumayogu kana nowanowana maise namoga. **2:24** Madiu 19:5, Maka 10:7,8, 1 Kononita 6:16, Efeso 5:31 **3:1** Kenokita 12:9, 20:2 **3:13** 2 Kononita 11:3, 1 Timoti 2:14 **3:15** Kenokita 12:17

Tanake debabougu ina nufuwaiya
atu kwaga kaeketuketuna kuna kanavasiya."

16 Gumayogu nenei i bwaduwa,

"Ana visanafuwiwa dauna kuna nisaiya tovanama kuna visifuga nenei,
nofe tovanama keta ina niya kuvavana nakasina vinatuna nenei.
Nuwanuwau be kawau nukusi,*
atu tanake kwaga ina vanetaniwa."

17 Adama nenei i bwaduwa,

"Kawau fonana ku nowaniya fasinei
keta kainama a iyaviwa muka kwana kaniya atu kwa kaniya,
keta kwaga neneweu fwayafwaya a ituityua.
Bunanige kuvakuvavanina kuna saviviniya yo ka kabwaga kuna nisaiya
yawasiu kana matatafu nenei.
18 Fwayafwaya ina okikinomaniya kisisiku kikikwanekwanesi keta sakasaka-
nunusi,
keta noko bwibwiyagunama kabwagina nenei kuna kawa.
19 Kuna fwasimowa bunanige nenei yo
ka kabwaga kuna viya
kana nivaniva kuna makaviniwa
fwayafwaya nenei.
Kafusisima a viya fwayafwaya nenei keta a gikamakamiwa,
keta kwaga kuna vikafusisima-savaviniwa."

20 Namoga i sanamaniya kawana ina viayowa namoga fakwafakwasi matata-
fusi nenesiyai, na fasinei i weniya Ive.† 21 Yave Guyau yomuyomu kwafinisi
i yuna keta nuya i fufunisiya Adama keta kawana fasisiyai keta i vikotonisiya.

Yave Guyau I Vikikinomanisiya Adama Keta Ive Baguna Nenei

22 Yave Guyau tauna nenei i bwaduwa, "Namoga i nemiya kita maise keta
i sanamaniya dewadewana keta goyona. Muka nimana ina tunei kai yawasi
i kakavenena, uwana ina vai ina kaniya be muka ina fakwavagata." 23 Keta Yave
Guyau i vikikinomanisiya baguna Ideni nenei, be namai fwayafwayanama
nenei i gikamakamiya Adama ina bunanigeiya. 24 I vikikinomanisiya muninei keta
i iyavisiya kikifufuna kasi wava senabimu‡ sina misiniya gagasa keweyaina
baguna Ideni nenei. Yota i teniya feto nununuina keta nuganavivineinana
be tasike sina viketofotiya ke'ta i niniya yawasivagata kana kai nenei.

4

Keni Keta Ebeni

1 Adama kawana Ive nukusi si mataveya keta Ive si visifuga eketa si vinatuna.
Si bwaduwa, "Yave yana ovivita nenei natuki ka nisaiya." Na uguna si weniya
Keni.* 2 Muniyai yota taina namoga si vinatuniya keta si weniya Ebeni.
Tovanama si nakata, Ebeni sifi kasi tokitavikavina atu Keni i vitobaguna.
3 Tova tamokaga Keni yana bagubaguna kabwagina i nemiisiya keta
i vibwanaoseiiya Yave nenei, 4 atu Ebeni yana sifi si mikivinatuna, tanaina

* **3:16** Yota kana givina nuwanuwau be kawau kuna visimeiya. **3:17** Ibeniu 6:8 † **3:20** Ibeniu fonasiyai, Ive kana givina maise fakwafakwasi. **3:22** Kenokita 22:14 ‡ **3:24** Senabimu o abama kana kikifufuna na fefesi. * **4:1** Ibeniu fonasiyai, Keni kana nowanowana maise Ibeniu fonasi kana givina kifufuna o yuna. **4:4** Ibeniu 11:4

dewabauna i nemiiya eketa i vibwanaoseiiya Yave nenei. Yave i katuvisiya Ebeni
keta yota yana bwanaose, 5 atu Keni keta yana bwanaose muka ita katuvaisi.
Keni i kayokuga keta kana nawenawe i dawanavinavina nuwagoyo.
6 Keta Yave Keni i iyaviya i bwaduwa, "Ava uguna ku nuwagoyo yo tafakaiu
i kanawenonoi? 7 Taki fufuna dawaniniina kuta saviviniya nao ata katuviwa.
Atu fufuna goyona ku saviviniya fasinei, matau ina kakanakasiya! Go'yona
niniuweu i kenokenovikifafa be ina ketosesena yomuyomu-wanawanaki maise.
Go'yona nuwanuwana nakasina be ina visimeiwa atu kwaga kuna vanetaniya."
8 Keta muninei Keni taina Ebeni i iyaviya i bwaduwa, "Ta nai wanakiyai
ta nidadana." Tovanama nokomai, Keni i misiniya keta taina Ebeni i nuvimatiya.
9 Tovanama ibanama i kikinomana muninei, Yave i nutoninuvenuviya
i bwaduwa, "Taiu Ebeni namai?"
Keni i bwaduviyewa Yave nenei i bwaduwa, "Muka ata sanamanei tanake na-
mai. Namaise, o iyau unaku kana tokitavikavina?"
10 Atu Yave i iyaviya i bwaduwa, "Ava uguna yo fufuna goyomokena
ku savivinei? Taiu ufaufana kayona fwayafwayai i bwedibwedi-kikinomana
nenekuwai. 11 Keta nofe tova ana ituwa. Unau ku nuvimatiya keta
ufaufana fwayafwaya ku viyumiya, na fasinei muka fwayafwayanama
kuna savivinei. 12 Nofe tova keta tova si nenemiya, tovanama fwayafwaya
kuna saviviniya, muka kabwaga ina veneu. Muka tamo ya kafa fakwa keta
kuna vitovenukaokaogowa fwayafwayai."
13 Keni Yave i iyaviya i bwaduwa, "Kaku vimatadawana i nakatamoka, muka
kaku fata. 14 Kimoki kwaga ku kwavikwavinikuwa fwayafwaya nofe nenei keta
yota neneweu. Ana vitovenukaokaogowa fwayafwaya etanei keta aitevana
ina nisaikuwa, ina nuvimatikuwa."
15 Atu Yave i nufata i bwaduwa, "Muka. Taki tamo aitevana ina nuvimatiwa,
yawasi 7 ana nuyaunisiya kwabu fasinei." Na fasinei Yave kiyakiyaya i teniya
Keni nenei be aitevana ina venusaiya, muka ina nuvimatei.

25 Keta Adama kawana nukusi yota si mataveya keta namoga i tufuwa. Ive
si bwaduwa, "Keni i nuvimatiya Ebeni fasinei, Guyau gwadimonamona yota
i venikiya be Ebeni ina noseyaniya." Na fasinei si weniya Seta.†
26 Seta yota i vinatuna keta i weniya Inosi. Inosi yana tovai, namoga
si vibutuwa si kodukoduwa Yave nenei.

6

Namoga Yasi Fufunagoyo

5 Yave i kitiya namoga matatafusi yasi fufunagoyo i nakatamoka fwayafwayai,
keta iba matatafuna si nuwenuwiya keta si vivinuwadadanisiya o goyona
venemokena tova kana matatafu. 6 Yave tauna i vinuwakuvaniya namoga
i fufunisiya keta i tenisiya fwayafwayai, na fasinei nuwatana i dauna.
7 Eketa Yave i bwaduwa, "Namoga matatafusi ana nuyaunisiya fwayafwaya
nofe etanei. A vinuwakuvanikuwa uguna naki a fufunisiya. Na fasinei
namoga kasi matatafu keta yomuyomu nakanakasisi matatafusi be
musumususi si ooyagayagaga fwayafwaya etanei, yota manuwa matatafusi
kawasasakaogowai ana nuyaunisiya." 8 Atu Yave o Nowaga i sebobowiya.

Nowa Sifusifufuna

9-10 Nowa keta ugunina sifusifufusi nofemaise.

4:8 Madiu 23:35, Nuke 11:51, 1 Yoni 3:12 **4:10** Ibeniu 12:24 † **4:25** Ibeniu fonasiyai, Seta kana givina maise kavenena. **6:5** Madiu 24:37, Nuke 17:26, 1 Fita 3:20 **6:9-10** 2 Fita 2:5

Nowa natunatuna nasi tonu namoga kasi wava Semi, Ami, keta Yafeta. Nowa o namoga dewadewana, tanake kana kisimokena fwayafwaya etanei eyaeyana tovasima nenesiyai. Nowa Guyau i viunaniya.
11 Atu Guyau i kitiya fwayafwaya matatafuna i goyowa eketa
vikamunumunuwa i katanenega. 12 Guyau i toneiya fwayafwaya keta i kitiya
naki i goyomoka uguna namoga matatafusi ke'ta goyona nenei si fakwafakwa.
13 Keta Guyau Nowa i iyaviya i bwaduwa, "A vinuwadadana be namoga
matatafusi ana nuyaunisiya uguna vikamunumunuwa fwayafwaya i vimaiya.
Fwayafwaya kana matatafu etanei iba matatafuna ana nuyauniya.
14 Na fasinei waka kitagoyona kuna yoniya taugu fasiweu. Kai fakinisi
nenesiyai kuna yoniya. Sisiuna kuna kitutunaonota waka sinenei. Sinena
keta kwauna kuna nutamaniya kibasi nenei. 15 Kuna yoniya nofemaise. Kana
fwafwa kana niva 140 mita, kana nafanafa kana niva 22 mita, keta yana vivi-
vane kana niva 14 mita. 16 Kudukudu kuna teweiya keta kawasasa kana niva
50 senitimita kuna teniya kudukudu keta fita kasi kawasasai ina fanakwaniuga.
Waka niniunei kawa kuna fufuniya. Baionota tonusi kuna yonisiya — etana,
sinefouna, keta sifuna.
17 Ku vanenega! Ukowasobu ana teweiya keta fwayafwaya kana
matatafu ina unakafufuya be iba matatafuna na yawasina fwayafwaya
etanei ina nuvimatisiya. 18 Atu kaku dedeni a teneteniya neneweu.
Kwaga, kawau, keta natunatuu nakakawasi kwana kanasuna waka
sinenei. 19-20 Yomuyomu tunisitunisi nakakawasi kuna totoisiya nukusi.
Tamokaga namoga keta tamokaga gumayogu, manuwa tunisitunisi
nenesiyai kuna nemiisiya keta yomuyomu nakanakasisi be musumususi
si ooyagayagaga, kuna kitavikavinisiya ebe yawayawasisi sina fakwafakwa.
21 Yota kabwaga tuninatunina yagwanina kuna totoiya, uguniu nukusi
fasimiyai keta yota yomuyomu fasisiyai."
22 Eketa Nowa iba matatafuna i saviviniya Guyau i iyaviya maise.

7

Ukowasobu I Vibutuwa

1 Yave Nowa i iyaviya i bwaduwa, "Kwaga ka kisimokeu fwayafwaya nofe nenei
ya fufuna dawaniniina. Na uguna kwaga keta uguniu kwa kanasuna wakai.
2 Nama yomuyomusima eyaeyasi, kuna visiya namoga 7 keta kakawasi 7.
Atu yomuyomusima muka eyaeyasi, nao tamokaga namoga keta kawana.
3 Keta yota manuwa kuna visiya 7 keta yota kakawasi 7. Nofe kuna saviviniya
be yomuyomu keta manuwa tunisitunisi be yota sina geyana fwayafwayai.
4 Kuyadayada 7 muninei, bwabwau ana teweiya keta ina sigwana fwayafwayai
kana nivaniva kuyadayada 40 keta nuwabuna 40, ebe kikifufuna matata-
funa a fufuniya na yawasina fwayafwayai ana nuyaunisiya."
5 Keta Nowa iba matatafuna i saviviniya avana Yave i iyaviya maise.

17 Ukowasobu i unauna kana nivaniva kuyadayada 40 eketa waka
i nufutefuteiya fwayafwaya etanei.

23 Keta iba matatafuna na yawasina fwayafwaya etanei Yave i nuyaunisiya
ukowasobuwai. Namoga matatafusi be yomuyomu nakanakasisi be
musumususi si ooyagayagaga, yota manuwa nukusi, si mateya. Atu naki
aviyaonana waka sinenei Nowa nukusi, nao si fakwa na yawasisi.

6:22 Ibeniu 11:7

8

Ukowasobu muninei, ukowa i nukasana keta fwayafwaya i kokoniya.

Ukowasobu Kana Kafa Nusafu

15 Eketa Guyau Nowa i nusifufuwiya i bwaduwa, 16 “Kwaḡa na kawau keta
yota natunatuu na kakawasi nukusi waka kwana teweiya atu kwana sobuwa
menanai. 17 Kikifufuna matatafusi yawayawasisi kuna ovisiya maise
manuwa, yomuyomu keta yota matatafusi tooyaḡayaḡaḡa fwayafwaya nenei,
be sina vinatunasiwasiwaḡa keta sina yagwana be yo sina geyana fwayafwaya
kana matatafu etanei.”
18 Keta Nowa na kawana, keta natunatuna na kakawasi, waka si teweiya
atu si kikinomana menanai. 19 Matatafusi yomuyomu, manuwa keta
tooyaḡayaḡaḡa wakai si kikinomana kasi sabusabuwai.
20 Keta Nowa didiḡa i didiiya kafa vibwanaose Yave nenei eketa yomuyomu
be manuwa eyaeyasiḡa nenesiyai, tunina i visiya keta i gumatatafusiya didiḡa
etanei bwanaose fasinei. 21 Tovanama bwanaose madina i sebobowiya, Yave
tauna nuwasinenei i bwaduwa, “Muka yota tova munina namoḡa yasi fufuna
fasinei fwayafwaya ana ituya. Naki a sanamaniyanamoḡa musumususiyai keta
si nakanakata, katekatesiyai goyona si nuwinuwiisiya atu mukamokena yota
ana nuyauneisi iba tamokatamokaḡa na yawasina maise kimoki a fufuniya.
22 Tovasima fwayafwaya ina fakwafakwa,
baguna be kiyana,
yaseḡana be kwadudu,
gagasa be yavanata,
kuyadayada be nuwabuna
sina fakwafakwa, muka ina kakaveisi.”

9

Guyau Kana Dedeni Nowa Nenei

1 Keta Guyau Nowa na natunatuna i sawanuwagabubuwisiya i iyavisiya i bwaduwa,
“Kwana vinatunasiwasiwaḡa keta kwana yagwana be kwana geyana fwayafwaya
kana matatafu nenei. 2 Yomuyomu matatafusi nakanakasisi be musumususi
si ooyaḡayaḡaḡa fwayafwayai be manuwa keta iyana sina oomatumatutimiya
eketa kwami kwana visimeisiya. 3 Iba tamokatamokaḡa na yawasina o kami
kabwaga. Naki maise manatuwaina a venimiya kai viviuwasi keta kisaya o
kafa kaka. Nofe tova a venevenimiya iba matatafuna kami kabwaga.
4 Atu muka viyo na ufaufana kwana kaniya uḡuna yawasi ufaufa sinenei.
5-6 Namoḡa a fufunisiya tauku kaku kitakita maise eketa avi namoḡa o avi
yomuyomu tamo namoḡa ina nuvimatiya, tanake namoḡanama o yomuyomu-
nama ana vimatadawaniya. Taki tamo yomuyomu namoḡa ina nuvimatiya,
yomuyomunama sina nuvimatiya. Maise yota taki aitevana namoḡa tamo
ina nuvimatiya, namoḡanama sina nuvimatiya.
7 Atu kwana vinatunasiwasiwaḡa keta kwana yagwana ebe fwayafwaya
kwana vimaiya.”
8 Keta Guyau Nowa na natunatuna i iyavisiya i bwaduwa, 9 “Kwa vaneneḡa!
Nofe tova yaku dedeni ana fufuniya kwami nenemiyai eketa yota susukwami
yawane si nenemiya nenesiyai, 10 yota kikifufuna matatafusi yawayawa-
sisi maise manuwa be yomuyomu-menana yota yomuyomu-wanawanaki
wakai nukusi, matatafumi fwayafwayai nenemiyai. 11 Nofe bwadusima
nenesiyai kaku dedeni a oovikavikaviniya kwami nenemiyai. Mukamokena

9:1 Kabikona 1:28 **9:4** Visime Tafu 7:26,27, 17:10-14, 19:26, Visime Nuvinavinana 12:16,23, 15:23
9:5-6 Yauna 20:13, Kabikona 1:26 **9:7** Kabikona 1:28

yota ana visimeyei ukowasobu be kikifufuna yawayawasisi ina nuvimateisi yota fwayafwaya ina nuyaunei."
12 Guyau i iyavisiya i bwaduwa, "Dedeni kana kiyakiyaya a fufufuniya Iyau, kwami keta kikifufuna yawayawasisi nukusi kata kawasasai, yota tova i nenemiya sabusima fasisiyai. 13 Yaku tanikubo ana teniya busibusi sinenei be ina vikiyakiyaya yaku dedeni Iyau keta fwayafwaya kana matatafu kata kawasasai. 14 Tovanama kawasasakaoḡo ana gikafufuya busibusi nenei keta tanikubo ina kikinomana, 15 ana tukunakasiya yaku dedeni, Iyau keta kwami be kikifufuna matatafusi na yawasisi kata kawasasai be mukamokena yota ukowasobu yawasi matatafuna ina nuyauneisi."

11

Babeni Numa Manuwanoḡomatesi

1 Nauna o namoḡa matatafusi fwayafwaya etanei, fona tamokaḡamoka kana kituwai si nusifufuwa. 2 Noko tovanama nenei, namoḡa si toḡavenudadana gagasa kuweyaina. Fafani kana wava Sina nenei, fwayafwaya katuyaveyavenina nakasina si nisaiya keta nokomai si fakwa.
3 Keta tututausi nenesiyai si nusifufuwa si bwaduwa, "Kwa nemai, taga tana viya be tana yafofwisiya keta tana nukwafusiya be sina fakina." Si saviviniya keta taga kikiyafofosi si kiyoniiya keta kibasi nenei si gimaimaiiya. 4 Eketa si nusifufuwa si bwaduwa, "Kwa nemai, be menana nakasina tana vikanasiya tututauta fasitiyai, numa tana yoniya manuwanoḡomatesi, be ina vaneya abama ina oviya. Nofemaise tana fufuniya be tututauta kata wava tana givinakasiya ebe muka tana kafiyauyauna fwayafwaya kana matatafu nenei."
5 Si kikiyona atu Yave i sobunemiya be ina kitiya menana nakasina yota numa manuwanoḡomatesi namoḡa si yonayoniya. 6 Keta Yave i bwaduwa, "Nofe tova tasike naki yoko tamokaḡa, fona tamokaḡa nenei si nunusifufuwa. Nofe tova si vibutuwa keta sina savivina maise ebe tova munina aviyavana tamo si nuwenuwiya, naki kasi nufotamoka be sina saviviniya. 7 Kwa nemai, tana sobuwa be fonasi tana wenuya be muka tututausi sina sanamanei unaunasi yasi bwadu."
8-9 Eketa Yave i nuyauyaunisiya fwayafwaya kana matatafu nenei, eketa menana nakasina kana vikanata si vidawana. Nokomai Yave fwayafwaya kana matatafu namoḡa fonasi i wenuya. Na fasinei menana noko si weniya Babeni.*
Tova manatuwaina i kakavisiya muninei, Nowa natuna Semi ugunina nenei Ebenamu i tufuwa.

12

Yave Ebenamu I Bwauwiya

1 Yave Ebenamu i iyaviya i bwaduwa, "Ya menana keta ya sabu yota ya fasekwa kuna teweisiya, atu fwayafwayanama ana visawaveniwa nenei kuna niya.
2 Ka sabu nakasina ana veniwa keta tasike nenesiyai kunuma nakasina
ina kikinomana.
Iyau ana sawanuwagabubuwiwa.
Ka wava yota ana givinakasiya be namoḡa matatafusi sina sanamaniya keta
sina vifotuwiwa.
Kwaḡa neneweu, namoḡa kasi sawanuwagabubu sina nisaiya.

---

* **11:8-9** Ibeniu fonasiyai, Babeni kana givina maise weno. **12:1** Bunanige 7:2,3, Ibeniu 11:8

3 Tovanama namoga sina sawanuwagabubuwiwa, Iyau yota
ana sawanuwagabubuwisiya.
Atu taki namoga sina ituwa, Iyau yota ana itusiya.
Kwaga neneweu, namoga matatafusi fwayafwaya etanei
ana sawanuwagabubuwisiya."
4-5 Na tovanama nenei Ebenamu kana manamana 75. Keta i saviviniya
avana Yave i iyaviya maise. Anani i teweiya na kawana Sanai keta auna Nota
nukusi. Tovanama Anani si fakwa nenei, Ebenamu yana nogonogo keta yana
yomuyomu keta yota yana tobunanige i nisaga. Nofe ibasima nukusi i visiya
keta Kenani kuweyaina si niya.
Tovanama si kikinomana Kenani kana baionota nenei, 6 Ebenamu yana
sabu nukusi noko fwayafwayanama si venuonosiya keta si niya menana
nakasina kana wava Sekemu niniunei. Nokomai kai nakasina nini-
unei si vikabaga menana Mone nenei. Tovanama nenei Kenani fiyaosi
yawane si fakwafakwa noko fwayafwayanama nenei. 7 Nokomai Yave tauna
i tenekikinomaniya Ebenamu nenei eketa i iyaviya i bwaduwa, "Nofe Kenani
fwayafwayana susukwau ana venisiya." Eketa Ebenamu, kafa vibwanaose
Yave nenei kana didiga i didiiya. Namai Yave tauna i visawaveniya nenei,
i vimisiniiya.
Fafani Kenani sinenei, Ebenamu keta yana sabu nukusi si togavenudadana.
Muka numa sita kiyona atu vada si kifufuna keta nenesiyai si fakwa. Tovanama
sina niya mani kabagai be sina vikabaga, yasi vada si kikikuwa eketa yomuyomu
kwausiyai si unaunaniina.
Muka nugi sita bagubaguna atu yomuyomuga si kikitavikavina. Tunina yasi
yomuyomu si kakamokisiya atu tunina si vivitamanina mani namoga nukusi witi
fasinei. Eketa witinama o si fuwafuwaiya keta maneka si kakaguwana.

13

Ebenamu Keta Nota Yasi Togasisina
5 Na tovanama nenei, Nota keta Ebenamu yawane tamo nenei si ninidadana.
Nota yota yana yomuyomu yagwanisi keta yota namoga yagwanisi nukusi
yana vada nenesiyai si fakwafakwa. 6 Ebenamu keta Nota yasi yomuyomu
si yagwanamataiya keta yasi kafa ka kana kabaga o muka kasi fata. Na fasinei
nasi nuwa muka kasi fata be tamokaga fwayafwayanama nenei sina fakwa.

8 Keta Ebenamu Nota i iyaviya i bwaduwa, "Ku vanenega! Kita ugunita,
na uguna muka tana vikawabwadubwadu keta yota yata yomuyomu kasi
tokitavikavina muka tututausi nenesiyai sina vivigwaega. 9 Na uguna
tana togasisina be tana niya kabaga tuninatunina nenesiyai. Fwayafwaya
noko nautiyai ku kitakitiya. Ku vinuwadadanei avi kabaga nuwanuwau maise
o ku nai be nokomai ku fakwa. Taki kuna niya kukikikataita kuweyaina, nao
iyau ana niya kukikimawata. Eatu taki kuna niya kukikimawata kuweyaina,
nao iyau ana niya kukikikataita."
10 Eketa Nota matana i tewetamaniya Yonidani ukowa kuweyaina keta i niya
kana nivaniva Sowa menana nenei. Ukowa yagwanina yota fwayafwaya
dewadewana i kitiya vitana Yave yana baguna* maise yota fwayafwaya
dewadewana vitana Itifita nenei maise. (Na tovanama nenei Sodoma keta
Gomona o Yave yawane muka ita nuyauneisi.) 11 Nota i vinuwadadaniya fafani
Yonidani kana matatafu tauna fasinei eketa i niya gagasa kuweyaina. Nofe
ketaketanama nenei Nota keta Ebenamu si togasisina. 12 Ebenamu o Kenani

12:3 Ganetiya 3:8 **12:7** Bunanige 7:5, Ganetiya 3:16 * **13:10** Baguna Ideni. (Kabikona 2:10)

fwayafwaya nenei i fakwa atu Nota o Yonidani kana kawanau nenei i fakwa Sodoma menana nakasina niniunei. 13 Sodoma namoisi yasi fufuna naki goyomataina. Fufuna goyomokesi Yave matanei si savivinisiya.
14 Ebenamu keta Nota yasi togasisina muninei, Yave Ebenamu i iyaviya i bwaduwa, "Ku kitadadana-fanakwaniuga-dewadewa fafani tamokatamokaga nenesiyai — bomatu, gagasa, nanakoya keta yavanata kuweyaisi — namai matau ina niya kana nivaniva maise. 15 Fwayafwayanama matatafuna ku kitakitiya, kwaga keta susukwau nukusi ana venimiya. Noko yami fwayafwayavagata. 16 Ka sabu ana veniwa o muka tamo aitevana kana fata be ina ginaganagaisi. Naki maisemoka genasa fwayafwayai muka tamo aitevana kana nufota be ka sabu ina ginaganagaisi. 17 Nofe fwayafwayanama matatafuna a veneveniwa, na fasinei ku nai ku vadadaniya be ku kitadewadewai."
18 Keta Ebenamu i nogokawawa keta Mamene kana kai nakanakasisi niniusiyai i vikabaga Ebinoni menana nakasina nenei. Nokomai didiga i didiiya Yave nenei.

14

Tovanama Nota Sodoma i fakwafakwa nenei, tufomu nasi nufunina yasi tonuaviya nukusi si nemiya keta Sodoma be menana nakanakasisi na fafaninama nenei si kanasunisiya keta Sodoma tonuaviya si vatanisiya.

Ebenamu Nota I Gifafafaniya

11-12 Sodoma keta Gomona fiyaosi kasi kaniyabina si nemiya keta yasi nogonogo be kasi kabwaga matatafuna si yuna. Ebenamu auna Nota Sodoma i fakwafakwa, tanake tauna keta yana nogonogo matatafuna yota si visiya keta si niisiya.
13 Tamokaga namoga vikamunumununuwa nenei i dibwana keta i nemiya Ebenamu biga i veniya. Tovanama nenei Ebenamu tene Ibeniu i fakwafakwa tene Amonai kana wava Mamene yana kai nakanakasisi niniusiyai. Mamene na sisitaina, Esikoni keta Ane, si vinowaniya Ebenamu vitana nukusi sina vikaovivita vikamunumununuwa nenesiyai.
14 Ebenamu yana tonuaviya kasi yagwana 318 yana kabagai si tufuwa. Tovanama i nowaniya nifanifaisi auna si viya, yana namonamoga matatafusi i wenevakukusisiya keta nifanifaisi si kwavinisiya kana nivaniva Dani menana nakasina nenei. 15 Tovanama i kumanovana, Ebenamu yana tonuaviya i vitukuwisiya yoko nenesiyai keta nifanifaisi si kanasunisiya fafani tuninatunina nenesiyai keta si vatanisiya. Nifanifaisi si dibwana eketa Ebenamu yana namonamoga nukusi si omunitawisiya kana nivaniva Oba menana nakasina Damasiko bomatu kuweyaina. 16 Ibasima matatafuna nifanifaisi si gikumisiya, matatafuna i visiya. Yota Nota na yana nogonogo nukusi keta vivine be mani namoga matatafusi nukusi i nemiye-savavinisiya.

Menekisedeki Ebenamu I Sawanuwagabubuwiya

18 Menekisedeki i nemiya keta Ebenamu i venufotefotiya. Tanake Sanema menana nakasina kana tufomu keta yota Guyau Etanemokenei yana tovibwanaose. Maneka keta waini i nemiisiya keta Ebenamu i veniya.
19 Menekisedeki Ebenamu i sawanuwagabubuwiya i iyaviya i bwaduwa,

"Guyau Etanemokenei abama keta fwayafwaya i fufunisiya,
iba dewadewasi fasiweu ita savivinisiya.
20 Guyau Etanemokenei nifanifaiu nimaweu i tenisiya,

13:15 Bunanige 7:5 **14:18** Ibeniu 7:1-10

na fasinei tana daviya."

Eketa Ebenamu nogonogosima i visiya nifanifaina nenesiyai, dawana 10 i tenisiya keta dawananama nenei tamokaga Menekisedeki i veniya.

15

Yave I Bwadudabadaba Ebenamu Nenei

1 Muniyai Yave Ebenamu kenokita nenei i iyaviya i bwaduwa,

"Ebenamu, muka kuna matuta.
Iyau ya veve,
Iyau fatau nakatamokena ana veniwa."

2-3 Ebenamu i nufata i bwaduwa, "Yaku Tuveka Yave, iyau muka tamo natuku na uguna ya nuwagabubunama muka ina oviviteiku. Muka tamo natuku kuta veneiku. Keta taki ana mateya, Eniyesa tanake tene Damasiko kaku toovivita, yaku kaikaiwabu matatafuna ina viya."

4 Atu Yave i bwadu-savaviniya i bwaduwa, "Muka noko namoganama ya kaikaiwabu ina vai. Naki kwaga taumokeu uyoweu, natuu ina tufuwa. Kuna mateya nenei, tanake ina vikaiuguniya." 5 I oviya i kikinomaniya menanai eketa i iyaviya i bwaduwa, "Matau i vane kawasasakaogowai be yamasi kinavinavi ku ginaganaga-nuvanuvaisi, taki ka fata maise. Yawane susukwau maise kinavinavi. Muka tamo aitevana kana fata be ina ginaganagaisi."

6 Ebenamu i vitumaganiya Yave yana bwadunama, na fasinei Yave i sebobowiya eketa i bwaduwa tanake eyaeyana matanei.

12 Tova vanavana i sonusonuwa nenei, Ebenamu i kenomatemateya kana tovai, kumanovana kitagoyona be matuta i kabwanatauniya. 13 Keta Yave i iyaviya i bwaduwa, "Nofe kuna sanamanadewadewiya. Susukwau sina viyauyauna mani fwayafwayai. Tonifwayafwaya susukwau sina vikaetoisiya keta yota sina vitoagoyogoyowisiya manamana 400 sinenei. 14 Atu yawane tonifwayafwayasima yasi vitoagoyogoyo fasinei ana vimatadawanisiya eatu susukwau sina vikukuwauna keta fwayafwayanama sina teweiya. 15-16 Amonai namoisi nofe tova Kenani fwayafwaya nenei si fakwifakwiiya, taki tovanama yasi dewa ina goyomataiya, ana vimatadawanisiya keta ana kwavinisiya nofe fwayafwayanama nenei be sina yauna. Na uguna susukwau muka sina venumakavinaisi nofe kabainama nenei atu minominou yasi tovai yoke.

Atu kwaga taugu Ebenamu kuna vituvekamoka yo muniyai, biganei kuna mateya keta sina tauniwa."

16

Sanai Keta Ega

1-3 Ebenamu nofe tova Kenani i fakwafakwa naki manamana 10 atu kawana Sanai o kakanina, na fasinei keta muka tamo natuna ita vinatunei. Atu kana tookakikakina i viya ne Itifita kana wava Ega, na fasinei Sanai Ebenamu i iyaviya i bwaduwa, "Yave i nuvikakanikuwa be muka ana vinatuna, na fasinei ku nai be kaku tookakikakina nukusi kwa matave. Taki ina vivinatuna, gwadimonamona ana weniya vitana maise iyau natuku." Fonana i vinowaniya keta

15:5 Noma 4:18, Ibeniu 11:12 **15:6** Noma 4:3, Ganetiya 3:6, Yemesa 2:23 **15:12** Yobi 4:13,14
15:13 Yauna 1:1-14, Bunanige 7:6 **15:14** Yauna 12:40,41, Bunanige 7:7

Sanai yana kaetoḡa gumayogu Ega i veniya Ebenamu vitana kawana kana vinuwa.

15 Muniyai, Ega Ebenamu natuna namoḡa si vinatuniya keta i weniya Isimeni.

17

Yave Kana Kiyakiyaya I Teneteniya

1 Tovanama Ebenamu kana manamana 99, Yave i kenokikinomana nenei keta i iyaviya i bwaduwa, “Iyau Guyau Tofiwanaonaona. Yaku ketaketai kuna niya be muka kuna go'yona, 2 ebe yaku dedeni ana fufuniya neneweu ebe susukwau ana giviyagwanisiya.”
3 Ebenamu kaetutuna i viketogunisiya maise yota debabouna eatu Guyau i iyaviya i bwaduwa, 4-5 “Iyau nenekuwai o nofemaise ku vaneneḡei. Yaku dedeni kwaḡa nukusi maise, kwaḡa kunuma yagwanisi waḡasi. Na fasinei ka wava Ebenamu* eatu a wenewenevivilya o Ebenaamu.† 6 Iyau ana saviviniya be kunuma nakasina kuna nisaiya be sabu yagwanisi sina kikinomana keta yota kwaḡa sabuuma nenesiyai tufomu sina kikinomana.
7 Yaku dedeni ana givifakiniya kwaḡa keta susukwau nukusi nenemiyai be ina fakwafakwavaḡata, tova be tova. Iyau ya Guyau keta yota susukwau yasi Guyau. 8 Nofe Kenani fwayafwayana nenei ku viviteneyauyauna, matatafuna fwayafwayanama kwaḡa keta yota susukwau ana venimiya. Naki yasi fwayafwayavaḡata keta Iyau yasi Guyau.”
9-10 Guyau Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, “Kwaḡa fasiweu o yaku dedeni kuna muniiya keta yota susukwau sina muniiya. Kwaḡa sina nufifiniya kiyakiyaya neneweu maisemoka yota namoḡa tamokatamokaḡa susukwau sinenei. 11 Yami nikana mutugabusi kwana nufifina be noko dedeni kana kiyakiyaya Iyau keta kwami kata kawasasai. 12 Nofe tova keta ina niya, fwefweyana namoḡa tamokatamokaḡa kana kuyadayada 8 nenei kwana nufifina. Kwana saviviniya natunatumi keta yami tobunanige natunatusi matatafusi namoaḡa nenesiyai. 13 Maisemoka yota tovanama namoḡa sina tufuwa yami sabu nenei eketa yota tovanama namoḡa vitamaneina nenei kwana viya, kwana nufifiniya nenesiyai. Ina vikiyakiyayavaḡata yaku dedeni tofwamiyai, tova be tova. 14 Atu taki avi namoḡa yaku dedeni kana kiyakiyaya muka tofwanei, nai o kaku dedeni i yasiya, na naki tauna ina nutakiya yana sabu nenesiyai.”

Yave I Bwadudabadaba Vitana Sanai Ina Vinatuniya Namoḡa Kana Wava Aisake

15 Guyau Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, “Kawau Sanai fasinei, muka kuna wenei Sanai eatu kuna weniya Sena.‡ 16 Ana sawanuwagabubuwiya be tanake nenei natuu namoḡa ana veniwa. Ana sawanuwagabubuwiya ebe kunuma sina visawa-ayona nenei keta susukwana sinenei tufomu sina tufuwa.”
17 Ebenaamu kaetutuna i viketogunisiya maise yota debabouna keta na viniḡana tauna nuwasinenei i bwaduwa, “Kana fata namoḡa kana manamana 100 tamo natuna ina tufuwa? Atu yota Sena o kana manamana 90 kana fata ina vinatuna?” 18 Eketa Ebenaamu Guyau i iyaviya i bwaduwa, “Taki kana nufota Isimeni kuta sawanuwagabubuwiya!”

16:15 Ganetiya 4:22 **17:4-5** Noma 4:17 * **17:4-5** Ibeniu fonasiyai, Ebenamu kana givina maise Ama nakasina o viwaḡana. † **17:4-5** Ibeniu fonasiyai, Ebenaamu kana givina maise sabu yagwanisi amasi o waḡasi. **17:7** Nuke 1:55 **17:8** Bunanige 7:5 **17:9-10** Bunanige 7:8, Noma 4:11 ‡ **17:15** Ibeniu fonasiyai, Sanai, Sena wava nofe nuwesi kasi givina tufomu natuna gumayogu.

19 Atu Guyau i iyaviya i bwaduwa, “Muka. Kawau Sena natuu ina vinatuniya
keta kana wava kuna weniya Aisake.§ Yaku dedeni ana fufuniya tanake
keta susukwana muninei nukusi nenesiyai tova be tova ina nivaḡata.
20 Ya nuwanuwa Isimeni fasinei o naki a nowaniya. Na fasinei
ana sawanuwagabubuwiya be natunatuna keta susukwana yagwanisi
ana veniya. Tanake o kawakawa nasi 12 amasi keta yota susukwana
nenei kana kunuma ana givinakasiya. 21 Atu nofe yaku dedeni ana fufuniya
Aisake nukusi. Naki nofe tovanama maise, Sena Aisake ina vinatuniya noko
manamananama.”

18

Namoḡa Kasi Tonu Ebenaamu Si Venufotiya

1 Yave Ebenaamu nenei i kenokikinomana Mamene yana kai nakanakasisi
nenesiyai. Nofe kana sifusifufumokena.

Kuyadayada i viaudibutoyoḡa kana tovai, Ebenaamu yana vada kana ke-
takawanai i nuvitoḡa i fakwafakwa. 2 Matana i kanakasiya nenei namoḡa kasi
tonu i kitisiya kutafakaina si misimisiniya. Tovanama i kitisiya, vada i teweiya
atu i dibwana i venufotifotisiya keta i koduwa fwayafwayai.

3 I iyavisiya i bwaduwa, “Aiye, taki kwa sanamaniya kaku nufota be
ana ovivitimiya nao muka kwana niuniku. 4 Yami ukowa ana nemiiya be
kaemi kwana kigona ebe yo kai sifunei kwana viyawasiya. 5 Yota kabwaga
ana nemiiya be ina givifiwanimiya yo muniyai yami ketai kwana niya.
Kwa visawanamonamoikuwa be kwa venufotikuwa, na fasinei ana savivina
fasimiyai.”

Si iyaviya si bwaduwa, “Dewadewana, avana nuwanuwau ku bwaduwiya
maise o ku savivinei.”

6 Eketa Ebenaamu i dibwanamoka vadai i kanasuna keta Sena i iyaviya
i bwaduwa, “Kuna omatakayakayakaniya be nimau simo ina badobadowa kausibi
dewabauna kuna viya ebe maneka kuna kaguwana.” 7 Muniyai Ebenaamu
i dibwana i niya bunumakau waumisi nenesiyai keta mwanavauna
i vinuwadadaniya kakaninama i viya, yana tobunanige i veniya keta
i venugidewadewiya.

8 Ebenaamu kedi* keta susu i danina yota viyo muwana nukusi i visiya kab-
waginama gigidewadewana i nemiiya keta nausiyai i teniya keta kai sifunei
si kawa atu i toḡatanisiya.

9 Si nutoninuvenuviya si bwaduwa, “Atu namai kawau Sena?”

I nufata i bwaduwa, “Noko vada sinenei.”

10 Tamokaḡa sinesiyai i bwaduwa, “Venemokena, nofe tovanama maise
noko manamananama ana makavinikuwa nenei kawau Sena natuu namoḡa
ina vinatuniya.”

Atu Sena o vada kana kawa muninei i vanevaneneiya. 11 Ebenaamu
keta Sena o naki si vituvekamoka keta Sena yana tova vinatuna o naki
i kakaviya. 12 Sena tauna i viniḡa keta i bwaduwa, “Iyau naki a vineveka keta
i sinavinukuwa keta yota kawaku i vituveka. Kana fata yawane kana diḡadiḡaina
ana kamukoniya?”

13 Yave Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, “Ava uḡuna yo Sena i viniḡa atu
i bwaduwa, ‘Naki a vineveka, venemokena gwadimonamona ana vinatuniya?’
14 Omasi tamo aviyavana daunamokena Yave nenei, muka kana nufota

---

§ **17:19** Ibeniu fonasiyai, Aisake kana givina maise viniḡa. **18:2** Ibeniu 13:2 * **18:8** Kedi o susu nenei si fufuniya. Ina fakwa kabegona kabaḡa ganagananavina nenei yo ina vibadowa keta kana ka yuyuna. **18:10** Noma 9:9 **18:12** 1 Fita 3:6 **18:14** Nuke 1:37

be ina savivinei? Naki a bwaduwa maise, nofe tovanama maise noko manamananama tovanama ana makavinikuwa neneweu, kawau Sena natuu namoga ina vinatuniya."

15 Sena i matuta na uguna keta i sawavigema i bwaduwa, "Iyau muka tamo ata viniga."

Atu i iyaviya i bwaduwa, "Mukamokena, ku viniga."

Sodoma Sifufuna

16 Ebenaamu keta namoga kasi tonu nukusi si misiniya keta si niniya be ina vateweisiya yasi ketai. Nokomai si kitanusinowa Sodoma nenei.

17 Keta Yave tauna nenei i bwaduwa, "Aviyavana kabegomokena ana saviviniya, muka Ebenaamu nenei ana teneviunei. 18 Susukwana ina nakata yota fiwafiwanamokena. Keta tanake nenei kunuma matatafuna fwayafwayai ana sawanuwagabubuwisiya. 19 A gibokiya be tanake ina iyavisiya natunatuna keta yota susukwana muninei si nenemiya, ebe yaku ketaketai sina savivina dawaniniina yota kana matanatotowai. Ebe avana Ebenaamu nenei a bwadudabedabiya maise kana fata be ana saviviniya."

20 Keta Yave Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, "Menana Sodoma keta Gomona namoisi yasi fufunagoyo i nakatamoka keta yota fasisiyai odo nakasina a nowaniya. 21 Nofe naki a sobusobuwa be ana kitiya taki noko odosima tasike fasisiyai venemokena o muka, ebe ana sanamaniya."

22 Namoga nasi nuwa si nogokawawa keta si niya Sodoma kuweyaina, eatu Ebenaamu i fakwa i misimisiniya Yave naunei. 23 Ebenaamu i vaniya niniunei eketa i iyaviya i bwaduwa, "O venemokena namoga goyosi keta eyaeyasi nukusi kuna nuyaunisiya? 24 Taki namoga eyaeyasi nasi 50 menana noko sinenei o namaise, yawane kuna nuyauniya? Taki eyaeyasi fasisiyai o namaise, menananama kuna kitamokiya? 25 Muka kuna fufuniya, nai o muka dawaniniina. Keta muka kana nufota be namoga eyaeyasi atu goyosi nukusi kuna nuvimateisi. Taki kuna saviviniya, nao goyosi kasi vimatadawanai eyaeyasi nukusi kuna nunatusiya. Muka. Kwaga o fwayafwaya kana matatafu kana tonuvisi, na fasinei kwaga kuna vinuwadadanikiya venemokena namoga kama matanatotowai, abe namaise."

26 Yave i iyaviya i bwaduwa, "Namoga matatafusi Sodoma sinenei ana gifafafanisiya taki namoga eyaeyasi sinesiyai kasi 50 ana nisaisiya."

27 Ebenaamu i bwadu-savaviniya i bwaduwa, "Yaku tuveka, iyau o ibakaokaogo maise gavi keta kausibi atu yota a vibutuwa a nunusifufuwa nofe fasinei. 28 Taki namoga eyaeyasi kasi 50 eatu 5 nenei ina kesa, noko menaninama kuna nuyauniya?"

Yave i iyaviya i bwaduwa, "Taki namoga eyaeyasi kasi 45 ana nisaisiya, nao muka ana nuyaunei."

29 Ebenaamu i vikokone-savaviniya i bwaduwa, "Atu namaise taki kasi 40moka nokomai kuna nisaisiya?"

Atu i iyaviya i bwaduwa, "Taki kasi 40, muka ana fufuniya."

30 Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, "Ae yaku tuveka, muka kuna nuwagoyoweiku eatu kuta tenikuwa be ata nusifufuwa. Namaise taki nasi 30 nokomai?"

Keta i iyaviya i bwaduwa, "Taki 30 ana nisaisiya, muka ana fufuniya."

31 Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, "Eiyoi, naki a nusifufumataiya nofe fasinei atu namaise taki 20 kuta nisaisiya?"

I iyaviya i bwaduwa, "Taki 20 ana nisaisiya, muka ana nuyaunei."

32 Yota Ebenaamu i bwadu-savaviniya i bwaduwa, “Ae yaku tuveka, muka
kuna nuwagoyoweiku. Atu naki kawa tamokaḡamoka yota ata bwaduwa. Atu
taki 10 kuta nisaisiya?”
I iyaviya i bwaduwa, “Taki 10 ana nisaisiya, muka ana nuyaunei.”
33 Tovanama si nusifufukooḡa, Yave Ebenaamu i venuteweiya keta i niya, eatu
Ebenaamu i makaviniya yana menanai.

19

Menana Sodoma Keta Gomona Kasi Nuyauneina

1 Guyau kana kaetoḡa abamei kasi nuwa navinavimokeyai si kikinomana
Sodoma. Nota menana kana ketakawanai i nuvitoḡa i fakwafakwa. Tovanama
i kitisiya, i misiniya i venufotifotisiya eketa nausiyai i koduwa fwayafwayai. 2 Keta
i iyavisiya i bwaduwa, “Aiye, kwa nemai yaku numai be a oviviteimi. Eatu kaemi
kwa kigona be kwa viyawasi, eatu kumana matami kwa kitakiyei yo yami ketai
kwana niya.”
Atu si iyaviya si bwaduwa, “Muka tamo avana. Naki nofemai
kana toḡanumasana.”
3 Atu i gwaeḡemokisiya keta nukusi si niya yana numai. Keta ka i fufuniya
fasisiyai. Maneka muka na kana nutuva i kaguwana keta si kawa.
4 Muniyai yo sina banuwa, Sodoma menana gunina be ovina kana
tufunakata be vituvekasi, matatafumokesi nokomai numa si misini-
fanakwaniuwiya. 5 Nota nenei si bwauwa si bwadubwaduwa, “Namoḡa kasi nuwa
kimoki nuwabuna si nemiya neneweu, nama o fiyaomokesi? Ku kikinomana-
nemiyeisi nenekiyai be ka mataveyeisi.”
6 Nota i misini-kikinomana numa kawanei atu kumunina kawa i katuguduya.
7 Keta i iyavisiya i bwaduwa, “Ae unaunaku, fufuna naki goyomokena muka
kwana savivinei. 8 Kwa vaneneḡeiku! Natunatuku vivine kasi nuwa weka,
muka tamo namoḡa nukusi sita matavenuvanuva. Taki nuwanuwami
maise vivinesima ata kikinomana-nemiisiya nenemiyai be aviyavana yami
nuwanuwa kwata saviviniya nenesiyai. Eatu namoḡa nofe a nemiisiya
kanonovakuwai, muka kwana ginuvanuvaisi.”
9 Atu si kawafatiya si bwaduwa, “Ku misininai! Kwaḡa tene wagawaga
ku nemiya atu nuwanuwau avage kuna vikainakata. Kimoki kwaḡa
kana givikuvavaniwa nakatamokena yo tasike nasi nuwa.” Eketa na
yasi fiwana Nota si katutunetuniya numa kana kawa kuweyaina avage
nuwanuwasi kawa sina vitutuyakweniya.
10 Atu kaetoḡa kasi nuwa numa sinenei nimasi si kitunina, Nota si sinaviya
keta si sinakanasuniya eketa kawa si katuguduya. 11 Atu yasi fiwana nenei
namoḡa matatafusi menanai matasi si weikwava be muka kasi fata kawa
sina nisaḡai.
12-13 Eketa namoḡa nasi nuwa Nota si iyaviya si bwaduwa, “Tova kabegomo-
kena menana nofe kana nuyauniya. Yave odo nakatamataina i nowaniya
menaninama fasinei keta i visimeikiya ka nemiya be kana nuyauniya. Atu tamo
ya sabu nofemai? Maise natunatuu namoḡa keta vivine o nawanawau o taki
aitevana tamo yota ya sabu menana nofe sinenei, ku kikinomaneisi.”
14 Eketa Nota i kikinomana menanai keta natunatuna vivine kasi sawagiv-
ifoteina i matakawisiya. I iyavisiya i bwaduwa, “Yave kabegomokena menana
nofe ina nuyauniya. Kwa venudibwana be menana nofe kwa teweyei.” Atu
namoḡasima si bwaduwa vitana ita sawasawaviniḡa.

19:5 Tovisime 19:22-24 **19:11** 2 Tufomu 6:18

15 Naki tova i gegegesiya kana manawasasai, kaetoḡasima Nota
si nuyakayakaniya be ina venudibwana. Si iyaviya si bwaduwa, “Ku venudibwana!
Kawau be natunatuu vivine nasi nuwa nukusi ku kikinomaneisi. Akata
ina kakaviwa tovanama Yave menana nofe ina vimatadawaniya nenei.”
16 Atu Nota i giwaewaeḡeya. Yave Nota i sineganiganiiya na fasinei keta
kaetoḡa kasi nuwa nimanei si nufatuma yota kawana be natunatuna
nimasiyai eketa si kikinomanisiya kawayavatai. 17 Tovanama si kikinomanisiya
menanai, kaetoḡa tamokaḡa i iyavisiya i bwaduwa, “Kwa dibwana be
kwana fakwa yawayawasimi! Muka kwana okikine kumunimi yota muka
kwana niviyawasinai kawanauwai! Kwa dibwanamoka koya nenesiyai akata
ina kakavimiya.”

23 Tovanama Nota ugunina nukusi menana Sowa* nenei si kikinomana,
vanavana i kusifuya. 24 Yo muniyai iba nununuina muna nenei maise,†
Yave i visaviviniya keta abamei i sobunemiya Sodoma keta Gomona nenei.
25 Eketa naki kana menana be kana namoḡa be yota kisisiku matatafumo-
kena kawanaunama nenei i siwataunisiya. 26 Atu Nota kumunina kawana
si okikineya keta si vitasiya maise gabana.

21

Aisake Yana Tufuwa

1 Yave Sena i sawanuwagabubuwiya keta avana yana bwadudabadaba maise
i fufuniya. 2 Tutuyanama Guyau i bwaduwiya nenei aviyavana ina kikinomana,
naki i nuvifotiya. Sena i visifuḡa keta i vinatuniya natuna namoḡa tovanama
Ebenaamu yana vituveka nenei. 3 Gwadimonamonanama i tufuwa keta
Ebenaamu i weniya kana wava Aisake. 4 Kuyadayada 8 muninei, Ebe-
naamu natuna nenei nufifina i saviviniya kiyakiyaya fasinei, namaise Guyau
i visimeiya maise. 5 Ebenaamu kana manamana 100 nenei Aisake i tufuwa.

Ebenaamu, Ega Natusi Isimeni Nukusi I Vikikinomanisiya

8 Gwadimonamona i nakata keta tovanama i sokeya nenei, Ebenaamu visoke
kana ka i fufuniya. 9 Noko tovanama nenei Sena si kitiya Isimeni Aisake
i sawasawaviniiya. Isimeni o Ebenaamu natuna kana vinuwa, ne Itifita kaetoḡa
kasi wava Ega nenesiyai i tufuwa. 10 Eketa Ebenaamu si iyaviya si bwaduwa,
“Kaetoḡa nofe na natusi ku vikikinomaneisi. Muka simo nuwanuwaki tamo ya
kaikaiwabu ina vai tovanama kuna mateya. Naki natukiḡa.”
11 Ebenaamu i nuwatadauna bwadunama fasinei uḡuna Isimeni o yota
natuna. 12 Eatu Guyau i iyaviya i bwaduwa, “Muka nuwanuwa ina munuu kae-
toḡa na natusi nukusi fasisiyai. Avana Sena si bwaduwiya maise ku fufuniya.
Uḡuna Aisake nenei, susukwanama ka wava sina gikikinomaniya. 13 Atu
kaetoḡa natusi o kwaḡa natuu, na fasinei susukwana yota ana givinakasiya be
ina vikunuma.”
14 Eketa tova i katakiya nuwabunimokeyai, Ebenaamu tukwava na ukow-
ina keta kabwaga, Ega i vikavanisiya eketa na natusi i teweisiya si niya.

22

Yave I Anuvanuviya Ebenaamu Yana Vitumaḡana

19:16 2 Fita 2:7 * **19:23** Ibeniu fonasiyai, Sowa kana givina maise kabego. **19:24** Madiu 10:15, 11:23,24, Nuke 10:12, 17:29, 2 Fita 2:6, Yudi 1:7 † **19:24** Vinebau fonasiyai iba nununuina si weniya sanufa. Taki sanufa tana guwaniya, madina o goyomokena keta yota inainana nakatamokena. **19:26** Nuke 17:32 **21:2** Ibeniu 11:11 **21:4** Kabikona 17:12, Bunanige 7:8 **21:10** Ganetiya 4:29,30 **21:12** Noma 9:7, Ibeniu 11:18

1 Muniyai Guyau i anuvanuviya Ebenaamu yana vitumaḡana. I iyaviya
i bwaduwa, “Ebenaamu!”
Eketa i vinowana i bwaduwa, “O, iyau weka.”
2 Keta Guyau i iyaviya i bwaduwa, “Natuu tamokaḡamoka ku nuwagabubuwiya
Aisake, ku ovai be ku niyei fafani Moniya nenei. Koyanama namai
ana visawaveniwa nenei, kuna vibwanaoseiya ya vikanakooḡa bwanaosena
nenekuwai.”
3 Na fasinei Ebenaamu nuwabunimoka i misiniya, yana doniki
i gidewadewiya keta i kaiuna vibwanaose fasinei. Eyo tobunanige nasi nuwa
keta natuna Aisake i ovisiya keta si noḡokawawa kabainama Guyau i bwaduwiya
nenei si niya. 4 Si niniya atu kuyadayada kana vitonu nenei, Ebenaamu
matana i kanakasiya keta kedawanauwai kabaḡanama i kitiya. 5 Tobunanige
i iyavisiya i bwaduwa, “Doniki nukusi nofemai kwana fakwa. Atu natuku nukusi
kana niya nokomai, Guyau nenei kana kodukoduwa yo kana makavinikiya
nenemiyai.”
6 Eketa Ebenaamu kai kitavina natuna i vikavaniya eatu tauna o
kikanakanata keta giniwakuma i givikavinisiya keta si niya. 7 Si niniya atu
Aisake amana i iyaviya i bwaduwa, “Amaku!”
Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, “Natuku, ku nusifufu.”
Eketa Aisake i iyaviya i bwaduwa, “Kikikweu keta kikanakanata o nofe, eatu
sifi mwanavauna vikanakooḡa bwanaosena fasinei o namai?”
8 Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, “Natuku, Guyau tauna yawane sifi
mwanavauna ina venita vibwanaose fasinei.” Eketa si nikaokaoḡowa si niya.
9 Tovanama si nemiya kabainama namai Guyau i bwaduwiya nenei, Ebenaamu
didiḡa i didiiya keta etanei kai i tewesonasonamiya. Eyo muniyai, natuna
Aisake nimana keta kaena i kiyona eketa didiḡai kai etanei i vikenofaniya.
10 Yana giniwakuma i sinayaginiya be natuna ina nuvimatiya. 11 Eatu tovanama
nenei, abamei Yave kana kaetoḡa i bwauwiya i bwaduwa, “Ebenaamu! Ebenaamu!”
Ebenaamu i vinowana i bwaduwa, “O, iyau weka.”
12 Eketa Yave kana kaetoḡa i iyaviya i bwaduwa, “Muka natuu
kuna givikuvakuvavanei o avana tamo goyona kuna fufuniya nenei! Nofe
kimoki o a sanamanemokiwa gewa Guyau ku vifotuwiya uḡuna natukatekateu
atu muka kuta nuwanononei nenekuwai.”
13 Ebenaamu matana i kanakasiya keta sifi namoḡa i kitiya kisisiku sinenei
ketuketuna kana vinaḡanaḡana nenei i nukabwakuya. I niya yomuyomunama
i viya, i nuvimatiya keta i vikanakoḡoiya yana bwanaose Guyau nenei eatu muka
natuna. 14 Noko nenei eketa kabainama i weniya *Yave Ina Venita*. Nofe
tovasima nenesiyai namoḡa yasi kafa tanatutuna si bwadubwaduwa, “Yave
yana koyai ina venita.”
15 Eketa abamei Yave kana kaetoḡa Ebenaamu i bwauwe-savaviniya
i bwaduwa, 16 “Nofemaise Yave i bwaduwa, ‘Fonaku ku nowaniya keta
natukatekateu atu muka kuta nuwanononei nenekuwai na uḡuna kaku wavai
a bwadudabadaba neneweu, 17 vitana venemokena ana sawanuwagabubuwiwa
be susukwau nakatamokena ana veniwa. Sina yagwana vitana kinavinavi
abamai yota numagama kwadewai maise. Kasi aviya sina vatanisiya keta yasi
menana sina vitoniwagina. 18 Susukwau nenesiyai eketa kunuma matatafusi
fwayafwaya etanei ana sawanuwagabubuwisiya uḡuna fonaku ku muniiya.’ ”
19 Ebenaamu na natuna si makavinisiya yana tobunanige nenesiyai eketa
matatafusi si makavinisiya Biyasiba namai Ebenaamu i fakwafakwa nenei.

22:1 Ibeniu 11:17-19 **22:2** 2 Sifusifufu 3:1 **22:9** Yemesa 2:21 **22:16** Ibeniu 6:13,14 **22:17** Ibeniu 11:12 **22:18** Bunanige 3:25

Sena kasi manamana 127 nenei, yawasisi i kakaviya keta Ebenaamu i nunuwatadauna eatu i vivinuwadadana kasi odewadewa fasinei. Na fasinei fafaninama Itai namoisi si fakwafakwiiya nenesiyai, fwayafwaya kabegona i vitamaniya gabana nenei.

Manamana tonusi i kakavisiya muninei, Ebenaamu natuna Aisake, ne Anani kana wava Nibeka i vikawaniya. Tanake o Ebenaamu unana wagana. Muniyai Ebenaamu kana manamana 175 nenei, yawasina i kakaviya keta natunatuna nasi nuwa Aisake keta Isimeni si odewadewiya kawana niniusiyai.

25

Isowa Keta Yakobo Si Tufuwa

19 Ebenaamu natuna Aisake na natunatuna sifusifufusi nofemaise.
20 Tovanama Aisake kana manamana 40 nenei Nibeka i vikawaniya. Nibeka
tawagana o Nebani keta amasi o Betuweni tene Anami fafani Fadana-anami
nenei.
21 Nibeka tanake kakanina keta Aisake i kawanunukuwiya Yave kawana kana
ovivita fasinei. Yave yana kawanunuku i nowaniya eketa Nibeka i visifuga.
22 Atu bebeta si vivikafifiwana manawanei keta i bwaduwa, "Namaise yo sa-
vivina nofe i kikikinomana nenekuwai?" Eketa i niya Yave i kawanunukuwiya
ibanama fasinei.
23 Eketa Yave i iyaviya i bwaduwa,

"Sineweu o kunuma nuwesi.
Sina tufuwa nenei, sina vikavanevaneya.
Tamo kunuma o unana ina fiwanateweiya.
Kotokikinuna ina vikaetoga gwadiyei nenei."

24 Tovanama Nibeka i vinatuna nenei, natuyuweyuwe namoga si tufuwa.
25 Kotokikinuna i tufuwa o sininina yabeyabenina atu konokonona. Na
fasinei si weniya Isowa.* 26 Muninei gwadiyei i tufuwa, Isowa kaeketuketunei
i gitotowa. Na fasinei si weniya Yakobo.† Aisake kana manamana 60 nenei
natuyuweyuwe si tufuwa.

Kotokikinuna Kana Vitovisime Isowa I Katuteweiya Yakobo Nenei

27 Tovanama namoisima si nakata, Isowa i vitonuiyowa eketa tova matatafuna
wanakiyai i nunuiyowa. Eatu Yakobo o umaumana keta togakuyadayadana.
28 Aisake o Isowa i nuwagabubuwiya uguna nuiyo gevagevana nuwatana i viya,
eatu Nibeka o Yakobo si nuwagabubuwiya.
29 Tova tamokaga Yakobo fenifeni i nunubudana atu wanakiyei Isowa di-
buna i toyoga yota na vitanonina i kikinomananemiya. 30 Eketa Isowa Yakobo
i iyaviya i bwaduwa, "Vitanona i kanamunumokikuwa. Nofe tova nubudana
yabeyabenina simo ku veneiku a kawa." (Noko nenei keta kana wava
venuwana si weniya Edomu.)‡
31 Keta Yakobo i iyaviya i bwaduwa, "Vikinuna kana vitovisime nofe tova
ku vitamanei nenekuwai ebe yo nubudana ana veniwa."
32 Isowa i iyaviya i bwaduwa, "Ei, i kanamunumokikuwa! Vikinuna kana vito-
visime o avana kana dewadewana!"

25:23 Noma 9:12 * **25:25** Ibeniu fonasiyai, Isowa kana givina maise tufukono. † **25:26** Ibeniu fonasiyai, Yakobo o kaeketuketu kana togitoto. Kana givina maise tovikanonono. ‡ **25:30** Ibeniu fonasiyai, Edomu kana givina maise yabena.

33 Eketa Yakobo i iyaviya i bwaduwa, “Nauna ku bwadudabadaba nenekuwai
yoke.” Eketa Isowa i bwadudabadaba vikinuna kana vitovisime kana
dawanatamaneina fasinei.
34 Noko muninei Yakobo maneka keta nubudana Isowa i veniya. I kawa,
i yuwa eketa i niya. Nofe ketaketanama nenei Isowa muka ita vinuwana viki-
nuna kana vitovisime fasinei, eatu naki i katuteweiya.

26

Yave I Bwadudabadaba Aisake Ina Sawanuwagabubuwiya Maise Ebenaamu

1 Noga nakasina manatuwaina Ebenaamu yana tovai maise, yota Kenani
i visavavinisiya. Na fasinei Aisake i niya menana Gena nenei, Finisitiya kana
tufomu kana wava Abimeneki nenei.
2 Yave i kenokikinomana Aisake nenei keta i iyaviya i bwaduwa, “Muka
kuna nai Itifita eatu namai fwayafwayanama ana iyaviwa nenei, nokomai
kuna fakwa. 3 Nofemai simokāgamoka kuna fakwa. Iyau kwāga nukusi eketa
ana sawanuwagabubuwiwa. Fwayafwayanama nofe matatafuna susukwau
nukusi ana venimiya ebe avana amau Ebenaamu a bwadudabedabiya maise,
bwadudabadabanama ana givifakiniya. 4 Susukwau yagwanina ana veniwa
maise kinavinavi kasi yagwana abamai. Keta fwayafwayanama nofe
matatafuna ana venisiya. Tasike nenesiyai, kunuma matatafusi fwayafwaya
etanei ana sawanuwagabubuwisiya. 5 Ugūna Ebenaamu fonaku i muniiya, yaku
bwadu i nowaniya yota yaku gisawakedana be yaku visime matatafuna,
i muniyekogoiya.” 6 Na ugūna eketa Aisake i fakwa menana Gena nenei.

Muniyai Aisake i niya keta Biyasiba i fakwa. Tovanama yana vituveka nenei, natuna gwadiyei Yakobo i nonuya. Vikanononowai, vikinuna kana sawanuwagabubu i viya. Tovanama Isowa i nowaniya, i kayokuga keta nuwanuwana ita nuvimatiya.

28

Yakobo I Niya Nebani Nenei

1 Aisake i bwauwiya Yakobo keta i sawanuwagabubuwiya yo i sawakedakedaniya
i bwaduwa, “Muka nofemai tamo ne Kenani kuna vikawaniya. 2 Atu
nofe tova kuna niya Fadana-anami nenei, ayou amasi Betuweni
menaninei. Nokomai tamo kawau kuna viya augu Nebani natunatuna
sinesiyai. 3 Eatu Guyau Tofiwanaonaona ita sawanuwagabubuwiwa be
natunatuu sita yagwana be susukwau sita geyana ebe kunumisi sita yagwana.
4 Tanake ita sawanuwagabubuwiwa keta yota susukwau, maise Ebenaamu
i sawanuwagabubuwiya. Ebe fwayafwayanama ku fakwifakwiiya maise
teneyauyauna kuta vitoniwagiya. Ugūna fwayafwayanama o Guyau i veniya
Ebenaamu.”

Yakobo Kana Kavayuna

10 Yakobo Biyasiba i teweiya eatu i niya Anani kuweyaina. 11 I niniya atu kabāga
tamokāga i nisaiya eatu naki vanavana i sinakafwanukuwiya fasinei eketa
i vikabāga. Gabana i viya keta i kenovikifafiiya. 12 Tovanama i banubanuwa nenei,
i kavayuna. I kitiya abama i kawiya atu ke'ta nutanabaibainina, fwayafwayai
i misiniya atu i vaneya abamai. Keta Guyau kana kaetoga abamei si sobusobuwa
be si vanevaneya. 13 Atu Yave i misiniya niniunei eketa i iyaviya i bwaduwa, “Iyau
Yave, wagau Ebenaamu keta Aisake yasi Guyau. Fwayafwayanama nenei

25:33 Ibeniu 12:16 **26:3** Kabikona 22:16-18 **28:4** Kabikona 17:4-8 **28:12** Yoni 1:51 **28:13** Kabikona 13:14,15

ku matamataveya, kwāga keta susukwau ana venimiya. 14 Kimoki yo susukwau
maise genasa, sina katanenegā yavanata, gagasa, bomatu, keta nanakoya
kuweyaisi nenesiyai. Keta susukwau nukusi kami sawanuwagabubu
nenei, fasekwa matatafusi fwayafwaya etanei ana sawanuwagabubuwisiya.
15 Kuna tukutukuya, Iyau o kwāga nukusi keta ana nuvinanuwa ya nidadana
nenesiyai kana nivaniva ana makaviniwa fwayafwayanama nofe nenei.
Muka ana venumakanoveu kana nivaniva aviyavana a bwadudabedabiwa maise
ana fufuniya."
16-17 Yakobo i kenoviniya na yana matuta keta i bwaduwa, "Venemokena
gewa Yave o nofemai i fakwafakwa eatu muka ata sanamanei. Kabāga nofe
a vimaimatumatuta. Nofe o Guyau yana kabāga keta abama kana ke-
takawana."
18 Eketa nuwabunimokeyai Yakobo i misiniya keta gabananama
i kenovikifafiiya, i vimisiniiya kiyakiyaya fasinei keta bubu nenei i vitowiya.
19 Eketa kabāganama i weniya Beteni.* Eatu menaninama nakasina
si mikiweniya Nusi.
20 Yakobo i bwadudabadaba Guyau nenei i bwaduwa, "Taki kwāga iyau nukusi
be kuna ofafafikuwa, kabwaga kuna venikuwa, nuya kuna venikuwa, 21 ebe
taki ana makavinikuwa na yaku dewadewana amaku yana numai, enao
kwāga Yave yaku Guyau. 22 Atu gabana nofe a vimisiniiya, ita vikiyakiyaya
Guyau ya numa. Aviyavana matatafuna kuna venevenikuwa, dawana 10
ana tenetenisiya atu sinesiyai tamokāga kwāga ana veneveniwa."

35

*Yakobo i niya Anani keta Nebani natunatuna nasi nuwa, Neya keta Neiseno,
i vikawanisiya. Manamana 14 i mudadava Nebani fasinei vivinesima kasi nufata
fasisiyai. Neya kasi kaetōga Dinufa si veniya Yakobo kawana. Maise yota
Neiseno kasi kaetōga Binaa si veniya Yakobo kawana. Eatu Guyau i iyaviya keta
nawana yana menana i teweiya atu i makaviniya amana yana menanai. Yana
makavina fasinei, i matuta akata Isowa yana namonamōga nukusi na ugunina
sina tafisiya. Eatu tovanama si vikaninisāga nenei, Isowa muka ita nuwagoyo be
nukusi sita vikamunumunuwa.*

Guyau Yakobo I Sawanuwagabubuwiya

9 Tovanama Yakobo i fakwafakwa Fadana-anami* atu i makaviniya Beteni
nenei, Guyau i kenokikinomana-savaviniya keta i sawanuwagabubuwiya.
10 I bwaduwa, "Ka wava Yakobo atu muka yota sina weneu Yakobo. Kimoki
keta i niniya ka wava Isineni."† Eketa i weniya Isineni.
11 Yota i bwaduwa, "Iyau Guyau Tofiwanaonaona. Kuna vinatunasiwasiwāga
keta kuna yagwana. Susukwau ina nakatamoka. Fasekwa dawanisi
yota tufomu sina kikinomana kwāga neneweu. 12 Fwayafwayanama
a bwadudabedabiya Ebenaamu be Aisake nenesiyai, kwāga ana veniwa.
Yota susukwau nenesiyai nofe fwayafwayanama ana venisiya." 13 Guyau
tovanama Yakobo nenei i nusifufukoōga, i teweiya.
14 Kabainama nenei Guyau i nusifufuwiya, gabana i vimisiniiya keta etanei
waini i siwaiya yana bwanaose yota muniyai bubu i siwaiya. 15 Eketa Guyau
nokomai i nusifufuwiya fasinei, kabainama i weniya Beteni.‡

28:14 Kabikona 12:3, 22:18 * **28:19** Ibeniu fonasiyai, Beteni kana givina maise Guyau yana numa.
* **35:9** Fadana-anami o Anami katuyaveyavenina Mesofotamiya nenei yavanata kuweyaina. Eketa Anani menana o sinenei. † **35:10** Ibeniu fonasiyai, Isineni kana givina maise Guyau i maniniya o Guyau nukusi si vikafifiwana. (Kabikona 32:28) **35:11** Kabikona 17:4-8 **35:14** Kabikona 28:18,19
‡ **35:15** Ibeniu fonasiyai, Beteni kana givina maise Guyau yana numa.

Neiseno Yasi Mate

16 Muniyai Yakobo yana sabu nukusi Beteni si teweiya. Keta yawane Efanati
kedawanau, Neiseno i vibutusiya atu si nisaiya daunina. 17 Si vibaiiya eatu
kuvavana i gimunusiya nenei, kasi toosiwaga si sawakatevatusiya si bwaduwa,
"Muka kwana matuta. Natumi namoga kana vinuwa i tufuwa." 18 Tovanama
ayona yawasisi i kakakaviya nenei, si weniya Benoni§ eatu amana i weniya
Beniyamina.* 19 Tovanama Neiseno si vidawana, ketanama i niniya Efanati
(nofe tova o Beteniyema), kafakainei si odewadewisiya. 20 Eketa Yakobo
gabana i vimisiniiya kasi manawa etanei. Gabaninama Neiseno kasi manawa
nenei nofe tova i fakwafakwa.

Aisake Yana Mate
1 Sifusifufu 2:1-2

(22b) Yakobo natunatuna namoga kasi 12.
23 Neya natunatusi namoga o Nubeni, Yakobo natuna kotokikinuna.
Muninei o Simiyoni, Nebi, Yuda, Isaka, Sebunoni.
24 Neiseno natunatusi namoga o Yosefa keta Beniyamina.
25 Neiseno kasi kaetoga Binaa natunatusi namoga o Dani keta Nafatanai.
26 Neya kasi kaetoga Dinufa natunatusi namoga o Gada keta Asa.
Yakobo kakawana nofemaise natunatuna namoga si vinatunisiya Fadana-
anami nenei.
27 Eketa Yakobo i makaviniya amana Aisake nenei, Kiniyati-aba (nofe tova
o Ebinoni) niniunei menana Mamene nenei. Nofe menaninama Ebenaamu
i fakwiiya muninei yota Aisake i fakwiiya maise teneyauyauna. 28 Aisake
i fakwa kana manamana 180. 29 I sobuwa i vigwadimonamonamoka yo muniyai
yawasina i kakaviya keta wagawagana i tuyanomwanisiya. Eketa natunatuna
namoga Isowa be Yakobo si odewadewiya.

37

Yosefa Keta Sisitawagana

1 Kenani fwayafwayana namai Aisake i fakwiiya be nenei i viteneyauyauna yota
Yakobo i fakwa.
2 Eketa Yakobo na natunatuna sifusifufusi nofemaise.
Tovanama Yosefa kana manamana 17, sisitawagana nukusi sifi keta gouti
si kikitavikavinisiya. Sisitawaganasima o amana kakawana Binaa keta Dinufa
natunatusi, eatu yasi fufunagoyo fasisiyai Yosefa i simanisiya amana nenei.
3 Yakobo yana vituveka nenei Yosefa i tufuwa eketa i nuwagabubuwiya
nakasina yo muniyai natunatuna namoga matatafusi. Na fasinei kana
kwame nubwayouna dewabauna i veniya. 4 Tovanama sisitawagana
si kitiya Yosefa kana nuwagabubu nakatamataina yo muniyai tasike,
si adibutoyotoyoiya keta muka viunana kana bwaduwai sita nunusifufuwei.
5 Nuwabuna tamokaga i kavayuna keta tovanama sisitawagana kana
kavayuna i iyavisiya nenei o naki si dibutoyogemokiya. 6 Yosefa i iyavisiya
i bwaduwa, "Kwa vanenega tu kaku kavayuna a iyaveimi. 7 Bagunai witi
ta vivikitava eatu yaku kitava i venukanakasiya keta i misiniya. Tovanama nenei
yami kitava si misinififiniya yaku kitava keta nenei si koduwa."
8 Eketa sisitawagana si iyaviya si bwaduwa, "Oa! Omasi ku vinuwadadana av-
age venemokena kuna vitufomuwa be kuna visimeikiya?" Noko nenei, Yosefa
yana bwadu be kana kavayuna nenei si adibutoyotoyogemokiya.

---

§ **35:18** Ibeniu fonasiyai, Benoni kana givina maise kuvavana natuna. * **35:18** Ibeniu fonasiyai, Beniyamina kana givina maise natukikikataiku. **35:27** Kabikona 13:18

Yosefa Sisitawāgana Si Vitamaniya

12 Tova tamokāga Yosefa sisitawāgana, amasi yana sifi keta yana gouti si visiya
keta si niisiya menana Sekemu niniunei, keta nokomai si kitavikavinisiya.
13 Eketa Yakobo Yosefa i iyaviya i bwaduwa, "Sisitawāgau o Sekemu nenei
yomuyomu si kitakitavikavina. Nuwanuwaku ana visimeiwa kuna niya nene-
siyai."

Yosefa i vinowana i bwaduwa, "Dewadewana, Ana niya."

14 Eketa amana i iyaviya i bwaduwa, "Ku nai be sisitawāgau ku kitaisi taki
yomuyomu nukusi dewadewasi, nao kuna makaviniwa kuna matakawikuwa."

Ebinoni kawanauna nenei Yosefa i visimeiya i niya Sekemu. 15 Tovanama
i kikinomana, i kakafivinavina kawayavatai atu namoga tamokāga i nutoniiya
i bwaduwa, "Ei, aviyavana ku nunuwasai?"

16 Yosefa i nufata i bwaduwa, "Sisitawāgaku yasi yomuyomu si kitakitavikavina,
a nunuwasisiya. Ku sanamanisiya namai kasi tugana?"

17 Eketa namogānama i iyaviya i bwaduwa, "Si nemiya wekamai atu naki
si niya. A nowanisiya si bwaduwa si niniya Dotani." Noko nenei Yosefa
sisitawāgana i muniisiya keta Dotani i nisaisiya.

18 Tovanama si kitiya kedawanauwai i nenemiya, kana munuwa fasinei
si viwaifufuna. 19 Tututausi si vikanunusifusifufuwa keta si sawaviniiya si bwaduwa,
"Ake, tokavayuna-onaonanama kwa kitai i nenemiya. 20 Ei, ta nuvimatei be
tamo yeyenu kokonina nenei ta tewesobuwei. Kana fata amata tana iyaviya
avage tamo yomuyomu-wanawanaki i kaniya, ebe tana kitiya taki kana
kavayuna ina vivenemokena o muka."

21 Atu Nubeni i nowaniya yasi bwadu eatu i vinuwadadana Yosefa kana
guguya fasinei keta i iyavisiya i bwaduwa, "Muka yawasina tana nuyaunei.
22 Muka tana nuviufaufai atu nofemai wanakikaogowai tata tewesobuwiya
yeyenu kokonina nenei." Nubeni i tanafafafana taina kana guguya fasinei
ugуna nuwanuwana be ina niiya amana nenei.

23 Eketa tovanama Yosefa i kikinomana, sisitawāgana si givikaviniya keta kana
kwame nubwayouna dewabauna tofwanei si kakiya. 24 Si oviya keta yeyenu
kokoninei si tewesobuwiya.

25 Tovanama si makavina keta si nuvitoga si kakawa atu matasi i kanakasiya
keta Isimeni fasekwina si kitisiya si nenemiya na yasi kameni Gineyadiyei,
si niniya Itifita. Iba mamadisi* nukusi si kivitotoga.

26 Keta Yuda unaunana i iyavisiya i bwaduwa, "Taki taita tana nuvimatiya
keta ufaufana tana tenemakaviuniya, aviyavana tamo kana dewadewana
tana nisagai? 27 Isimeni namoisi nenesiyai ta vitamanei eatu muka
tana munuya. Aitevana taina yoke, kita viyo ufaufa tamokāga." Eketa
unaunana yana bwadunama si vinowaniya. 28 Tovanama Midiyani†
tovitamaneina si kikinomana, Yosefa sisitawāgana si niya yeyenu nenei
si sinakikinomaniya keta Isimeni namoisi nenesiyai, si vitamaniya fatana siniva
20. Eketa Yosefa si niiya Itifita.

29 Eyo muniyai tovanama Nubeni i makaviniya, i niya yeyenu nenei
i nugenana eatu muka Yosefa ita kitai. Nuwatana i dauna keta kana nuya
i kiganiniya. 30 I makaviniya sisitaina nenesiyai keta i iyavisiya i bwaduwa, "Yosefa
noko muka. Ava o ata fufuniya?"

---

* **37:25** Kisisiku nenesiyai bubu mamadisi si yuna maise kabwaga kana givimamadi fasisiyai be kasi
gividiyāga. **37:28** Bunanige 7:9 † **37:28** Isimeni fasekwina o fafani Midiyani nenei.

31 Eketa Yosefa sisitawāgana, gouti si nuvimatiya keta ufaufanei kwame
si kutuviya. 32 Eyo si niiya amasi nenei keta si iyaviya si bwaduwa, “Kwame nofe
ka nisaiya, ku kitai. Kamo natuu kana kwame o muka?”
33 Amasi i kitakinaniya keta i iyavisiya i bwaduwa, “Ika. Natuku kana kwame.
Yomuyomu-wanawanaki i kaniya. O natuku! Yomuyomu-wanawanaki
i tanabwegabwegiya.” 34 Eketa yana nuwatadauna nenei kana nuya i kiganiniya,
atu nuya yomuyomu utuutusiyai kikifufunisi‡ i kotoniya keta kuyadayada
yagwanina natuna i fokuwiiya.
35 Natunatuna matatafusi, namoga be vivine, kana sawamwanumwanuva
fasinei si niya eatu muka nuwanuwana. Eketa i iyavisiya i bwaduwa,
“Ana bwediya kana nivaniva matematesi yasi kabaga kana ke'ta ana vaiya
natuku nukusi.” Eyo natuna fasinei i viketotoniya be i bwediya.

39

Fotifa Kawana Yosefa Si Kitanuvadiiya

1 Tovanama Isimeni fasekwina Yosefa si niiya Itifita, Fotifa i vitamaniya kana
kaetoga. Fotifa tanake o tuiyo kasi toviketanuneina. Tanake Itifita tufomu
yana namoga tamo nakasina.
2 Yave o Yosefa nukusi keta yana ovivita nenei, iba matatafuna i savivinisiya
o dewadewana. Kana tovisime tene Itifita yana numai i fakwa. 3 Fotifa
i kitanisaiya Yave o Yosefa nukusi eketa iba matatafusi i savisavivinisiya o
si dibwadibwana-dewadewa. 4 Noko nenei nuwatana i oviya keta i viya tauna
kana kaetoga. Eketa yana numa sinena kana kaetoga matatafusi sinesiyai,
Yosefa i tene-viketanuniya. Yota yana nogonogo matatafuna kasi kitavikavina
fasinei nimanei i teniya.
5 Noko tovanama nenei keta i niya Yosefa nenei eketa Fotifa yana numa
kana tofakwa kana dewadewana si nisaiya. Yana nogonogo matatafuna
numa sinenei keta bagunai, Yave i sawanuwagabubuwisiya eketa dewadewasi.
6 Noko nenei eketa Fotifa yana nogonogo matatafuna kana visime fasinei o
Yosefa nimanei i teniya. Keta muka tamo aviyavana fasinei ita nuwanuwa eatu
yana kaaga fasinei o i kitavikaviniya.
Yosefa kana tufuwa dewadewana yota kotokiwaga. 7 Muka ita fakwa nub-
wayouna eatu Fotifa kawana si kitanuvadiiya keta si sawanuyakaniya be nukusi
sita banuwa.
8 Eatu i dibutoyoga i bwaduwa, “Kaku tovisime muka ita vinuwana aviyavana
tamo numa nofe sinenei fasinei uguna iyau nenekuwai ketake. Nogonogo
matatafuna o iyau sifukuwai. 9 Iyau o numa nofe kana tovisime naki
maise tanake, eketa muka tamo aviyavana ita sawatanai nenekuwai, eatu
kwamiga kawana. Na uguna namaise ana fufunagoyo yo naki ana go'yona
Guyau matanei?” 10 Tova matatafuna si vivikokoniya atu i dididibutoyoga keta
muka nukusi sita banu yota muka nukusi sita fakwafakwa.
11 Tova tamokaga Yosefa i kanasuna numai mudadava fasinei eatu
tovanama nenei, muka tamo kaetoga numai ita fakwafakwa. 12 Eketa
Fotifa kawana si niya Yosefa nenei keta kana kwame si gitoniya keta
si sawanuyakaniya si bwaduwa, “Ku nemi ku banuweiki!” Eatu Yosefa i dibwana
i kikinomana menanai atu kana kwame i venuteweiya gumayogu nimasiyai.
13 Tovanama si kitiya Yosefa naki i dibwana atu kana kwamega si givikaviniya,
14 yasi numa kana kaetoga si wenevakukusisiya keta si iyavisiya si bwaduwa,
“Nofe kwa kitai! Namoga nofe tene Ibeniu kawaki i nemiiya kakaninama,

‡ **37:34** Nuya sakasakanununa kameni o gouti utuutusiyai si kikifufuna. Kaniga kana tovai, nofe i vivikiyakiyaya nuwatadauna. **39:2** Bunanige 7:9

i givisinemumuwita. I kanasunanemiya yama totomuwai keta nuwanuwana
ita mataveikiya eatu ka fina. 15 Tovanama i nowaniya ka fina, i dibwana eatu kana
kwame i venuteweiya niniukiyai."
16 Eketa kwame si fakwiiya kana nivaniva kawasi i makaviniya i nemiya
numai. 17 Yota tamoka sifufunama si iyaviya si bwaduwa, "Kaetoga tene
Ibeniu ku nemiiya kakaninama, i kanasuna yama totomuwai nuwanuwana
ita givisinemumuwikiya. 18 Eatu tovanama ka fina nenei, kana kwame
i venuteweiya niniukiyai atu i dibwana i kikinomana."
19 Tovanama Fotifa kawana i nowanisiya si bwaduwa, "Ya kaetoga nofemaise
i fufuna nenekiyai," eketa sinena i nubusubusuwaniya. 20 Tonuaviya i iyavisiya
si tabiya keta deniyai si teniya. Kabainama o tufomu yana finisina fasisiyai.
Keta deninama sinenei o Yosefa i fakwa. 21 Eatu Yave tanake nukusi keta
i nuwagabubuwiya na nenei keta i sawanuwagabubuwiya. Noko nenei keta deni
kana tokitavikavina nuwatana i oviya. 22 Eketa finisina matatafusi keta
mudadava matatafuna deni sinenei, Yosefa nimanei i teniya. 23 Deni kana
tokitavikavina muka ita nuwanuwa mudadavasima Yosefa nimanei i teniya
fasinei. Ugуna Yave o Yosefa nukusi keta i ovivitiya nenei iba matatafuna
i savivinisiya o naki dewadewana.

40

Finisina Nasi Nuwa Si Kavayuna

1 Tova tamokaga Itifita tufomu kana ukowa kana tokavenena kasi tovike-
tanuneina keta maneka kana tokaguwana kasi toviketanuneina nukusi,
si fufunagoyowa tufomu nenei. 2 Tobunanigesima nasi nuwa i nuwagoyowisiya,
3 keta deniyai i tenisiya tuiyo kasi toviketanuneina yana numai, namai Yosefa
i fakwafakwa nenei. 4 Toviketanuneinanama Yosefa i teniya kasi kaetoga keta
si fakwa simo matanubwayouna.
5 Nuwabuna tamokaga tufomu yana tobunanigesima, ukowa kana
tokavenena keta maneka kana tokaguwana, si kavayuna. Nasi nuwa
nuwabunanama nenei si kavayuna atu kasi kavayunasima kasi gigivina o
tuninatunina.
6 Tova i katakiya nuwabuniyai tovanama Yosefa i kitisiya tafakaisi
si kanawenonowa. 7 Eketa i nutoniisiya i bwaduwa, "Kimoki namaise yo
nuwanuwa i munumunumi?"
8 Si nufata si bwaduwa, "Nuwabuna nama nuwa ka kavayuna eatu muka tamo
aitevana kana fata be kama kavayunasima ina kiyau."
Eketa Yosefa i iyavisiya i bwaduwa, "Guyaugа kana fata kavayuna ina yausiya.
Eyo kami kavayuna kwa iyaveiku."
9 Eketa ukowa kana tokavenena i vibutuwa i nusifufuwa i bwaduwa,
"A kavayuna a kitiya genefi unavina naukuwai, 10 eketa unavinama
i vinagанagana nagанina tonusi. Dadana si kikinomana, unavina si visisiya,
si nuwatataisiya eketa uwasi si ouwa. 11 Eatu tufomu kana owa o a gigivikaviniya,
na fasinei uwa a kigonuwa, utosi a bibitotoiya tufomu kana owai keta nimanei
a teniya."
12 Eketa Yosefa i iyaviya i bwaduwa, "Ka kavayuna kana givina nofemaise.
Nagani tonusi kana givina kuyadayada tonusi. 13 Kuyadayada tonusi
ina kakavisiya muninei, tufomu debabougu ina katunakasiya eketa
ina vinuwateweiwa eyo ina giyauwa keta ya mudadava manatuwaina nenei
ina tenesavaviniwa. Nokomai tufomu nimanei kana owa kuna vioviya,
manatuwaina ku fufufuniya maise tovanama ku vitokavenena ukowa kana

39:21 Bunanige 7:9

tovai. 14 Tovanama kuta toḡadewadewa nenei, kuta tukukuwa. Ae unaku, kuta ovivitikuwa be tufomu kuta iyaviya fasikuwai ebe deni nofe sinenei kuta vikikinomanikuwa. 15 Tufomu kuta iyaviya aviyavana nenekuwai i kikinomana fasinei. Ibeniu fwayafwayana nenei namoḡa si givikavinikuwa si dibwanikuwa. Nofemai yota muka tamo aviyavana goyona ata fufuniya atu deniyai si tenikuwa."

16 Tovanama maneka kana tokaguwana i nowaniya unana kana kavayuna Yosefa i yauya fasinei, nuwatana i oviya eketa Yosefa i iyaviya i bwaduwa, "Iyau yota a kavayuna, maneka feyawisi tonusi a afisiya. 17 Feyawa etanemokenei sinenei o maneka tuninatunina kakaguwanisi tufomu fasinei. Eatu debaboukuwai feyawanama nenei o manuwa si kakawa."

18 Eketa Yosefa i iyaviya i bwaduwa, "Ka kavayuna nofemaise, feyawa tonusi kana givina kuyadayada tonusi. 19 Kuyadayada tonusi muninei, tufomu debabouḡu ina katunakasiya keta kayou sina nuonosiya eyo tofwau kai nenei sina sinavikukiya. Keta manuwa sina nemiya, kwafiniweu viyou sina kaniya."

20 Kuyadayada tonusi i kakavisiya muninei, tufomu yana kafa tufuwa kana kuyadayada i nuvifotiya. Eketa yana kawakawa yasi ka i fufuniya. Ukowa kana tokavenena keta maneka kana tokaguwana i ketoyausiya keta si nemiisiya tufomu nenei kawakawa nausiyai. 21 Nokomai, ukowa tokavenena i teniya kana kiviyai eketa tufomu nimanei kana owa i viova-savaviniya. 22 Eatu tonuaviya i visimeisiya keta maneka kana tokaguwana kayona si nuonosiya keta tofwana kaiyai si sinavikukiya. Naki avana Yosefa i bwaduwiya, maisemoka i kikinomana.

23 Eatu ukowa kana tokavenena muka Yosefa ita tukuya, i vinuwataunuwiya.

41

Tufomu Kana Kavayuna

1 Manamana nuwesi i kakavisiya muninei, Itifita tufomu i kavayuna vitana Naeni ukowa kafakainei i misimisiniya. 2 Tovanama nenei bunumakau kasi 7 na kasi tufutufuwa yota kasi kita dewadewasi ukowei si vanenemiya keta nabenabe kafakainei, nimwau si kakawa. 3 Yota bunumakau kasi 7 kasi kita goyosi keta banibaninisi munisiyai si vanenemiya eketa niniusiyai si misiniya. 4 Kasi kita goyosi keta banibaninisi si misiniya keta kasi 7 na kasi tufutufuwa keta kasi kita dewadewasi, si kanisiya. Nokomai tufomu i kenoviniya.

5 Tovanama i banu-savaviniya, yota i kavayuna. I kitiya witi uguna tamokaḡa nenei, i foka 7 wanosi nakanakasisi yota dewadewasi. 6 Muniyai yota 7 si foka o wanosi kasi kita vitana fonimana inainana ita taoyayanisi eyo sita wenono. 7 Wano wenonosi si misinimoka tu wano nakanakasisi keta dewadewasi, si tononisiya. Eketa tufomu i kenoviniya atu i sanamaniya o i kavayuna.

8 Nuwabuniyai kavayunasima fasisiyai, nuwanuwa yaona i vaniya. Na uḡuna bwadu i vininitiya Itifita kana matatafu nenei yana toibaiba keta yana tonuwatasuyasuya fasisiyai, eketa si nemiya nenei. Kana kavayuna i nusifufuwisiya atu muka tamo aitevana kana fata be ita yausi nenei.

9 Atu tufomu kana ukowa kana tokavenena kasi toviketanuneina, tufomu i iyaviya i bwaduwa, "Ae aiye, kimoki yo yaku fufunagoyo a tukuya. 10-12 Manatuwaina tovanama maneka kana tokaguwana kasi toviketanuneina keta iyau, ku nuwagoyowikiya eketa tuiyo kasi toviketanuneina yana numa sinenei, deniyai ku tenikiya. Tovanama nenei tene Ibeniu tufunakasina tamokaḡa waniya nokomai. Tanake o toviketanuneinanama kana kaetoḡa. Nuwabuna tamokaḡa nama nuwa ka kavayuna. Kama

41:8 Daniyena 2:2

kavayunasima ka iyaviya eketa kasi givina i yausiya nenekiyai o tuninatunina.
13 Avana i bwaduwiya, naki maisemoka i kikinomana. Iyau ku tene-savavinikuwa
yaku kafa mudadava nenei, eatu ya tonuaviya ku visimeisiya keta maneka
kana tokaguwana kasi toviketanuneina kayona si nuonosiya eketa tofwana
kai etanei si sinavikukiya."
14 Eketa tufomu bwadu i vininitiya Yosefa fasinei eketa muka mwanenena
atu deniyai si oviya. Nauna kana mutukonokono i tanakakanuya keta kana
nuya i dawanatamatamanina muniyai yo si niiya tufomu nenei.
15 Eketa tufomu i bwaduwa, "Nuwabuna a kavayuna, eatu muka tamo aite-
vana kana fata ita yauya nenekuwai. Atu a nowaniya avage tovanama avi
kavayuna kuna nowaniya, ka fata kuna yauya."
16 Atu Yosefa i bwaduwa, "Iyau muka kaku fata, eatu Guyauḡa kana kiyau
dewadewana ina veniwa."

Tufomu kana kavayuna nuwesi i nusifufuwiya Yosefa nenei.

25-32 Keta Yosefa na yana vimogumogu i bwaduwa, "Tufomu yo, ka kavayuna
nuwesi kasi nuwanuwa naki tamokaḡa. Aviyavana tova kabegomokena
Guyau ina saviviniya fasinei, neneweu i tene-kikinomaniya. Guyau naki
i givifakiniya, iba nofe kabegomokena ina saviviniya. Nofe fasinei tamoka
kavayunanama atu kawa nuwa i visawaveniwa.

Bunumakau kasi 7 na kasi tufutufuwa yota kasi kita dewadewasi, maise
yota witi fokasi 7 nakanakasisi keta dewadewasi, kasi nuwanuwa mana-
mana 7 mauna. Itifita kana matatafu ina mauna.

Bunumakau 7 banibaninisi yota kasi kita goyosi munisiyai si vanenemiya,
yota witi fokasi 7 fisusi vitana fonimana inainana ita taoyayanisi keta
sita wenono, kana nuwanuwa o manamana 7 nenesiyai noga. Manamana 7
mauna muninei, manamana 7 yota sinesiyai noga ina kikinomana. Eketa fiyao
Itifita yasi mauna kana tova yawane sina vinuwataunuwiya, uḡuna fafani kana
matatafu noga ina munuya.

Tufomu yo, nofe avana a bwaduwisiya o naki maisemoka Guyau kabegomo-
kena ina saviviniya.

33 Tufomu yo, tamo namoḡa tosanamana atu na nuwatasuyasuyana
kuta gibokiya be tanake Itifita kana matatafu ita visimeiya. 34 Menana ta-
mokatamokaḡa nenesiyai kawakawa kuta vinuwadadanisiya. Ebe manamana
7 mauna yana tova nenei, tovanama kabwaga oyuna kasi tutuya nenesiyai,
kawakawasima dawana 5 nenesiyai tamokaḡa sita gigivikaviniya. 35 Nofe
kawakawasima maisa matatafuna sita kwakwiya. Ya visime nenei, menana
tamokatamokaḡa nenesiyai maisa matatafuna yasi bonuwai sita totoisiya ebe
sita kitavikaviniya namoḡa fasisiyai. 36 Nofe dawanasima yawane namoḡa
ita vibiyawasisiya manamana 7 sinesiyai, tovanama noga ina kikinomana Iti-
fita sinenei. Ebe nofe ketaketanama nenei, namoḡa muka vitanona nenei
sita domuna."
37 Tufomu yana namoḡa nakanakasisi nukusi ketaketanama nuwatasi
i oviya. 38 Eketa tufomu i iyavisiya i bwaduwa, "Venemokena, Guyau kanununa
o namoḡa nofe nenei, yota muka tamo namoḡa tonuwatasuyasuya venemo-
kena yo tana nisaḡai maise tanake."
39 Eyo tufomu Yosefa i iyaviya i bwaduwa, "Uḡuna Guyau o ibasima nofe
i gikikinomanisiya neneweu, eketa muka tamo aitevana yana sanamana be
yana nuwatasuyasuya maise kwaḡa. 40 Yaku kafa visime matatafuna kwaḡa
nimaweu eketa yaku namonamoḡa matatafusi, ya visimesima sina muniisiya.
Eatu wavaḡa kana vifotu fasinei o kwaḡa sifukuwai."

41:40 Bunanige 7:10

41 Eketa Yosefa nenei i bwaduwa, “Nofe tova kwaḡa a ginakasiwa Itifita kana
matatafu kana tovisime.” 42 Eketa kana nimabweuna vivigionina,* ni-
manei i yauya keta Yosefa nimanei i sifwatamaniya yota kwame dewabauna
i vikotoniya keta kodokodo nukawanamanamaneinana i viya keta kayonei
i nuvisanigogwiya.

45 Eketa tufomu Itifita wavana Yosefa i veniya, Safeneti-faniya.† Yota
kawana i veniya kana wava Aseneti, Fotifena natuna. Fotifena o Oni‡ yasi
tovibwanaose. Eketa Yosefa naki i vitovisimeya Itifita nenei.
46 Yosefa i vibutuwa bunanige Itifita tufomu fasinei kana manamana 30
nenei. Noko muninei Yosefa i misiniya keta tufomu i venuteweiya eatu Iti-
fita kana matatafu i vadadaniya. 47 Manamana 7 mauna yana tova sine-
siyai fafani Itifita i maunafaga. 48 Noko manamanasima sinesiyai, Yosefa
namoḡa i iyavisiya ebe kabwaga si ooyuna atu tufotufo si vakukusiya keta
menaninama tamokatamokaḡa kana bonuwai i totoiya. 49 Dawana i kisiwaḡa
si vimwanauḡuna maise numagama kwadewai, eketa kana ginaḡanaḡa Yosefa
i onoviya.

53 Manamana 7 sinesiyai Itifita sinenei, mauna kana tova i kakaviya. 54 Eatu
manamana 7 noga i vibutuwa, naki avana Yosefa i bwaduwiya maisemoka
i kikinomana. Fafani matatafuna nenesiyai o noga nakasina i kikinomana, eatu
Itifita yana kafa visimeḡa nenei o kabwaga i fakwafakwa. 55 Tovanama fiyao
Itifita si vitanonamoka, si vikokona-bwedibwediya tufomu nenei kabwaga fasinei.
Eatu tufomu i iyavisiya i bwaduwa, “Yosefa nenei kwa nai be avana ita iyavimiya
maise, kwa savivinei.”
56 Fwayafwaya kana matatafu noga nakasina atu Itifita nenei o nakatamo-
kena. Eketa Yosefa kabwaga kasi bonu i kiyauwa eketa fiyao Itifita nenesiyai
i vikimwaneina. 57 Atu yota mani fafani nenesiyai noga i nakatamoka. Na fasinei
namoḡa si nenemiya Itifita eketa Yosefa nenei kabwaga si vivikimwaneya.

42

Yakobo Natunatuna I Visimeisiya Si Niya Itifita

1 Eatu tovanama Yakobo i nowaniya vitana Itifita nenei kabwaga, natu-
natuna nenesiyai i bwaduwa, “Namaise yo kwa nigwanavaḡata. 2 Kwa vaneneḡa!
A nowaniya vitana Itifita nenei kabwaga. Kwa sobu nokomai kwa vikimwane
akata tana domuna.”
3 Eketa Yosefa sisitawaḡana kasi 10 si sobuwa Itifita kabwagavikimwane
fasinei. 4 Atu amasi i vinuwana vitana tamo avana goyona ita kikinomana
Beniyamina, Yosefa kana tufunuwa nenei. Na fasinei muka ita visimeyei
ebe nukusi sita nai nenei. 5 Fafani Kenani nenei noga naki i goyomoka, na
fasinei Yakobo natunatuna yota namoḡa yagwanisi nukusi si sobuwa Itifita
kabwagavikimwane fasinei.
6 Noko tovanama nenei fafani matatafuna Itifita sinenei Yosefa
i vivisimeiya, eketa namoḡa matatafusi nenesiyai kabwaga i vivikimwaneiya.
Eketa tovanama sisitawaḡana si kikinomana, kaevavanei si koduwa
fwayafwayai. 7 Yosefa i kitakinanisiya eatu seba i teweiya vitana muka

---

41:42 Daniyena 5:29 * **41:42** Visime kana kiyakiyaya yota na kana kafa kita vitana Yosefa i savisavivina tufomu yana visime nenei keta fonanei. † **41:45** Ibeniu fonasiyai, Safeneti-faniya kana givina maise guyau i nunusifufuwa keta guyau fakwafakwana. ‡ **41:45** Oni kana wava kana vinuwa Eniyofonisi. Menaninama nenei namoḡa vanavana nenei si kodukoduwa. **41:54** Bunanige 7:11 **41:55** Yoni 2:5 **42:2** Bunanige 7:12

ita sanamaneisi eketa i kayosanakiya nenesiyai i bwaduwa, “Kwami namaniyei kwa nemai?”
Eketa si bwaduwa, “Kima Kenaniyei ka nemiya kabwagavikimwane yawagiki.”
8 Yosefa sisitawāgana i kinanisiya atu tasike o muka sita kitakinanei. 9 Kana kavayuna i tukunakasiya fasisiyai eketa i bwaduwa, “Kwami tokitanāganāga kwa nemiya kwana sanamaniya kawasasa kafa kanasuna ebe yo nemaniyei kwana vibutukiya.”
10 Atu si nufata si bwaduwa, “Aiye, muka. Kima ka kaetoga ka nemiya o kabwagavikimwane yawagiki.”

21 Eketa tututausi nenesiyai si vikanusifusifufuwa si bwaduwa, “Noko tovanama nenei taita i bwedisitasita kana ovivita fasinei kana dauna ta kitiya eatu muka tata sineganiganiyei. Na fasinei nofe dauninama ta kakamukoniya o kita kata kuvana.”
22 Eketa Nubeni i bwaduviyewa i bwaduwa, “Noko tovanama nenei a iyavimiya, ‘Muka gwadimonamona kwana givikuvavaniya.’ Eatu fonaku kwa teweiya. Nofe tova yana mate fasinei kita mwavinana ta ninisaiya.” 23 Yosefa o Itifita fonasiyai i nunusifufuwisiya keta togivina i gigiviniya nenesiyai. Na nenei si bwaduwa vitana muka yasi sifufu ita nowanowaniya.
Yosefa nenei sisitawāgana kabwaga si vikimwaneya eketa si makavinisiya Kenani amasi nenei. Muniyai yota si makavina-savavinisiya Itifita kabwagavikimwane fasinei.

45

Yosefa Tauna Wakakana I Siiya

4 Yosefa Ibeniu fonasiyai sisitawāgana i iyavisiya i bwaduwa, “Simokāga kwa nemai niniukuwai.” Eketa si nemiya niniunei, eyo i bwaduwa, “Iyau taimi Yosefa. Gwadikuma kwa vikimwaneikuwa Itifita nenesiyai. 5 Noko fasinei muka nuwatami ina dauna be tututaumi kwana vikanuwanuwagoyo, kwa vikimwaneikuwa be a nemiya nofemai fasinei. Atu tanake Guyau i mikiteweikuwa a nemiya namoga kasi gifafafana fasinei. 6 Noga i nemiita manamana nuwesi. Eatu yota manamana 5 si nenemiya nenesiyai, muka tamo aitevana kana fata ina baguna o ina nukabwaga. 7 Guyau i mikiteweikuwa kunaumi ebe yawasimi ata gifafafanisiya ketaketa dewabauna nenei, ebe susukwa kiyakiyayana muka ina domuna fwayafwaya nofe nenei. 8 Nofe fasinei kwami muka kwata teweyeiku be ata nemi nofemai, eatu tanake Guyau i teweikuwa. Eketa i tenikuwa togivisawakedana tufomu fasinei, yota yana namonamoga yasi tuveka keta yota Itifita kana tovisime.
9 Nofe tova kwana dibwana amaku nenei eketa kwana iyaviya, ‘Natuu Yosefa maise i bwaduwa, “Guyau i tenikuwa Itifita kana tovisime nakasina. Eketa muka kuna nuyawayawanei nenekuwai. 10 Na uguniu kwata vikukuwayauna, be yami yomuyomu be wagawagau nukusi kwata nemiya fwayafwaya Goseni nenei, niniukuwai kwata vimenana. 11 Ebe yo manamana 5 nenesiyai yawane noga ina niniya, ana kitikitimiya. Akata ka sabu nukusi vitanona nenei kwana fakwa.” ’ ”

25 Yosefa sisitawāgana Itifita si teweiya atu si makavinisiya Kenani amasi Yakobo nenei. 26 Eketa amasi si iyaviya si bwaduwa, “Yosefa noko i fakwafakwa,

42:9 Kabikona 37:5-10 **42:22** Kabikona 37:21,22 **45:9** Bunanige 7:14

muka ita mate atu tanake Itifita kana tovisime." Eatu Yakobo si visabanutuiya eketa muka ita vitumaḡaneisi.

27 Atu matatafuna avana Yosefa i bwaduwiya maise si iyaviya. Keta yota Yosefa waganusoni* i teweisiya kana kivitotoḡa fasinei, tovanama i kitisiya nuwatana i kanabunabuya. 28 Eketa i bwaduwa, "O bwadu venemokena. Natuku Yosefa gewa i fakwafakwa. Kwa niyeiku be natuku tafakaina a kitai, fonana a nowaniya, yo muniyai kwana teneviunikuwa."

46

Yakobo Ugunina Nukusi Si Niya Itifita

1 Eketa Yakobo, yota kana wava kana vinuwa Isineni, ugunina nukusi si vikukuwayauna Itifita fasinei. Eketa tovanama si nemiya Biyasiba, yomuyomu i vibwanaoseisiya amana Aisake yana Guyau nenei. 2 Na nuwabunanama nenei Guyau kenokitai i iyaviya i bwaduwa, "Yakobo! Yakobo!"

Eketa i vinowaniya, "Iyau weka."

3 Eketa Guyau i bwaduwa, "Iyau Guyau, amau yana Guyau. Muka kuna matuta ku niniya Itifita fasinei, uḡuna noko menaninama nenei susukwau ana givinakasiya. 4 Iyau nukusi tana sobuwa Itifita eatu yawane yota susukwau nukusi ana makavinimiya nofemai. Eatu kwaḡa o natuu Yosefa nimanei kuna vidawana."

5 Eketa waganusonisima tufomu i vininitisiya nenesiyai Yakobo natunatuna si totoiya yota kakawasi keta natunatusi, eketa menana Biyasiba si teweiya. 6-7 Yota yasi yomuyomu be kukuwa matatafuna Kenani nenei kasi fwasimowai i kikinomana, nukusi si niisiya Itifita. Yakobo i misiniya natunatuna namoḡa be vivine keta yota waḡawaḡana nukusi.

Yakobo Ugunina Nukusi Si Kikinomana Itifita

28 Yakobo Yuda i visimeiya i venuviketanuna Yosefa ina matakawiya vitana fafani Goseni nenei sina vikaninisaḡa. Tovanama si kikinomana nokomai, 29 Yosefa yana aviya kana waganusoni si gidewadewiya keta i niya Goseni, amana i venufotefotiya. Tovanama amana i kitiya, i nusiya keta i bwediiya matanubwayouna. 30 Keta Yakobo Yosefa i iyaviya i bwaduwa, "Kimoki gewa naki tauku matakuwai tafakaiu a kitiya na yawasiu, eyo muniyai kana nufota ina kakavikuwa."

48

Ifeneimu Keta Manasa Kasi Sawanuwagabubu

1 Tamoka tova Yosefa i biganowana amana i visafwavinaḡa. Eketa natunatuna kasi nuwa Manasa keta Ifeneimu i ovisiya keta si niya Yakobo kana kita fasinei.

2 Tovanama Yosefa i kikinomana, Yakobo si iyaviya si bwaduwa, "Natuu Yosefa i nemiya." Eketa Yakobo matamataveyai atu naki i fiwanemokiya keta i nuvitoiya kana kiviyai.

3 Keta Yakobo Yosefa i iyaviya i bwaduwa, "Fafani Kenani menana Nusi nenei Guyau Tofiwanaonaona i kenokikinomana nenekuwai keta nokomai i sawanuwagabubuwikuwa. 4 I bwaduwa, 'Kimoki ka sabu ana givinakasiya. Susukwau ana givigeyaniya ebe kunuma yagwanina ina kikinomana. Yota fwayafwaya nofe ana venisiya susukwau yasi fwayafwayavaḡata.' "

---

* **45:27** Waganusoni o yomuyomu munisiyai si sisinavifotiya eketa si sonisonidadaniya. **46:6-7** Bunanige 7:15 **48:3** Kabikona 28:13,14

5 Yakobo yana bwadu i nusaviya i bwaduwa, “Eketa natunatuu kasi nuwa
Ifeneimu keta Manasa Itifita si tufuwa yo muniyai a nemiya o iyau natu-
natuku, naki maisemoka Nubeni keta Simiyoni. 6 Eatu muniyai natunatuu
sina tufuwa, enao kwāga natunatuu. Eatu yasi fwayafwaya kana vitoniwaga
fasinei o sisitawāgasi Ifeneimu keta Manasa kasi wavai.”

13 Eketa Yosefa natunatuna kasi nuwa i niisiya Yakobo niniunei. Ifeneimu
i teniya Yakobo kukikimawana, atu Manasa o kukikikataina. 14 Eatu Yakobo
nimana i tewewenuya keta kikikataina gwadiyei Ifeneimu debabounei i teniya
atu kikimawana o i teniya kotokikinuna Manasa nenei. 15 Eketa Yosefa
i sawanuwagabubuwiya i bwaduwa,

“Guyaunama amaku Aisake keta wāgaku Ebenaamu nenei si kodukoduwa,
tufunakata nofe ita sawanuwagabubuwisiya.
Guyaunama yawasiku kana matatafu nenei i kitavikavinikuwa maise yomuy-
omu kasi tokitavikavina,
ita sawanuwagabubuwisiya.
16 Yota Guyau kana kaetōganama abamei i ofafafikuwa dauna matatafuna
nenesiyai,
ita sawanuwagabubuwisiya.
A kawakawanunukuwiya be nofe tufunakatasima nenesiyai,
namōga kaku wava, amaku Aisake keta yota wāgaku Ebenaamu kasi
wava, sita tukutukusiya.
Keta yota a kawakawanunukuwiya
be kasi sabu ita nakata fwayafwaya nofe nenei.”

17 Eatu tovanama Yosefa i kitiya amana kikikataina* i teniya Ifeneimu de-
babounei muka ita sebobo. Na fasinei amana nimanei i ova be ita tenetamaniya
Manasa debabounei. 18 Eketa i bwaduwa, “Amaku, na muka nemaise. Manasa
o kotokikinuna. Na fasinei kikikataiu debabounei ku tenei.”
19 Eatu amana i vikununewanewa i bwaduwa, “Natuku, a sanamaniya avana
a savisaviviniya. Kimoki Manasa kana wava ina nakata. Susukwanei yawane
kunuma nakasina ina kikinomana. Atu taina o yawane nakatamataina yo
tawāgana. Eketa susukwanei yawane kunuma yagwanisi sina kikinomana.”
20 Eketa na kuyadayadanama nenei i sawanuwagabubuwisiya i bwaduwa,

“Avi tova fiyao Isineni yasi sawanuwagabubu kana tovai, kami wava
sina kinana sina bwaduwa,
‘Guyau ka kawakawanunukuwiya be ita sawanuwagabubuwiwa vitana
Ifeneimu keta Manasa i sawanuwagabubuwisiya maise.’ ”

Noko nenei Ifeneimu kana wava i teneviketanuniya eatu Manasa i vimunifota.
21 Eketa Yakobo Yosefa i iyaviya i bwaduwa, “Ku nowaniya, iyau o kabegomo-
kena be ina kakavikuwa, eatu Guyau o kwami nukusi. Eketa yawane
ina makavinimiya wāgawāgami fwayafwayasiyai.”

49

*Yakobo natunatuna i wenevakukusisiya eketa kasi sawanuwagabubu nenei,
i iyavisiya ibasima yawane sina kikinomana nenesiyai. Eketa Yuda nenei o nofe-
maise i bwaduwa.*

---

* **48:17** Fiyao Isineni si sanamaniya kikikatai nima kana sawanuwagabubu nakatamataina yo kiki-
mawa. Na fasinei keta tovanama Yakobo kikikataina gwadiyei nenei i teniya, Yosefa i sabanutuiya.
48:20 Ibeniu 11:21

Yakobo Yuda I Sawanuwagabubuwiya

8 “Yuda, unaunau sina daviwa
keta sina koduwa neneweu.
Ka aviya kuna gikayusiya keta kuna vatanisiya.
9 O Yuda, kwāga maise naiyoni mwanavauna,
kimoki mani yomuyomu kuna fiwanateweisiya keta kuna visimeisiya.
Naki naiyoni maise, tovanama ina gevagevamunuwa muninei yo
ina makaviniya ina ketosebāga,
atu aitevana simo fatafatana yo ina vikasanegwanegwai?
Naki mukamokena!
10 Tufomu yana visime kana kiwana Yuda nimanei ina fakwa
keta susukwana o tova kana matatafu sina vivitovisimeya
kana nivaniva tonikiwana ina nemiya.
Nokomai kunuma matatafusi sina vimogumoguwiya.”

33 Tovanama Yakobo natunatuna nenesiyai i nusifufukoōga, i sioviniya keta i kenofana. Tovanama nenei yawasina i tununoviya keta i vidawana.

Yakobo Itifita i fakwa manamana 17, eketa manamana kana vikatutamokeina na yawasina i fakwa o 147.

50

Yosefa Sisitawāgana I Sawavininiusiya

15 Yosefa sisitawāgana si sanamaniya amasi yawasina i kakaviya eketa tututausi si vikanusifusifufuwa si bwaduwa, “Namai tu Yosefa yata fufunagoyo manatuwaina ina tukunakasiya yo ina kwabuyuna.” 16 Eketa sifufu si vininitiya Yosefa nenei si bwaduwa, “Muniyai yo amata yawasina ina kakaviya, i bwaduwa, 17 ‘Yosefa nofemaise kwana iyaviya. “Sisitawāgau yasi fufunagoyo neneweu, nuwanuwaku kuna vinuwateweiya.” ’ Kima o amau yana Guyau kana kaetōga na fasinei ka vikokona-sineganiganiya neneweu ebe yama go'yona kuta vinuwateweisiya.” Tovanama Yosefa bwadu nofe i nowaniya, i bwedisitasita.

18 Eketa sisitawāgana si nemiya naunei si fekuwa keta si bwaduwa, “Kima ka kaetōga.”

19 Eatu i iyavisiya i bwaduwa, “Muka kwana matuta, iyau muka Guyau. 20 Manatuwaina kwata givikuvavanikuwa eatu Guyau i gikikinomaniya kana dewadewana ebe namōga yagwanisi muka sina domuna, maise kimoki ta kitakitiya. 21 Na fasinei muka kwana matuta, na natunatumi ana kitavikavinimiya.” Nofemaise fonana biganei i sawavininiusiya.

49:9 Gināganagā 24:9, Kenokita 5:5 **49:33** Bunanige 7:15

Yauna

Givimayeta

Nufunufu kana wava *Yauna* eketa si katuviyewiya fiyao Isineni kasi si-fusifufu nakanakasina venemokena tovasisi nenesiyai, yasi yauna vikaetoga Itifita nenei. Nufunufu nofe nenei tofwa nufunina nakanakasina.

Guyau fiyao Isineni i ketoyausiya Itifita nenei. (1:1—15:21)
Vikaetoga Itifita sinenei. (1:1-22)
Mosese yana tufuwa keta yawasina nauna. (2:1—4:31)
Mosese keta Anoni si tanatafakiya Itifita tufomu. (5:1—11:10)
Venuvisinatana keta nogokawawa Itifitei. (12:1—15:21)
Gibo Yabeyabenina nenei tu Koya Sainai. (15:22—18:27)
Guyau yana visime keta yana dedeni. (19:1—24:18)
Vada Tafutafuna keta sawakedakedana kodukodu fasinei. (25:1—40:38)

Yakobo Susukwana Si Geyana Itifita Sinenei

1 Tovanama Yakobo i niniya Itifita, natunatuna ugunisi nukusi si niya. Natunatuna namoga o nofemaise kasi wava. 2 Nubeni, Simiyoni, Nebi, Yuda, 3 Isaka, Sebunoni, Beniyamina, 4 Dani, Nafatanai, Gada, keta Asa. 5 Yosefa o waniya Itifita. Yakobo susukwana kasi numatatafu kasi naga 70.

6 Muninei Yosefa keta unaunana matatafusi tufudenideni yota aviyaonana noko tufuwinama kana sewasewa si matekooga. 7 Eatu fiyao Isineni susukwasi si vinatunaneuneuwa eketa sabu i nakatamoka. Eketa Itifita fwayafwaya si togafotafotiya.

Itifita Tufomu Fiyao Isineni Dauna I Venisiya

8 Manamana yagwanina muninei, tufomu kiouna i vitovisimeya Itifita sinenei eatu muka tamo yana sanamana avana Yosefa i saviviniya Itifita fasinei. 9 Yana sabu nenesiyai i bwaduwa, “Kwa kitai, fiyao Isineni nofe tova naki si tufuteweita. 10 Taki kata aviya sina vivibututa nenei, Isineni nifanifaita sina tuyanomwanisiya keta sina nuaviita atu nofe fwayafwayanama nenei sina dibwana sina niya. Na fasinei ketaketa tamo ta vinuwadadana-dewadewai ebe muka kasi sabu ina nakatamoka.”

11 Nofe fasinei fiyao Isineni si tenisiya mudadava daunisi nenesiyai. Yota mudadava tamokatamokaga kana tovisimeonaona si tenisiya be sina visimeisiya. Eketa namoisima fiyao Isineni si nuyakayakanisiya be menana nuwesi nakanakasisi Fitomi keta Namesese si vikanasiya ebe nokomai tufomu kabwaga be nogonogo ina tenisiya. 12 Naki namaise dauna kasi nakanakata si venivenisiya, atu fiyao Isineni si teniya be si vinatunaneuneuwa keta si geyanamoka Itifita si gikafufuya. Nofe nenei keta Itifita namoisi fiyao Isineni si matutisiya. 13-14 Na uguna keta mudadava daunamokesi nenesiyai si yoyogavinavina. Si nuyakayakanisiya be mota* si kikivina keta taga si kikiyafofowa. Yota baguna keta mudadava matatafuna nenesiyai si visavivinisiya. Si givikuvavanisiya nakasina atu muka simo yasi sineganigani.

22 Eketa Itifita tufomu yana namonamoga i visimeisiya i bwaduwa, “Tovanama tene Ibeniu natuna namoga ina tufuwa, Naeni ukowai kwana tewesobuwiya. Atu taki gumayogu ina tufuwa, nao ina fakwa.”

1:1 Kabikona 46:8-27 **1:7** Bunanige 7:17 **1:8** Bunanige 7:18 **1:10** Bunanige 7:19 * **1:13-14** Mota o gifwatafwataogona kana wava. **1:22** Bunanige 7:19

2

Mosese Yana Tufuwa

1 Tovanama noko savivinanama i niniya, Nebi fasekwina sinenei namoga
tamokaga i vikawana-toniwaga. 2 Gumayogu i visifuga keta gwadimonamona
namoga i vinatuniya. Ayona si kitiya gwadimonamona kotokiwaga, na fasinei
si teneviuniya yamayamana tonusi. 3 Atu tovanama muka kasi fata be
yota sina teneteneviunei matanubwayouna, kautu kikiyonana waguwagud-
abu nenei si yoniya kautunama si viya keta kibasi nenei si maifotafotiya be
muka ukowa ina kanasuna. Eyo gwadimonamona si totoiya sinenei eketa
ukowa Naeni kafakainei kawaununa sinesiyai si teniya. 4 Gwadimonamona
tawaganа gumayogu i misiniya matakedawanauna eatu i vivinanuya ebe
ina kitiya avana ina kikinomana nenei.
5 Noko tovanama nenei, Itifita tufomu natuna gumayogu i sobuwa ukowai
towa yawagina, eketa yana fiyavivine o ukowa kafakainei si fanafana. Eatu
tufomu natuna gumayogu kautu i kitiya kawaununa sinenei keta yana gu-
mayogu tamokaga i iyaviya eketa kautu ukowai i sinavidudunuiya keta i viya.
6 Tovanama kautu i vitanadadiya, i kitiya gwadimonamona i bwedibwediya. Na
fasinei i kitasineganiganiiya keta i bwaduwa, “Auu, nofe tanake o Ibeniu gwadi-
monamona.”
7 Gwadimonamona tawaganа i niya keta tufomu natuna i vikokoniya
i bwaduwa, “Kana fata tamo ne Ibeniu ata iyaviya be gwadimonamona
ita visusuya fasiweu?”
8 Eketa yana bwadu i vinowaniya i bwaduwa, “Ika, ku nai.” Gumayogu
i niya eketa gwadimonamona tauna ayomokena i ovisiya. 9 Eketa tufomu
natuna i iyavisiya i bwaduwa, “Gwadimonamona nofe kwa vai be kwa visusuya
fasikuwai, eatu ana fatimiya.” Eketa gumayogu natusi si niiya numai keta
si visusuya. 10 Tovanama gwadimonamona naki i nakata, si niiya tufomu
natuna gumayogu nenei eketa i fayaiya. Gumayogu i bwaduwa, “Ukowai
a sinanakasiya fasinei, ana weniya Mosese.”*

Mosese Itifita Nenei I Dibwana Keta I Niya Midiyani

11 Manamana yagwanina muninei, Mosese naki i vikatevatuwa. Tova ta-
mokaga i kikinomana yana sabu kasi venufota fasinei eatu i kitisiya Itifita
namoisi yana sabu si nunuyakayakanisiya keta mudadava daudaunisi nene-
siyai si viyoyogavinavina. Tovanama nenei i kitiya tene Itifita i munumunuya
yana sabu tamokaga tene Ibeniu. 12 Mosese i kitavinavina atu muka tamo aite-
vana ita tonetoneyei, eketa tene Itifita i nuvimatiya keta tofwana numagamai
i venusanitautauniya.
13 Tova i katakiya tovanama Mosese i makavina-savaviniya, fiyao Ibeniu
nasi nuwa i kitisiya si vivikamunumunuwa. Eketa tosinatamaneina
i nutoninuvenuviya i bwaduwa, “Ava uguna yo unau ku munumunuya?”
14 Atu i kawafatiya i bwaduwa, “Aitevana masi kwaga i teneu kama tovisime
keta kama tonuvisi? Omasi kuna nuvimatikuwa maise foma tene Itifita
ku nuvimatiya?” Mosese i matuta keta nuwasinenei i bwaduwa, “Namoga naki
si sanamaniya aviyavana a saviviniya.” 15 Tovanama tufomu biganama noko
i nowaniya, ketaketa i nuwasa be Mosese ina nuvimatiya. Eatu Mosese i dibwana
keta i niya Midiyani kana fafaniyai i fakwa.

*Nokomai Mosese Midiyani kasi guyau kana tovibwanaose tamokaga Yeteno
nukusi si fakwa, eketa natuna gumayogu kana wava Sifona i vikawaniya.*

2:2 Bunanige 7:20, Ibeniu 11:23 **2:10** Bunanige 7:21 * **2:10** Ibeniu fonasiyai, Mosese kana nowanowana maise sinanakata. **2:11** Ibeniu 11:24 **2:11** Bunanige 7:23-28 **2:15** Bunanige 7:29, Ibeniu 11:27

3

Guyau Mosese I Nusifufuwiya

1 Yeteno tanake Midiyani yasi guyau kana tovibwanaose. Nawana Mosese
o yana sifi keta gouti kasi tokitavikavina. Tova tamokaga yomuy-
omusima i niisiya kedawanauwai wanakikaogowai yavanata kuweyaina keta
i kikinomana Sainai,* Guyau yana koya nenei. 2 Nokomai Yave kana kae-
toga abamei kana kitakita vitana kai noyakaina maise, i kenokikinomana
kisisiku sifununa sinefounei. Mosese i kitiya kisisiku sifununa i nununuga
atu muka ita kanakanakogoiya. 3 Mosese nuwasinenei i bwaduwa, "Aa, namaise
yo kisisiku sifununa muka ita kanakanakogoiya? Yabe simokagamoka a vanai
niniunei be a kitai ava venemokena i kikikinomana."
4 Tovanama Yave i kitiya Mosese i nenemiya niniunei be ina toneiya fasinei,
kisisiku sifununa sinefounei i bwaduwa, "Mosese! Mosese!"
Eketa Mosese i vinowana, "Ika, iyau weka."
5 Eketa Yave i iyaviya i bwaduwa, "Muka yota kuna vanemai. Na
fwayafwayanama nenei ku misimisiniya o tafutafuna, na fasinei ka
kaevatakutakuna ku kaki. 6 Iyau amau yana Guyau, Ebenaamu yana
Guyau, Aisake yana Guyau eketa Iyakobo yana Guyau." Tovanama Mosese
nofemaise i nowaniya, i matuta Guyau kana toneyeina fasinei eketa tafakaina
i tenefotiya.
7 Atu Yave i iyaviya i bwaduwa, "Namaise Itifita namoisi yasi
givikuvakuvavaneina yaku namonamoga nenesiyai, naki a kitiya yota
yasi bwedi a nowaniya. Nuwanuwasi ana gifafafanisiya aviyaonana kasi
tovisimeonaona nenesiyai. Naki a sanamaniya yasi kuvavana. 8 Na
fasinei naki a sobunemiya keta ana ketoyausiya Itifita namoisi nimasiyai
ebe ana kikinomanisiya, ana niisiya tamo fafani dewadewana yota nakasina
keta maumaunina nenei. Eatu fwayafwayanama o fasekwasima maise
fiyao Kenani, fiyao Itai, fiyao Amonai, fiyao Fenisi, fiyao Ivi keta fiyao
Yebusi nokomai nofe tova si fakwafakwa. 9 Bwadu venemokena, yaku
namonamoga yasi bwedi a nowaniya yota naki a kitiya Itifita namoisi namaise
si vivitoagoyogoyowisiya. 10 Na uguna nofe tova a vivisimeiwa kuna niya Itifita
tufomu nenei, ebe yaku namonamoga fiyao Isineni Itifitei kuna kikinomana-
nemiisiya."
11 Eatu Mosese Guyau nenei i sawaviyagwana i bwaduwa, "Iyau o naki
namogakaokaogo. Eketa fiyao Isineni kasi kikinomaneina fasinei, namaise o
ana vaisi tufomu nenei?"
12 Eatu Guyau i iyaviya i bwaduwa, "Ana vinuwiwa eketa tovanama fiyao
Isineni Itifitei kuna kikinomana-nemiisiya nenei, nofe koyanama nenei
nenekuwai kwana kodukoduwa. Ebe nofe nenei ina vikiyakiyaya vitana Iyau
tauku a visimeiwa."
13 Atu Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Taki ana niya fiyao Isineni nenesiyai
keta ana iyavisiya ana bwaduwa, 'Wagawagata yasi Guyau i visimeikuwa a nemiya
nenemiyai,' atu sina bwaduwa, 'Namaise kana wava?' Nao namaise o
ana iyaveisi?"
14 Eketa Guyau Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Iyau Mimituwa.† Na fasinei
fiyao Isineni kuna iyavisiya kuna bwaduwa, 'Tanake kana wava Mimituwa
i visimeikuwa a nemiya nenemiyai.' 15 Fiyao Isineni nenesiyai kuna bwaduwa,
'Yave, wagawagami yasi Guyau, Ebenaamu yana Guyau, Aisake yana

* **3:1** Ibeniu fonasiyai Onebi, Sainai kana wava kana vinuwa. **3:2** Bunanige 7:30-34 **3:13** Yauna 6:2,3 † **3:14** Mimituwa kana givina o Iyau Fakwafakwaku tova kana matatafu. Ibeniu fonasiyai Mimituwa kana nowanowana maise Yave. (Kenokita 1:4,8)

Guyau eketa Yakobo yana Guyau i visimeikuwa a nemiya nenemiyai.' Nofe kaku wava fakwafakwa-vagasina, muniyai tufuwa si nenemiya yasi inuwe sina tukutukuya."

Muninei Mosese i makaviniya menanai eyo i niya Itifita. Tawagana Anoni i iyaviya iba matatafuna yota maise Isineni tokawakawa matatafusi i nusifufuwisiya. Eketa Anoni nukusi si niya Itifita tufomu nenei keta si iyaviya si bwaduwa, "Yave i visimeikiya ka nemiya neneweu be fiyao Isineni kuna sawateweisiya be sina niya wanakikaogowai ebe sina vibwanaoseya nenei."

Atu Itifita tufomu i bwaduwa, "Na ketaketanama nenei muka ata sawateweyeisi. Naki sina mudadavamoka."

Keta Guyau iba yagwanisi kafa nuwatabau i savivinisiya Itifita nenesiyai. Eatu tufomu muka simo debabouna ita kanakasiya. Guyau ukowa i giviniya i viufaufa, eatu Itifita tufomu yawane muka ita sawateweyeisi. Itifita yomuyomu yagwanisi si mateya keta yota tututausi si viyaikeya, eatu fiyao Isineni kasi sawateweyeina fasinei tufomu tafakaina i fakinamoka.

11

Itifita Fiyagenagena Namoga Kayeu Yasi Mate

1 Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Itifita tufomu yana namonamoga
nukusi, yota tamokagamoka ana vimatadawanisiya. Muniyai yo tufomu
ina sawateweimiya kwana niya. Atu yami nainama nenei matatafumi
ina nukwavikwavinamokimiya. 2 Nofe tova kuna niya keta fiyao Isineni
matatafusi kuna iyavisiya kuna bwaduwa, 'Kwana niya Itifita namoisi
aviyaonana niniumiyai nukusi kwa fakwafakwa, kwana vikokonisiya nogonogo
si fufunisiya siniva keta gonudi nenesiyai fasisiyai.' " 3 Yave Itifita namoisi
i oviyeviisiya, na nenei keta fiyao Isineni si vifotuwisiya venemokena. Mosese
kana wava i nakatamoka tufomu yana tovisime keta Itifita namoisi nenesiyai.
4 Mosese i niya tufomu i iyaviya i bwaduwa, "Yave nofemaise i bwaduwa,
'Nuwabuna sinefouna, Itifita ana nifanakwanikwaniuwiya, 5 eketa kayeu
namoga matatafusi Itifita sinenei sina mateya. Tufomu natuna kayeuna
vitana yana gabu ita viya, nenei atu i sobuwa kana nivaniva nekaetoga witi
kana tokifuwaga natusi kayeusi nenesiyai. Yomuyomu-menana matatafusi
mikitufuwisi yota sina mateya. 6 Itifita kana matatafu namoga sina bwedi-
bwaubwauwa. Bwedibwedinama muka tamo manatuwaina ita kikinomana
maise keta yota muniyai muka ina kikinomana. 7 Eatu Isineni nenesiyai
muka tamo aviyavana goyona ina kikinomana, maise muka tamo anuketa
ina tanabwau-nuvanuva tene Isineni nenei o yasi yomuyomu nenesiyai. Ebe
kwami Itifita namoimi kwana sanamaniya vitana Iyau Yave fiyao Isineni
nenemiyai a tenesinisiya.' 8 Ya tovisime matatafusi sina nemiya naukuwai
sina koduwa keta sina kamanemanikuwa be yaku namonamoga ana visiya keta
ana niisiya. Eyo noko nenei naki ana niya." Mosese sinena i nubusubusuwaniya
eketa tufomu i sinanoviya.
9 Eketa Yave Mosese i mikiiyaviya i bwaduwa, "Yawane tufomu muka fonau
ina nowaniya ebe kafa nuwatabau yota tunisi ana savivinisiya Itifita sinenei."
10 Mosese keta Anoni kafa nuwatabau nofe matatafusi si savivinisiya tufomu
matanei eatu Yave tufomu i oviyeviiya keta katekatena i gua. Na fasinei fiyao
Isineni muka ita sawateweyeisi be Itifitei sina kikinomana.

12

Venuvisinatana

1 Yave Mosese keta Anoni Itifita nenei i nusifufuwisiya i bwaduwa,
2 “Yamayamana nofe kwana teneviketanuniya ebe tanake manamana
yana kafa viugu. 3 Isineni matatafusi kwana iyavisiya kwana bwaduwa,
‘Kuyadayada kana vi10 nofe yamayamananama nenei, namoga
tamokatamokaga yana sifi o gouti mwanavauna ina gibokiya tauna kana sabu
nukusi fasisiyai. 4 Taki numa tamo kana sabu kabegona be gevageva muka
kasi fata sina kakogoiya, nao unafafanisi nukusi sina kaniya. Namoga kana
tuku gevageva kana ketowavai sina teniya be ina kaniya. 5 Sifi o gouti namoga
mwanavauna kana manamana tamokaga yota kana sinibu dewadewana
kwana gibokiya.
6 Eketa kwana kitavikavina-dewidewisiya kana nivaniva tamoka yamaya-
maninama atu kuyadayada kana vi14 kana navinavi nenei, eyo Isi-
neni matatafusi yomuyomusima sina munusiya. 7 Eketa ufaufasi tunina
kwana yuna keta numasima nenesiyai kwana kawa, kasi kawa kuniniusi keta
kuetasi kwana nuvidaodaogona. 8 Nuwabunanama nenei gevagevamokesi
kwana kaguwana keta kisaya onaonasi be maneka muka nakana nutuva
nukusi kwana kawa.

11 Yami kamokena o nofemaise. Kwana kanibubuna-vagata, kami kaevataku-
takuna kwana vivaneina, eketa kiwana nimamiyai kwana givikaviniya, atu
kwana venukakawa. Nofe o Venuvisinatana Kana Ka, Iyau Yave kaku vimogu-
mogu fasinei.
12 Yota nuwabunanama nenei Itifita ana nifanakwanikwaniuwiya keta
namoga kayeusi be yomuyomu mikitufuwisi matatafusi Itifita sinenei
ana nuvimatisiya. Eketa guyausima Itifita namoisi nenesiyai si kodukoduwa,
matatafusi ana vimatadawanisiya. Iyau tauku Yave. 13 Yami numa kasi
kawa nenesiyai ufaufa ina vikiyakiyaya yami kafa fakwa. Ebe tovanama
ufaufanama ana kitiya, ana venuvisinatanimiya be kwami muka nukusi
tovanama Itifita sinenei ana nuvimateya.
14 Manamana tamokatamokaga sinenei nofe kuyadayadanama nenei
Venuvisinatana Kana Ka kwana fufufuniya yami kafa tuku, Iyau Yave avana
a saviviniya fasinei. Nofe kami kwenava kwana kitavikaviniya tova matatafuna
si nenemiya nenesiyai.’ ”

Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka

15 Yave yana sifufu i nusaviya i bwaduwa, “Tovanama Itifita kwana teweiya,
Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka nofemaise kwana fufuniya. Kuya-
dayada 7 sinesiyai maneka muka nakana nutuva kwana kaniya. Kuya-
dayada kafa viugu nenei, kafa nutuva matatafuna yami numa sinesiyai
kwana teweteweina. Kuyadayada kafa viugu keta i niya kana vi7 nenesiyai,
taki aitevana maneka nutunutuvina ina kaniya, ina kakaviya Isineni namoga
nenesiyai. 16 Kuyadayada kafa viugu keta yota kana vi7 nenesiyai, tamo
nenei kwata yokoyokowa kodukodu fasinei. Muka tamo kwana mudadava
kuyadayadasima nenesiyai eatu naki kabwaga-vitavaga. 17 Maneka Muka
Nakana Nutuva Kana Ka kana kuyadayada kwana kawiiya. Noko yami
kafa tuku. Na tovanama nenei, ugunimi be fasekwimi Itifitei a kikinomana-
nemiimiya. Na fasinei nofe kuyadayadanama kwana kitavikaviniya kami kwe-
nava tova matatafuna si nenemiya nenesiyai.”

Venuvisinatana Kana Kafa Viugu

12:1 Visime Tafu 23:5, Ginaganaga 9:1-5, 28:16, Visime Nuvinavinana 16:1,2 **12:15** Yauna 23:15, 34:18, Visime Tafu 23:6-8, Ginaganaga 28:17-25, Visime Nuvinavinana 16:3-8

21 Eketa Mosese Isineni tokawakawa matatafusi i vakukusisiya keta i iyavisiya
i bwaduwa, “Kwana niya keta sifi o gouti mwanavauna kwana gibokiya
eketa ugunimi fasimiyai kwana munuya Venuvisinatana Kana Ka fasinei.
22 Vanekuwe dadana kwana nufwafwa keta ufaufa na bobonusi nenesiyai
kwana nukutuva keta kawa kuniniusi be kuetasi kwana nuvidaodaoḡona.
Muka tamo aitevana numai ina kikinomana kana nivaniva nuwabuni.
23 Nuwabuna kawasasana nenei Yave Itifita ina nifanakwanikwaniuwiya keta
Itifita ugunisi tamokatamokaḡa nenesiyai, namoḡa kayeusi ina nuvimatisiya.
Atu tovanama ufaufa ina kitiya numa kasi kawa kuniniusi be kuetasi,
yami numa ina venuvisinatanisiya. Mate kana kaetoḡa abamei muka
ina sawateweyei be ina kanasuna yami numai keta natunatumi namoḡa
kayeu ina nuvimateisi. 24 Nofe Venuvisinatana Kana Ka kwami keta
natunatumi kwana kitavikaviniya kami kwenava fakwafakwa-vaḡasina.
25 Eketa tovanama kwana niya fwayafwayanama Yave i bwadudabedabiya
ina venimiya nenei, kwana kitavikaviniya kami kwenava. 26 Tovanama
natunatumi sina nutoniimiya Kanama kana givina fasinei, 27 kwana iyavisiya
kwana bwaduwa, ‘Nofe o Venuvisinatana bwanaosena, Yave kana
vimogumogu fasinei. Manatuwaina Itifita sinenei noko nuwabunanama
nenei, Yave yata numa i venuvisinatana. Itifita fiyagenagena namoḡa kayeu
i nuvimatisiya eatu natunatuta i ofafafisiya.’ ” Tovanama Mosese i nusifufukooḡa,
namoḡa matatafusi si koduwa keta Yave nenei si kodukoduwa. 28 Eketa avana
Yave, Mosese keta Anoni i visimeisiya, naki maisemoka si muniiya.

Itifita Fiyagenagena Namoḡa Kayeu Si Mateya

29 Nuwabuna sinefouna nenei, Itifita fiyagenagena namoḡa kayeu matata-
fusi Yave i nuvimatekoḡoisiya. Tufomu natuna kayeu vitana yana gabu
ita viya, nenei i vibutuwa keta i sobuwa kana nivaniva finisina natuna kayeu
deni sinenei nenei. Keta yota yomuyomu-menana natunatusi mikitufuwisi
i nuvimatisiya. 30 Noko nuwabunanama nenei tufomu yota yana tovisime keta
Itifita kana matatafu namoḡa si kenovinisiya. Eatu numa tamokatamokaḡa
sinesiyai o mate, na fasinei matatafusi si bwedibwaubwauwa. 31 Tamoka
nuwabunanama nenei tufomu Mosese keta Anoni i wenisiya eketa i iyavisiya
i bwaduwa, “Yami sabu nukusi kwa kikinomana! Yaku fwayafwaya kwa teweyei
be kwa nai Yave nenei kwa kodukodu avana kwa bwaduwiya maise. 32 Yami sifi,
yami gouti keta yami bunumakau nukusi kwa vaisi be kwa nai. Eatu yami
Guyau yota nenei kwana kawakawanunukuwa be ina sawanuwagabubuwikuwa.”
33 Itifita namoisi fiyao Isineni si nuyakayakanisiya be sina venuniya.
Si iyavisiya si bwaduwa, “Taki muka kwana nai, nao matatafuki
kana matekooḡa.”

37 Fiyao Isineni kaesiyai Namesese si noḡokawawa keta si niya Sukoti.
Namoaḡa o kasi yagwana 600,000 maise, eatu muka vivine keta fiyagenagena
sita sawanatusi. 38 Namoḡa yagwanisi tunisi yota Isineni si tuyanomwanisiya
keta nukusi si niya. Yasi sifi be gouti keta bunumakau waumisi nukusi
si niisiya. 39 Itifita namoisi yasi nuyakayakanai be si gisoḡosoḡowa keta muka
tamo kawasasa be biyawasa sita gidewadewa. Eketa kausibi yafoyafofosi
si unaniina. Noko nenei maneka muka nakana nutuva si kaguwana.
40 Fiyao Isineni si fakwa Itifita manamana kana yagwana 430.

Venuvisinatana Kana Ka Kana Ketaketa

12:23 Ibeniu 11:28 **12:29** Yauna 4:22,23 **12:40** Kabikona 15:13, Ganetiya 3:17

43 Yave Mosese keta Anoni i iyavisiya i bwaduwa, “Venuvisinatana Kana Ka
kana ketaketa nofemaise. Muka tamo avi tene wagawaga ina kawiyei.
44 Kami kaetoga gabanai kwa kimwanisiya, kasi nufota sina kaniya eatu
nauna nufifina sina viya. 45 Aviyaonana wagawaga sinemiyai keta yota
yami tomudadava kwa fatifatisiya, muka sina kaniya. 46 Venuvisinatana
gevagevana numanama sinenei kwa gidewadewiya, kwana kaniya. Muka tamo
viyona kwana kikinomanei menanai. Yota muka tamo segana kwana kotoviya.
47 Isineni kami matatafu Venuvisinatana Kana Ka kwana kawiiya.”

13

Gwadimonamona Namoga Kayeu Kana Tenesineina

1 Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, 2 “Fiyagenagena namoga kayeu matatafusi
kwana tenesinisiya fasikuwai. Matatafusi namoga kayeu keta yota yomuy-
omu mikitufuwisi matatafusi Isineni sinenei o Iyau fasikuwai.”

11 Mosese fiyao Isineni i nusifufuwisiya i bwaduwa, “Kenani namoisi
fwayafwayasiyai Yave ina niimiya naki avana yana bwadudabadaba
fifiwanina i teniya kwami keta wagawagami nenesiyai maise. Tovanama
Yave fwayafwayanama ina venimiya nenei, 12 natunatumi kayeumi keta yota
yomuyomu namoga mikitufuwisi kwana tenesinisiya. Matatafusi yomuyomu
namoga mikitufuwisi o Yave fasinei. 13 Eatu kana fata doniki natusi
namoga mikitufuwina fasinei, sifi mwanavauna nenei kwana nuvitamaniya.
Taki doniki muka kwana nuvitamanei, nao kayona kwana kotoviya. Eatu
natunatumi namoga kayeumi matatafusi kwana nuvitamanisiya.
14 Tova munina natunatumi sina nutoninuvenuveimiya sina bwaduwa, ‘Ava
uguna nofe ta fufufuniya?’ Kwana iyavisiya kwana bwaduwa, ‘Fafani Itifita
nenei ta vitovikaetoga, eatu Yave yana fiwana utubasinei i kikinomana-nemiita.
15 Itifita tufomu katekatena i gua keta muka ita sawateweyeita tana kikinomana.
Na fasinei Itifita namoisi natunatusi kayeusi keta yomuyomu natunatusi
mikitufuwisi matatafusi tamo nenei, Yave i nuvimatisiya. Noko uguna eketa
yomuyomu natunatusi mikitufuwisi matatafusi ta vivibwanaoseisiya Yave
nenei eatu fiyagenagena namoga kayeu matatafusi tana nuvitamanisiya.’
16 Nofe ita vikiyakiyaya vitana sisikufa nimamiyai maise keta yota
tafakaimiyai. Uguna Yave yana fiwana utubasinei Itifitei i kikinomana-
nemiita.”

20 Menana Sukoti si teweiya atu si niya menana Etami nenei si vikabaga
fwayafwaya nunumonumona kafakainei. 21 Yave i viketanunisiya. Kuya-
dayada nenei busibusi vikogona-misimisinina i viviketanuna kunausi. Eatu
nuwabuna nenei o kai noyana maise vikogona-misimisinina i viketanunisiya
keta i vivikimayeta. Noko nenei eketa kasi fata kuyadayada be nuwabuna
sina niniya.

14

Itifita Tufomu Isineni I Omunitawisiya

5 Tovanama Itifita tufomu biga i nowaniya vitana fiyao Isineni si dibwana,
yana tovisime nukusi yasi nuwanuwa i kaviniya keta si bwaduwa, “Avamasi
venemokena ta fufuniya? Yo kata kaetoga Isineni ta gionoveisi si ninai.” 6 Eketa
tufomu aviya kana waganusoni i gidewadewiya keta yota yana tonuaviya

12:46 Ginaganaga 9:12, Yoni 19:36 **13:2** Ginaganaga 3:13, Nuke 2:23 **13:12** Yauna 34:19,20, Nuke 2:23

i visiya. 7 Waganusoni dewadewasiga i givikasisiya kasi yagwana 600 i visiya,
yota Itifita kana waganusoni matatafusi i visiya, waganusonisima tamokata-
mokaga na kasi kaimatana nukusi. 8 Yave Itifita tufomu katekatena i giviguiya
eketa fiyao Isineni i omunitawisiya, eatu tasike na yasi gasisi si niniya. 9 Itifita
namoisi si omunitawisiya. Tufomu na yana osi keta waganusoni, waganusoni
kasi tovidibwana keta yota tonuaviya kaeyai matatafusi si venukwavinisiya
kana nivaniva Gibo Yabeyabenina kafakainei, menana Fi-ainoti niniunei
si venuovisiya eatu fafaninei o menana Baani-sefoni. Nokomai fiyao Isineni
si nifakwa kana tovai, Itifita namoisi si kikinomanisiya.
10 Tovanama fiyao Isineni matasi i kanakasiya, si kitisiya Itifita tufomu na
yana tonuaviya nukusi si vavanenemiya niniusiyai. Matuta i gifofonisiya nenei
si bwedisitasita Yave nenei.
11 Keta si odowa Mosese nenei si bwaduwa, "O namaise, muka tamo kididiku
Itifita nenei yo ku nemiikiya wanakikaogowai kana vikamatemateya? Avamasi
ku fufuniya nenekiyai? Ava fasinei Itifitei ku kikinomana-nemiyeiki? 12 Yawane
Itifita ta fakwafakwa nenei ka iyaviwa ka bwaduwa, 'Ku teneiki be ka fakwa naki
ka vivikaetoga Itifita namoisi nenesiyai.' Vikaetoga o dewadewamataina yo
vikamatemate wanakikaogowai."
13 Eatu Mosese i iyavisiya i bwaduwa, "Muka kwana matuta! Naki
kwana misinimoka fakinina eatu kwana kitiya namaise Yave ina gifafafaneimi.
Itifita namoisi kimoki kwa kitikitisiya, muka yota kwana kita-savavineisi.
14 Yave ina nuaviya fasimiyai na fasinei kwana nigwanamoka."

Isineni Namoisi Yasi Dibwana Gibo Nenei

15 Eketa Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Ava fasinei yo ku bwedibwedisitasita
nenekuwai? Fiyao Isineni ku iyaveisi be naki si nimoka. 16 Eatu ya kiwana
kuna ginakasiya keta gibo kuweyaina kuna tuniya be gibo ina kawiya atu sine-
founei fwayafwaya kokoninei kwana tamana. 17 Itifita namoisi katekatesi
ana giviguamokiya be sina venuomunitawimiya. Atu yaku vikaiwabu ana viya
tovanama tufomu na yana tonuaviya, waganusoni yota waganusoni kasi
tovidibwana ana vatanisiya. 18 Noko nenei Itifita namoisi sina sanamanikuwa
vitana Iyau tauku Yave."
19 Eketa Guyau kana kaetoga abamei fiyao Isineni kunausi i niniya, eava
i makaviniya kumunisi i misiniya. Yota busibusi vikogona-misimisinina kunausi
i makaviniya kumunisi, 20 keta fiyao Isineni atu Itifita namoisi kasi kawasasai
i misiniya. Tovanama i nuwabuna, busibusi kumanovana i gikikinomaniya Itifita
namoisi nenesiyai eatu mayesina fiyao Isineni i tafisiya. Noko nenei fiyao
Isineni keta Itifita namoisi muka kasi fata be sina vikanenemi niniusiyai
nuwabuna kana matatafu.
21 Mosese nimana i tuniya gibo kuweyaina, eketa Yave fonimana fifiwan-
ina gagasei i vininitiya. Nuwabuna kana matatafu i sivenumasana keta gibo
i katuuya atu fwayafwaya kokonina i kikinomana. 22 Gibo fafaninei fafa-
ninei i nuvivaniya maise nabenabe eatu sinefounei fwayafwaya kokoninei
si tamana.
23 Eatu yota Itifita namoisi si omunitawisiya munitafwamokesiyai. Tufomu
yana osi keta yana waganusoni yota waganusoni kasi tovidibwana
si venukwavinisiya gibo sinefounei. 24 Eatu muniyai yo tova kana
fou ina vitetiya, kai noyana busibusi vikogona-misimisina etanei, Yave
i kitanusinowa Itifita tonuaviya nenesiyai keta i venuvibaubausiya. 25 Yasi
waganusoni kaesi i givigoyusiya eketa si dibwana-tukatuka. Eketa si bwaduwa,
"Fiyao Isineni ta dibwaneisi! Yave i badiwaga Isineni fasisiyai keta i nunuaviita."

14:22 1 Kononita 10:1,2, Ibeniu 11:29

26 Tovanama fiyao Isineni si tamanakoōga, Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa,
“Nimau ku tunei gibo kuweyaina be ina makaviniya Itifita namoisi keta yasi
waganusoni yota waganusoni kasi tovidibwana etasiyai.” 27 Tovanama
vanavana i kukusifuya, Mosese nimana i tuniya gibo kuweyaina keta gibo
i nutamane-savaviniya kana kiviyai. Eketa Itifita namoisi nuwanuwasi be
sina dibwana eatu Yave gibowai i vigavivinisiya. 28 Gibo i nutamane-savaviniya
keta waganusoni be waganusoni kasi tovidibwana i kabwanisiya. Atu Itifita
tonuaviya matatafumokesi Isineni si omunitawisiya gibo sinefounei, muka
tamo mainigenigesi.

31 Tovanama fiyao Isineni si kitiya namaise Yave yana fiwana utubasinei
i saviviniya Itifita namoisi nenesiyai, Yave si omatumatutiya keta si vitumaōaniya
maisemoka yota kana kaetoōa Mosese.

15

Mosese Yana Osedavadava

1 Noko muninei Mosese keta fiyao Isineni nofemaise si osedavadava Yave
nenei.

“Yave ana osedavadaviya
uōuna yana kaiwabu i vanemataiya.
Yasi osi be kasi tovidibwana nukusi
gibowai i tewesobusobuwisiya.
2 Yave tanake yaku fiwana eketa i gifafafanikuwa fasinei,
a oseosedavadaviya.
Tanake yaku Guyau, ana daviya.
Tanake amaku yana Guyau, ana ginakasiya.
3 Yave o aviya kana kaimatana,
kana wava o Yave.
4 Itifita tufomu yana aviya kasi waganusoni keta yana tonuaviya nukusi
i tewesobuwisiya gibowai.
Tufomu yana tonuaviya tomatakaikai,
Gibo Yabeyabenina nenei i vigamomonisiya.
5 Gibo i kabwanisiya
eketa si kenogavivina ogodibu sifunei maise gabana.

6 Yave yo, kikikataiu
fifiwanamataina.
Yave yo, kikikataiweu
nifanifaiu ku venuyauyaunisiya.
7 Aviyaonana si vikaniyabiniwa ku vatanisiya
uōuna kwaōa ku vanemataiya.
Keta ya kayokuōa busubusuwanina i nuyauyauniya
keta ku vikanayaunisiya vitana nimwau sedovayana maise.
8 Niuōu kawasiveinei
gibo ku nuvivaniya.
Nefo nutanasagusagusi si misiniya fita maise.
Ogodibu sinefounei gibo i kokoniya.

9 Nifaiu i onavaneya,
‘Ana omunitawisiya, keta ana tabisiya.

15:1 Kenokita 15:3 **15:2** Same 118:14, Aiseya 12:2

Yasi nogonogo matatafuna ana vitukuwiya,
nuwanuwaku aviyavana maise ana viya.
Yaku feto ana sinayaginiya
keta nimakuwai ana nuyaunisiya.'
10 Eatu kawasiveiu nenei
gibo i kabwanataunisiya.
Keta yoyo nutanasagusagusi nenesiyai
si gamomona gabana daunina maise.

11 Yave yo, mukamokena tamo avi guyau maise kwāga!
Aitevana tamo maise kwāga, dewadewamokeu keta tafutafuu?
Sina matutiwa keta sina daviwa
uāguna kiyakiyaya kafa nuwatabau ku gikikinomanisiya.
12 Kikikataiu ku tuniya
keta nifanifaiu fwayafwaya i tononisiya.

13 Ya nuwagabubu fakwafakwa-vāgasina nenei
ya namonamoāga ku tutuvisobusiya ku viketanunisiya,
ya fiwana utubasinei ku viketanunisiya
keta ku niisiya ya kafa fakwa tafutafuna nenei.
14 Bigau ina kewa nenei, mani kunuma namoisi sina akikinikuna na yasi matuta.
Finisitiya namoisi matuta nakasina ina gifofonisiya.
15 Edomu kasi kaiwabu sina matutamoka.
Yota Moabi kana toviketanuneina na yasi matuta sina akikinikuna.
Kenani kana matatafu, matutai ina kafuwafuwaisiya.
16 Matatafusi matuta nakasina ina gifofonisiya.
Yave yo, kataiu yana fiwana sina kitiya nenei,
sina misinivāgata vitana gabana maise,
kana nivaniva kima ya namonamoāga kana niunisiya,
kana nivaniva namoikima vikaetoāga nenei ku ketoyaukiya kana niunisiya.
17 Yave yo, kuna kanasunisiya be tauāgu ya koyai kuna vitoāgamenanisiya —
menananama ku gibokiya be kuna fakwiiya nenei,
numanama tafutafuna tauāgu ku omanafufuniya nenei.
18 Kwāga Yave ya namonamoāga nenesiyai kuna visime-vāgata."

Miniyami Kana Ose

19-21 Anoni nouna Miniyami tomatakawa, kinage kabesona nimanei i givikaviniya keta vivine matatafusi si muniiya si kikinomana si nukinageya keta si vāga. Eketa Miniyami nofemaise i oseya,

"Yave tana osedavadaviya
uāguna yana kaiwabu i vanemataiya.
Yasi osi be kasi tovidibwana nukusi
gibowai i tewesobusobuwisiya."

Tovanama Itifita tufomu yana osi keta yana aviya kasi waganusoni yota kasi tovidibwana nukusi gibo sinenei si kanasuna, Yave gibo i viyewiya keta i kabwanataunisiya. Eatu Isineni namoisi o gibo sinenei atu fwayafwaya kokoninei si niya.

Ukowa Onaonana I Dewadewa

22 Mosese fiyao Isineni i viketanunisiya keta Gibo Yabeyabenina si teweiya atu
si kanasuna fwayafwaya nunumonumona kana wava Suwa nenei. Kuya-
dayada tonusi fafaninama nenei si niniya eatu muka tamo ukowa sita nisāgai.
23 Atu tovanama si kikinomana kabāga kana wava Manai nenei, ukowa
si nisaiya. Eatu kayomunina o onaonana eketa muka yu kana nufota. (Na
fasinei keta kabainama si weniya Manai.)*
24 Namōga si odowa Mosese nenei si bwaduwa, "Avana kata yumiya?"
25 Na fasinei Mosese Yave nenei i bwedisitasita eketa Yave kai kafewina
i visawaveniya. Tovanama i tewesobuwiya ukowai, ukowa i dewadewa.
Nokomai namōga yasi fakwafakwa fasinei Yave visime i venisiya be
i anuvinuvisiya taki sina muniiya o muka. 26 I bwaduwa, "Taki fonaku
kwana nowanautuutuya keta yaku nuwanuwa kwana muniiya be yaku visime
matatafuna kwana vifotuwisiya, nao visafwavinagasima Itifita namoisi
a venisiya muka ana nemiyeisi nenemiyai. Ugūna Iyau Yave kami togivibwina."
27 Noko muninei si nemiya menana Enimu nenei keta fonufonu 12 yota
bodaboda kaisi 70 si nisaisiya. Nokomai ukowa kafakainei si vikabāga.

16

Fwayafwaya Nunumonumonei Guyau Kabwaga I Venisiya

1 Fiyao Isineni matatafusi Enimu si teweiya atu si niya fwayafwaya nunumon-
umona kana wava Sini nenei. Sini o Enimu keta koya Sainai kasi sinefouwai.
Tovanama Itifita si teweiya, yamayamana tamokāga i kakaviya muninei, kuya-
dayada kana vi15 yamayamana kana vinuwa nenei si kikinomana nokomai.
2 Yota nokomai matatafusi si odowa Mosese keta Anoni nenesiyai.
3 Si iyavisiya si bwaduwa, "Oiyoi. Yawane Itifita ka fakwafakwa nenei Yave
ita nuvimatemokikiya nonowana. Nokomai toamatanigwanai gevageva
be kabwaga tuninatunina ka kakawayosa. Eatu kwa nogōkawawa-nemiikiya
fwayafwaya nofe nunumonumonei be vitanona nenei matatafuki
kana domunakooga."
4 Keta Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Ku vanenega! Kabwaga
abamei ana gininisiwaiya fasimiyai. Kuyadayada tamokatamokāga
namōga sina kikikinomana be kasi ketowavai kabwaga sina ooyuna na
kuyadayadanama fasinei. Nofe ketaketanama nenei, ana anuvinuvisiya be
ana kitiya taki yaku gisawakedana sina muniiya o muka. 5 Oyuna ina niniya atu
kuyadayada kana vi6 nenei sina oyuna-vagata kuyadayada nuwesi fasisiyai
keta sina gidewadewiya."

11 Eketa Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, 12 "Fiyao Isineni yasi odo
a nowaniya. Ku iyaveisi, 'Vanavana kusibanina nenei nao gevageva
kwana kawa eatu nuwabuni nao kabwaga kwana kasiyuwa. Nokomai
nuwatami ina kanabunabuya vitana Iyau o Yave yami Guyau.' "
13 Navinavinama nenei manuwa maise bunini nakanakasisi waumisi
si nogōkanasuna keta kabāga si gikafufuya. Atu nuwabuni nao bunuva
fwayafwaya i weibutiya. 14 Eketa tovanama bunuva i kokoniya, aviya-
vana yanayanana keta bigabigana vitana nafiya giyauyauneinana maise
fwayafwayai i vidabodabowa. 15 Tovanama fiyao Isineni si kitiya, si bauwiya
keta tututausi nenesiyai si vikanunutoniya si bwaduwa, "Nofe aviyavana?"
Mosese i iyavisiya i bwaduwa, "Nofe kabwaganama Yave i venimiya
kwana kaniya. 16 Yave nofemaise yana gisawakedana i bwaduwa, 'Namōga

* **15:23** Ibeniu fonasiyai manai kana givina maise onaona. **16:4** Yoni 6:31 **16:15** 1 Kononita 10:3

tamokatamokaga tauna yana ka kana ketowavai ita oyuna. Namoga tamokatamokaga ugunina fasisiyai ina oyuna naki bobonu nuwesi kasi nagānagai.' "
17 Eketa fiyao Isineni Yave yana visime si muniiya. Tunisi si oyuna nakasina eatu tunisi o bobonu kunegitosiga. 18 Eatu tovanama si ketowava nenei, matatafusi naki kasi fata. Aviyaonana si oyuna nakasina o muka tamo ita tufo, yota aviyaonana bobonu kunegitosiga o naki kasi fata. Namoga ugunina tamokatamokaga naki kasi nagānagai.
19 Mosese i iyavisiya i bwaduwa, "Muka tamo aitevana ina tenetuuwei kumana fasinei." 20 Eatu fiyao Isineni muka yana bwadu sita muniyei. Tunisi si tenetuuwina i togānumasana kana nivaniva nuwabuni eketa mwatamwata si vimaiya keta i kuyuwa. Na fasinei Mosese namoga i nuwagoyowisiya.
21 Nuwabuni tamokatamokaga nenei matatafusi si ooyuna kasi ketowavai ka fasinei, atu tovanama vanavana i nunuinaina, tufotufo i kakabudaniya.
22 Kuyadayada kana vi6 nenei, namoga tamokatamokaga tauna fasinei yana oyuna kana naga i vivinuwiya i vanevaneya bobonu nufunina kana naga. Eketa Isineni kasi toviketanuneina matatafusi si nemiya Mosese nenei eketa yasi oyunanama fasinei si vinuwakatiya.
23 Mosese i iyavisiya i bwaduwa, "Yave nofemaise yana visime. Kumana o viyawasi kana kuyadayada. Kuyadayadanama o Sabati tenetenesineinana Yave kana vifotu fasinei. Eketa taki aviyavana kuna vitakuya, nao ku vitakuya eatu taki kuna vitaviya o ku vitavai. Atu tufotufo matatafuna, kuna odewadewiya kana nivaniva nuwabuni."
24 Mosese yana visime nenei namoga yasi tufotufo si tenetuuwina kana nivaniva nuwabuni, atu muka ita kuyu o mwatamwata sita vimagai. 25 Mosese i iyavisiya i bwaduwa, "Kimoki nofe kabwaganama kwana kaniya ugūna kuyadayada nofe o Sabati tenetenesineinana Yave nenei. Kuyadayada kimoki muka tamo kabwaganama fwayafwayai kwana nisagai. 26 Kuyadayada 6 nenesiyai kwata ooyuna. Eatu kana vi7 nenei nao Sabati eketa muka tamo kuna nisagai."
27 Eatu kuyadayada kana vi7 nenei namoga tunisi si kikinomana oyuna fasinei atu si venuokava. 28 Keta Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Yaku gisawakedana be yaku visime kwa adibutoyotoyogakaogoweisi! 29 Kwana tukuya vitana Sabati o Iyau Yave a venimiya. Na fasinei kuyadayada kana vi6 nenei bobonu kana naga i vifofwiya ebe kuyadayada nuwesi ina givikavinimiya. Kuyadayada kana vi7 nenei tamokatamokaga yana vadai ina toamatanigwana eatu muka ina kikinomana ina oyuna." 30 Na ugūna kuyadayada kana vi7 nenei namoga si viyawasiya. 31 Fiyao Isineni kabwaginama si weniya mana.*
35 Fiyao Isineni mana si kanikaniya manamana 40 sinenei kana nivaniva Kenani kana nabaonota nenei si kikinomana, fwayafwayanama nenei sina vimenana.

17

Guwakaukuna Nenei Ukowa I Ketosiwaga Ginaganaga 20:1-13

1 Fiyao Isineni matatafusi fwayafwaya nunumonumona kana wava Sini si teweiya keta si togavenudadana Yave yana visimeyai. Nefidimu nenei si vikabaga eatu muka tamo ukowa kafa yu. 2 Na fasinei namoga

---

16:18 2 Kononita 8:15 **16:23** Yauna 20:8-11 **16:31** Ginaganaga 11:7,8 * **16:31** Ibeniu fonasiyai mana kana nowanowana maise Nofe aviyavana? **16:35** Yosuwa 5:12 **17:1** Ginaganaga 20:2-13

si vikawabwadubwaduwa Mosese nenei si bwaduwa, “Ukowa kwa veneiki ka yuwa!”
Eatu i kawafatisiya i bwaduwa, “Ava fasinei ta vivikawabwadubwadu? Ava fasinei Yave kwa aanuvanuvai?”
3 Eatu namōga kayosi i nusonimoka eketa Mosese nenei si odowa si bwaduwa, “Ava fasinei Itifitei ku kikinomana-nemiyeiki? Omasi natunatuki be yama yomuyomu nukusi kayonusoniyai kuna nuvimatikiya!”
4 Eketa Mosese Yave nenei i bwedisitasita i bwaduwa, “Avamasi ata savivinei namōgasima nofe nenesiyai? Tova kabegomokena gabanai sina fonufonukuwa.”
5 Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, “Isineni tokawakawa aviyesi kuna ovisiya keta kiwananama ku kanuwiiya ukowa Naeni, kuna viya be namōga kunausi kwana niya. 6 Koya Sainai* nenei kunaugu guwakaukuna etanei ana misimisiniya. Na guwakaukunanama kuna naviya keta ukowa ina ketosiwāga ebe namōga sina yuwa.” Eketa Isineni tokawakawa matasiyai Mosese i saviviniya.
7 Fiyao Isineni Mosese nenei si vikawabwadubwaduwa yota Yave si anuvanuviya tovanama si bwaduwa, “Yave kita nukusi o muka?” Na ugūna kabainama i weniya Masa† keta Meniba.‡

Isineni Atu Ameneki Nukusi Si Vikamunumununuwa

8 Fiyao Isineni yawane Nefidimu nenei si fakwafakwa, atu Ameneki namoisi si nemiya keta si vibutusiya. 9 Eketa Mosese Yosuwa i iyaviya i bwaduwa, “Yata namōga kuna gibokisiya ebe sina niya Ameneki namoisi nukusi sina nuaviya. Kumana kiwananama Guyau i iyavikuwa ana uniya, ana givikaviniya keta nukusi koya etanei ana misiniiya.”
10 Eketa namaise Mosese i iyaviya maise, Yosuwa i saviviniya eketa Ameneki tonuaviya nukusi si nuaviya. Na tovanama nenei Mosese be Anoni keta Une si vaneya koya etanei. 11 Tovanama Mosese nimanei kiwana i giginakasiya, Isineni tonuaviya nifanifaisi si fifiwanateweisiya. Atu tovanama kataina si segāsegākamekameya be nimana si sobusobuwa, nao Ameneki tonuaviya si oomanimaniniya. 12 Mosese kataina si dauna keta kasi ginakata i bauwiya. Na fasinei Anoni keta Une gabana si teniya Mosese sifunei eketa i nuvitōga. Eatu tamo i misiniya kukikikataina yota tamo kukikimawana, eketa nimana si katunakata kana nivaniva vanavana i sonuwa. 13 Noko nenei Yosuwa Ameneki tonuaviya i vatanisiya.

18

Yeteno Mosese I Venufotiya

1 Mosese kawana amasi Yeteno, Midiyani kasi guyau kana tovibwanaose, i biganowana iba matatafuna avana Guyau i saviviniya Mosese keta fiyao Isineni fasisiyai yota namaise Itifitei i kikinomana-nemiyeisi.

5-6 Tovanama Mosese i vikabāga Guyau yana koya nenei fwayafwaya nunumonumonei, Yeteno yana kisuya i vininitiya Mosese nenei i bwaduwa, “Kawau keta natunatuu namōga nasi nuwa nukusi ka nenemiya kana venufotiwa.”
7 Tovanama si kikinomana, Mosese nawana i venufotefotiya keta i koduwa i viyuiya. Si vikanunutoniya si bwaduwa, “Namaise, dewadewau?” Eyo si kanasuna Mosese yana vadai. 8 Mosese nawana iba matatafuna

* **17:6** Ibeniu fonasiyai Onebi, Sainai kana wava kana vinuwa. † **17:7** Ibeniu fonasiyai Masa kana givina maise anuvanuva. ‡ **17:7** Ibeniu fonasiyai Meniba kana givina maise vikawabwadubwadu.

i nusifufuwiya avana Yave i saviviniya Itifita tufomu keta yana namonamoga nenesiyai, fiyao Isineni kasi gifafafana fasinei. Yota i nusifufuwiya namaise namoga dauna si kamukonisiya ke'ta tofwanei eatu namaise Yave i gifafafaneisi.
9 Yeteno i sebobowa tovanama i nowaniya, iba dewadewasi matatafusi Yave
i savivinisiya fiyao Isineni fasisiyai tovanama i gifafafanisiya Itifita namoisi
nimasiyai.

10 Yeteno i bwaduwa, "Yave a daviya ugguna i gifafafanimiya Itifita namoisi
keta tufomu nenesiyai. Venemokena! Fiyao Isineni i gifafafanisiya Itifita
namoisi nimasiyai. 11 Nofe kakimokimokima tu naki a sanamaniya ven-
emokena, gewa Yave tanake fifiwanamokena muniyai yo guyau matatafusi
namoga si kodukoduwa nenesiyai, uguna Itifita yasi vitoagoyogoyo keta yasi
viibakaokaogo nenei yana namonamoga i gifafafanisiya."

Yeteno Mosese I Oniya
Visime Nuvinavinana 1:9-18

13 Tovanama tova i kakatakiya, Mosese i nunuvitoga kafa nuesana kana kivi
nenei keta namoga unaunasi nukusi yasi avigwavigwaega i vanevaneneisiya.
Si misimisiniya nuwabuni keta si fotafota kana nivaniva nuwabuna.

14 Tovanama Yeteno i kitiya Mosese iba matatafuna i savisaviviniya namoga
fasisiyai, i iyaviya i bwaduwa, "Avamasi nofe ku fufufuniya namoga fasisiyai?
Namaise yo savivina nofe ku ookeyei, eyo namoga matatafusi nuwabuni
si misimisini kana nivaniva nuwabuna?"

15 Mosese i nufata nenei, "Nofemaise a savisaviviniya uguna namoga
si nenemiya nenekuwai be sina sanamaniya avana sita fufuniya Guyau yana
nuwanuwa maise. 16 Tovanama namoga nasi nuwa sina avigwavigwaega,
sina nemiya nenekuwai eketa iyau a vivinuwadadaniya nasi nuwa nenesiyai
aitevana o dawaniniina, eketa Guyau yana gisawakedana keta yana visime
a iyaiyavisiya."

17 Yeteno i iyaviya i bwaduwa, "Nofemaise muka dewadewana. 18 Savivina
nofe daunamokena eketa muka kana fata kuna okeyekeyei. Ya namon-
amoga nukusi tututaumi yawasimi kwa weiweikanatuya. 19 Ku vanenega, atu
bwaduovivita ana veniwa keta Guyau kwaga nukusi. Kwaga ka nufota be
namoga yasi nusuyai kuna misiniya be Guyau kuna nusifufuwiya namoga yasi
avigwavigwaega fasinei. 20 Kwaga kuna visawavenena namoga nenesiyai
Guyau yana gisawakedana keta yana visime. Yota kuna givisawakedana
yasi fakwafakwa yota namaise sina fufuna kana matanabobotai. 21 Eatu
yota namoga tunisi tosanamana kuta vinuwadadanisiya sabu matatafusi sine-
siyai kuta gibokisiya ebe namoga nenesiyai sita vitovisimeya. Tunisi 1,000
namoga nenesiyai sita vitovisimeya, tunisi 100, tunisi 50 eketa tunisi 10.
Namoisima kuta gibokisiya o tasike Guyau kana tovifotu, yota tasike yami tu-
magana nenesiyai eketa yota tasike muka tovitutusebaseba sina fonaogoveisi.
22 Tova matatafuna tasike sita vivinuwadadana namoga yasi avigwavig-
waega fasisiyai. Keta avigwavigwaega nakanakasisi sita nemiisiya neneweu
eatu meyameyanisi o tututausi sita gidawaniniisiya. Dauna sina unavivitiwa
be neneweu ita meyameyana. 23 Taki nofemaise kuna saviviniya, Guyau
ina viketanuniwa keta muka yawasiu ina kanaonosiya ebe namoga nofe matata-
fusi keiya nenei sina makavina yasi numai."

24 Mosese nawana yana bwadu i nowaniya eketa avana i bwaduwiya maise,
matatafuna i saviviniya. 25 Fiyao Isineni kasi matatafu sinesiyai tosanamana
i gibokisiya be namoga nenesiyai sina vitovisimeya. Tunisi 1,000 namoga ne-
nesiyai si vitovisimeya, tunisi 100, tunisi 50 eketa tunisi 10. 26 Tovisimesima

tova kana matatafu si vivinuwadadana namoga yasi avigwavigwaega fasisiyai. Avigwavigwaega daudaunisi si nenemiisiya Mosese nenei eatu nama meyameyanisi o tututausi si vivinuwadadanisiya.
27 Eyo Mosese nawana i vioiyoowiya eketa Yeteno i makaviniya yana fafaniyai.

19

Yave Tauna I Gikikinomaniya Koya Sainai Nenei

2 Fiyao Isineni Nefidimu nenei si nogokawawa keta si niya fwayafwaya nunumonumona kana wava Sainai nenei. Nokomai koya Sainai ugunei si vikabaga. 3 Keta Mosese i vaneya koyai ebe Guyau nukusi sina vikaninisaga fasinei.
Koya nenei Yave i bwauwa Mosese nenei keta i iyaviya be fiyao Isineni, Yakobo susukwana, ina iyavisiya ina bwaduwa. 4 "Kwami tututaumi naki kwa kitiya avana a saviviniya Itifita namoisi nenesiyai, eketa namaise a unimiya vitana manubutu fefesiyai natusi sita nogovenevenei maise eketa a nemiimiya nofemai nenekuwai. 5 Taki yaku bwadu kwana muniisiya be yaku dedeni muka kwana yasei, nao kwami yaku namonamoga. Iyau yaku fwayafwaya matatafuna, eatu namoga matatafusi nenesiyai kwami ana gibokimiya ebe kwami Iyau yaku nogonogofou. 6 Kwami kwana vitovibwanaoseya fasikuwai eketa kunumimi tenetenesineinana Iyauga fasikuwai. Naki maise fiyao Isineni kuna nusifufuwisiya."
7 Eketa Mosese koyei i sobuwa keta namoga kasi tokawakawa i katuvivisiya, eketa iba matatafuna avana Yave i visimeiya maise i nusifufuwisiya. 8 Eketa namoga matatafusi tamo nenei si nufata si bwaduwa, "Iba matatafuna Yave i bwaduwisiya maise kana savivinisiya." Keta namoga yasi nufata Mosese i bwaduwe-kikinomaniya Yave nenei.
9 Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Busibusi badobadonei ana nemiya neneweu keta ana nusifufuwiwa be namoga fonaku sina nowaniya ebe tova matatafuna sina vivitumaganiwa."
Tovanama Mosese i bwaduwe-kikinomaniya namoga yasi nufata Yave nenei, 10 Yave i iyaviya i bwaduwa, "Ku sobu namoga ku oviviteisi be kimoki keta kumana tututausi sina givieyaeisiya ebe nenekuwai sina kodukoduwa. Kasi nuya sina kigonagona, 11 keta sina gidewadewa kuyadayada kana vitonu fasinei. Kuyadayadanama nenei Iyau Yave ana sobunemiya koya Sainai etanei namai namoga matatafusi kana fata sina kitikuwa. 12 Koya kuna gikotovafanakwaniuwiya ebe namoga muka sina vavisiniya. Kuna gimatakawisiya kuna bwaduwa, 'Matami ina fekuwa! Muka kwana vane koyai o muka koya ugуna kwana givikavina-nuvanuvai. Aitevana koya ina givikaviniya, sina nuvimatiya. 13 Taki namoga o yomuyomu viketofota ina vavisiniya, muka kwana gisikoniya eatu gabana o iyo nenei kwana nuvimatiya.' Eatu tovanama yuveyuve* ina tuniya nubwayouna keta kayona nakasina kwana nowaniya, na naki namoga sina vaneya koyai."
14 Eketa Mosese koyei i sobunemiya keta namoga i iyavisiya be tututausi sina givieyaeisiya ebe Guyau nenei sina kodukoduwa fasinei, eketa kasi nuya si kigonagona. 15 Mosese i iyavisiya i bwaduwa, "Kuyadayada kana vitonu fasinei kwana gigidewadewa eatu kimoki keta ina niya noko tovanama nenei, muka kwana vimomona."

19:5 Visime Nuvinavinana 4:20, 7:6, 14:2, 26:18, Taitusi 2:14 **19:5** 1 Fita 2:9 **19:6** Kenokita 1:6, 5:10 **19:12** Ibeniu 12:18-20 * **19:13** Fiyao Isineni sifi ketuketuna kana viogonaganaga si viya yasi yuveyuve.

16 Kuyadayada kana vitonu kana nuwabuni nenei, i nukanikanitana
keta i kisinanamanamana, eketa busibusi badobadona i kenokikinomana koya
etanei eketa yuveyuve kayona nakasina venemokena si nowaniya. Namoga
matatafusi kabagai si fakwafakwa, na yasi matuta si akikikinikuna. 17 Yasi
kabagai Mosese i viketanunisiya eketa koya ugunei si misiniya be Guyau nukusi
sina vikaninisaga. 18 Koya matatafuna siyou i gaubodiya uguna Yave i sobuwa
koya etanei kikanakanata nenei. Siyou i vaneya vitana kufuna kana siyou
kunukubana maise keta koya matatafuna i kayufeyufiya. 19 Yuveyuve kayona
i ninakanakata. Mosese i nusifufuwa keta Guyau i vinowaniya kanitana maise.
20 Yave i sobunemiya koya Sainai etanei keta Mosese i weniya i bwaduwa,
"Ku vanenemai wekamai," eketa Mosese i vaneya koya etanei ebe Yave nukusi
sina vikaninisaga.

20

Visime 10
Visime Nuvinavinana 5:1-21

1 Eketa Guyau gisawakedana nofe matatafuna namoga i venisiya.
2 "Iyau Yave yami Guyau, Itifita nenei kwa vitovikaetoga atu a kikinomana-
nemiimiya.
3 Mukamokena tamo avi guyau nenei kwana kodukodu naki kaku
kisimokeku.
4 Mukamokena tamo aviyavana abamai o fwayafwayai o ukowa sinenei
fwayafwaya sifunei kasi fusafusa maise, kwana kifufunavikuvikukuneina
fasimiyai. 5 Mukamokena kaetutumi kwana viketogunisi be
kwana kodukodu nenesiyai. Uguna Iyau Yave yami Guyau o muka
ata sawateweyeimi be mani guyau nenesiyai kwana kodukodu. Tasike
aviyaonana sina adibutoyotoyoikuwa, nao ana vimatadawanisiya yota maise
ina niya natunatusi, wagawagasi keta iteitesi nenesiyai. 6 Eatu taki
kwana nuwagabubuwikuwa be yaku visime kwana muniisiya, nao yaku
nuwagabubu fakwafakwa-vagasina nenemiyai be yota susukwami
nenesiyai, muka ina kakavei.
7 Mukamokena kaku wava kwana viibakaokaogowei. Taki aitevana kaku
wava ina viibakaokaogowiya, Iyau Yave yami Guyau ana vimatadawaniya.
8 Kuyadayada Sabati kwana vifotuwiya keta kwana tenesiniya fasikuwai.
9 Kuyadayada 6 nenesiyai kwana mudadava, 10 eatu kuyadayada kana
vi7 o Sabati kana kuyadayada, tenetenesineinana Yave yami Guyau
fasikuwai. Kuyadayadanama nenei mukamokena tamo aitevana
ina mudadava — maise kwami, natunatumi, kami kaetoga, yami yomuy-
omu keta yota aviyaonana yauyauna yami fafaniyai si fakwafakwa.
11 Uguna kuyadayada 6 nenesiyai Iyau Yave abama, fwayafwaya be
gibo keta yota iba matatafusi sinesiyai a fufunisiya, eatu kuyadayada
kana vi7 nenei a viyawasiya. Na fasinei Iyau Yave kuyadayada Sabati
a sawanuwagabubuwiya keta a tenesiniya fasikuwai.
12 Amamami keta ayoayomi kwana vifotuwisiya ebe fwayafwayanama Iyau
Yave yami Guyau a venivenimiya nenei, kwana fakwa yawasimi nubway-
ouna.

19:16 Kenokita 4:5 **19:16** Visime Nuvinavinana 4:11,12 **20:4** Yauna 34:17, Visime Tafu 19:4, 26:1, Visime Nuvinavinana 4:15-18, 27:15 **20:5** Yauna 34:6,7, Ginaganaga 14:18, Visime Nuvinavinana 7:9,10 **20:7** Visime Tafu 19:12 **20:8** Yauna 16:23-30, 31:12-14 **20:9** Yauna 23:12, 31:15, 34:21, 35:2, Visime Tafu 23:3 **20:11** Kabikona 2:1-3, Yauna 31:17 **20:12** Visime Nuvinavinana 27:16, Madiu 15:4, 19:19, Maka 7:10, 10:19, Nuke 18:20, Efeso 6:2,3

13 Mukamokena aitevana tamo kwana nuvimatei.
14 Mukamokena aitevana tamo kawana kwana mataveyei.
15 Mukamokena kwana gikuma.
16 Mukamokena unafafanimi fasinei kwana meyanonoweisi.
17 Mukamokena unafafanimi tamo yana numa kwana kitanuvadiḡei.
Mukamokena kawana kwana kitanuvadiḡei o kana kaetoḡa o yana
yomuyomu-menana o taki tamo yana aviyavana."

21

Givigoyo Kana Visime

12 Yota Yave yana sifufu i nusaviya i bwaduwa, "Taki tamo aitevana namoḡa
tamo ina munuya be ina mateya, na gwadinama kwana nuvimatiya. 13 Atu taki
ina nuvimate-bauwiya, nao yana dewadewana fasinei ina dibwana keta ina niya
menananama ana vinuwadadaniya nenei. 14 Eatu taki tamo namoḡa waina
ina fufuniya keta ina nuvimatiya, keta taki kafa vikanakooḡa bwanaosena kana
didiḡa ina odibwadibwaniya kana gifafafana fasinei, kwana sinakanikaniya keta
kwana nuvimatiya.
15 Taki tamo aitevana amana o ayona ina munusiya, na gwadinama
kwana nuvimatiya.
16 Taki tamo aitevana namoḡa tamo ina gikumiya keta ina vikimwaneiiya
o yawane ina gigivikaviniya eatu kwana nisaiya, na gwadinama
kwana nuvimatiya.
17 Taki tamo aitevana ina vikanatafutafuwa amana o ayona nenesiyai, na
gwadinama kwana nuvimatiya."

22

Visime Yami Fakwafakwa Fasinei

16 Yota Yave yana sifufu i nusaviya i bwaduwa, "Taki avi namoḡa tutubonona
nekaḡaba muka tamo kana sawagifoteina ina banuwiiya, nao ina nogonogoova
keta ina vikawaniya. 17 Eatu taki gumayogu amana namoḡanama
ina dibutoyoiya, nao namoḡanama gabana nenei ina nogonogoova gumayogu
amana ina veniya uḡuna gumayogu naki i banuwiiya.
18 Taki avi gumayogu ina viviyafuneya, nao kwana nuvimatiya.
19 Taki avi namoḡa tamo yomuyomu ina vimomoniya, na gwadinama
kwana nuvimatiya.
20 Taki tamo aitevana muka Iyauḡa Yave nenekuwai ina vibwanaose atu
tamo mani guyau nenei ina vibwanaoseya, na gwadinama kwana nuvimatiya.
21 Mukamokena tamo teneyauyauna kwana vitoagoyogoyowei o
kwana viibakaokaoḡowei, uḡuna kwana tukuya kwami yota Itifita nenei
kwa viyauyauna.
22 Mukamokena vivinekwafukwafuna keta natuḡaeda
kwana vitoagoyogoyoweisi. 23 Taki kwana vitoagoyogoyowisiya be sina bwedi-
kikinomana nenekuwai ovivita fasinei, Iyau Yave o venemokena

20:13 Kabikona 9:6, Visime Tafu 24:17, Madiu 5:21, 19:18, Maka 10:19, Nuke 18:20, Noma 13:9, Yemesa 2:11 **20:14** Visime Tafu 20:10, Madiu 5:27, 19:18, Maka 10:19, Nuke 18:20, Noma 13:9, Yemesa 2:11 **20:15** Visime Tafu 19:11, Madiu 19:18, Maka 10:19, Nuke 18:20, Noma 13:9 **20:16** Yauna 23:1, Madiu 19:18, Maka 10:19, Nuke 18:20 **20:17** Noma 7:7, 13:9 **21:12** Visime Tafu 24:17 **21:13** Ginaḡanaḡa 35:10-34, Visime Nuvinavinana 19:1-13, Yosuwa 20:1-9 **21:16** Visime Nuvinavinana 24:7 **21:17** Visime Tafu 20:9, Madiu 15:4, Maka 7:10 **22:16** Visime Nuvinavinana 22:28,29 **22:18** Visime Nuvinavinana 18:10,11 **22:19** Visime Tafu 18:23, 20:15,16, Visime Nuvinavinana 27:21 **22:20** Visime Nuvinavinana 17:2-7 **22:21** Yauna 23:9, Visime Tafu 19:33,34, Visime Nuvinavinana 24:17,18, 27:19

ana vinowanisiya eketa ana ovivitisiya, 24 yota taki yaku kayokuga
ina kikinomanamoka, nao fetowai ana nuvimatimiya. Nokomai kakawami
sina kwafuna yota natunatumi sina vinatugaeda.
25 Taki yaku namonamoga goyogoyo nenesiyai gabana kuna tuniya, muka
gabana tokavenena maise kuna fufuna be ina giviyewai na kana tunani.
26 Taki unafafaniu gabana kuna veniya nao kana kwame ina veniwa. Kwa-
menama o yana bwadudabadaba neneweu vitana gabananama yawane
ina fatasavaviniya. Eatu taki gabana muka ina venufatai nao kana kwamenama
kuna viyewiya muniyai yo vanavana ina sonuwa. 27 Na naki kana gananavama
nonowana i vivisogowiiya. Aviyavana tamo ita banuwiyei nuwabuna? Taki
muka kuna viyewai be ina bwedi-kikinomana nenekuwai ovivita fasinei, nao
ana vinowaniya uguna Iyau tosineganigani."

23

Visime Dawaniniisi

1 Yota Yave yana sifufu i nusaviya i bwaduwa, "Mukamokena tamo sifufu
vikanonono kuna yaunei mani namoga fasisiyai. Mukamokena tamo
kuna vikanonono tonuvisi naunei be togoyona kuna ovivitei.
2 Tovanama namoga sabu goyona sina savisavivinisiya, mukamokena tamo
kuna avikuvikukuneisi. Tovanama mani namoga sina vivikanononowa vifon-
ayau kana tovai, mukamokena kuna vikanonono maise tasike. Mukamokena
ketaketa dawaniniisi kuna nutautaunisi fufunasima nenesiyai."

24

Fiyao Isineni Yave Yana Dedeni Si Katuviya

3 Mosese i niya keta visimesima matatafuna Yave i veniya, namoga i iyavisiya.
Matatafusi tamo nenei si vinowana si bwaduwa, "Ika! Avana Yave i bwaduwisiya
maise matatafuna kana savivinisiya." 4 Eketa Yave yana visime matatafuna
Mosese i viginiwisiya.
Kuyadayada kana vinuwa nenei, nuwabunimokeyai i misiniya keta
didiga i didiiya koya ugunei. Yota Isineni fasekwa 12 i naisiya keta gabana
12 nakanakasisi i vimisiniisiya. 5 Muniyai Isineni sinesiyai tufunakata
i visimeisiya si niya keta yomuyomu si nuvimatisiya keta si vibwanaoseina
vikanakooga bwanaosena. Yota tunisi bunumakau namoga mwanavausi
si vibwanaoseina keiya bwanaosena Yave nenei. 6 Mosese yomuyomu ufaufasi
tunina i viya keta kaboma nenesiyai i kisiwagatotoga. Eatu tunina o kafa
vikanakooga bwanaosena kana didiga i nuseuseuniya.
7 Eketa dedeni kana nufunufu kikikuwana i viya i ginaganaiya atu
namoga si nowana keta si bwaduwa, "Iba matatafuna Yave i bwaduwisiya,
kana savivinisiya keta kana muniisiya."
8 Keta Mosese ufaufa na kabomisi i visiya keta namoga i nuseuseunisiya.
I bwaduwa, "Tovanama visime nofe Yave i venimiya, yana dedeni i fufuniya
kwami nukusi keta ufaufa nofe kwa kitakitiya o naki i givifakiniya."

12 Eketa Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Ku vanenemai nenekuwai koyai be
nofemai kuna fotafota. Yaku visime keta gisawakedana a viginiwisiya gabana
beyabeyasi nenesiyai, ana veniwa kuna visawavenena namoga nenesiyai be
sina muniisiya."

22:25 Visime Tafu 25:35-38, Visime Nuvinavinana 15:7-11, 23:19,20 **22:26** Visime Nuvinavinana 24:10-13 **23:1** Yauna 20:16, Visime Tafu 19:11,12, Visime Nuvinavinana 5:20 **24:8** Madiu 26:28, Maka 14:24, Nuke 22:20, 1 Kononita 11:25, Ibeniu 9:19,20, 10:29

13-14 Mosese keta kana toovivita Yosuwa nukusi si gidewadewa vane fasinei
eatu tokawakawa i iyavisiya i bwaduwa, “Nofemai kwana fotifotikiya kana ni-
vaniva kana makavinikiya. Taki tamo aitevana nukusi sina avigwavigwaeḡa,
Anoni keta Une nukusi kwana gidawadawaniniiya.” Mosese keta Yosuwa
si misiniya keta Mosese Guyau yana koya i vaneiya.
15 Tovanama Mosese i vaneya, busibusi koya i soḡotauniya. 16 Yave yana
mayesina matakikikwanena i sobuwa koya Sainai etanei. Busibusi koya
i sowiya kana nivaniva kuyadayada 6, eketa kana vi7 nenei busibusi
sinenei Yave Mosese i bwauwiya. 17 Tovanama fiyao Isineni matasi i vaneya,
Yave yana mayesina matakikikwanena si kitiya kana kitakita vitana kai
nakasina ita nununuḡa maise koya etanei. 18 Eketa tovanama Mosese koya
i vaneiya, busibusi sinenei i kanasuna keta nokomai i fakwa kuyadayada 40 keta
nuwabuna 40.

25

*Guyau Mosese i iyaviya be nogonogo tunisitunisi nenesiyai namoḡa
sina kavenenakaoḡowa ebe ina ovivita Guyau yana Vada Tafutafuna kana kiyona
nenei.*

Guyau Yana Vada Tafutafuna

8 Yave Mosese i nusifufuwiya i bwaduwa, “Namoḡa yaku Vada Tafutafuna
sina yoniya ebe kasi kawasasai ana fakwa. 9 Vada Tafutafuna kwana yoniya na
kana nogonogo matatafuna yaku nuwanuwai ana visawaveniwa maise.”

Dedeni Kana Koni
Yauna 37:1-9

10 Yota Yave yana sifufu i nusaviya i bwaduwa, “Namoḡa koni sina fufuniya kai
kana wava akasiya nenei. Kana fwafwa kana nubwayou kana niva o 110
senitimita, kana nafanafa kana niva o 66 senitimita eketa yana vivivane
kana niva o 66 senitimita. 11 Gonudi-keyakeyana nenei sinena be kwauna
kuna vitauniya eketa gonudi nenei kuna okanikanibubuna-fanakwaniuwiya.
12 Nowanowa nufunina vigonudisi kuna fufunisiya keta koni kaenei nuwesi
nowanowa fafaninei yota nuwesi fafaninei kuna vikanafwatafwataoḡonisiya.
13 Akasiya kai nenei kewa kuna tasisiya keta gonudi nenei kuna vitaunisiya.
14 Nowanowa koni kafakainei kewa kuna ketokwanisiya ebe nenesiyai
kwana uniiya. 15 Kewa o nowanowa sinesiyai sina fakwa eatu muka
kwana nusoniyagina. 16 Tovanama gabana nuwesi beyabeyasi nenesiyai
yaku visime 10 viviginiwisi ana veniwa, koninama nenei kuna totoisiya.
17 Koni kana gudu gonudi-keyakeyana nenei kuna fufuniya kana fwafwa
kana nubwayou kana niva o 110 senitimita keta kana nafanafa kana niva
66 senitimita. 18-19 Eketa kifukifufuna nuwesi na fefesi kasi wava senabimu,
gonudi nenei kuna tutuvikuvikukunisiya eketa kuna givifotisiya kana gudu
nenei ebe kuna nutamokisiya. Gudu bwatanei bwatanei senabimu nuwesi
kuna tenisiya. 20 Fefesi sina katataḡa kunausi eketa gudu sina nukovataniya.
Gudu bwatasiyai sina vikasaḡasaḡa ebe sina kitasobuwa gudu kuweyaina.
21 Eketa koni etanei gudunama kuna teniya eatu sinenei o gabanisima
beyabeyasi nenesiyai yaku visime 10 viviginiwisi ana veniwa, kuna totoisiya.
22 Dedeni kana koni kana gudu etanei eatu senabimu kasi sinefouwai, noko-
mai ana nisaiwa eketa yaku visime matatafuna Isineni fasisiyai ana veniwa.”

*Guyau yota Mosese i iyaviya namaise sonama tunimokena kana kiyona
fasinei, be kafa guvimamadi kana didiḡa gonudi nenei ina fufuniya, eketa ki-
mayeta yana kafa misini vigonudina vinaḡanaḡanina ina fufuniya be kimayeta*

24:18 Visime Nuvinavinana 9:9 **25:17** Ibeniu 9:5

7 kasi kafa dawana fasinei. Yota i iyaviya Mosese namaise Vada Tafutafuna ina vimisiniyei keta sinenei nuya nenei ina sifaonosiya ebe totomu nuwesi eyo ina kanififiniya. Yota i iyaviya be yomuyomu kasi kafa vikanakooḡa bwanaosena kana didiḡa ina fufuniya kainumu kana wava bononisi nenei yota kaboma nakasina kafa katumimi.

28

Tovibwanaose Kasi Nuya
Yauna 39:1

1 Yave yana sifufu i nusaviya Mosese nenei i bwaduwa, “Nofe tova tawaḡau
Anoni na natunatuna namoḡa kuna wenevakukusisiya — Nadabi, Abiu,
Eneyesa eketa Itama. Tasike fiyao Isineni nenesiyai a vinuwadadanisiya
be sina vitovibwanaoseya be sina vikaetoikuwa. 2 Nuya tafutafusi
kuna suyakafukafusiya tawaḡau Anoni fasinei ebe tovanama ina kotonisiya
nenei, kana kita ina kikinomana eketa namoḡa sina vifotuwiya. 3 Gikifukifu
kana tosanamana matatafusi nuwatasuyasuya a venisiya, namoisima
kuna wenisiya. Tovibwanaose kana nuya sina fufunisiya Anoni fasinei keta
kuna tenesiniya ebe tanake ina vitovibwanaoseya be ina vikaetoikuwa.”

31

Guyau Yana Vada Tafutafuna Kana Tokiyona
Yauna 35:30—36:1

1 Eketa Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, 2 “Ku nowaniya! Yuda fasekwina
nenei, Uni natuna atu Une waḡana kana wava Besanenu a gibokiya. 3 Eketa
Kanunuku nenei a vimaiya keta kana kakavenena be nuwatasuyasuya yota
iba matatafusi kasi gikifukifu kana sanamana a veniya. 4 Ebe kana fata
gonudi, siniva eketa bononisi ina ginivavisiya, 5 yota kana fata gabana
ina kikawavikuvikukuna keta ina kabubunisiya kafa okanikanibubuna fasisiyai,
eketa yota kai ina katasi-vikuvikukuna. Kana kakavenena dewadewana nenei
mudadava nofe matatafuna ina savivinisiya.

6 Dani fasekwina nenei kana toovivita a gibokiya Ooniyabi Aisamaki
natuna. Eketa yota matatafusi toginiginivava kasi kakavenenanama
a venisiya ebe iba matatafusi a visimeiwa maise sina fufunisiya.

7 Yaku Vada Tafutafuna,
dedeni kana koni
keta koni kana gudu koni etanei,
eketa yota yaku Vada Tafutafuna kana nogonogo matatafuna
8 maise sonama na kana nogonogo,
kimayeta gonudi keyakeyana yana kafa misini na kana nogonogo matatafuna,
kafa guvimamadi kana didiḡa,
9 kafa vikanakooḡa bwanaosena kana didiḡa na kana nogonogo matatafuna,
kaboma nakasina kafa katumimi na kaena
10 keta yota nuya na kana kanibubuna — tovibwanaose kasi toviketanuneina Anoni kana nuya keta yota natunatuna namoḡa kasi nuya
sina kikotonina be sina vitovibwanaoseya,
11 keta givikanatafu kana bubu
eketa iba mamadisi nuwatayuyunisi Totomu Tafutafuna fasinei.

Namoga na kasi kakavenena iba matatafuna sina fufunisiya naki a visimeiwa maise.”

32

Bunumakau Mwanavauna Gonudi Nenei Si Fufuniya Visime Nuvinavinana 9:6-29

1 Namoga si kitanisaiya vitana Mosese yana sobunemi koyei
i vimwanenemataiya. Na fasinei Anoni si yokokwafuya keta si iyaviya si bwaduwa,
“Kuta kita, guyau tamo kuta fufuniya be ita viketanunita. Noko namoganama
Mosese Itifitei i kikinomana-nemiita eatu muka tata sanamanei avao i kanasiya.”
2 Eketa Anoni i nufata i bwaduwa, “Kakawami, natunatumi namoga be
vivine kasi taniyanowanowa vigonudisi kwana kikakiya keta kwana nemiisiya
nenekuwai.”
3 Eketa matatafusi kasi taniyanowanowa taniyasiyai si kikakiya keta
si nemiina Anoni nenei. 4 Gonudi i visiya keta i vitava-budanisiya eketa
bunumakau mwanavauna kana fusafusa maise, kaivakuku i fufuniya. To-
vanama namoga kaivakukunama si kitiya, si bwauwa si bwaduwa, “Ake, Isi-
neni! Nofe guyaunama o Itifitei i kikinomana-nemiita.”
5 Tovanama Anoni i kitiya namoga yasi fufuna, didiga i didiiya kaivakuku
naunei keta i matakawa, “Kumana Yave yana ka tana fufuniya.”
6 Eketa tova i katakiya nuwabuniyai, namoga yasi yomuyomu si nemiina,
vikanakooga bwanaosena keta keiya bwanaosena si savivinisiya. Si nuvitoga
yasi ka be yasi ukowayu nenei, i nuvikwavisiya eketa si fufunakaokaogowa.
7 Eketa Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, “Ku sobu, uguna namogasima
Itifitei ku nemiisiya, naki si go'yona nenekuwai eketa si dibutoyoikuwa.
8 Ketanama a visimeisiya sina muniiya, si visagaketuketuwiya. Tututausi fasisiyai
bunumakau mwanavauna vigonudina si fufuniya, nenei si kodukoduwa keta
si vivibwanaoseya. Avage si bwaduwa, ‘Ake, Isineni! Nofe guyaunama o Itifitei
i kikinomana-nemiita.’
9 Namoga katekatesi i guamoka a sanamaniya. 10 Nofe tova ku teneiku be
yaku kayokuga ina nuyauyauniya nenesiyai be ana nuyaunisiya. Eatu kwaga
susukwauga ana givinakasiya be ina vikunuma nakasina.”
11 Eatu Mosese i gwaeiya yana Guyau Yave nenei, “Ae Yave, ya fiwana
utubasinei Itifitei ku kikinomana-nemiisiya, na fasinei muka ya kayokuga
nenei kuna nuyauneisi. 12 Taki kuna fufuniya, nao Itifita namoisi sina bwaduwa
vitana fiyao Isineni waisi kuta fufuniya be fwayafwaya nofe etanei
kuta nuyaune-kogoisi tovanama ku kikinomana-nemiisiya keta ku nemiisiya
koyai. Eketa ya kayokuga busubusuwanina nenei kuta onoviya ebe muka
kuta nuyauneisi. 13 Kuta tukuya ka kaetoga Ebenaamu, Aisake keta Yakobo
nenesiyai taugu ka wavai ya bwadudabadaba fifiwanina ku iyavisiya
tovanama ku bwaduwa, ‘Susukwau ana givigeyanisiya maise kinavinavi
kawasasakaogowai yota fwayafwaya nofe matatafuna a bwadudabedabiwa
ana venisiya yasi fwayafwayavagata.’ ”
14 Noko nenei Yave yana nuwanuwa i kaviniya fiyao Isineni kasi
nuyauneina fasinei.
15 Eketa Mosese i sagaviniya gabana nuwesi beyabeyasi nimanei nukusi
koyei i sobunemiya. Gabanasima nafafanisi nenesiyai Guyau yana visime
i viginiwisiya. 16 Guyau tauna gabanasima beyabeyasi i fufunisiya eketa tauna
i viginiwisiya.

32:1 Bunanige 7:40 **32:4** 1 Tufomu 12:28, Bunanige 7:41 **32:6** 1 Kononita 10:7 **32:11** Ginaganaga 14:13-19 **32:13** Kabikona 22:16,17, 17:8

19 Tovanama Mosese i nemiya kabaga niniunei keta bunumakau
mwanavauna si fufunavikuvikukuniya i kitiya yota namoga si vagavaga eketa
kayona i nubusubusuwaniya nenei, gabana beyabeyasi i tugaisiya fwayafwayai
eketa koya ugunei i biyavayavanisiya. 20 Namoga bunumakau mwanavauna
kaivakukuna si fufuniya, i viya keta kaiyai i guwaniya. Eyo i usuya kausibi maise
keta ukowai i viniya eyo fiyao Isineni i visimeisiya keta si yumiya.

21 Eketa Mosese Anoni i nutoninuvenuviya i bwaduwa, "Avamasi namoga nofe
si fufuniya neneweu yo go'yona kunukubana nenei ku kanasuneisi?"

22 Eketa Anoni i nufata i bwaduwa, "Aiye, muka kuna kayokuga. Namoga
nofe fufuna goyona kana digadigaina nenesiyai, naki ku sanamanisiya.
23 Na fasinei keta si iyavikuwa si bwaduwa, 'Guyau tamo kuta fufuniya be
ita viketanunikiya. Noko namoganama Mosese Itifitei i kikinomana-nemiikiya,
eatu muka kata sanamanei avao i kanasiya?' 24 Na fasinei a iyavisiya keta
aviyaonana na kasi kanibubuna gonudi si kikakiya. Tovanama si venikuwa,
naki a teweye-kaogowiya kaiyai eketa nofe bunumakau mwanavauna
kaivakukuna i kikinomana."

25 Atu Mosese i kitiya Anoni namoga i gionovisiya eketa si akaokaogowa,
keta nifanifaisi matasiyai o kafa sawavinigа nenesiyai. 26 Eketa Mosese
i misiniya kabaga kana ketakawanai keta i bwauwa, "Kwaga aitevana Yave
nenei ku kodukoduwa, ku nemai nenekuwai!" Eketa Nebi fasekwina nenei
matatafusi namoga si nemiya keta si yokofifiniya.

27 Keta i iyavisiya i bwaduwa, "Isineni yami Guyau Yave nofemaise i visimeya,
'Matatafumi na yami feto, kabaga kana matatafu bwatanei tu bwatanei,
kwana kanasuniya keta yami sabu, unaunami keta unafafanimi kaivakuku
nenei si kodukoduwa, kwana nuvimateya.' " 28 Nebi namoisi Mosese yana
visime si muniiya keta kuyadayadanama nenei namoga 3,000 maise
si nuvimatisiya.

29 Eketa Mosese i iyavisiya i bwaduwa, "Kwami Yave yana ketaketa
kwa muniiya keta dawaniniina kwa fufuniya tovanama natunatumi keta
unaunami kwa nuvimatisiya. Kimoki Yave naki i sawanuwagabubuwimiya keta
i tenesinimiya be kwana vitovibwanaoseya fasinei."

30 Kuyadayada kana vinuwa nenei Mosese namoga i iyavisiya i bwaduwa,
"Go'yona goyomataina naki kwa fufuniya. Nofe tova ana makavinikuwa
ana vaneya koyai Yave nenei ebe yami go'yona kana kiogona fasinei, taki
ita vinowaniya o muka."

31 Eketa Mosese i savaviniya Yave nenei keta i nusifufuwiya i bwaduwa, "Eiyoi,
namoga nofe naki go'yona goyomataina si fufuniya. Tututausi gonudi nenei
kaivakuku si fufuniya eketa nenei si kodukoduwa. 32 Eatu naki yasi go'yona
kuta vinuwateweiya. Eatu taki muka, nao nufunufunama namai ya namon-
amoga kasi wava ku viginiwisiya, nenei kaku wava ku viyaunei."

33 Eatu Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Aitevana nenekuwai i go'yona,
namoinama kana wava ana viyauniya yaku nufunufu nenei. 34 Nofe tova
ku nai be namoga ku viketanuneisi kabainama a iyaviwa nenei keta kaku kae-
togа abamei ina viketanuniwa. Eatu tovanama vimatadawana kana tova
ina nemiya nenei, yasi go'yona fasinei ana vimatadawanisiya."

35 Eketa kaivakukunama Anoni i fufuniya be nenei si kodukoduwa fasinei,
Yave i vimatadawanisiya visafwavinaga goyona nenei.

32:32 Same 69:28, Kenokita 3:5

34

Gabana Nuwesi Beyabeyasi Kiousi Visime Nuvinavinana 10:1-5

1 Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, “Gabana nuwesi beyabeyasi nauna
ku biyavayavanisiya maise, kuna kawisiya eketa yaku bwadu ana viginiwa-
savavinisiya nauna maise. 2 Kuna gidewadewa kumana nuwabuni fasinei keta
nuwabuniyai taugu kuna vanenemiiwa nenekuwai koya Sainai etanei.”

4 Eketa Mosese gabana beyabeyasi nuwesi i kawisiya nauna maise eketa
nuwabunimokeyai i nufewisiya keta i vaneisiya koya Sainai etanei, Yave
i visimeiya maise.
5 Yave busibusi sinenei i sobunemiya niniunei i misiniya eketa tauna kana
wava Yave i bwauwe-kikinomaniya. 6 Keta Yave Mosese kunauna i niuniya atu
i bwaukikinomana i bwaduwa,

“Iyau Yave Guyau!
Iyau sineganigani keta omukumukutana kana Guyau.
Yaku nuwagoyo muka ita vevenudibwana.
Yaku nuwagabubu fakwafakwa-vagasina o nakatamokena namoga fa-
sisiyai
keta yota avana ana bwaduwiya maise tovatova ana savivinisiya.
7 Namoga susukwasi si nenemiya nenesiyai, yaku nuwagabubu fakwafakwa-
vagasina ana gitoniya.
Yasi fufunagoyo, yasi adibutoyotoyoga keta yasi go'yona
ana vinuwateweisiya.
Eatu aviyaonana sina fufunagoyowikuwa,
nao yaku vimatadawana ina niya namoisima yota natunatusi
be wagawagasi eketa iteitesi nenesiyai.”

8 Muka mwanenena Mosese kaetutuna i kiguniya keta i bitanakafufuwiya
fwayafwayai eketa i kodukoduwa Yave nenei, 9 eatu i bwaduwa, “Tuveka
yo, taki ku sebobowikuwa maise, a kawanunukuwiwa be kwaga nukusi
tata fakwa. Namoga naki ku sanamaniya katekatesi guasi eatu yama
fufunagoyo keta yama go'yona kuna vinuwateweisiya, be kuna katuvikiya
keta kuna vitoniwagikiya.”
10 Eketa Yave i nufata i bwaduwa, “Ku nowaniya! Dedeni a fufufuniya fiyao
Isineni nukusi. Matatafumi matamiyai kafa nuwatabau ana savivinisiya,
muka tamo aitevana ita kitai maise fwayafwaya kana matatafu nenei o
tamo mani kunuma nenei ita kitanuvanuvai maise. Ibasima nofe fasimiyai
a savisavivinisiya fasinei, matatafusi mani namoga sinemiyai sina kitiya keta
sina matuta.”

28 Mosese nokomai Yave nukusi si fakwa kuyadayada 40 keta nuwabuna 40.
Muka tamo maneka ita kaniya o ukowa ita yumiya. Eketa gabana beyabeyasi
nenesiyai visime 10 bwadubwadusima dedeni fasinei, Yave i viginiwisiya.

Mosese Tafakaina I Nukawanamanamaniya

29 Mosese koya Sainai nenei i sobunemiya, dedeni kana gabana nuwesi
beyabeyasi nukusi nimanei. Koyai Yave nukusi si nusifufuwa eketa na fasinei
tovanama i sobunemiya, tafakaina i nukawanamanamaniya eatu tauna o muka
ita sanamanei. 30 Tovanama Anoni fiyao Isineni matatafusi nukusi si kitiya

34:6 Yauna 20:5,6, Ginaganaga 14:18, Visime Nuvinavinana 5:9,10, 7:9,10 **34:29** 2 Kononita 3:7-16

Mosese tafakaina i nunukawanamanamaniya, si matuta keta muka sita nemai niniunei.
31 Mosese i bwauwisiya Anoni keta namoga kasi toviketanuneina matatafusi
nukusi si makavinisiya nenei eketa i nusifufuwisiya. 32 Eyo fiyao Isineni namoga
matatafusi si nemiya Mosese niniunei eketa Yave yana visime matatafuna
koya Sainai nenei i iyaviya maise, namoga i nusifufuwisiya.
33 Tovanama i nusifufukooga nenesiyai, tafaki kana dawanafafana nenei
tafakaina i sowiya. 34 Tova matatafuna tovanama Mosese ina kanakanasuna
Vikaninisaga kana Vada nenei be Yave nukusi sina nunusifufuwa, tafaki
kana dawanafafana i kakikakiya. Eketa tovanama ina kikinomana, fiyao
Isineni i iyaiyavisiya Yave yana visime. 35 Fiyao Isineni si kitakitiya tafakaina
kana nukawanamanamana. Muniyai yo tafaki kana dawanafafana
nenei, tafakaina i tenetenefota-savaviniya kana nivaniva yota tovanama
ina makaviniya Yave nukusi sina nusifufuwa.

40

Eketa Mosese kavenenakaogo fasinei namoga i vikokonisiya. Kavenena kaogonama nenei, Vada Tafutafuna sina yoniya na kana nogonogo nukusi keta yota tovibwanaose kasi nuya tafutafusi. Namoga yasi fuyonama naki kana fata nuwanuwasima kasi savivina fasinei. Besanenu, Ooniyabi keta kasi toovivita namoga be vivine tasike toginiginivava nukusi, ibasima si fufunisiya maisemoka Guyau Mosese i visawaveniya.

Vada Tafutafuna Kana Vimisiniyeina

1 Keta Yave Mosese i nusifufuwiya i bwaduwa, 2 "Manamana kiouna kuyadayada
kana kafa viugu nenei, yaku Vada Tafutafuna kuna vimisiniiya. 3 Dedeni kana
koni namai visime 10 sinenei kuna tenekanasuniya eyo kafa dawanafafana
kana nuya naunei kuna teniya. 4 Sonama kuna kanasuniya keta kana no-
gonogo etanei kuna dawana. Yota kimayeta yana kafa misini kuna nemiiya
keta kimayeta kuna tenisiya etanei.
5 Eyo kafa guvimamadi kana didiga vigonudina, kuna teniya dedeni
kana koni naunei eketa nuya kuna nuvitanuniya Vada kana kawai. 6 Kafa
vikanakooga bwanaosena kana didiga kuna teniya Vada kana kawa naunei.
7 Kaboma nakasina kafa katumimi kuna teniya Vada keta kafa vikanakooga
bwanaosena kana didiga kasi sinefouwai, eketa ukowa kuna vininiwatotoiya.
8 Vada keta kafa vikanakooga bwanaosena kana didiga kuna sifafifiniya keta
nuya kuna nukanekaneneiya wasiketa kana kawai.
9 Eyo muniyai givikanatafu kana bubu kuna viya keta Vada etana be
iba matatafuna sinenei kuna vitowisiya. Kuna tenesiniya fasikuwai ebe
ina vitafuwa. 10 Yota bubu nenei kafa vikanakooga bwanaosena kana didiga
keta kana nogonogo nukusi kuna vitowisiya. Kuna tenesiniya fasikuwai ebe
ina vitafuwa venemokena. 11 Kaboma nakasina kafa katumimi na kana kafa
misini nukusi, bubu nenei kuna vitowisiya keta kuna tenesinisiya.
12 Anoni na natunatuna kuna kanasunisiya Vada Tafutafuna kawanei
keta ukowa nenei kuna vitowisiya. 13 Nuya tafutafusi nenesiyai Anoni
kuna okanikanibubuniya keta bubu nenei kuna vitowiya keta kuna tenesiniya
ebe ina vitovibwanaoseya be ina vikaetoikuwa. 14 Yota natunatuna
kuna nemiisiya keta kasi nuya kuna vikotonisiya. 15 Bubu nenei amasi
ku vitowiya maise, tasike kuna vitowisiya ebe sina vitovibwanaoseya be
sina vikaetoikuwa. Vitowanama nenei tasike be susukwasi si nenemiya, tova
matatafuna sina vivitovibwanaoseya." 16 Iba matatafuna Mosese i fufuniya,
naki maisemoka Yave i visimeiya.

17 Eketa yamayamana kana kafa viugu manamana kana vinuwa nenei keta
yamayamananama kana kuyadayada kafa viugu nenei, Vada Tafutafuna
si vimisiniiya. 18 Mosese kogona yasi kafa misini* i didiisiya muniyai yo kogona
i vimisiniina. Eyo dawanabanebaneina keta ketoviyewa i dawana. 19 Muniyai
kafa dawanafafana nenei, Vada segaseganaga nenei i teweiya. Eyo kafa
dawanafafana yomuyomu kwafinisiyai si fufunisiya nenei, etanei i teweisiya
naki maisemoka Yave i visimeiya.
20 Eketa Mosese gabanasima nuwesi beyabeyasi i visiya keta dedeni kana
koni sinenei i totoisiya. Eyo dedeni kana koni kafakainei kana nowanowa
nenesiyai, kewa i duisiya. Eketa koni kana gudu nenei i vitanaguduya.
21 Muninei dedeni kana koni i kanasuniya Vada Tafutafuna sinenei keta kafa
dawanafafana kana nuya i nuvitanuniya eketa dedeni kana koni i tenefotiya,
naki maisemoka Yave i visimeiya.
22 Yota sonama i una-kanasuniya Vada Tafutafuna sinenei keta bomatu
kuweyaina i teniya, Totomu Tafutafumokena kana kafa dawanafafana kana
nuya kwaunei. 23 Eketa manekasima i gidewidewisiya kana bobotai Yave
naunei sonama etanei i tenisiya, naki maisemoka Yave i visimeiya.
24 Kimayeta yana kafa misini i kanasuniya keta Totomu Tafutafuna
nanakoya kuweyaina i vimisiniiya keta sonama i visaiya. 25 Eyo Yave matanei
kimayeta i guwanisiya, naki maisemoka Yave i visimeiya.
26 Eketa kafa guvimamadi kana didiga vigonudina, dawanafafana naunei
i teniya Totomu Tafutafuna sinenei, 27 eyo iba mamadisi i guwanisiya, naki
maisemoka Yave i visimeiya. 28 Eketa dawanafafana i nuvikaneneiya Vada kana
kawa nenei.
29 Kafa vikanakooga bwanaosena kana didiga i teniya Vada kawanei ebe
etanei yawane yomuyomu be kausibi ina vibwanaoseiisiya, naki maisemoka
Yave i visimeiya.
30 Vada keta didiga kasi kawasasai, kaboma nakasina i vimisiniiya eketa
ukowa i vininiwiya kafa katumimi. 31 Eketa nokomai Mosese keta Anoni na
natunatuna namoga nimasi be kaesi kana kafa kikigona. 32 Tovasima yasi
kanasuna Vada sinenei o yasi nai kafa vikanakooga bwanaosena kana didiga
nenei, tututausi sina gonisiya, naki maisemoka Yave i visimeiya.
33 Vada keta kafa vikanakooga bwanaosena kana didiga i sifafifiniya keta
nuya ina nukanekaneneiya wasiketa kana kawai. Eketa Mosese bunanige
matatafuna i nusafuya.

Yave Yana Mayesina Matakikikwanena Vada Tafutafuna I Vimaiya Ginaganaga 9:15-23

34 Eyo muniyai busibusi Vada Tafutafuna i sowiya keta Yave yana mayesina
matakikikwanena i vimaiya. 35 Busibusi i nuvitoiya Vada etanei keta Yave
yana mayesina matakikikwanena i vimaiya eketa Mosese muka kana fata be
ina kanasuna Vada sinenei.
36 Tova matatafuna tovanama busibusi Vada ina teweiya atu ina kanakasiya,
nao fiyao Isineni si misimisiniya keta si niniya tamo menana nenei. 37 Eatu
taki busibusi muka ita kakanakasiya, nao yota muka sita ninai kana nivaniva
ina kanakasiya. 38 Tova matatafuna Isineni yasi togavenudadananama kana
kawasasa nenei, kuyadayadai Vada etanei Yave yana busibusi si kitakitiya.

---

* **40:18** Kogona yana kafa misini o kainumu siniva daudaunisi si nugiginabusiya ebe kana fata kogona sina vitonona sinesiyai. **40:34** 1 Tufomu 8:10,11, Aiseya 6:4, Isikeni 43:4,5, Kenokita 15:8

Eatu nuwabuna nenei, nao kai atai i nununuga busibusi sinenei Isineni namoisi matatafusi si kitakitiya.

Yona

Givimayeta

Nofe nufunufunama kana matakawa o vitana Guyau namoga matatafusi i nuwagabubuwisiya, muka naki fiyao Isineniga. Guyau Yona i weniya tanake yana tomatakawa be ina niya Asainiya fafani nenei ebe aviyaonana Ninive menana nakasinei si fakwafakwa ina iyavisiya yasi fufuna goyosi sina tenisiya atu Guyau sina vifotuwiya. Taki nofemaise sina fufuniya, muka ina vimatadawaneisi atu ina sawanuwagabubuwisiya.

Yona kana bwau keta yana adibudibutoyoga. (1:1-17)
Yona yana ugevina keta kana ketoyau. (2:1-10)
Yona Guyau yana matakawa i numamaniya Ninive nenei. (3:1-10)
Guyau yana sineganigani Ninive nenei. (4:1-11)

Yona Yave Nenei I Dibwana

1 Tova tamokaga Yave Yona Amitai natuna i iyaviya i bwaduwa, 2 "Ku misini
ku nai Ninive menana nakasina na kana wava nenei ebe kuna matakawisiya
kuna bwaduwa, 'Kwa go'yona nakatamokena,' uguna namogasima yasi fufu-
nagoyo o kana sanamana nenekuwai."
3 Atu Yona i misiniya keta Yave i dibwaniya, muka ita nai Ninive. I niya Yofa
nokomai waka i nisaiya i niniya Tasisi. Waka i fatiya keta i toga ebe Yave ina
dibwaniya ina niya Tasisi kedawanauwai.
4 Eatu Yave fonimana fifiwanina i gikikinomaniya gibowai, keta wanifeto
i nakatamoka waka tova kabesona be ina nuyavayavaniya. 5 Toviwakasefusefu
si matuta keta tamokatamokaga yasi guyau nenesiyai si bwedi-kawavitata kasi
ovivita fasinei. Eyo waka kana nogonogo si tewesobusobuwina be waka
ina kanakasiya.
Atu noko tovanama nenei Yona waniya i sobuwa waka sinenei i kenofana
keta i kenonuwataunuwa. 6 Tonimunikuta nokomai i nisaiya keta i iyaviya
i bwaduwa, "Ava uguna ku banubanukaokaogo! Ku misini be ya guyau nenei
ku kawanunuku kata ovivita fasinei. Kamo ina kitasineganiganiita keta yawasita
ina ofafafiya."
7 Toviwakasefusefu tututausi si vikatonitoniya si bwaduwa, "Aitevana
tana vinoiya? Yamasi daisi nenei ta vikaneeneiya be ta kitai aitevana o dauna
nofe nenei i teneita." Tovanama daisi nenei si vikaneeneiya, Yona kana wava
i kikinomana. 8 Eketa si iyaviya si bwaduwa, "Yo ku iyaveiki. Dauna nofe fasinei
aitevana tana vinoiya? Avamasi ya mudadava? Kwaga avi fafani? Kwaga avi
kunuma?"
9 Yona i iyavisiya i bwaduwa, "Iyau tene Ibeniu. Yave nenei a kodukoduwa.
Tanake abama kana Guyau, fwayafwaya keta gibo i fufunisiya."
10 Yona i iyavisiya vitana tanake o Yave nenei i dibwadibwana. Toviwakase-
fusefu si matutamoka keta si iyaviya si bwaduwa, "Ava o nofe ku fufuniya?"
11 Wanifeto i nakatadewadewa keta toviwakasefusefu si vikokoniya si bwaduwa,
"Avamasi kata fufuniya neneweu be wanifeto ita katanai?"
12 Yona i iyavisiya i bwaduwa, "Kwa uniku be kwa tewesobuweiku gibowai ebe
ina numanowa. A sanamaniya iyau yaku goyonai wanifeto nofe i givikavinita."
13 Eatu toviwakasefusefu si oimanimaniniya be waka sita sobuwiya
kafakainei, atu muka kasi fata uguna wanifeto i nakatamataina. 14 Eketa Yave
nenei si bwedi-kawavitata si bwaduwa, "Yave yo, muka kuta vimatadawaneiki

1:1 2 Tufomu 14:25

mate nenei namoga nofe yawasina kana kidaba fasinei. Muka kuta vinoiki namogakaogona kana nuvimate fasinei. Yave yo, iba matatafuna nofe o taugu ya nuwanuwai ku gikikinomaniya."
15 Eyo Yona si uniya keta si tewesobuwiya gibowai. Muka mwanenena
gibo i numanowa. 16 Nofe nenei toviwakasefusefu Yave si matutiya venemo-
kena keta si vibwanaoseya nenei keta yota si bwadudabadaba vitana fasinei
sina bunanigeya.
17 Yave yana visime nenei, iyana nakasina Yona i tononiya eketa iyana
manawanei Yona i fakwafakwa kuyadayada tonusi keta nuwabuna tonusi.

2

Yona Yana Kawanunuku

1 Iyana manawanei Yona i kawanunukuwa yana Guyau Yave nenei i bwaduwa,

2 "Yave yo, kaku dauna nakasina sinenei a bwauwa neneweu
eketa ku vinowanikuwa.
Matematesi yasi kabaga sinenemokenei ovivita fasinei a bwediya
keta ku nowanikuwa.
3 Katudomu nenei ku tewesobuwikuwa
eketa a gavivina ogodibuwai.
Nokomai gibo i togafifinikuwa
keta ka yoyo kitagoyosi matatafusi si nutautaunikuwa.
4 Eyo a bwaduwa, 'Kwaga ku kitateweikuwa,
eatu ya Numa Kodukodu tafutafuna ana kita-savaviniya.'

5 Gibo i nutautaunikuwa keta i visubanikuwa,
ogodibu i tewefifinikuwa,
keta debabouku dodomu nenei i sumiya.
6 Koya kikwanakwanamisi venemokena nenesiyai a kenogamomona,
fwayafwaya kasi kawa dawadawanafota-vagasisi nenesiyai.
Atu kwaga o Yave yaku Guyau,
ogodibu sinenei ku sinanakasikuwa na yawasiku.
7 Tovanama a kamukonikuwa yawasiku i kakakaviya,
Yave a tukuwa.
A kawanunukuwa keta
ya Numa Kodukodu tafutafuna nenei ku nowanikuwa.
8 Aviyaonana kifukifufuna nenesiyai si kodukoduwa,
kasi nuwagabubu fakwafakwa-vagasina neneweu si vikwauteweiya.
9 Atu iyau o ana osedavadava yota ana vibwanaoseya neneweu.
Eketa yaku bwadudabadaba ana fufuniya neneweu.
Gifafafana o kwaga Yavega neneweu!"

10 Eketa Yave iyana i visimeiya keta Yona i kanasiwaiya numagamai.

3

Yona I Niya Ninive

1 Yave yota Yona i iyave-savaviniya i bwaduwa, 2 "Ku misini ku nai Ninive menana
nakasina na kana wava nenei ebe yaku matakawa a veniwa ku numamanei
namoga nenesiyai."
3 Yona Yave fonana i muniiya keta i niya Ninive. Menananama o nakatamo-
kena eketa taki tamo aitevana menaninama ina vaonosiya, nao kuyadayada

1:17 Madiu 12:40

tonusi muniyai yo ina nusafuya. 4 Yona i kanasuna menana nakasina sinenei
keta na kuyadayadanama i vavaonota nenei atu i numamana i bwaduwa, "Kuya-
dayada 40 muninei Guyau Ninive ina nuyakweyakweniya." 5 Ninive namoisi
Guyau fonana si vitumaḡaniya. Na fasinei si vinuwadadana keta matatafusi
si vikokowana, na kasi wava keta muka na kasi wava. Keta yota nuya
yomuyomu utuutusiyai kikifufunisi si kotonisiya be ina visawavenena vitana
yasi fufunagoyo nenesiyai naki si ugevinisiya.
6 Tovanama Ninive tufomu i biganowana, kana kwabudoga i teweiya keta tu-
fomu kanibubuna i visaniniisiya atu nuya yomuyomu utuutusiyai kikifufunisi
i kotoniya eketa kausibiyai i nuvitoiya. 7 Yana visime si otamatamaniya Ninive
namoḡa kana matatafu nenesiyai. I bwaduwa,

> "Visime nofe o iyau yami tufomu keta yaku tovisime nukusi nenekiyai.
> Namoḡa matatafumi eketa yami yomuyomu nakanakasisi be musumususi
> nukusi muka tamo aviyavana kwana kaniya o kwana yumiya. 8 Atu
> namoḡa matatafumi nuya yomuyomu utuutusiyai kikifufunisi
> kwana kikotonina. Naki maise yota nuyasima yomuyomu matatafusi
> etasiyai kwana kitewekabwanina. Matatafumi kwana kawanunuku-
> manimaniniya Guyau nenei eketa kwana ugevinimiya yami fufunagoyo be
> yami givikuvakuvavana namoḡa nenesiyai. 9 Muka tata sanamanei kamo
> Guyau yana nuwanuwa ina kaviniya keta yana kayokuḡa ina kakaviya be
> muka tana mate."

10 Tovanama Guyau i kitisiya ibasima si fufunisiya keta yasi fufunagoyo nen-
esiyai si ugevinisiya, yana nuwanuwa i kaviniya eketa muka nuyakweyakwena
ita nemiyei nenesiyai avana i bwaduwiya ita fufuniya maise.

4

Yona Yana Kayokuḡa Yave Yana Sineganigani Fasinei

1 Atu Yona o nuwatana i dauna nakasina yota i kayokuḡa nofe ibanama
fasinei. 2 Eketa i kawanunukuwa i bwaduwa, "Yave yo, tovanama a fakwafakwa
yaku fafaniyai a bwaduwa vitana nofemaise ina kikinomana, na fasinei
a anuvanuva be ata dibwana ata niya Tasisi. Uḡuna a sanamaniya kwaḡa o
Guyau toomukumukutana keta tosineganigani, ya nuwagoyo muka
ita vevenudibwana eatu ya nuwagabubu fakwafakwa-vaḡasina nenei
namoḡa muka kuna vimatadawaneisi. 3 Nofe yaku uḡunanama fasinei muka
nuwanuwaku ana fakwa. Yave yo, naki mate dewadewamokena nenekuwai
yo ana fakwa na yawasiku. Na fasinei yawasiku o ku viteweyei."
4 Atu Yave i nufata i bwaduwa, "Ava uḡuna yo nofe ibanama fasinei
kuna nuwagoyo!"
5 Yona menana nakasinei i kikinomana keta i niya gagasa kuweyaina kweta
i yoniya tauna fasinei eketa sifunei i nuvitoiya, eatu i kitakitanufota be ina kitiya
avamasi ina kikinomana Ninive nenei. 6 Eyo Yave Guyau kisisiku na dadana
nokomai i givitafwiya. I tafwa i vaneya keta kikwakunei Yona i vikikwakuya
ebe muka inaina nakasina ina nutoḡoniya. Eketa Yona i sebobowa nakasina
kisisikunama fasinei.
7 Atu kuyadayada venuwanei nuwabunimokeyai, Guyau mwatamwata
i visimeiya keta kisisikunama tofwana i kutiya eketa i wenonuya. 8 Tovanama
vanavana i vaneya, Guyau fonimana inainana gagasei i gikikinomaniya
keta i siveya. Vanavana Yona debabouna i guwaniya eketa kabegomokena

---

3:4 Madiu 12:41, Nuke 11:32 **4:2** Yauna 34:6 **4:3** 1 Tufomu 19:4

ita sasana. I yawikosiya nuwanuwana be ita mateya eketa i bwaduwa, “Naki
mate dewadewamokena nenekuwai yo ana fakwa na yawasiku.”
9 Atu Guyau Yona i iyaviya i bwaduwa, “O namaise kwaḡa ka nufota kisisiku-
nama yana wenono fasinei kuna nuwagoyo!”
I nufata i bwaduwa, “Ika, a kayokuḡamataiya kaku nufota be ana mateya!”
10 Atu Yave i bwaduwa, “I tafwa keta kuyadayada kana vinuwa nenei
i mateya. Atu kwaḡa muka kuta kitavikaviniya o kuta givitafwai ebe yo
kuna sineganiganiyei. 11 Atu Ninive menana nakasina nenei namoḡa kasi yag-
wana 120,000 na kana tufo aviyaonana nokomai si fakwafakwa muka fufuna
dewadewana keta goyona sita kitanisaḡai, maise yota yomuyomu yagwanisi.
Na fasinei kaku nufota be menananama nakatamokena ana sineganiganiiya!”

Maka

Givimayeta

Nufunufu nofe o miki viginiwina Yeisu yana mudadava keta yana visawavenena fasisiyai. Nufunufu nofe kana toviginiwa o muka kana wava ita iyaveita atu nauna tovitumagana kasi toviketanuneina si vivisawavenena o Maka i viginiwiya. Maka o muka tanake Yeisu yana tonowana sinesiyai, atu tonuwatasuyasuya si vitumagana Maka Fita nukusi Noma si fakwa keta Fita i nusifufuwiya Yeisu yana mudadava keta yana visawavenena fasisiyai. Eketa Maka nusifufusima i viginiwiya me Noma tovitumagana nenesiyai i ovivitisiya be sina sanamaniya Yeisu aitevana.

Bwadubwadu naumokena viginiwa nofe sinenei i iyavita o biga dewadewana Yeisu Togifafafana Gigibokeinana Guyau Natuna fasinei. Nufunufu nofe sinenei tana kitiya Yeisu na yana fiwana be iba matatafuna ina savivinisiya. Noko nenei tana kitiya yana visawavenena namoga nenesiyai, kanunu goyosi i vikikinomanisiya, kasi katona i givibwina eketa yasi fufunagoyo i vinuwateweina. Maka i viginiwa nakasina Yeisu yana savivina fasinei atu muka ita viginiwa nakasina yana visawavenena fasinei. I visawavenita namaise Yeisu yana mate ogonaganagai be namoga matatafusi i gifafafanisiya keta namaise Guyau mateyai i sinaviyawasa-savaviniya.

Biga dewadewana kana kafa viugu. (1:1-13)
Yeisu yana mudadava Ganini sinenei. (1:14—9:50)
Ganini nenei tu i niya Yenusanema. (10:1-52)
Wiki kana kafa nusafu Yenusanema sinenei. (11:1—15:47)
Yeisu yana misini-savavineina. (16:1-18)
Yeisu i nikikinomana keta i vaneya abamai. (16:9-20)

Yoni Togivibutabuta Ke'ta I Gidewadewiya Yeisu Fasinei
Madiu 3:1-12, Nuke 3:1-18, Yoni 1:19-28

1 Nofe biga dewadewana kana kafa viugu Guyau natuna fasinei, tanake Yeisu
Togifafafana Gigibokeinana.
2 Tova manatuwaina Guyau yana tomatakawa Aiseya i viginiwiya maise,

"Guyau i bwaduwa, 'Nauna yaku tomatakawa ana visimeiya kunaugu
be ya ke'ta ina menaniya.'
3 *Tanake kayona i bwaubwauwa wanakikaogowai i bwadubwaduwa,*
'Ke'ta kwa menaniya Tuveka yana nemi fasinei,
yana ke'ta kwa nudawaniniyei.' "

4 Eketa nofe tomatakawanama Yoni i nemiya namoga i givibutibutisiya
wanakikaogowai yota Guyau sifufuna namoga nenesiyai i numamaniya,
"Kwa ugevinaimi yami go'yona nenesiyai be Guyau ina vinuwateweimiya.
Ana givibutibutimiya be ita visawavenena, kwami naki i kavinimiya yami go'yona
nenesiyai." 5 Eketa namoga matatafusi si fakwafakwa Yudiya kawakawana
sinenei be Yenusanema menana nakasina sinenei, si kikinomana Yoni
sina vaneneiya. Tovanama yasi go'yona si fonayauwa, Yonidani ukowai
i givibutibutisiya. 6 Yoni kana nuya kameni utuutuna i kotoniya, yota kana
wakina niniwasininei kikimetanina o kikifufunina yomuyomu kwafinina
nenei. Kana kabwaga o gonofa keta makawa.

1:2 Manakai 3:1 **1:3** Aiseya 40:3 **1:6** 2 Tufomu 1:8

7 Namoga i iyavisiya i bwaduwa, “Munikuwai namoga tamokaga i nenemiya
o fifiwanamokena yo iyau. Iyau muka kaku nufota be ana okodu kana
kaevatakutakuna kasi unava ana yausi. 8 A gigivibutibutimiya ukowa nenei atu
tanake ina givibutibutimiya Kanunu Tafutafuna nenei.”

Yoni Yeisu I Givibutabutiya
Madiu 3:13-17, Nuke 3:21-22

9 Noko tovanama nenei Ganini kawakawana sinenei menana Nasaneti nenei
Yeisu i misiniya eketa i nemiya Yoni nenei, eketa Yoni Yeisu i givibutabutiya
Yonidani ukowai. 10 Tovanama Yeisu i kakanakasiya ukowa sinenei, muka
mwanenena i kitiya abama i kawiya eketa Guyau Kanununa vitana bunebune
maise i sobunemiya nenei. 11 Eketa kayokayo abamei i nusifufuwa i bwaduwa,
“Kwaga o Iyau natukatekateku. Yaku sebobo nakatamokena neneweu.”

Seitani Yeisu I Anuvanuviya
Madiu 4:1-11, Nuke 4:1-13

12 Muka mwanenena Guyau Kanununa Yeisu i nogokawawiya
wanakikaogowai. 13 Eketa kuyadayada 40 nokomai i fakwa eatu Seitani
i anuvanuviya Yeisu be ita go'yona. Yomuyomu-wanawanaki nukusi si fakwa
kabaganama nenei atu Guyau kana kaetoga abamei si kitavikaviniya.

Yeisu Kana Tomuniyeina Naumokena
Madiu 4:12-22, Nuke 4:14-15, 5:1-11

14 Tufomu Enoda Anitifasi deniyai Yoni i tenefotiya muninei, Yeisu i niya
kawakawana Ganini nenei Guyau yana biga dewadewana i yaugeyaniya
namoga nenesiyai. 15 I bwaduwa, “Nofe tova Guyau yana kawasasa vivin-
uwadadaneinana i nemiya! Guyau yana kafa visime i niketamwakufwa. Yami
go'yona nenesiyai kwa ugevinaimi be biga dewadewana kwa vitumaganei.”
16 Eketa kuyadayada tamokaga Yeisu Ganini tobu nenei kwadewai
i fanafana atu tofanufa nasi nuwa i kitisiya, Saimoni keta taina Anideneya,
tobu nenei kanevatu si neneneiya. 17 Eketa i iyavisiya i bwaduwa,
“Kwa muniyeiku be ana visawavenimiya namoga kasi tofanufa.” 18 Muka
mwanenena yasi kanevatu si dawana atu si muniiya.
19 Simokagamoka i fana i niya, Sebedi natunatuna Yemesa keta Yoni i kitisiya
yasi waka sinenei yasi kanevatu si nunubwatabwatata. 20 Tovanama i wenisiya
kana muniyeina fasinei, amasi Sebedi yana tobunanige na fatasi nukusi
waka sinenei si venumakanovisiya atu si muniiya.

Yeisu Kanunu Goyona I Nukakiya Namoga Nenei
Nuke 4:31-37

21 Yeisu kana tomuniyeina nukusi si niya Kafenaumi menana nakasinei.
Tovanama kuyadayada Sabati nenei i kanasuna numa kafa yokoyoko
sinenei, eketa i vibutuwa Guyau fonana i visawavenena namoga nenesiyai.
22 I vivisawavenena naki maisemoka tamo aitevana fakinina muka maise
Mosese yana visime kana tovisawavenena, na nenei keta namoga si mayaga
yana visawavenena nenei.
23 Yeisu i vivisawavenena numa kafa yokoyoko sinenei eatu tovanama nenei
namoga tamokaga kanunu goyona i nuwafiya, i fina i bwaduwa, 24 “Aviyavana
tamo ya nuwanuwa kima fasikiyai Yeisu tene Nasaneti? Omasi ku nemiya
kima kuna nuyaunikiya? Iyau a sanamaniya kwaga aitevana, kwaga o Guyau
yana Namoga Tafutafuu!”

1:11 Kabikona 22:2, Same 2:7, Aiseya 42:1, Madiu 3:17, 12:18, Maka 9:7, Nuke 3:22 **1:15** Madiu 3:2
1:22 Madiu 7:28,29

25 Yeisu i kanamaifata atu i bwaduwa, “I kanoveu! Namoga ku gionovei.”
26 Eketa kanunu goyona i tatakwayana, namoga i sinanewanewiya keta
i gionoviya.
27 Namoga matatafusi si mayaga venemokena eketa si vikanunutoniya
si bwaduwa, “Ava o nofe! Nofe visawavenena kiouna yota fakinina.
Tumadama yo kanunu goyosi i vivisimeisiya eketa fonana si munimuniiya!”
28 Kakimokimokima tu Yeisu bigana i geyana eketa i venutamatamana Ganini
kawakawana kana matatafu i gikafufuya.

Yeisu Namoga Yagwanisi I Givibwina
Madiu 8:14-17, Nuke 4:38-41

29 Tovanama numa kafa yokoyoko si teweiya, Yemesa keta Yoni nukusi si niya
Saimoni na taina Anideneya yasi numai. 30 Saimoni nawana gumayogu
si vinafeyana keta kiviyai si matamataveya eketa fasisiyai muka mwanenena
atu si iyavefotefotiya. 31 Eketa i kanasuna i niya nenesiyai, nimasiyai i ova eketa
i sinatowamisiniisiya. Na tovanama nenei nafeyana tofwasiyai i kaniniya eketa
gumayogusima kabwaga si suniniya Yeisu kana tomuniyeina nukusi fasisiyai.
32 Eketa kana navinavi vanavanasonu muninei,* namoga yasi tovisafwav-
inaga keta yota tasike aviyaonana kanunu goyosi si nuwafisiya, si nemiina
Yeisu nenei. 33 Menana noko kana matatafu si yokowa numanama wasike-
tanei. 34 Eketa sabu kasi visafwavinaga tunisitunisi nenesiyai i givibwina
keta yota namoga yagwanisi sininisiyai kanunu goyosi i nukakisiya. Atu
kanunu goyosi o sanasanamanisi tanake Guyau Natuna na fasinei muka
ita sawateweyeisi be sina nusifufu.†

Yeisu Ganini I Numamana
Nuke 4:42-44

35 Tovawedanai Yeisu i towamisiniya, numa i teweiya keta i niya kabaga nunuka-
mumunina nenei eketa nokomai i kawakawanunukuwa. 36 Atu Saimoni unau-
nana nukusi si niya si nunuwasiya. 37 Tovanama si nisaiya, si iyaviya si bwaduwa,
“Namoga matatafusi si nunuwasiwa.”
38 I bwaduviyewa i bwaduwa, “Ta nai namai tunisi menana ketamwakufwai
ebe Guyau fonana yota a yaugeyaniya nenesiyai. Nofe yaku ugunama fasinei
a nemiya.” 39 Nofe fasinei, Ganini kana matatafu i fanakwaniuwiya eketa
Guyau fonana i yaugeyaniya yasi numa kafa yokoyoko sinesiyai yota namoga
yagwanisi sininisiyai kanunu goyosi i nukakisiya.

Yeisu Namoga Gosagosawina I Givibwiniya
Madiu 8:1-4, Nuke 5:12-16

40 Tova tamokaga namoga kwafinina gosagosawina i nemiya Yeisu nenei
i fekuwa kaetutunei eketa i kamanemaniya i bwaduwa, “Ae, taki nuwanuwau
maise, kuta givibwinikuwa be ata eyaeya.”‡

---

* **1:32** Vanavanasonu muninei kana givina vitana Sabati naki i kakaviya. Fiyao Diu yasi Sabati i vibutuwa Fanaidei vanavanasonuwai keta i kakaviya Satadei vanavanasonuwai. † **1:34** Yeisu naki i sanamaniya taki kanunu goyosi ina sawateweisiya be sina bwadukikinomana vitana Yeisu tanake Togifafafana Gigibokeinana, nao namoga sina kamanemaniya be ina vikaimatana tonuaviya fasisiyai, namaise yawane i kitakitafota kasi togifafafana fasinei, e maise Yoni 6:15. **1:39** Madiu 4:23, 9:35
‡ **1:40** Fiyao Diu yasi visime nenei, namoga kwafinina gosagosawina tanake muka eyaeyana eketa nunuteweyeinana. Fiyao Diu muka kasi sawateweyeina be nofe visafwavinaganama sina givikaviniya. Namoga gosagosawisi muka kasi sawateweyeina be sina kodukodu Numa Kodukodu nenei yota muka menana sinenei sina fakwa. Na fasinei taki namoga gosagosawina ina bwina, nao tanake naki i eyaeya-savaviniya. Yota Guyau ina visawadewedewiya eketa kana nufota be namoga nukusi sina fakwa keta sina kodukoduwa Numa Kodukodu sinenei.

41 Yeisu na yana sineganigani nimana i tuniya keta namoga tofwanei
i teniya eketa i bwaduwa, “Ika, Iyau nuwanuwaku. Ku eyaeya!” 42 Eketa
kakimokimokima tu kwafinina kana gosawa i kakaviya eketa i eyaeya-
savaviniya. 43-44 Eketa Yeisu bwadu fifiwanina nenei i iyaviya i bwaduwa,
“Nofe tova ku nai eatu muka tamo aitevana kuna iyavei nofe ibanama
fasinei. Dawaniniina kuna niya eketa taugu kuna visawaveniwa tovibwanaose
nenei. Eketa ku bwina fasinei Mosese yana visime maise, vibwanaose
kana ketaketai kuna saviviniya ebe ita vikafakita sabu nenesiyai vitana naki
ku eyaeya.”§
45 Atu Yeisu yana bwadu muka ita muniyei keta i kikinomana namoga ne-
nesiyai i eyowiya aviyavana i kikinomana tauna nenei fasinei. Yeisu na
yana ugunama fasinei muka kana nufota be namoga matasiyai ina kanasuna
menana nakasina sinenei, atu i fakwa kabaga nunukamumunisi nenesiyai.
Eatu menana matatafuna nenesiyai namoga si nemiya nenei.

2

Yeisu Namoga Tanaina Matematena I Gidewadewiya
Madiu 9:1-8, Nuke 5:17-26

1 Kuyadayada muka yagwanina muninei Yeisu kana tomuniyeina nukusi
si makavinisiya Kafenaumi. Namoga si biganowana vitana i nemiya tauna yana
menanai, 2 eketa yagwanisi si yokowa nokomai. Na fasinei muka tamo
kawasasa numa sinenei o ketakawana kafakainei. Eatu Yeisu Guyau fonana
i numamaniya nenesiyai. 3 Namoga nasi nufunina, namoga tanaina matem-
atena na sitana si uniya keta si nemiya nenei. 4 Yoko nakasina si tenefotifotisiya
eketa muka kasi fata namoganama sina nemiyei Yeisu nenei. Na fasinei
menanai kaevaavaga nenei si vaneiya kudukuduwai keta si tananabuya namai
Yeisu i fakwafakwa nenei. Eketa tovanama kudukudu si tananabuya muninei,
na sitana si otanowiya unava nenei eketa i sobuwa Yeisu naunei. 5 Tovanama
Yeisu i kitiya namoga nasi nufunina yasi vitumagana, namoga tanaina mate-
matena i iyaviya i bwaduwa, “Natuku, ya go'yona a vinuwateweisiya.”
6 Tunisi Diu yasi visime kana tovisawavenena nokomai si nunuvitoga. Tu-
tutausi nuwasinesiyai si bwaduwa, 7 “Au, naki Guyauga kana nufota go'yona
ina vinuwateweina. Ava uguna nofe namoga nokomaise i nunusifufu eyo
i bwadubwadu-tafakaikokona Guyau nenei!”
8 Eatu yasi vinuwadadanasima Yeisu waniya i venusanamaniya
eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Ava fasinei nanemaise kwa vivinuwadadana
nuwafoumiyai? 9 Avi bwadubwadu o meyameyanina namoga tanaina
matematena nenei, ‘Ya go'yona a vinuwateweisiya’ o ‘Ku misini ka sita ku uni be
ku nidadana’? 10 Eatu kwata sanamaniya vitana Iyau Namoga Natuna na yaku
visime fakinina kana fata go'yona ana vinuwateweina fwayafwaya etanei
yota namoga ana givibwina.” Eketa namoga tanaina matematena i iyaviya
i bwaduwa, 11 “Neneweu a bwadubwaduwa, ku misini! Ka sita ku uni be ku nai
numai!”
12 Tovanama nenei namoga i misiniya, kana sita i uniya keta namoga sabu
matasiyai i niya. Matatafusi si mayaga eketa Guyau si daviya si bwaduwa,
“Mukamokena tamo tova ibanama maise tata kitai!”

Yeisu Nebi I Bwauwiya
Madiu 9:9-13, Nuke 5:27-32

§ **1:43-44** Tovibwanaose namoga yasi kavenenakaogo ina vibwanaoseiya fasisiyai Guyau nenei, nofe ina visawavenena naki venemokena namoga kana gosawa i kakaviya. (Visime Tafu 14:1-32)

13 Yeisu kana tomuniyeina nukusi yota menana Kafenaumi si teweiya atu
si niya Ganini tobu kafakainei. Sabu nakasina si nemiya nenei eketa Guyau
fonana i visawavenena nenesiyai. 14 Kabegona i vaniya, Anafasi natuna
kana wava Nebi i kitiya i nunuvitoga yana kafa savivina nenei gabana
i nunuvemuvemuwa Noma gabemani fasisiyai. Eketa Yeisu i iyaviya i bwaduwa,
“Ku muniyeiku be ku vitomuniya.” Nebi i misiniya keta i muniiya.
15 Noko muninei, Yeisu Nebi yana numai i vivianonaviya atu tonuvemuvemu
keta togo'yona yagwanisi aviyaonana si munimuniye-dadaniya, yota kana to-
muniyeina nukusi si kakawa.* 16 Eatu tunisi visime kana tovisawavenena atu
yota Fanasi kunumina nenei si kitiya tonuvemuvemu be togo'yona nukusi
si kakawa eketa Yeisu kana tomuniyeina si iyavisiya si bwaduwa, “Ava fasinei
i kaka tonuvemuvemu keta togo'yona nukusi?”
17 Tovanama Yeisu i nowaniya, i iyavisiya i bwaduwa, “Aviyaonana muka
vivisafwavinaisi o muka ita nufotaisi sina nai togivibwina nenei. Vivisafwav-
inaisiga kasi nufota sina niya togivibwina nenei. Iyau a nemiya o muka
aviyaonana si vivinuwadadana tasike toeyaeyana fasisiyai eatu aviyaonana
si sanamaniya tasike togo'yona fasisiyai.”

Nutoninuvenuveina Vikokowana Fasinei
Madiu 9:14-17, Nuke 5:33-39

18 Tova tamokaga Yoni Togivibutabuta kana tomuniyeina keta tunisi Fanasi
si vivikokowana atu namoga tunisi si nemiya Yeisu nenei eketa si bwaduwa,
“Yoni kana tomuniyeina keta Fanasi si vivikokowana eatu ava fasinei yo ka
tomuniyeina muka sita vivikokowana?”
19 Eketa nenesiyai i nufata i bwaduwa, “Tovanama vikawana kana ka-sebobo
kana tovai, muka ita nufotai be tovivikawana kana wagawaga sina vikokowana
taki tovivikawana tauna noko nukusi. Muka kana nufota uguna tauna o
nukusi si sesebobowa. 20 Eatu tamoka tova kana kaniyabina sina nemiya keta
unaunana nenesiyai sina oviya keta sina niiya. Noko tovanama nenei yo
sina vikokowana uguna nuwatasi ina dauna.”
21 Yota i bwaduwa, “Iba kiouna a nemiiya atu muka kami sanu manatuwaina
nukusi ita ovivikawaniya. Muka tamo aitevana nuya bidimina kiouna ina vai
be nuya manatuwaina kana kabwasasa nenei ina suyakafukafuya. Taki
ina fufuniya, kigona muninei nuya bidimina kiouna ina gogomiya nenei, nuya
manatuwaina kana kaganini ina nakatadewadewa.
22 Muka tamo aitevana kana fata be waini kiouna kikitanina kana nogona
fasinei waini kana koni manatuwaina nenei ina vininiwiya. Taki ina fufuniya,
noko waininama tovanama bugobugo ina kawananakana eketa kawasiveina
ina vaneya nenei, koninama manatuwaina ina nuyavayavaniya uguna muka
kana fata koninama ina fata. Mwavinana nenei koni keta waini sina goyowa.
Atu koni kiouna nenei, waini kiouna ina vininiwatotoiya.”

Yeisu I Nusifufuwa Kuyadayada Sabati Fasinei
Madiu 12:1-8, Nuke 6:1-5

23 Sabati tamokaga nenei Yeisu kana tomuniyeina nukusi witi bwibwiyaguna
sinenei si niniya eatu tomuniyeina witi sisina si gigimumuta sina kawa fasinei.
24 Tunisi Fanasi tomuniyeina si kitisiya eketa Yeisu si iyaviya si bwaduwa,
“Ku kitai! Ava fasinei yo Sabati kana visime si yakweyakweniya?”

---

* **2:15** Mosese Guyau yana visime i viginiwisiya keta Fanasi noko visimesima si muniye-dewadewisiya.
Diu fiyaosi kasi sanu yagwanina yota maise si muniye-dewadewisiya. Si bwaduwa, namoga aviyaonana
muka visimesima keta sanusima sita munimuniyeisi nao tasike togo'yona. **2:23** Visime Nuvinavinana
23:25

25 Eketa i bwaduviyewa nenesiyai i bwaduwa, “O tamo tova Guyau fonakituna sinenei viviginiweinana kwa ginaḡanaiya aviyavana Deivida i fufuniya tovanama yana namonamoḡa nukusi vitanona si kikanata! Ava fasinei yo muka kana givina kwata vinuwadadanei? 26 Tovanama Abiata tanake tovibwanaose kasi toviketanuneina yana tovai, Deivida i kanasuna Guyau yana Vada Tafutafuna sinenei keta i vikokoniya maneka fasinei. Eketa i veniya eatu noko manekanama o gigivitafuna eketa tovibwanaoseḡa kasi nufota sina kaniya. Eatu Deivida tunina i kaniya yota aviyaonana si kwafuya tunina maneka i venisiya.”

27 Yota i iyavisiya i bwaduwa, “Guyau Sabati i fufuniya be namoḡa ina ovivitiya fasinei eatu muka namoḡa ita fufuniya be Sabati kana dauna ina uniya fasinei. 28 Na fasinei Namoḡa Natuna o Sabatinama kana Tuveka!”

3

Yeisu Namoḡa Nimana Matematena I Gidewadewiya
Madiu 12:9-14, Nuke 6:6-11

1 Tova tamokaḡa nenei Yeisu yota i makaviniya eketa i kanasuna numa kafa yokoyoko sinenei keta nokomai namoḡa nimana matematena i kitiya i nunuvitoḡa. 2 Namoḡa tunisi nuwanuwasi be Yeisu sina vinoiya fasinei, matasi si vikanaoḡosiya si tonetoneiya taki namoḡa noko ina gidewadewiya kuyadayada Sabati nenei o muka.

3 Yeisu namoḡa nimana matematena i iyaviya i bwaduwa, “Ku nemai be namoḡa nausiyai ku misini.” 4 Eketa namoḡasima i nutoninuvenuvisiya i bwaduwa, “Avamasi yata visime i sawateweyeita tata fufuniya kuyadayada Sabati nenei? Kita dewadewana tana fufuniya o goyona tana fufuniya? O kita yawasi tana gifafafaniya o taki tana nuvimatiya?” Eatu matatafusi si numananava.

5 Na yana kayokuḡa i kitadadana nenesiyai. Atu katekatesi yana gua fasinei i nuwatadauna venemokena keta namoḡa nimana matematena i iyaviya i bwaduwa, “Nimau ku tunei.” Namoḡa nimana i tuniya eketa i dewadewa. 6 Tovanama nenei Fanasi si venukikinomana keta si niya tufomu Enoda kana tomuniyeina nenesiyai eketa tamo nenei Yeisu waina si fufuniya kana nuvimate fasinei.

7 Eketa Yeisu kana tomuniyeina nukusi si niya tobu nenei eatu Ganiniyei sabuvekamoka si muniiya. 8 Yeisu kiyakiyaya kafa nuwatabau i savivinisiya bigana si nowaniya eketa biga si yauniya i niya Yudiya, Yenusanema, Idumiya yota menanasima Yonidani ukowa fafaninei be i fanakwaniuḡa Taya eketa Saidoni nenesiyai namoḡa si nemiya.

9-10 Noko kuyadayadanama nenei namoḡa yagwanisi i givibwinisiya. Na fasinei tovisafwavinaḡa matatafusi kunausi si ketoketowiwiya be nuwanuwasi Yeisu sina gisikoniya. Eatu sabu nakasina fasinei kana tomuniyeina i iyavisiya be waka sina gidewadewiya fasinei be namoḡa muka sina nibwatabwatavinai. 11 Kanunu goyosi aviyaonana namoḡa si nuwafisiya tovanama Yeisu si kitakitiya, si fekufekuwa tafakainei eketa si bwaubwauwa, “Kwaḡa o Guyau Natuna!” 12 Atu kanunu goyosi i viketofotisiya be muka wakakana sina sai tanake aitevana.

Yeisu Yana Tonowana 12 I Gibokisiya
Madiu 10:1-4, Nuke 6:12-16

13 Yeisu i vaneya koya nenei keta namoḡasima yana nuwanuwa i wenisiya si nemiya nenei. 14 Namoḡa nasi 12 i gibokisiya keta i wenisiya tonowana. Tasike

---

2:25 1 Samuwena 21:1-6 **2:26** Visime Tafu 24:9 **3:9-10** Maka 4:1, Nuke 5:1-3

o tanake nukusi eketa ina visimeisiya sina kikinomana be sina numamana,
15 eketa yota visime i venisiya be namoga nenesiyai kanunu goyosi
sina nukakisiya. 16 Nasi 12 i gibokisiya kasi wava o nofemaise.

Saimoni (i weniya Fita*),
17 Sebedi natunatuna, Yemesa eketa taina Yoni (i wenisiya *Bowanegesi* kana
givina o kanitana natunatuna),
18 Anideneya,
Finifi,
Batonomiu,
Madiu,
Tomasi,
Yemesa Anafasi natuna,
Tadiusi,
Saimoni Senoti† yokonama nenei,
19 eketa Yudasa Isikaniyoti, tanake o Yeisu kana toviwaifufuna.

Namoga Si Bwaduwa Kanunu Goyona Yeisu I Vivisimeiya
Madiu 12:22-32, Nuke 11:14-23, 12:10

20 Yeisu kana tomuniyeina nukusi si kanasuna numa sinenei, atu yota sabu
si yoko-savavinisiya eketa muka kasi fata be sina ka. 21 Tovanama ugunina
kana sifufu noko si nowaniya keta si bwaduwa, "Namoga noko debabouna
i goyowa." Eketa si niya be sina oviya.
22 Tunisi visime kana tovisawavenena Yenusanemei si sobunemiya
keta si bwaduwa, "Seitani tauna kanunu goyosi kasi toviketanuneina,
Yeisu i vivisimeiya. Tanake yana fiwana nenei eketa kanunu goyosi
i vivikikinomanisiya."
23 Yeisu i wenisiya keta nenesiyai i bwadusobusobuwa i bwaduwa, "Namaise
yo Seitani atu yota Seitani tauna ina kwaviniya? 24 Taki kafa visime
tauna ina sinatakatakiya be sina vikamunumununuwa, na kafa visimenama muka
ina fakwa nubwayouna. 25 Taki yota namoga ugunina ina sinatakatakiya be
sina vikamunumununuwa, noko uguninama ina kayakweniya. 26 Eketa taki Seitani
yana yoko ina sinatakatakiya be sina vikamunumununuwa nao muka kana fata
ina misini, yawane ina kakaviya. 27 Muka tamo aitevana kana fata be namoga
fifiwanina yana numa ina kanasunei be yana nogonogo ina gikuma. Kana
nivaniva tamo namoga fifiwanamokena ina yoniya, yo muniyai yana numai
ina gikuma.
28 A iyaiyavimiya venemokena. Namoga yasi go'yona matatafuna be yasi
bwadu-tafakaikokona Guyau nenei o ina vinuwateweisiya. 29 Atu taki kwaga
aitevana Kanunu Tafutafuna kuna bwadu-tafakaikokoniya Guyau mukamo-
kena ina vinuwateweyeu atu ya go'yona ina fakwavagata." 30 Yeisu i bwaduwa
nofemaise uguna visime kana tovisawavenena si bwaduwa, "Kanunu goyona
i nuwafiya."

Yeisu Ugunina Venemokena
Madiu 12:46-50, Nuke 8:19-21

31 Tovanama nenei Yeisu ayona eketa sisitaina si nemiya menanai
si misimisiniya, atu kana matakawa si teweiya i niya be ina nemiya ina kitisiya.
32 Sabu Yeisu si togafifiniya eketa tasike fiyaosima o si iyaviya si bwaduwa, "Ayou
keta sisitaiu menanai, nuwanuwasi kwaga."

---

* **3:16** Giniki fonasiyai, Fita kana givina maise gabana. † **3:18** Senoti kana givina maise, Diu fiyaosi eatu yoko kabegona. Tasike nuwanuwasi Noma kana tovisime nukusi sina vikamunumununuwa. **3:22** Madiu 9:34, 10:25 **3:29** Nuke 12:10

33 Nenesiyai i nufata i bwaduwa, “Avi ayoku o avi sisitaiku?” 34 Eketa
namoḡasima si toḡafifiniya i kitanainaisiya eketa i bwaduwa, “Kwa kitai! Nofe o
ayoku eketa unaunaku. 35 Aitevana Guyau yana nuwanuwa ina fufuniya,
tanake unaku, nouku eketa ayoku.”

4

Fwayafwaya Nufunina Kasi Bwadusobusobu
Madiu 13:1-9, Nuke 8:4-8

1 Yeisu yana visawavenena i kakina-savaviniya Ganini tobu kafakainei eketa
sabuvekamoka si niya yana sifufu sina vaneneiya. Eatu si yokokwafuya na uḡuna
wakai i toḡa atu namoḡa o tobu kafakainei si fakwa. 2 Eketa iba yagwanina
fasisiyai bwadusobusobuwai i visawavenena. I iyavisiya i bwaduwa,
3 “Kwa nowaniya! Namoḡa tamokaḡa kana bwibwiyaguwai fwayafwaya
matatafuna i fonoyauyauniya eketa nugi etanei i giyauyauniya. 4 Tunisi ketai
si fekuwa eketa manuwa si nemiya si kawa. 5 Atu tunisi gabagabaninei si fekuwa
atu muka fwayafwaya badobadona na uḡuna si venuketovitakana, 6 atu kik-
wanakwanamisi muka sita sobu venemokena keta vanavana i vaneya nenei
o i taoyayanisiya. 7 Nugi tunisi si fekuwa bubu kikikwanekwanena nenesiyai
si tafwa atu bubusima si tunatautaunisiya keta muka sita vikabwaga. 8 Eatu
tunisi nugi si fekuwa fwayafwaya dewadewanei keta si tafwadewadewa. Tunisi
si sakuna 30 na kana vifofo, 60 na kana vifofo, eketa 100 na kana vifofo.”
9 Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Taki na taniyami maise avana a iyavimiya
kwana nowaniya.”

Yeisu Yana Bwadusobusobu Na Kana Uḡu
Madiu 13:10-17, Nuke 8:9-10

10 Tovanama Yeisu kana kisina, yana tonowana kasi 12 yota namoḡa tunisi
si nemiya Yeisu nenei keta si nutoninuvenuviya yana bwadusobusobusima
fasinei.
11 I nufata i bwaduwa, “Kwami fiyaomima a gibokimiya be Guyau yana
kafa visime kana nuwasisikona ana nusifufuwimiya. Atu mani namoḡa
nenesiyai o muka ana givimayetadewadewai, naki bwadusobusobuḡa nenei
ana nusifufuwisiya. 12 Nokomaise ana fufuniya ebe avana manatuwaina Guyau
yana tomatakawa tamokaḡa i viginiwiya fasisiyai ina vivenemokena.

Naki sina kitakitiya,
atu muka sina kitakinanei.
Naki sina nowanowaniya,
atu muka sina nuwatasanamanei.
Taki yasi fufunagoyo sina kitakinaniya keta sina nuwatasanamaniya ebe
sita ugevinisiya nenekuwai
nao ata vinuwateweisiya.”

Fwayafwaya Nufunina Kasi Tunina Kana Sanamana Fasinei
Madiu 13:18-23, Nuke 8:11-15

13 Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Nofe bwadusobusobunama tamo kana sana-
mana nenemiyai? Avi bwadusobusobu yoke kwana sanamanei? 14 Nugi
kana toyauyauneina nao Guyau fonana kana toyauyauneina namoḡa yag-
wanisi nenesiyai. 15 Namoḡa tunisi yasi fakina maise ke'ta bwadusima
si nowanowanisiya atu muka mwanenena Seitani i nenemiya keta i viviteweisiya.
16 Namoḡa tunisi o maise fwayafwaya gabagabanina, bwadu si nowanowaniya
eketa muka mwanenena si katukatuviya na yasi sebobo, 17 atu muka na

4:1 Nuke 5:1-3 **4:12** Aiseya 6:9,10

kikwanakwanamisi, na nenei keta yasi fakwa muka nubwayouna. Tovanama biga dewadewana fasinei dauna keta kuvavana i kikikinomanisiya, si venuvenudibutoyoga. 18 Namoga tunisi o maise bubu sakasakanununa. Nofe namoisima o biga si nowanowaniya, 19 atu yasi nuwanuwa o kimoki fwayafwaya kana fakwafakwa ibasima nenesiyai, gabana keta iba tunisi kasi nisaga si nuwagabubuwisiya. Eketa noko ibasima biga dewadewana si tunatunatautauniya eketa muka ita viviuwa. 20 Fwayafwaya dewadewana o maise namoga tasike biga dewadewana si nowaniya keta si katuviya. Eketa tunisi si sakuna 30 na kana vifofo, 60 na kana vifofo, eketa 100 na kana vifofo."

Kimayeta Yana Kafa Misini Etanei
Nuke 8:16-18

21 Yeisu yota i iyavisiya i bwaduwa, "Muka tamo aitevana kana fata kimayeta ina kanasunei keta kabomai ina kabwaniya o kivi sifunei ina tenei. Atu naki kana nufota be yana kafa misiniyai ina teniya. 22 Aviyavana makamakaviuneinasi o naki maise be ana tene-kikinomanisiya, eatu aviyavana kikikabwanisi o naki maise be ana vitanadadisiya. 23 Taki na taniyami maise avana a iyavimiya kwana nowaniya."

24 Keta yota i kanakakina, "I kanoveimi be kwa vanenega-dewadewa, yami nowanautuutunama nenei yami sanamana ina givinakasiya yota ina vifofwiya. 25 Tasike aviyaonana simo nenesiyai ina venevifofwisiya. Eatu tasike aviyaonana muka nenesiyai atu kabegona, naki nenesiyai ina viteweiya."

Guyau Yana Kafa Visime
Yana Tafwatafwa Kana Bwadusobusobu
Madiu 13:31-32,34, Nuke 13:18-19

26 Yeisu yota i bwaduwa, "Guyau yana kafa visime o nofemaise. Namoga tamokaga yana bagunai nugi i giyauyauniya. 27 Nuwabuna i banubanuwa keta kuyadayada i misimisiniya, atu nugi o si tafwatafwa eatu muka ita sanamanei namaise. 28 Fwayafwaya o nugi i gigivitafwiya, nauna ina ketovitakana, ina tafwa ina vaneya, eyo ina vikabwaga. 29 Tovanama kabwagamokena ina gumaiya keta kiyana kana tova, namoganama ina vibutuwa ina totuya."

30 Eketa Yeisu yota i iyavisiya i bwaduwa, "Avi bwadusobusobu tamo ebe nenei Guyau yana kafa visime ata sawanuvenuveyei? 31 Naki maise kayawana nugina musumusumokena namoga si bagubaguniya, 32 atu tovanama ina tunakutuva o kaiuwauwa matatafusi i tufutufuteweisiya, naganina o si nakanakata keta bayawinei kana nufota be manuwa kasi gigi sina kiyona."

33 Nofemaise bwadusobusobusima yagwanina nenesiyai i nusifufuwisiya kana nivaniva si nowana kasi fata na yasi sanamana. 34 Yana kikitana namoga nenesiyai matatafuna o bwadusobusobu nenei, eatu kana tomuniyeinaga nenesiyai o matatafuna i gigivimayesiya.

Yeisu Fonimanabutu I Sawataniya
Madiu 8:23-27, Nuke 8:22-25

35 Noko kuyadayadanama kana navinavi, Yeisu kana tomuniyeina i iyavisiya i bwaduwa, "Tana tamana fafaninei." 36 Tanake o wakai atu kana tomuniyeinaga si toga eketa tanake nukusi yoko si teweisiya atu waka tunisi nukusi si tamana. 37 Muka mwanenena atu fonimana i towa eketa nefo waka i siwatotoiya, eketa ukowa i vibutuwa i maamaga wakai.

4:21 Madiu 5:15, Nuke 11:33 **4:22** Madiu 10:26, Nuke 12:2 **4:24** Madiu 7:2, Nuke 6:38 **4:25** Madiu 13:12, 25:29, Nuke 19:26 **4:29** Yoweni 3:13

38 Yeisu waka kunenei i videbabounu nakata keta i banubanuwa. Atu kana
tomuniyeina si nuvauniya keta si bwaduwa, “Aiye, muka kuta vinuwana
tana mateya fasinei!”
39 I misiniya keta fonimana i dageiya i bwaduwa, “I katanai!” Yota nefo i iyaviya,
“Ku nigwana!” Muka mwanenena fonimana i kataniya eketa manokutukutu
i teweiya. 40 Eketa kana tomuniyeina i iyavisiya i bwaduwa, “Ava fasinei yo
kwa matutamoka? Yawane muka yami vitumagana?”
41 Naki kawasi si yaowa eketa tututausi si vikatonitoniya, “Nofe avi namoga
yo fonimana keta nefo fonana si nowaniya!”

5

Yeisu Kanunu Goyosi I Nukakisiya Namoga Tamokaga Nenei
Madiu 8:28-34, Nuke 8:26-39

1 Yeisu keta kana tomuniyeina si nemiya Ganini tobu fafaninei fiyao Genasa
yasi fafaniyai. 2 Tovanama Yeisu i sobuwa wakai, namoga tamokaga kanunu
goyona i nuwafiya matematesi kasi vatunuma nenesiyai i kikinomana-nemiya
nenei. 3-5 I fakwafakwa vatunumai. Muka tamo aitevana fifiwanamo-
kena be ina vanetanai. Tova matatafuna kaena keta nimana seni nenesiyai
si yonayoniya atu unavasima i kikionota eketa muka tamo aitevana kana
fata be ina yona-savavinei. Kuyadayada keta nuwabuna tamokatamokaga
vatunuma keta koya nenesiyai i ninikaokaogowa keta i bwaubwauwa yota tauna
gabanai i nunugisagisasiya.
6 Tovanama Yeisu kedawanauwai i kitiya i dibwana i niya eketa naunei
kaetutuna i viketogunisiya, 7 eketa kayona nakasinei i tatakwayana
i bwaduwa, “Yeisu, Guyau Etanemokenei Natuna! Ava ya nuwanuwa
nenekuwai? Guyau kana wavai a vivikokona-sineganiganiya muka
kuna givikuvakuvavaneiku.” 8 Nofemaise i bwaduwiya uguna o Yeisu kanunu
goyona nauna i miki-iyaviya, “Kanunu goyou namoga nofe ku gionovei!”
9 Yeisu i nutoniiya i bwaduwa, “Namaise ka wava?”
I nufata i bwaduwa, “Kaku wava Sagisagigi uguna kima yagwaniki namoga
nofe sinenei.” 10 Eketa kanunu goyosi Yeisu si kamanemane-yeweyewiya be
muka sina nai tamo fafani nenei.
11 Niniusiyai o fonoyauwa si kakabubuna koya kafakainei, 12 eketa kanunu
goyosi Yeisu si kamanemaniya si bwaduwa, “Ku sawateweyeiki be ku teweyeiki
ka nai fono sinesiyai.”
13 Eketa sawateweyeina i venisiya keta namoga sinenei si kikinomana atu
si niya fono nenesiyai si kanasuna. Fonoyauwasima kasi yagwana 2,000 maise,
tefai si sinowa eketa tobuwai si gavivina.
14 Fonosima kasi tokitavikavina si dibwana si niya menana nakasinei eketa
yota menana tamokatamokaga nenesiyai matakawa si venutamatamaniya.
Namoga si niya eketa aviyavana i kikinomana si kitiya. 15 Tovanama si nemiya
Yeisu nenei, namoganama manatuwaina kanunu goyosi si nuwafiya si kitiya
na kana nuya keta yana nuwanuwa dawaniniina nenei i nuvitoga eketa
matatafusi si matuta. 16 Aviyaonana si kitiya avana i kikinomana namoganama
keta fono nenesiyai namoga si iyavisiya. 17 Eketa Yeisu si kamanemaniya be
vitana yasi fafani ina teweiya.
18 Tovanama Yeisu wakai i togatoga, namoga nauna kanunu goyosi
si nuwafiya i kamanemaniya be nukusi sita niya.
19 Atu Yeisu i sawataniya eketa nenei i bwaduwa, “Ku makavinau ya menanai
be ya sabu kuna iyavisiya avana iba nakasina Tuveka i saviviniya fasi-
weu, eketa namaise yota yana sineganigani neneweu.” 20 Namoganama

i makaviniya eketa Dekafonisi* nenesiyai i nusifufuwa avana Yeisu i saviviniya nenei. Namoga matatafusi si nowaniya keta si mayaga.

Yainusi Natuna Gumayogu Matematena Keta Gumayogu Visafwavinaina
Madiu 9:18-26, Nuke 8:40-56

21 Yeisu i tamana-savaviniya tobu fafaninei. Yawane tobu kafakainei atu sabuveka si nemiya keta si yokokwafuya. 22 Eatu namoga tamokaga kana wava Yainusi, tanake tamo numa kafa yokoyoko kana toviketanuneina, i nemiya Yeisu nenei. Tovanama Yainusi Yeisu i kitiya i fekuwa kaeyafayafanei, 23 eketa nenei i vikokona-sineganiganiya i bwaduwa, "Natuku gumayogu kabegona, kabegomokena ina mateya. Kuta nemiya nimau tofwanei kuta teniya be kuta givibwiniya keta ita fakwa na yawasina." 24 Tovanama si nogokawawa, namoga sabuveka si yokokwafukwafuya keta nukusi si niya.

25 Gumayogu kana katona ufaufa i toatogateweteweiya manamana 12 o nukusi sinesiyai. 26 Yana nogonogo matatafuna tokwenikweni nenesiyai i teweiya ebe vitana ita bwina eatu katonanama i nakatamoka. 27-28 Yeisu fasinei i biganowana keta nuwasinenei i bwaduwa, "Taki kana nuyaga ana gisikoniya nao ana dewadewa." Eketa namoga sabuveka kasi sinefouwai i niya Yeisu kumunina keta kana nuya i gisikoniya. 29 Muka mwanenena ufaufana dibwadibwana i kaonosiya eketa tauna i kamukoniya vitana kana katona naki i kakaviya.

30 Noko tovanama nenei Yeisu i sanamaniya yana fiwana naki i kikinomana eketa namoga kasi sinefouwai i sagabwataviniya keta i bwaduwa, "Aitevana kaku nuya i gisikoniya?"

31 Kana tomuniyeina si iyaviya si bwaduwa, "Ku kitai! Namoga sabuveka si yokokwafuwa atu namaise yo ku bwadubwadu, 'Aitevana i gisikoniku?' "

32 Atu Yeisu i kitakitadadana be nuwanuwana ina kitiya aitevana i gisikoniya. 33 Atu gumayogu i nuwatasanamaniya aviyavana i kikinomana nenei eketa na yana matuta yota na yana kinikuna i niya Yeisu naunei kaeyafayafanei i fekuwa, keta i iyaviya iba matatafuna kana venemokena nenei. 34 Keta Yeisu i iyaviya i bwaduwa, "Natuku, ya vitumaganai ku dewadewa. Ka katona naki i kakaviya. Keiya nenei ku nai."

35 Yawane i nunusifufuwa atu namoga tunisi Yainusi yana numei si nemiya keta si iyaviya si bwaduwa, "Natuu gumayogu naki i mateya. Ava fasinei tovisawavenena kuna visinatamatamane-kaogowei?"

36 Yeisu yasi bwadunama i nowanateweiya eatu i iyaviya i bwaduwa, "Muka kuna matuta, naki ku vitumaganamoka."

37 Muka tamo aitevana ita sawateweyei ebe yo nukusi sina nai naki Fita, Yemesa eketa kana tufunuwa Yoni nukusi sina niya. 38 Tovanama Yainusi yana numai si kikinomana Yeisu namoga yagwanisi i kitisiya si bwedibwedibwaubwauwa, 39 eketa i kanasuna sinenei keta i iyavisiya i bwaduwa, "Ava uguna yo kwa bwedibwedi-nukwae. Gwadimonamona nai muka ita mate atu i banubanuwa."

40 Namoga si kawanaviya fasinei matatafusi i vikikinomanisiya eatu gwadimonamona ayona keta amana yota kana tomuniyeina kasi tonu nukusi si kanasuna totomuwai namai gwadimonamona i matamataveya nenei. 41 Nimanei i ova keta i bwaduwa, "*Tanita kumi*," kana givina, "Gumayogu kabegou a iyaiyaviwa ku misini."

---

* **5:20** Giniki fonasiyai, Dekafonisi kana givina menana 10 nakanakasisi.

42 I venuotowamisiniya keta i fanakwanikwaniuga. (Tanake kana manamana
12.) Eketa si mayagamatatafuwa. 43 Eketa Yeisu visime fifiwanamokena
i venisiya ebe muka tamo aitevana sina iyavei. Eyo i bwaduwa, "Ava tamo
kwa venei be i kawa."

6

Fiyao Nasaneti Yeisu Si Dibutoyoiya
Madiu 13:53-58, Nuke 4:16-30

1 Yeisu kana tomuniyeina nukusi menana noko si teweiya keta si makavinisiya
Nasaneti tauna yana menana nenei. 2 Sabati kana kuyadayada nenei
i vibutuwa visawavenena numa kafa yokoyoko sinenei. Namoga yagwanisi
si nowaniya keta si mayaga. Tututausi nenesiyai si vikatonitoniya si bwaduwa,
"Namasimo nofe nuwanuwasima i vaisi, avi nuwatasuyasuya nenei eyo
kafa nuwatabau fifiwanisi i gigikikinomaneisi? 3 Namoga nofe o naki tok-
abitamomoka. Ayona o Meni eketa sisitaina o Yemesa, Yosefa, Yu-
dasa keta Saimoni, yota nounouna nukusi nofemai ta fakwafakwa." Eketa
si dibutoyoemokiya.
4 Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Namoga Guyau yana tomatakawa
si vivifotuwisiya, eatu tututausi yasi menana namoisi be yasi sabu eketa
yasi fasekwa o muka sita vivifotuweisi." 5-6 Eketa Yeisu i mayaga uguna namoga
muka sita vitumagana, na fasinei muka kana fata be tamo iba fifiwanina
nokomai ita fufuniya eatu nimana i dawana nasi viyamoka tofwasiyai eketa
si bwina.

Yeisu Yana Tonowana I Visimeisiya Si Niya Menana Nenesiyai
Madiu 10:5-15, Nuke 9:1-6

Eketa i fanakwaniuga menana nenesiyai i vivisawavenena. 7 Yeisu yana
tonowana i wenevakukusisiya eketa nuwesinuwesi i visimeisiya menana
nenesiyai. Eketa visime i venisiya ebe kanunu goyosi sina vatanisiya,
8 eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Yami nainama nenei muka tamo aviyavana
kwana uniya, muka kabwaga, kautu o gabana, naki kiwanaga tamokaga.
9 Kami kaevatakutakuna kwana kikotonina eatu muka tamo nuya
kana vinuwa kwana uniya. 10 Taki avi menana nenei kwana niya,
tamoka numanama nenei kwana fakwa kana nivaniva na menaninama
kwana teweiya. 11 Taki kwana nemiya tamo menana nenei atu namoga
muka sina katuvaimi o sina nowanimi, kaeyafayafami kasi kafusisima
kwana nubutusiya eatu kwana niya. Noko ina visawavenena vitana matasi
ina kanakasiya."
12 Eketa si niya namoga si iyaiyavisiya, "Yami fufunagoyo nenesiyai
kwana ugevinimiya ebe kwana makavinimiya Guyau nenei." 13 Kanunu goyosi
yagwanisi si vikikinomanisiya eketa onive bubunei namoga tovisafwavinaga
tofwasiyai si kisiwaga eketa si givibwinisiya.

Tufomu Enoda Anitifasi Keta Yoni Togivibutabuta Yana Mate
Madiu 14:1-12, Nuke 9:7-9

14-16 Yeisu bigana i kewa eketa namoga matatafusi kana wava si sanamaniya.
Tunisi namoga si bwadubwaduwa, "Kana fata be iba fifiwanisi ina saviviniya
uguna tanake Yoni togivibutabuta matematesi nenesiyai i misini-savaviniya."
Tunisi namoga si bwaduwa, "Tanake o Inaitiya i makaviniya." Tunisi namoga
yota si bwaduwa, "Tanake maise tomatakawa manatuwaina."

6:4 Yoni 4:44 **6:8** Nuke 10:4-11 **6:11** Bunanige 13:51 **6:13** Yemesa 5:14 **6:14-16** Madiu 16:14, Maka 8:28, Nuke 9:19

Nofe ibasima fasisiyai, tufomu Enoda Anitifasi i biganowana eketa i bwaduwa, “Yoni togivibutabuta kayona a nuonotateweiya eatu mateyai i misini-savaviniya.”

17-20 Kana sifufumokena nofemaise. Muniyai yo Yeisu i vibutuwa visawavenena, Enoda taina Finifi kawana Enodiyasi i vikawanisiya. Munifotai Yoni Enoda i iyaviya i bwaduwa, “Yata visime nenei muka tamo ka sawateweyeina be taiu kawana ku vikawanisi.” Na fasinei Enoda yana tonuaviya i visimeisiya si niya. Yoni si givikaviniya, si yoniya eketa deniyai si teniya. Enoda keta Yoni yasi vikanunusifufu nenei Enoda nuwanuwa yaona venemokena i viya, eatu naki nuwanuwana be ina vanevaneneiya. Enodiyasi o si kayokayokuḡa nuwanuwasi be Yoni sina nuvimatiya atu Enoda i sanamaniya Yoni o namoḡa dewadewana keta tafutafuna na uḡuna i matuta eketa i ofafafiya. Na nenei Enodiyasi muka kasi fata Yoni sita nuvimatei.

21 Enodiyasi yasi kuyadayada dewadewana i kikinomana, Enoda yana kafa tufuwa kana tuku kana tovai. Enoda ka nakasina i fufuniya tovisime nakanakasisi be tonuaviya kasi toviketanuneina keta Ganini kasi toviketanuneina fasisiyai. 22 Enodiyasi natusi gumayogu i kanasunanemiya keta yana vaḡai Enoda kana yokoyoko nukusi i givisemwanisiya. Eketa tufomu gumayogu kakaabana i iyaviya i bwaduwa, “Aviyavana ya nuwanuwa kuna bwaduwiya, ana veniwa.” 23 Eketa bwadudabadaba fifiwanina nenei i iyaviya i bwaduwa, “Aviyavana ya nuwanuwa kuna vikokonikuwa, maise yaku kafa visime tunina ana veniwa.”

24 Gumayogu i kikinomana keta ayona i iyavisiya i bwaduwa, “Avamasi fasinei ata vikokona?”

Ayona si nufata si bwaduwa, “Yoni togivibutabuta debabouna fasinei kuna vikokona.”

25 Dibwadibwanina nenei i venumakaviniya tufomu nenei eketa i bwaduwa, “Nuwanuwaku nofe tova Yoni togivibutabuta debabouna kuna nuonosiya keta kanusana nenei kuna totoiya keta kuna venikuwa.”

26 Nofe bwadunama tufomu nuwatana i gividauniya venemokena, eatu naki kana yokoyoko matasiyai i bwadudabadaba na fasinei yana vikokona muka ita dibutoyoḡei. 27 Eketa muka mwanenena tonuaviya i visimeiya be Yoni debabouna ina nemiiya. Namoḡanama i niya deni nenei eketa Yoni kayona i nuonosiya, 28 kanusana nenei debabouna i nemiiya gumayogu i veniya eketa gumayogu i viya ayona i venisiya.

29 Tovanama Yoni kana tomuniyeina bigana si nowaniya, si nemiya eketa tofwana si viya keta vatunuma nenei si odewadewiya.

Yeisu Namoḡa 5,000 I Vikanisiya
Madiu 14:13-21, Nuke 9:10-17, Yoni 6:1-14

30 Tonowana si makavinisiya eketa iba matatafuna avana si fufuniya yota si visawavenena, si bwaduwe-kikinomaniya Yeisu nenei. 31 Na tovanama nenei, namoḡa yagwanisi Yeisu si venuvenuyeweyewiya eketa muka tamo yasi kawasasa be sina biyawasa. Na fasinei Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Kwamiḡa kwa nemai. Sabu nofe ta teweyeisi be ta nai kabaḡa nunukamumunina nenei ebe ta viyawasi.”

32 Eketa tasikeḡa wakai si niya kabaḡa nunukamumunina nenei. 33 Atu yasi noḡokawawanama nenei, namoḡa menana kana matatafu nenesiyai si kitakinanisiya eketa si venufana noko kabaḡanama nenei muniyai yo Yeisu kana tomuniyeina nukusi si saniniya. 34 Tovanama Yeisu wakai i sobuwa,

---

6:17-20 Nuke 3:19,20 **6:34** Ginaḡanaḡa 27:17, 1 Tufomu 22:17, 2 Sifusifufu 18:16, Isikeni 34:5, Madiu 9:36

sabuveka i kitisiya. I kitasineganiganiisiya uguna tasike maise sifi muka na kasi tokitavikavina, na uguna i vibutuwa i visawavenena iba yagwanisi nenesiyai.
35 Navinavimokeyai kana tomuniyeina si nemiya nenei eketa si bwaduwa,
"Nofe wanakikavai eatu vanavana naki i sonusonuwa. 36 Na fasinei namoga
ku teweyeisi be si nai menana ketamwakufwai, tututausi kasi kabwaga simo
si yikimwane ebe si kawa."
37 Eatu i nufata i bwaduwa, "Kwami tututaumi tamo aviyavana kwa veneisi be
si kawa."
Eketa si iyaviya si bwaduwa, "Omasi 200 siniva* nenei maneka
kana kimwanisiya keta kana vikanisiya?"
38 Eketa i nutoninuvenuvisiya i bwaduwa, "Aviyesi maneka nenemiyai?
Kwa nai be kwa dadana."
Tovanama si nisaiya, si bwaduwa, "Maneka 5 eketa iyana nuwesi weka."
39 Yeisu sabuveka i iyavisiya i bwaduwa, "Bubuwai kwana fakwasiotoga yoko
nenesiyai." 40 Eketa yoko nenesiyai si fakwasiotoga. Tunisi kasi yagwana 50
atu tunisi o 100.
41 Tovanama Yeisu maneka 5 keta iyana nuwesi i visiya, i kitavaneya abamai
ibasima fasisiyai Guyau i viagigikuwiya. Maneka i gisinesiniya eketa kana
tomuniyeina i venisiya keta si vitukuwa namoga nenesiyai. Keta yota iyana
nuwesi i gikotokotova keta i vitukuwa matatafusi nenesiyai. 42 Eketa matata-
fusi si kasiyuwa venemokena, 43 munifotai Yeisu kana tomuniyeina maneka
keta iyana tufotufo si kwakwiya keta feyawa 12 si vimaisiya. 44 Namoga kasi
yagwana 5,000 na yasi susu kabwaginama si kaniya.

Yeisu Ukowa Etanei I Niya
Madiu 14:22-33, Yoni 6:15-21

45 Muka mwanenena Yeisu kana tomuniyeina i iyavisiya be wakai
sina venuviketanuna menana Betisaida nenei tobu fafaninei, eatu noko
sabusima i teweisiya si niya. 46 I vioiyoowisiya muninei i vaneya koyai
kawanunuku fasinei.
47 Navinavinama nenei Yeisu kana tomuniyeina yasi wakai tobu sine-
founei si kikinomana, eatu tanake kana kisina si sinanoviya. 48 Eketa i kitisiya
kana tomuniyeina si oioiya na yasi fiwana uguna fonimana keta yoyo
si viketosoganiya. Eketa tovawedanai Yeisu ukowa etanei i niya kuweyaisi
be vitana ina tutuunisiya. 49 Atu tovanama si kitiya si bwaduwa vitana maya-
mayau ukowa etanei ita nenemai eketa si tatakwayaniya. 50 Matatafusi si kitiya
si matuta.
Eketa Yeisu i venubwadufotafota i iyavisiya, "Muka kwana matuta.
Kwa katevatu. Iyau weka." 51 Yeisu i toga wakai eketa fonimana i onoviya.
Kawasi i yaowa, 52 uguna avana i saviviniya maneka nenesiyai si kitiya eatu
muka sita nuwatasanamanei yana fiwana keta katekatesi si fakina.

Yeisu Tovisafwavinaga Yagwanisi I Givibwinisiya Menana Genasaneti Nenei
Madiu 14:34-36

53 Tobu si witamaniya keta Genasaneti si saniniya. Nokomai waka si nusifwiya.
54 Tovanama wakai si sobuwa, namoga Yeisu si venukitakinaniya. 55 Namoga
si venusavanenega fafaninama nenei. Avi kabaga nenei sina nowaniya Yeisu
nokomai, tovisafwavinaga na sitasi si nenemiisiya nenei. 56 Yeisu i niya
menana-sifunu yota menana nakanakasisi eketa numa-sifunu nenesiyai.
Noko kabagasima nenesiyai namoga tovisafwavinaga si nenemiisiya eketa
kabaga kafa vivitamaneina nenesiyai si dawadawana, eatu Yeisu si vivikokoniya

* **6:37** 200 siniva o yamayamana 8 tobunanige fatana maise.

be kana kwame matakafafanaḡa sita gisikoniya. Eketa aviyaonana si gisikoniya si dewadewa.

7

Guyau Yana Visime, Waḡawaḡasi Kasi Sanu I Vanetaniya Madiu 15:1-9

1-4 Fanasi keta Diu fiyaosi yagwanisi waḡawaḡasi nenesiyai kasi sanu i donanisiya eketa si munimuniiya. Kasi owa be tukwava eketa taga si nunutamatama kana ketaketai venemokena ebe si vitumaḡaniya noko kukuwasima eyaeyasi Guyau matanei. Tovanama kafa vivitamaneina nenei sina makavinisiya, nauna nimasi sina kigona kana ketaketai muniyai yo sina kawa. Tova tamokaḡa Fanasi keta yota tunisi Mosese yana visime kana tovisawavenena Yenusanemei si nemiya nukusi Yeisu si yokokwafuya be sina vaneneiya fasinei. Si kitisiya tunisi tomuniyeina muka nimasi nauna sita kigona eatu kasi kabwaga si kakawa.

5 Eketa si iyaviya si bwaduwa, “Ka tomuniyeina nimasi gavigavisi atu si kakawa. Ava uḡuna yo waḡawaḡata kasi sanu muka sita munimuniyei?”

6 I nufata i bwaduwa, “Kwami meyami vinavinasi avage vitana dewadewami! Tova manatuwaina Guyau yana tomatakawa Aiseya venemokena i viginiwiya kwami fasimiyai. Nofemaise i viginiwiya,

Guyau i bwaduwa, ‘Namoḡa nofe kawagebunasiyaiḡa si vivifotuwikuwa
eatu katekatesi i fakwa sasanei.
7 *Tututausi kasi sanu si vivisawavenena yo muniyai si bwadubwaduwa vitana noko*
Guyau yana visime,
eketa kaku kodukodu nenesiyai o i viibakaokaoḡowa.’ ”

8 Eketa Yeisu i bwaduwa, “Guyau yana visime kwa dibudibutoyoiya atu kwami tututaumi kami sanu kwa munimuniiya. 9 Kwa vivinuwadadana vitana dewadewana kwata fufufuniya atu Guyau yana visime kwa visaḡaketuketuwisiya eatu waḡawaḡami kasi sanu kwa viya o kwa munimuniye-dewadewamokisiya. 10 Nofe yota tamo kafa kita kwa fufufuniya. Mosese i viginiwiya i bwaduwa, ‘Amau keta ayou kuna vifotuwisiya,’ keta ‘Taki tamo aitevana ina vikanatafutafuwa amana o ayona nenesiyai, na gwadinama kwana nuvimatiya.’ 11 Atu nofemaise kwa vivisawavenena. ‘Taki tamo aitevana ibanama nenei, kana nufota be amana o ayona ina ovivitisiya eatu ita iyavisiya, “Iba nofe kaku nufota be nenei ata ovivitimiya eatu a tenesiniya be Guyau ana veniya, na fasinei muka kaku nufota be ana veneimi.” ’ 12 Taki nokomaise ina fufuniya nao kwana bwaduwa, ‘Naki dewadewana.’ Na nenei kwa viviketofotiya eketa muka ayona be amana ina oviviteisi. 13 Tovanama nofemaise kwana fufuniya, nao waḡawaḡami kasi sanuḡa kwa munimuniiya eatu Guyau yana visime kwa viviibakaokaoḡowiya keta yota ketaketa yagwanisi nenesiyai nofemaise kwa fufufunisiya.”

Avi Fufuna Namoḡa I Gigivigavigavisi Guyau Matanei Madiu 15:10-20

14 Yeisu namoḡa i wene-savavinisiya si nemiya nenei eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Matatafumi yaku sifufu kwana nowanautuutuya be kana sanamana kwana viya. 15 Aviyavana tamo namoḡa kawanei ina kanasuna o muka ina givigavigaviya. Eatu avana kawanei ina kikinomana, enao ina givigavigaviya Guyau matanei.”*

7:6 Aiseya 29:13 **7:10** Yauna 20:12, 21:17, Visime Tafu 20:9, Visime Nuvinavinana 5:16 * **7:15** Tunisi viginiwa manatuwaisi nenesiyai o kana nukisi 16 si nunatuya. “Taki na taniyami maise avana a iyavimiya kwana nowaniya.”

17 Namoga i teweisiya eatu i kanasuna numai, keta kana tomuniyeina
si nutoninuvenuveiya bwadusobusobu i nusifufuwiya kana sanamana fasinei.
18-19 I nufata nenesiyai i bwaduwa, "O kwami yota yawane muka
kwata sanamanei yaku sifufu kana givina! Muka kwana nuwatasanamanei
tovanama namoga kabwaga ina kaniya, noko kabwaganama muka
ina kanasuna nuwafounei, eatu ina niya kamokamonei eketa ina kikinomana.
Muka kana fata be ina givigavigaviya." Tovanama Yeisu noko i bwaduwiya,
i visawavenena vitana kabwaga matatafuna o eyaeyana Guyau matanei.
20 Yota i bwaduwa, "Avana namoga sinenei ina kikinomana noko ibanama
ina givigavigaviya. 21 Nofe ibasima o namoga nuwafounei si kikikinomana
— vinuwadadana goyosi, vimomona-kaokaogo, gikuma, nuvimate, kudo,
22 kanufafa, fufuna goyosi, bwadu-vikanonono, matayaiyaina, vikumaigi,
sawanuketu, nuwavane, akwavakwava. 23 Nofe ibasima matatafuna goyosi
nuwafounei si kikikinomana eketa namoga si gigivigavigaviya."

Ne Foenisiya Yasi Vitumagana Yeisu Nenei Madiu 15:21-28

24 Eketa Yeisu menana noko i teweiya eatu i niya menana tamokaga nenei
Taya keta Saidoni niniusiyai eketa i niya numa tamokaga nenei. Muka
nuwanuwana be namoga sina sanamanei tanake o noko menananama nenei,
eatu muka kana fata ina makaviuna. 25-26 Gumayogu tamokaga si nowaniya
vitana Yeisu o nokomai eketa muka mwanenena si nemiya nenei. Gumayogu
nofe o muka ne Diu, tasike ne yauyauna. Si tufuwa menana Foenisiya
nenei fafani Siniya sinenei. Kanunu goyona natusi gumayogu i vivisimeiya
fasinei keta si nemiya Yeisu nenei. Eketa si fekuwa kaeyafayafanei eketa
si kamanemaniya be natusi nenei kanunu goyona ita vikikinomaniya.
27 I sanamaniya tasike muka ne Diu eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Fiyagena-
gena nauna sita mikikawa, muka kana nufota be fiyagenagena kasi kabwaga
ana vai keta ana teweyei anuketa nenesiyai."†
28 Eatu si nufata si bwaduwa, "Tuveka yo, ava ku bwaduwiya o venemo-
kena, eatu anuketa sonama sifunei fiyagenagena kasi kawamusumusu
i fekufekuwa, si kanikaniya."
29 Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Yami bwadunama dewadewana na fasinei
kwa nai yami ketai, eatu kanunu goyona o natumi gumayogu naki
i gionoviya." 30 Tovanama si kikinomana numai, natusi si kitiya i matamataveya
kana kiviyai eketa si sanamaniya vitana kanunu goyona naki natusi i gionoviya.

Yeisu Namoga Taniyana Kweuna Yota Meyana Danuna I Gidewadewiya

31 Yeisu fafani Taya i teweiya eketa i vaonota Saidoni sinefounei. Eketa i niya
Ganini tobuwai Dekafonisi yana fafani sinesiyai. 32 Nokomai namoga
tamokaga taniyana kweuna yota meyana danuna si nemiiya. Eketa Yeisu
si vikokona-sineganiganiiya be nimana ita teniya tofwanei be ita dewadewa.
33 Namoganama i oviya eketa kasi nuwa si niya si misinikafasina eketa
namoganama taniyanei nimatafwana i katukanasunisiya, muniyai yo i nufuniya
eketa meyana i gisikoniya. 34 Eyo i kitavaneya abamai, yawasina i tuniya
eketa namoganama nenei i bwaduwa, "*Efata!*" Kana givina o "I kagegeu!"
35 Tovanama nenei namoga taniyana i kanabuya yota meyana i savivina keta
i nusifufudewadewa.

† **7:27** Fiyagenagena bwadusobusobu nofe sinenei o Diu fiyaosi. Si vivinuwadadana vitana tasike dewadewamokesi yo yauyauna namoisi. Na fasinei tamo tova namogasima si weniwenisiya anuketa.

36 Yeisu i sawasawatanisiya be muka tamo aitevana sina iyavei aviyavana
i kikinomana fasinei. Eatu namoga yagwanisi nenesiyai si nusifufuwe-dadaniya.
37 Tovanama namoga biga noko si nowaniya, si sabanutuga eketa si bwaduwa,
"Iba matatafuna i savivinisiya o dewadewana. Namoga taniyasi kweusi
i gigidewidewisiya keta si nowanowana, yota meyasi danusi i gigidewidewisiya
keta si nunusifufuwa."

8

Yeisu 4,000 Namoga I Vikanisiya
Madiu 15:32-38

1 Noko tovanama nenei namoga yagwanisi yota si yokowa. Sabu kabwaga
muka, na fasinei Yeisu kana tomuniyeina i wenevakukusisiya eketa i iyavisiya
i bwaduwa, 2 "Namoga a kitasineganiganiisiya uguna kasi kabwaga muka, eatu
kuyadayada tonusi naki ka fakwafakwa. 3 Taki na vitanonisi ana teweisiya be
sina niya yasi numai ketai sina sasana. Yota tunisi kedawanauwai si nemiya."
4 Kana tomuniyeina si nufata si bwaduwa, "Nofe o wanakikavai, keta namao
kabwaga tana vai yo namoga tana vikanisi?"
5 Keta Yeisu i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, "Aviyesi maneka nenemiyai?"
Si bwaduwa, "Naki 7moka."
6 Yeisu namoga i iyavisiya keta fwayafwayai si fakwasiotoga. Maneka 7 i visiya,
Guyau nenei i viagigikuwa eketa maneka i gisinesiniya. Kana tomuniyeina
i venisiya eketa namoga nenesiyai si vitukuwa. 7 Yota iyana tonusi musumususi
tomuniyeina nenesiyai i visiya, Guyau nenei i viagigikuwa eyo i iyavisiya keta
namoga nenesiyai sina vitukuwa.
8 Namoga matatafusi si kasiyuwa venemokena eatu yota gisinesine yag-
wanina i tufowa. Munifotai tomuniyeina feyawa 7 si vimaisiya gisinesinesima
nenesiyai. 9 Namoga kasi yagwana 4,000 maise Yeisu i vikanisiya, muniyai yo
i visimeisiya si niya yasi menanai.

Fanasi Guyau Nenei Kiyakiyaya Fasinei Si Vikokoniya
Madiu 12:38-42, 15:39—16:4

10 Muka mwanenena Yeisu kana tomuniyeina nukusi wakai si toga eketa
si niya Danumanuta kawakawana nenei. 11 Fanasi tunisi si nemiya keta
si vibutuwa Yeisu nukusi si vikawabwadubwaduwa be Yeisu sina anuvanuviya, na
fasinei si vikokoniya be tamo kiyakiyaya abamei ita visawavenisiya.
12 Yeisu yawasina i tununoviya keta i iyavisiya i bwaduwa, "Ava fasinei yo
kwami nofe tovasima kasi namoga kiyakiyaya fasinei kwa vivikokona
Guyau nenei? A iyaiyavimiya venemokena, muka tamo kiyakiyaya
ana visawaveneimi."

Fanasi Keta Enoda Yasi Nutuva
Madiu 16:5-12

13 Eketa Yeisu Fanasi i venumakanovisiya eatu i toga-savaviniya wakai keta
kana tomuniyeina nukusi si tamana Ganini tobu fafaninei. 14 Tomuniyeina
nuwatasi i unuwa eketa muka tamo maneka sita niyei, eatu naki
tamokagamoka waka sinenei. 15 Yeisu i bwaduwa, "Matami i nakata ebe muka
Fanasi eketa Enoda yasi nutuvai sina vikonaimi."
16 Tomuniyeina tututausiga si vikanusifusifufuwa yana bwadunama fasinei
keta si bwaduwa, "Muka tamo maneka tata nemiyei na uguna nutuva fasinei
i bwadubwaduwa."

8:11 Madiu 12:38, Nuke 11:16 **8:12** Madiu 12:39, Nuke 11:29 **8:15** Nuke 12:1

17 Yasi vikanusifusifufunama Yeisu naki i sanamaniya eketa i iyavisiya
i bwaduwa, “Ava fasinei kwa bwadubwadu vitana muka tamo maneka nene-
miyai! O yawane muka kwata kitanisāgai o kwata nuwatasanamanei! Kwami
gewa katekatemi guasi. 18-19 Na matami atu muka kwata kitakitadewadewa
eketa na taniyami atu muka kwata nowanowanadewadewa! Kwana tukuya
tovanama maneka 5 a gisinesinisiya namoga 5,000 fasisiyai, aviyesi tufotufo
feyawa?”
Si bwaduwa, “Feyawa 12 si tufowa.”
20 “Eatu maneka 7 a gisinesinisiya namoga 4,000 fasisiyai, nao aviyesi
feyawa tufotufo kwa vimagaisi.”
Si bwaduwa, “Feyawa 7.”
21 Eketa i bwaduwa, “O atu yawane muka kwata nuwatasanamanei?”

Menana Betisaida Nenei Yeisu Tomatagoyo I Gidewadewiya

22 Tovanama si kikinomana menana Betisaida nenei, nokomai namoga tunisi
tomatagoyo tamokaga si nemiiya eketa Yeisu si kamanemaniya ita givikaviniya be
ita dewadewa. 23 Eketa tomatagoyo nimanei i givikaviniya eketa i kikinomaniya
menana kukwauna. Matana i nufunatanisiya eketa nimana i dawana tofwanei
eatu i iyaviya i bwaduwa, “Tamo aviyavana ku kitakitiya?”
24 Matana i kabwasasiya eketa i bwaduwa, “Ika, namoga a kitikitisiya eatu
vitana kai sita ninidadana.”
25 Yota Yeisu nimana i tene-savaviniya namoga matanei. Matana i katototuya
eketa iba matatafuna i kitadewidewisiya.
26 Eketa Yeisu i bwaduwa, “Muka kuna makavineu menanai, naki dawanini-
ina kuna niya ya numai.”

Fita Yana Bwadukikinomana Togifafafana Gigibokeinana Fasinei
Madiu 16:13-20, Nuke 9:18-21

27 Yeisu kana tomuniyeina nukusi si niya menana Sisaniya Finifai niniunei
keta si niniya atu ke'ta tofwanei i nutoniisiya i bwaduwa, “Namaise namoga
si bwadubwadu fasikuwai, Iyau aitevana?”
28 Eketa si nufata si bwaduwa, “Tunisi namoga si bwadubwaduwa avage kwaga
o Yoni Togivibutabuta, eatu tunisi o si bwadu avage Inaitiya. Eatu tunisi o
si bwadubwaduwa kwaga tamo Guyau yana tomatakawa.”
29 Eketa i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, “Eatu kwami o namaise
kwata bwadu fasikuwai?”
Eketa Fita i nufata i bwaduwa, “Kwaga o Togifafafana Gigibokeinau.”
30 Eatu Yeisu tauna i viketofotisiya ebe muka wakakana sina sai tanake
aitevana.

Yeisu Yana Mate I Bwaduviogoniya
Madiu 16:21-23, Nuke 9:22

31 Eketa Yeisu i vibutuwa tomuniyeina i gisawakedanisiya aviyavana yawane
ina kikinomana tauna nenei. I iyavisiya i bwaduwa, “Namoga Natuna yawane
ina kuvavana iba yagwanina nenesiyai. Tokawakawa be tovibwanaose
nakanakasisi keta yota visime kana tovisawavenena sina utuvifwayafwaiya.
Nifanifaina sina nuvimatiya eatu kuyadayada tonusi muninei mateyai
ina misini-savaviniya.” 32 Tovanama nofemaise i givimayetamokiya nenesiyai,
Fita Yeisu i oviya i niiya kuniniusi eketa i dageiya.
33 Atu Yeisu i sagaviniya kana tomuniyeina i toneisiya eketa Fita i dageiya
i bwaduwa, “Seitani, ku nai sasanei! Ya vinuwadadana muka Guyau yana
vinuwadadana maise, eatu maise namoga.”

8:18-19 Yenemaiya 5:21, Isikeni 12:2, Maka 4:12 **8:28** Maka 6:14,15, Nuke 9:7,8 **8:29** Yoni 6:68,69

Vitomuniyeina Kana Ketaketa
Madiu 16:24-28, Nuke 9:23-27

34 Yeisu sabu i wenevakukusisiya kana tomuniyeina nukusi eketa
i nusifufuwisiya i bwaduwa, “Taki kwāga aitevana nuwanuwau be
kuna muniikuwa, ya nuwanuwa kuna tenemuniukwanisiya eatu taugu ka
ogonāganāga kuna uniya keta kuna muniikuwa.* 35 Taki kwāga aitevana
nuwanuwau yawasiu kuna gifafafaniya, nao kuna niteweiya. Eatu taki
fasikuwai keta yota biga dewadewana fasinei yawasiu kuna niteweiya, nao
kuna gifafafaniya. 36 Taki aitevana tamo fwayafwaya kana matatafu kana
kaikaiwabu ina viya eatu yawasi muka, nao ava tamo kana dewadewana?
37 Na fasinei taki namoga yawasina venemokena ina niteweiya, muka
kana fata be tamo avana nenei ina fatai be yo ina visavavinei. 38 Nofe
tovasima kasi namoga o tokudo keta tofufunakaokaogo maise eketa taki
aitevana ina sinemumuwikuwa maise yota yaku bwadu ina sinemumuwiya nofe
namoisima yasi tovai, yawane Namoga Natuna yota ina sinemumuwisiya
tovanama ina makaviniya fwayafwayai amana yana kaiwabu keta yota kana
kaetoga tafutafusi abamei nukusi.”

9

1 Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “A iyaiyavimiya venemokena, namoga tunimi
nofemai kwa misimisiniya Guyau yana kafa visime ina nemiya na yana fiwana
kwana mikikitiya muniyai yo kwana mateya.”

Yeisu I Dawanavinavina
Madiu 17:1-13, Nuke 9:28-36

2 Kuyadayada 6 muninei Yeisu kasi tonuga, Fita, Yemesa yota Yoni i ovisiya
eketa tasikega si vaneya koya etanei. Nokomai tututausi matasiyai si kitiya
Yeisu i dawanavinavina. 3 Kana nuya si kwaya eketa si nukawanamanamanina.
Muka tamo aitevana fwayafwayai kana fata ina gonaisi nokomaise.
4 Munifotai Inaitiya keta Mosese si kenokikinomana keta Yeisu nukusi
si nusifufuwa.
5 Fita i bwaduwa, “Tovisawavenena, naki dewadewamokena kima nukusi
nofemai eketa vada tonusi kana yonisiya, tamokāga kwāga fasiweu, tamokāga
Mosese eketa tamo o Inaitiya.” 6 Fita bwaduna i bauwiya ugуna kasi tonu
si matutamoka, na fasinei nofemaise i bwaduwa.
7 Munifotai busibusi i nemiya i kabwanisiya eketa busibusi sinenei Guyau
fonana i kikinomana i bwaduwa, “Natuku nofe a nuwagabubuwiya, fonana
kwana nowaniya.” 8 Tomuniyeina si kitadadana eatu muka tamo aitevana
sita kitai naki Yeisu kana kisina si kitiya.
9 Tovanama koyai si sobunemiya, i viketofotisiya be muka tamo aitevana
sina iyavei avana si kitiya kana nivaniva Namoga Natuna mateyai ina misini-
savaviniya.
10 Yana sawatana si muniiya, atu tututausiga si vibutuwa
si vivikanunusifusifufuwa, “Avao nofe misini-savavineina mateyai kana
nuwanuwa?”
11 Eketa Yeisu si nutoniiya si bwaduwa, “Ava fasinei yo visime kana tovi-
sawavenena si bwadubwadu Inaitiya ina mikinemai muniyai yo Togifafafana
Gigibokeinana ina nemiya?”

---

* **8:34** Nofe bwadusobusobu kana givina Yeisu kana tomuniyeina sina katuviya tamo kafa sinemumu o kuvavana sina viya na fasinei si munimuniiya. Muka ita bwadubwadu vitana kana tomuniyeina sina mate ogonāganāgai maise tanake. (Madiu 10:38, Nuke 14:27) **8:35** Madiu 10:39, Nuke 17:33, Yoni 12:25 **9:2** 2 Fita 1:17,18 **9:7** Madiu 3:17, Maka 1:11, Nuke 3:22 **9:11** Manakai 4:5, Madiu 11:14

12 I nufata i bwaduwa, “Inaitiya ina mikinemiya ebe iba matatafuna
ina omanafufuniya. Eatu Guyau fonakituna yota i bwadubwaduwa vitana
Namoga Natuna o ina kuvavana nakasina eketa namoga sina utuvifwayafwaiya.
13 A iyaiyavimiya venemokena, Inaitiya naki i nemiya atu namoga
si fufunakaokaogowa nenei. Naki maise Guyau fonakituna i bwaduviogoniya.”*

Yeisu Kanunu Goyona I Nukakiya Gwadimonamona Namoga Nenei
Madiu 17:14-21, Nuke 9:37-43a

14 Tovanama si savavinisiya tomuniyeina tunisi nenesiyai, si kitisiya visime
kana tovisawavenena nukusi si vivikawabwadubwaduwa namoga yagwanisi
sinesiyai. 15 Tovanama sabuveka Yeisu si kitiya si sabanutuga eketa
si venufotefotiya.
16 I nutoniisiya i bwaduwa, “Avamasi kwa oovigwavigwaegei?”
17 Namoga tamokaga sabuveka sinesiyai i bwaduwa, “Tovisawavenena, ka-
nunu goyona natuku i nuwafiya eketa muka ita nunusifufu, na fasinei a nemiiya
neneweu be kuna givibwiniya. 18 Tovanama kanunu goyona i gigivikaviniya, na
kawatefutefunina i tugatugaiya fwayafwayai. Nigona i kikitanavikavikavina keta
i fatofatokiya. Ka tomuniyeina a vikokonisiya be kanunu goyona sita nukakiya
atu si vibaiwayosa.”
19 Yeisu i nufata i bwaduwa, “Kwami namoga avi tovai masi
kwana vitumaganeiku! Nukusi tana fakwakaogo? Ana kunuwanekaogoweimi?
Gwadimonamona kwa nemiyei nenekuwai.”
20 Eketa gwadimonamona si nemiiya Yeisu nenei. Tovanama kanunu
goyona Yeisu i kitiya, gwadimonamona i nikuniya fifiwanina eketa i fekuwa
fwayafwayai. Keta i vikenobwatabwataviniya na kawatefutefunina.
21 Yeisu gwadimonamona amana i nutoniiya i bwaduwa, “Namaise kana
nubwayou nofemaise i fufufuna?”
Amana i nufata i bwaduwa, “Fwefweyanei i vibutuwa. 22 Kanunu goy-
ona nuwanuwana be ina nuvimatiya na fasinei tamo tova i tugatugaiya
kikanakanatai yota ukowai. Taki ka fata maise, kuta sineganiganiikiya be
kuta ovivitikiya.”
23 Yeisu i iyaviya i bwaduwa, “Ava ugуna yo ku iyaiyaveiku taki kaku fata maise?
Tanake aitevana Guyau ina vitumaganiya, Guyau iba matatafuna ina fufunisiya
fasinei.”
24 Muka mwanenena eatu gwadimonamonanama amana i fina i bwaduwa,
“Na yaku vitumagana eatu muka nakasina, ku oviviteiku be ku givinakasiya.”
25 Eatu Yeisu i kitisiya sabu si yokoyokwiya eketa kanunu goyona i visimeiya
i bwaduwa, “Taniyakweu keta meyadanu kana kanunu goyona, a vivisimeiwa
namoga kuna teweiya keta muka yota kuna kanasuna-savavineu.”
26 Kanunu goyona i tatakwayana eketa gwadimonamona i nikuniya fi-
fiwanina keta i gionoviya. Gwadimonamonamokena kana fusa vitana
namoga matematena, eketa namoga yagwanisi nokomai si bwaduwa, “Naki
i mateya!” 27 Eatu Yeisu nimanei i ova i sinanakasiya eketa gwadimonamona
i otowamisiniya.
28 Muninei Yeisu i kanasuna numai eketa kana kisina nenei kana tomu-
niyeina si nutoninuvenuveiya si bwaduwa, “Ava ugуna muka kama fata kanunu
goyona kata nukakiya?”
29 Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Naki kawanunukuga nenei kana fata nofe
kanunusima goyosi tana nukakisiya.”

---

* **9:13** Yeisu nofe i nunusifufuwa Yoni Togivibutabuta vitana tanake maise Inaitiya. (Madiu 11:13-14, 17:10-13)

Yeisu I Bwadu-savaviniya Yana Mate Fasinei
Madiu 17:22-23, Nuke 9:43b-45

30 Yeisu tomuniyeina nukusi noko kabāganama si teweiya eketa si vaonota
Ganiniyei. Yeisu muka nuwanuwana tamo aitevana ina sanamanei tanake
namai, 31 be vitana nuwanuwana simo yana tova matanubwayouna ita viya
be kana tomuniyeina nenesiyai ita visawavenisiya. I iyavisiya i bwaduwa,
"Namoga Natuna sina viwaifufuniya keta nifanifaina nimasiyai sina teniya
keta sina nuvimatiya, eatu kuyadayada tonusi muninei mateyai ina misini-
savaviniya." 32 Nofemaise i nusifufuwisiya eatu muka nuwatasi ita mayesiya,
si matuta eketa yana bwadunama fasinei muka sita nutonikuyekuyei.

Tomuniyeina Si Vikawabwadubwaduwa
Aitevana Nakatamokena Fasinei
Madiu 18:1-5, Nuke 9:46-48

33 Si kikinomana menana Kafenaumi nenei keta numa tamokaga sinenei
si kanasuna eyo Yeisu i nutoninuvenuvisiya i bwaduwa, "Avamasi ketai
kwa vikanusifusifufuwei?"
34 Atu matatafusi si manava uguna ketai si vikawabwadubwaduwa aitevana
sinesiyai nakatamokena.
35 I fakwasiotoga eyo yana tonowana kasi 12 i wenisiya si nemiya eketa
i bwaduwa, "Taki aitevana nuwanuwana ina viketanuna nao tauna
ina tenemuniukwaniya eketa ina vitovikaetoga namoga matatafusi fasisiyai."
36 Gwadimonamona i viya kasi kawasasai i vimisiniiya eyo i nutaviya eketa
i iyavisiya i bwaduwa, 37 "Taki aitevana tamo nofe gwadimonamonanama
maise ina katuviya kaku wavai, nao ina katuvikuwa. Yota aitevana
ina katuvikuwa nao muka Iyaugа ita katukatuvaiku eatu yota kaku tovininita
i katukatuviya."

Taki Aitevana Muka Ita Vinifaineita,
Tanake O Kita Kata Sabu
Nuke 9:49-50

38 Yoni Yeisu i iyaviya i bwaduwa, "Tovisawavenena, namoga ka kitiya kanunu
goyosi i nunukakisiya ka wavai. Atu tanake o muka kata sabu, na fasinei
ka iyaviya be ina onoviya."
39 Atu Yeisu i bwaduwa, "Muka kwana sawatanai uguna muka kana fata be
tamo aitevana kaku wavai iba fifiwanina ina savivinei eatu kakimokimokima
tu yota iba goyosi ina bwaduweisi fasikuwai. 40 Taki aitevana muka
ina vinifaineita nao tana kata sabu. 41 A iyaiyavimiya venemokena, taki
aitevana ukowa ina venimiya uguna kwami kaku tomuniyeina, nao naki
maisemoka fatana ina nisaiya."

Vimatasayasaya Fasinei
Madiu 18:6-9, Nuke 17:1-2

42 I tenesaviya i bwaduwa, "Nofe fiyagenagenasima kaku tovitumagana, eatu
taki aitevana go'yona nenei ina weifekusiya, nao Guyau vimatadawana
nakatamokena ina veniya. Muka maise gabana nakasina kayonei
sina nusifwiya yo gibowai sina vigamomoniya. 43 Taki nimau go'yona nenei
ina teniwa, nao ku dabateweyei. Kana nufota be nima fafaniuga nenei
kuna kanasuna yawasivagata nenei muniyai yo nimau nuwesi nukusi
kuna kanasuna kikanakanata muka yana kweunuvanuva kana kabagai.†

9:34 Nuke 22:24 **9:35** Madiu 20:26,27, 23:11, Maka 10:43,44, Nuke 22:26 **9:37** Madiu 10:40, Nuke 10:16, Yoni 13:20 **9:40** Madiu 12:30, Nuke 11:23 **9:41** Madiu 10:42 **9:43** Madiu 5:30

† **9:43** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 44 si nunatuya. Noko kabaganama nenei, 'Mwatamwata muka simo yasi matenuvanuva namoga si kanikanisiya, yota kai kanakanata muka yana kafa kweu.'

45 Taki kaeu go'yona nenei ina teniwa, nao ku dabateweyei. Kana nufota be kae
fafaniuga nenei kuna kanasuna yawasivagata nenei muniyai yo kaeu nuwesi
nukusi sina tewesobuwiwa kabaganama nenei.‡ 47 Taki matau go'yona nenei
ina teniwa, nao ku mwamwateweyei. Kana nufota be mata fafana tamokaga
nenei kuna kanasuna Guyau yana kafa visime nenei muniyai yo matau
nuwesi nukusi sina tewesobuwiwa kabaganama nenei. 48 Noko kabaganama
nenei, 'Mwatamwata muka simo yasi matenuvanuva namoga si kanikanisiya,
yota kai kanakanata muka yana kafa kweu.'
49 Kaku tomuniyeina matatafusi dauna sina nisaisiya kikanakanata maise,
eatu mwavinana o Guyau ina givieyaeisiya.
50 Gibo o iba dewadewana, atu tovanama kana onaona ina kakaviya, nao
namaise tana nuvionaona-savavinei. Kwana fufuna maise kabwaga na gibona
ina tava. Kwana fakwa na yami viyao."

10

Yeisu I Givisawakedana Visobu Fasinei
Madiu 19:1-12, Nuke 16:18

1 Yeisu kabaga noko i teweiya eatu i niya kawakawana Yudiya nenei eketa
i tamana ukowa Yonidani fafaninei. Sabuveka si nemi-savavinisiya nenei eketa
naki kana iduwa maise i vibutuwa nenesiyai i gisawakedana.
2 Fanasi tunisi nuwanuwasi be Yeisu sina anuvanuviya na fasinei si nemiya
nenei eketa si nutoninuvenuveiya si bwaduwa, "Namaise, yata visime namoga
i sawateweiya be kawana ina visobuwiya o muka?"
3 Eketa i nufata i bwaduwa, "Atu Mosese visime i venimiya o namaise i bwadu?"
4 Eketa si iyaviya si bwaduwa, "Mosese yana visime o namoga i sawateweiya
ebe visobu kana nufunufu ina viginiwiya eketa kawana ina veniya, muniyai yo
gumayogu ina teweiya ina niya."
5 Atu Yeisu i nufata keta i iyavisiya i bwaduwa, "Katekatemi yasi gua fasinei
Mosese visime nofe i viginiwiya fasimiyai. 6 Eatu kwana tukuya kafa viuguwai
tovanama Guyau i kifufunavauvauwa, 'Namoga keta gumayogu i fufunisiya.'
7 'Na fasinei namoga amana keta ayona ina teweisiya eatu kawana nukusi
sina saviya tamo nenei, 8 eketa kasi nuwa sina vitamokaga.' Eketa muka
nuwesi eatu naki tamokaga. 9 Na fasinei keta avana Guyau i viketosaviya muka
tamo aitevana ina nutakai."
10 Tovanama si makavinisiya numai, Yeisu kana tomuniyeina
si nutoninuvenuve-savaviniya nofe ibanama fasinei. 11 Eketa i iyavisiya
i bwaduwa, "Taki namoga kawana ina visobuwiya eatu tamo gumayogu
ina vikawaniya nao naki i kudowa kawana nenei. 12 Maise yota taki gumayogu
kawana ina visobuwiya, eatu tamo namoga ina vikawaniya nao naki i kudowa."

Yeisu Fiyagenagena I Sawanuwagabubuwisiya
Madiu 19:13-15, Nuke 18:15-17

13 Tunisi namoga fiyagenagena si nemiisiya Yeisu nenei ebe nimana
ina dawana nenesiyai. Eatu kana tomuniyeina fiyagenagena amamasi
keta ayoayosi si dageisiya ebe muka Yeisu sina visinatamatamanei.
14 Tovanama Yeisu i kitiya avana i kikikinomana, i nuwagoyowa eketa i iyavisiya
i bwaduwa, "Fiyagenagena kwana gionovisiya sina nemiya nenekuwai.

‡ **9:45** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 46 si nunatuya. Noko kabaganama nenei, 'Mwatamwata muka simo yasi matenuvanuva namoga si kanikanisiya, yota kai kanakanata muka yana kafa kweu.'
9:47 Madiu 5:29 **9:48** Aiseya 66:24 **9:50** Madiu 5:13, Nuke 14:34,35 **10:4** Visime Nuvinavinana 24:1-4, Madiu 5:31 **10:6** Kabikona 1:27, 5:2 **10:7** Kabikona 2:24 **10:11** Madiu 5:32, 1 Kononita 7:10,11

Muka kwana sawatanaisi. Uḡuna Guyau yana kafa visime o tasike
aviyaonana maisemoka fiyagenagena nofe. 15 A iyaiyavimiya venemokena,
taki aitevana Guyau yana kafa visime muka tamo ina katuvai maise
gwadimonamona, muka kana fata ina kanasuna Guyau yana kafa visime
nenei." 16 Fiyagenagena i nutavisiya kavaunei eketa nimana i dawana
debabousiyai, eketa i sawanuwagabubuwisiya.

Namoḡa Tufunakasina Kaikaiwabuna Yeisu I Nutoninuvenuveiya Yawasivaḡata Fasinei
Madiu 19:16-30, Nuke 18:18-30

17 Yeisu i noḡokawawa keta yana ketai i niniya, eatu namoḡa tamokaḡa
i dibwana i niya kaetutuna i viketogunisiya eketa i nutoninuvenuveiya i bwaduwa,
"Tovisawavenena dewadewau, aviyavana ana fufuniya be yawasivaḡata
ana nisaḡai?"
18 Eketa Yeisu i iyaviya i bwaduwa, "Ava uḡuna yo ku visawa-dewadewaiku? Naki
Guyauḡa kana kisimokena dewadewana. 19 Kwaḡa naki ku sanamaniya Guyau
yana visime. 'Muka kuna nuvimate, muka kuna kudo, muka kuna gikuma,
muka kuna meyanono tamo aitevana nenei, muka yasi nogonogomokeyai
kuna nonoisi, yota amau keta ayou kuna vifotuwisiya.' "
20 Eatu namoḡanama i bwaduwa, "Tovisawavenena, kabegokuwai kana ni-
vaniva kimoki visimesima matatafuna a muniye-koḡoisiya."
21 Yeisu i kitanuwagabubuwiya keta i iyaviya i bwaduwa, "Iba tamokaḡamoka
yawane muka kuta fufuniya. Kuna makaviniwa ya nogonogo matatafuna
kuna vikimwaneisiya eyo gabanina goyogoyo kuna venisiya, eketa Guyau
kaikaiwabu abamai ina veniwa. Eyo kuna nemiya kuna muniikuwa."
22 Namoḡanama o kaikaiwabuna eketa tovanama nofemaise
bwadubwadunama i nowaniya, tafakaina i kanawenonowa eketa i misiniya
na nuwatadaunina i niya.
23 Yeisu i kitadadana eketa kana tomuniyeina i iyavisiya i bwaduwa, "Aviyao-
nana kaikaiwabusi nao yasi kanasuna Guyau yana kafa visime nenei dau-
namokena."
24 Yana bwadunama fasinei kana tomuniyeina si mayaḡa eketa i iyave-
savaviniya i bwaduwa, "Natunatuku, Guyau yana kafa visime kana kanasuna
daunamokena. 25 Yomuyomu nakasina kameni o muka kana fata aima
matana ina kanasunei. Naki maisemoka namoḡa kaikaiwabuna o muka kana
fata Guyau yana kafa visime ina kanasunei."
26 Kawasi i yaowa keta tututausiḡa nenesiyai si vikanunutoniya si bwaduwa,
"Taki nanemaise nao aitevana gifafafana ina nisaḡai?"
27 Yeisu i toneisiya keta i bwaduwa, "Namoḡa muka kasi fata be tututausi
sina gifafafaneisi. Naki Guyauḡa kana fata, uḡuna iba matatafuna Guyau nenei
meyameyanina."
28 Eketa Fita i iyaviya i bwaduwa, "Ku nowaniya, atu kima namaise? Yama
nogonogo matatafuna naki ka venuteweisiya munikiyai eatu ka munimuniiwa."
29 Yeisu i bwaduwa, "A iyaiyavimiya venemokena, taki aitevana yana numa
be unaunana, nounouna, ayona, amana, natunatuna eketa yana baguna
ina venuteweisiya eatu ina muniikuwa be biga dewadewana ina yauniya
fasikuwai, 30 nao fatana nakasina Guyau ina vifofwiya 100 na kana vifofo
keta ina veniya nofe tovanama. Yana numa be unaunana keta nounouna yota
ayoayona be natunatuna eketa yana baguna ina nisaisiya keta yota namoḡa
sina givikuvavaniya, eatu tova i nenemiya nenei yawasivaḡata ina nisaiya. 31 Atu

10:15 Madiu 18:3 **10:19** Yauna 20:12-16, Visime Nuvinavinana 5:16-20 **10:31** Madiu 20:16, Nuke 13:30

yagwanisi aviyaonana nofe tova si viviketanuna nao sina vimunifota keta yagwanisi nofe tova si vivimunifota nao sina viketanuna."

Yeisu Yana Bwadu Kana Vitonu Yana Mate Fasinei
Madiu 20:17-19, Nuke 18:31-33

32 Yeisu ke'ta i nuniya eketa kana tomuniyeina nukusi si vanevaneya Yenusanema, kana tomuniyeina o si wagavana yota namoga tunisi si munimuniiya o si matuta. Yana tonowana kasi 12 i katuvisiya eketa i vibutuwa i nusifufuwisiya iba matatafuna yawane ina kikinomana nenei fasinei. 33 Yeisu i bwaduwa, "Kwa nowaniya, nofe naki ta niniya Yenusanema eketa nokomai tamo aitevana Namoga Natuna ina katuteweiya tovibwanaose nakanakasisi eketa visime kana tovisawavenena nenesiyai. Sina sawavimatiya eketa Kani Kwauna nimasiyai sina teniya. 34 Sina sawaviniiya yota sina nufunataniya. Sina nafanafasiya eketa sina nuvimatiya. Atu kuyadayada tonusi muninei mateyai ina misinisavaviniya."

Yemesa Keta Yoni Yasi Vikokona
Madiu 20:20-28

35 Tamo tova nenei Sebedi natunatuna Yemesa keta Yoni si nemiya Yeisu nenei eketa si bwaduwa, "Tovisawavenena, aviyavana kata vikokoniwa nuwanuwaki kuta fufuniya fasikiyai."

36 Eketa i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, "Avana nuwanuwami ata fufuniya fasimiyai?"

37 Eketa si bwaduwa, "Tovanama ka kwabudoga na kana kaiwabu nenei kuna nuvitoga kuta sawateweikiya be nukusi tata nuvitoga. Tamo kikikataiweu eatu tamo o kikimawaweu."

38 Atu Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Muka kwata sanamanei ava fasinei kwa vivikokoneiku. Kuvavana owana ana yumiya, kami fata maise yota kwana yumiya? O kami fata givibutabuta kwana viya maise sina givibutibutikuwa?"

39 Si iyaviya si bwaduwa, "Kama fata."

Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Owanama ana yuwiiya nenei kwana yuwa, yota sina givibutibutikuwa maisemoka yota sina givibutibutimiya. 40 Eatu muka kaku sawateweyeina ebe ana gibokeisi aviyaonana kukikikataiku o kukikimawaku sina nuvitoga. Guyau noko kivisima i gidewidewisiya aviyaonana naki i gibokisiya fasisiyai."

41 Tovanama tonowana kasi 10 si nowaniya Yemesa eketa Yoni yasi vikokona Yeisu nenei si kayokuga nenesiyai. 42 Yeisu yana tonowana matatafusi i wenevakukusisiya eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Kwami naki kwa sanamaniya. Aviyaonana Kani Kwauna kasi tovisime nuwanuwasi be yasi namonamoga sina vivisimeisiya, keta yota yasi namoga nakanakasisi visime daudaunisi nenesiyai si viviketanunisiya. 43 Atu kwami o muka noko ketaketanama nenei kwana fufuna. Taki aitevana tamo sinemiyai nuwanuwana ina vikainakata, nao ina vitovikaetoga fasimiyai. 44 Taki sinemiyai aitevana tamo nuwanuwana ina viketanuna, nao tanake ina vitovikaetoga matatafumi fasimiyai. 45 Maisemoka Namoga Natuna muka ita nemai ebe namoga sina vikaetoei, eatu i nemiya be namoga ina vikaetoisiya eketa tauna yana nuwanuwai yawasina ina kaveneniya be namoga yagwanisi ina tutuvisobusiya."

Yeisu Batimiyosi Matana I Gidewidewisiya
Madiu 20:29-34, Nuke 18:35-43

10:38 Nuke 12:50 **10:42** Nuke 22:25,26 **10:43** Madiu 23:11, Maka 9:35, Nuke 22:26

46 Yeisu kana tomuniyeina nukusi si kikinomana Yeniko eketa tovanama noko
menaninama si teweiya, namoga sagisagigi si muniisiya. Namoga tomatagoyo
kana wava Batimiyosi, Timiyosi natuna, ke'ta kafakainei i nuvitoga atu ga-
bana fasinei i vivikokona. 47 Tovanama i nowaniya namoga si bwaduwa Yeisu
tene Nasaneti i niniya eketa i bwauwa i bwaduwa, "Yeisu, Deivida natuna,
kuta kitasineganiganiikuwa."

48 Namoga yagwanisi si dageiya keta si iyaviya be ina kanoviya.

Eatu i tenegwaeiya kayona nakasinei i bwaubwauwa, "Yeisu, Deivida natuna,
kuta kitasineganiganiikuwa."

49 Yeisu i nigwana eketa i bwaduwa, "Kwa iyavei be i nemai nofemai."

Eketa tomatagoyo si weniya si bwaduwa, "Katekateu i vatu be ku otowamisini!
Yeisu i weneweniwa." 50 Batimiyosi kana kwame i nukasibibiiya eatu
i venuotowamisiniya eketa i nemiya Yeisu nenei.

51 Yeisu i iyaviya i bwaduwa, "Ava ya nuwanuwa ata fufuniya fasiweu?"

Eketa tomatagoyo i nufata i bwaduwa, "Tovisawavenena, nuwanuwaku
ana toneya."

52 Yeisu i iyaviya i bwaduwa, "Ku nai, ya vitumagana i givibwiniwa." Muka
mwanenena atu matana si kabwasasa eketa i vibutuwa Yeisu i muniiya ketai.

11

Yeisu I Kanasuna Yenusanema
Madiu 21:1-11, Nuke 19:28-40, Yoni 12:12-19

1 Tovanama Yeisu kana tomuniyeina nukusi Yenusanema si vevenukitekitiya,
si nemiya menana Betifegi keta Bedani nenesiyai koya Onive nenei. Yeisu
kana tomuniyeina nasi nuwa i visimeisiya keta si venuviketanuna. 2 I iyavisiya
i bwaduwa, "Kwana niya menana kutafakaita. Tovanama kwana kikikinomana
nokomai, kwana nisaiya doniki mwanavauna si nusikwaniya muka tamo aite-
vana ita toga-nuvanuvai. Kwana giyauya eketa kwana nemiiya. 3 Taki aitevana
ina bwaduwa, 'Ava uguna kwa gigiyauya?' Nao kwana iyaviya kwana bwaduwa,
'Tuveka nuwanuwana fasinei, eyo ina venuviyewiya nofemai.' "

4 Tonowana kasi nuwa si kanasuna menana sinenei, eketa doniki
mwanavauna si kitiya ketai i misimisiniya nunusikwanina numa kana
ketakawana niniunei. Tovanama si gigiyauya, 5 namoga tunisi niniunei
si misimisiniya si nutoninuvenuveisiya si bwaduwa, "Ava fasinei yo doniki
mwanavauna kwa gigiyauya?" 6 Eatu namoga nenesiyai si nufata naki
maisemoka Yeisu i iyavisiya, na uguna si sawateweisiya. 7 Tovanama doniki
mwanavauna si nemiiya Yeisu nenei, kasi kwame si tewevanevaneina doniki
kwaunei eketa i togatakutakunisiya.

8 Namoga yagwanisi kasi kwame ketai si kiyavena eatu tunisi o kai naganisi
na dadasi si nuonota eketa si kiyavena. 9 Eketa namoga si viketanuna kunauna
yota muni si fotiya, si vibutuwa si bwaubwauwa,

*"Osana!**
Tuveka kana wavai i nenemiya tana daviya.
10 *Tana daviya wagata Deivida natuna tanake i nenemiya ina visimeita,*
Osana etanemokenei abamai!"

11:9 Same 118:25,26 * **11:9** Osana o Aneimiki fonasi, naumokena nenei bwadunama kana givina
nofe tova ku gifafafaneiki, eatu munifotai namoga kasi okatuyuna keta yota namoga sina davisiya kana
tovai nofe bwadunama si kinakinaniya.

11 Yeisu i kanasuna Yenusanema eketa i niya Numa Kodukodu nenei. Iba
matatafuna i dadaniya eatu naki i vinavinavimoka, na fasinei yana tonowana
kasi 12 nukusi si kikinomana eketa si niya Bedani.

Yeisu Kai Nugweda I Ituya
Madiu 21:18-19

12 Kuyadayada venuwanei Yeisu kana tomuniyeina nukusi tovanama Bedani
si teweiya, Yeisu vitanona i kanasiya. 13 Kedawanauwai kai nugweda i vidada
i kitiya eketa i niya vitana tamo uwana ina nisaiya, eatu kainama o muka kana
tutuya ebe ina viuwa na fasinei dadanaga i kitiya. 14 Eketa Yeisu kai i iyaviya
i bwaduwa, "Mukamokena tamo aitevana uwau nenei ina ka-savavinei." Eketa
bwadunama kana tomuniyeina si nowaniya.

Yeisu Numa Kodukodu I Givieyaeiya
Madiu 21:12-17, Nuke 19:45-48, Yoni 2:13-22

15 Tovanama si nemiya Yenusanema, Yeisu i kanasuna Numa Kodukodu ku-
menanina kana wasiketai keta tovikimwane i nukwavikwavina si kikinomana.
Gabana kana todawanatamatamaneina yasi sonama yota bunebune kasi
tovikimwane yasi kafa nunuvitoga i nubwatabwatavina, 16 eketa i viketofotisiya
be muka tamo aitevana aviyavana tamo ina kanasunei ina vaonota Numa
Kodukodu kumenanina kana wasiketai. 17 Eketa i gisawakedanisiya i bwaduwa,
"Kwa sanamaniya Guyau fonakituna i bwaduwa,
'Yaku numa sina weniya
kawanunuku kana numa kunuma matatafusi fasisiyai.'
Atu kwa fufufuniya maise 'togikuma yasi kafa makaviuna.' "

18 Tovibwanaose nakanakasisi eketa visime kana tovisawavenena nofe
bwadunama si nowaniya. Eketa ketaketa si nuwasa ebe sina nuvimatiya.
Si matutiya uguna yana gisawakedana nenei sabuveka si mayaga.

19 Tovanama i vivinavinaviya, Yeisu kana tomuniyeina nukusi Yenusanema
si teweiya.

Kai Nugweda I Teweyayaniya
Madiu 21:20-22

20 Nuwabuniyai si makamakavinisiya eatu si kitiya kai nugweda
kikwanakwanaminei tu i vaneya dadanei naki i teweyayaniya. 21 Fita Yeisu
yana bwadu i tukuya eketa i iyaviya i bwaduwa, "Tovisawavenena, ku kitai!
Kaima ku ituya naki i teweyayaniya!"

22 Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Guyau kwa vitumaganei. 23 A iyaiyavimiya
venemokena, taki aitevana tamo nofe koya ina iyaviya, 'Ku sinanakasiu
be ku tewesobuweu gibowai,' eketa muka katekatenei ina vinuwana eatu
ina vitumaganiya avana i bwaduwiya naki maisemoka ina kikinomana, nao
Guyau ina fufuniya fasinei. 24 Na uguna a iyaiyavimiya, taki aviyavana
tamo fasinei kwana kawakawanunukuwa eketa kwana vitumaganiya vitana naki
kwa nisaiya, nao ina venimiya. 25 Tovanama kwana kawakawanunukuwa, nauna
aitevana yana fufunagoyo nenemiyai kwana vinuwateweiya eyo muniyai,
amami abamai yami go'yona yota ina vinuwateweina."†

Yeisu Yana Visime Kana Nutoninuvenuveyeina
Madiu 21:23-27, Nuke 20:1-8

11:17 Aiseya 56:7, Yenemaiya 7:11 **11:23** Madiu 17:20, 1 Kononita 13:2 **11:25** Madiu 6:14,15

† **11:25** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 26 si nunatuya. Eatu taki kuna dibutoyoga be muka kuna vinuwateweyei nao Amau abamai ya go'yona muka ina vinuwateweyeisi.

27 Yeisu kana tomuniyeina nukusi si makavina-savavinisiya Yenusanema eketa
tovanama i wanewaneba Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai, tovib-
wanaose nakanakasisi keta visime kana tovisawavenena yota tokawakawa
si nemiya nenei, 28 eketa si nutoninuvenuveiya si bwaduwa, "Aitevana ya visime
i veneu yo nofemaise ku savivinei? Namai ya visime ku vai?"
29 Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Nutoninuvenuveyeina tamokaga ana venimiya
ebe taki kwana fatiya maise, nao ana iyavimiya avi visime nenei nofe ibasima
a savisavivineisi. 30 Kwa iyaveiku, Yoni namai yana visime i vai yo i givibutabuta,
abamei o namoga nenesiyai?"
31 Tututausiga si vikanunutoniya si bwaduwa, "Taki tana bwaduwa, 'Abamei,'
nao ina bwaduwa, 'Ava fasinei yo Yoni muka kwata vitumaganei?' 32 Yota
muka kata fata be tana bwadu, 'Namoga nenesiyai.' " Sabuveka si matutisiya
uguna namoga si sanamaniya vitana Yoni o Guyau yana tomatakawa. 33 Eketa
si nufata Yeisu nenei si bwaduwa, "Muka kata sanamanei."
Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Muka yota ana iyaveimi avi visime nenei nofe
ibasima a savisavivineisi."

12

Tobaguna Kasi Bwadusobusobu
Madiu 21:33-46, Nuke 20:9-19

1 Eketa Yeisu bwadusobusobuwai i iyavisiya i bwaduwa, "Namoga tamokaga
genefi i baguniya eketa i kanififiniya. Genefi kana kafa vatanitani kana doko
i yaniya yota kafa vimatagewagewaya kana numa i yoniya. Genefi bwib-
wiyaguna i tenetaniya keta tobaguna nimasiyai i teniya, atu i niya tamo fafani
nenei. 2 Oyuna kana tovai kaetoga tamokaga i visimeiya i niya tobagunasima
nenesiyai be kana tuku ina viya. 3 Eatu tobagunasima kaetoga si tabiya
eketa si munuya eyo si viyewiya makaekaena. 4 Kaetoga kana vinuwa i teweye-
savaviniya nenesiyai, eatu debabounei si munuya eketa si givisinemumuya.
5 Tonibaguna kaetoga kana vitonu i visimeiya eatu si nuvimatiya. Yota yag-
wanisi i teweisiya atu tamokaga fufuninama si fufuniya, tunisi si munusiya atu
tunisi o si nuvimatisiya.
6 Naki tamokagamoka i tufowa o tauna natukatekatena. Tovanama
i visimeiya tobagunasima nenesiyai, nuwasinenei i bwaduwa, 'Nofe o natuku
eketa sina vifotuwiya.'
7 Tobagunasima tututausi si vikanunutoniya si bwaduwa, 'Ake, tonibaguna
natuna i nenemiya. Kwa dibwana, ta nuvimatei ebe yana baguna
tana vitoniwagiya.'
8 Gwadinama si givikaviniya si nuvimatiya eyo genefi baguna nenei
si tewekikinomaniya."
9 Eketa Yeisu i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, "Namaise yami
vinuwadadana? Tonibaguna ava ina fufuniya nenesiyai? A iyaiyavimiya,
ina nemiya eketa ina nuvimatisiya. Eatu bagunanama ina tenetamaniya tamo
yota tobaguna nimasiyai. 10 Guyau fonakituna i bwaduwa,

'Kogonanama tokiyona si dibutoyoiya
i visabuova.
11 *Tuveka nofemaise i saviviniya*
keta kana kita dewabauna matatiyai.' "

12:1 Aiseya 5:1,2 **12:10** Same 118:22,23

12 Diu toviketanuneina si sanamanemokiya Yeisu fasisiyai i nusifufuwa na
fasinei ketaketa si nuwasa be sita givikaviniya, eatu sabuveka si matutisiya eketa
si kitamokiya i fakwa atu si kafiyauyauna.

Takesi Kana Nufata Sisa Nenei
Madiu 22:15-22, Nuke 20:20-26

13 Munifotai, Diu toviketanuneina tunisi Fanasi eketa Enoda kana tomu-
niyeina si visimeisiya Yeisu nenei vitana sina tonisebiya be tamo aviyavana
ina bwaduwe-goyowiya. 14 Si nemiya nenei eketa si bwaduwa, "Tovisawave-
nena, ka sanamaniya kwaḡa namoḡa venemokena. Muka tamo aitevana
yana nusuyai kuta ninai yota Guyau yana ketaketa venemokena nenei
ku vivisawavenena. Yamasi ku iyaveiki, takesi kata nufata Sisa nenei o muka?"
15 Yeisu naki i sanamanemokiya vitana si aanuvanuva be sina nonuya na fasinei
i iyavisiya i bwaduwa, "Ava fasinei kwa aanuvanuva be kwana vikonaiku? Yamasi
tamo gabana kwa nemiyei be a kitai." 16 Tovanama si nemiiya nenei i iyavisiya
i bwaduwa, "Aitevana mayamayauna eketa kana wava nofe gabana nenei?"
Si bwaduwa, "Sisa."
17 Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Make nao Sisa yana nogonogo kwa venei, eatu
aviyavana Guyau fasinei nao Guyau kwa venei."
Yana nusifufu nenei si mayaḡa.

Sadusi Tunisi Yeisu Si Nutoninuvenuveiya
Misini-savavineina Fasinei
Madiu 22:23-33, Nuke 20:27-40

18 Sadusi si vitumaḡana vitana mate nenei muka tamo misini-savavineina.
Eketa tunisi si nemiya Yeisu nenei eketa si nutoninuvenuveiya si bwaduwa,
19 "Tovisawavenena, Guyau yana visime Mosese nofemaise i viginiwiya
fasikiyai. Taki namoḡa kawana ina matemakanoviya eatu muka tamo natu-
natuna, nao kwafunina kana tufunuwa ina vikawaniya. Eketa tovanama
ina vinatuna, nao tomate natunatuna. 20 Tova tamokaḡa namoḡa tufudenideni
kasi 7 nenesiyai, kotokikinuna i vikawana eketa muka tamo natunatuna eatu
i mateya. 21 Eketa gwadiyei yota nekwafunanama i vikawaniya eketa muka
tamo natunatuna eatu i mateya. Yota taisi kotokinenena i vikawaniya eketa
muka tamo natunatuna eatu i mateya. 22 Tufudenidenisi kasi 7 nekwafuna
si vikawaniya. Eatu muka tamo natunatusi atu si mateya. Munifotamokeyai
nekwafunanama i mateya. 23 Kasi 7 nekwafunanama si vikawaniya eketa
misini-savavineina kana tovai, aitevana o kawana venemokena?"
24 Yeisu i nufata i bwaduwa, "Kwa sinatamaniya uḡuna muka kwata sanamanei
Guyau fonakituna keta yota muka kwata sanamanei Guyau yana fiwana.
25 Tovanama mateyai sina misini-savavinisiya, muka sina vikawana atu
sina fakwa naki maise Guyau kana kaetoḡa abamai.
26 Atu mateyai yasi misini-savavineina fasinei, muka kwata ginaḡanaḡai
Mosese yana nufunufu kisisiku nununuina fasinei? Noko viginiwanama
sinenei Guyau i nusifufuwiya i bwaduwa, 'Iyau o Ebenaamu yana Guyau, Aisake
yana Guyau, eketa Yakobo yana Guyau.' 27 Eketa tanake o yawayawasisi yasi
Guyau atu muka matematesi.* Naki kwa sinatamaniya venemokena."

Visime Nakatamataina
Madiu 22:34-40, Nuke 10:25-28

12:18 Bunanige 23:8 **12:19** Visime Nuvinavinana 25:5 **12:26** Yauna 3:6 * **12:27** Yeisu yana uḡu noko vitana Guyau taki ita givimayesiya tauna fasinei waḡawaḡana tonusi yasi Guyau, eketa naki tasike yawane na yawasisi Guyau i nusifufuwa Mosese nenei eketa tasike naki sina misini-savavinisiya.

28 Visime kana tovisawavenena tamokaga i nemiya keta i nowanisiya Yeisu
keta Sadusi si vivikawabwadubwaduwa. Tovanama i nowaniya Yeisu yana nufata
kana dewadewana, i nutoninuvenuveiya i bwaduwa, “Guyau yana visime nenei,
avi visime o nakatamataina?”
29 Yeisu i nufata i bwaduwa, “Visime nakatamataina o nofe, ‘Isineni
kwa vanenega! Tuveka o yata Guyau eketa kana kisimokena Tuveka. 30 Eketa
Tuveka ya Guyau kuna nuwagabubuwiya katekateu matatafunei, yawasiu
matatafunei be ya nuwanuwa matatafunei yota ya fiwana matatafunei.’
31 Eyota visime kana vinuwa nao, ‘Unafafaniu kuna nuwagabubuwiya maise
taugu ka nuwagabubu.’ Nofe nuwesi o nakatamataisi yo muniyai visime
yagwanina.”
32 Eketa visime kana tovisawavenena i bwaduwa, “Tovisawavenena,
ku bwaduwa dawaniniina. Bwadu venemokena tanake kana kisimokena yata
Guyau eketa muka tamo yota aitevana. 33 Yata Guyau tana nuwagabubuwiya
katekateta matatafunei yota yata nuwanuwa matatafunei be yota yata
fiwana matatafunei. Eketa unafafanita tana nuwagabubuwiya maise tututauta
kata nuwagabubu. Nofe visime nuwesi kasi muniyeina o nakatamokena
muniyai yo yata vibwanaose keta yomuyomu kasi gumatatafu Guyau
nenei.”
34 Tovanama Yeisu i kitiya namoga i nusifufuwa na yana nuwatasanamana,
i iyaviya i bwaduwa, “Kwaga o muka ka kedawanau Guyau yana kafa visime
nenei.” Noko muninei muka tamo aitevana ita katevatu be tamo nutoninu-
venuveyeina Yeisu ita venei.

Aitevana Natuna o Togifafafana Gigibokeinana?
Madiu 22:41—23:36, Nuke 20:41-47

35 Yeisu i gigisawakedana Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai eatu
i bwaduwa, “Namaise yo visime kana tovisawavenena si bwadubwadu vitana
Togifafafana Gigibokeinana o Deivida natuna? 36 Kanunu Tafutafuna
Deivida i viketiiya keta nofemaise i bwaduwa,

‘Guyau yaku Tuveka i iyaviya i bwaduwa,
“Kukikikataiku ku nuvitoga vifotu kabaina nenei
kana nivaniva nifanifaiu ana vatanisiya keta kaeyafayafaweu ana tenisiya.” ’

37 Deivida tauna o Togifafafana Gigibokeinana nenei i visawatuveka eketa na-
maise yo nenei yota ita visawanatuna?” Yana nusifufuwai sabuveka nuwatasi
i oviya.
38 Yeisu yana gisawakedana nenei yota i bwaduwa, “Matami ina kanakasiya
visime kana tovisawavenena nenesiyai. Yasi waneba nenesiyai,
nuwanuwasi nuya dewabausi sina kotokotonisiya. Nuwanuwasi sabu
namoga vifotuwai sina venuvenuyofiyofisiya kabaga kafa vivitamaneina
nenesiyai. 39 Yota nuwanuwasi kivi dewadewasiga numa kafa yokoyoko
sinesiyai, maise yota ka kana tovai nuwanuwasi kawakawa kasi kivi
nenesiyai sina nunuvitoga. 40 Yasi kawanunuku o nubwanubwayousi
ebe namoga sina davisiya, eatu tasike namoisima o vivinekwafukwafuna
yasi numa kasi nogonogo si kakanema. Guyau ina vimatadawanisiya
nakatamokena.”

Nekwafuna Yasi Kavenenakaogo
Nuke 21:1-4

12:28 Nuke 10:25-28 **12:29** Visime Nuvinavinana 6:4,5 **12:31** Visime Tafu 19:18 **12:32** Visime Nuvinavinana 4:35 **12:33** Oseya 6:6 **12:36** Same 110:1

41 Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai Yeisu kavenenakaoḡo
kana koni kutafakainai i fakwasiotoḡa eatu sabu i vivinanusiya yasi gabana
si kikivitotoḡa. Namoḡa yagwanisi kaikaiwabusi yasi gabana nakanakasisi
si dawana. 42 Eatu negoyogoyo nekwafuna si nemiya keta gabana nuwesi
musumususi si totoisiya.
43 Eketa kana tomuniyeina i wenisiya si nemiya keta i iyavisiya i bwaduwa,
"A iyaiyavimiya venemokena, negoyogoyo nekwafuna o yasi kavenenakaoḡo
nakatamataina muniyai yo namoḡa matatafusi. 44 Uḡuna namoḡa kaikai-
wabusi o yasi gabana matatafumokena i fakwa atu kasiminaḡa si teniya yasi
kavenenakaoḡo fasinei, eatu noko negoyogoyomoka o yasi kinofe tausi kasi
ovivita fasinei, matatafumokena si nubutuya."

13

Yeisu I Nusifufuwa Numa Kodukodu Kana Kiyakwena Fasinei
Madiu 24:1-2, Nuke 21:5-6

1 Tovanama Yeisu Numa Kodukodu sinenei i kikinomana, kana tomuniyeina
tamokaḡa i iyaviya i bwaduwa, "Tovisawavenena, numa nofe dewabausi
ku kitaisi keta yota gabana kitagoyosi nenesiyai si kiyona."
2 Eketa Yeisu i bwaduwa, "Numasima nofe kitagoyosi ku kitikitisiya o yawane
matatafusi sina yakwena-koḡoisiya. Muka tamo gabana ina tufo naki matata-
funa sina tewesobuwe-koḡoiya."

Dauna Keta Kuvavana
Madiu 24:3-14, Nuke 21:7-19

3 Yeisu koya Onive nenei i nuvitoiya eketa i kitatamana Numa Kodukodu
kuweyaina. Tovanama nenei, Fita, Yemesa, Yoni eketa Anideneya tasikeḡa
si nemiya si nutoninuvenuveiya si bwaduwa, 4 "Yamasi kuta iyavikiya, nofe
ibasima ku iyaiyavikiya o avi tovai sina kikinomana. Avi kiyakiyaya nenei
kana sanamanei vitana nofe ibasima o kabegomokena sina kikinomana?"
5 Eketa Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Matami ina fekuwa ebe muka tamo
aitevana ina nonoimi. 6 Yawane namoḡa yagwanisi sina nemiya eketa kaku
wavai sina bwaduwa, 'Make iyau togifafafanamokeku.' Nofe nenei yawane
namoḡa yagwanisi sina nonusiya. 7 Muka kwana kate-kuvavana taki aviya
bigana kwana nowaniya ketamwakufwai o kedawanauwai. Nofe ibasima o
sina mikikikinomana eatu nai o muka vitana tova kana kafa nusafu. 8 Tamo
kunuma ina misiniya keta tamo kunuma ina vikaniyabiniya. Yota tamo kafa
visime ina misiniya keta tamo kafa visime ina vikaniyabiniya. Yawane nikuniku
ina kikinomana kabaḡa tunisitunisi nenesiyai. Yota noga ina kikinomana. Nofe
ibasima nao maise vinatuna kana kuvavana kana kafa viuḡu.
9 Tututaumi kwana kitavikavina-dewidewimiya. Namoḡa sina givikavinimiya
keta menana kasi toviketanuneina nimasiyai sina tenimiya. Yota numa
kafa yokoyoko nenesiyai sina munumiya. Yawane kasi tovisime keta tufomu
nausiyai sina vimisiniimiya eatu sina vinuesanimiya uḡuna kwami kaku tomu-
niyeina. Nokomai wakakaku kwana siya nenesiyai. 10 Muniyai yo kafa
nusafu, nauna biga dewadewana kaku tomuniyeina sina yauniya kunuma
matatafusi nenesiyai.
11 Tovanama sina givikavinimiya eketa sina vinuesanimiya, muka
kwana nuwanuwa aviyavana kwana nusifufuwiya fasikuwai uḡuna kwami
muka tututaumi yami nuwanuwai kwana nusifufu. Eatu Kanunu Tafutafuna
yami nusifufu ina gidawadawaniniiya. Na fasinei keta avana Guyau
ina venimiya maise, naki kwana bwaduwe-kikinomaniya.

13:9 Madiu 10:17-20, Nuke 12:11,12

12 Namoga tauna kana tufunuwa ina viwaifufuniya eketa nifanifaisi
sina nuvimatiya. Ama naki maisemoka tamoka fufuninama nenei natuna
ina dewiya. Natunatu sina misiniya ayoayosi be amamasi nenesiyai
sina maniniya eketa sina viwaifufunisiya kasi nuvimate fasinei. 13 Namoga
matatafusi sina adibutoyotoyoimiya uguna Iyau kwa munimuniikuwa. Eatu taki
aitevana ina kunuwaniya be ina muniikuwa kana nivaniva kafa nusafu, nao
tanake Guyau ina gifafafaniya."

Kuvavana Nakasina Kana Tova
Madiu 24:15-28, Nuke 21:20-24

14 "Tovanama iba goyomokena kwana kitiya kabaga vivikanatafuna
nenei namai muka kana nufota nenei ina misini atu nenei i misimisiniya,
(Nufunufu nofe kana toginaganaga kwata nuwatasanamaniya avana
a bwadubwaduwiya.) enao aviyaonana fafani Yudiya nenei si fakwafakwa
sina dibwana koyai. 15 Eatu taki aitevana yana numa kana kudukudu
etanei ina fakwafakwa, nao muka ina kanasuna numa sinenei yana nogonogo
ina vaisi, 16 maisemoka yota aitevana yana bagunai ina bagubaguna,
muka ina makavinai numai kana kwame fasinei. 17 Noko tovanama
nenei vivisifuga keta tovisusu sina vimainuwinuwiya venemokena. 18 Eatu
Guyau nenei kwana kawakawanunukuwa be nofe ibasima muka tutuya
goyonei sina kikinomana. 19 Noko tovasima nenesiyai kuvavana nakasina
ina kikinomana, muka tamo maise kuvavananama ita kikinomana tovanama
Guyau fwayafwaya i fufunavauvauya kana nivaniva kimoki. Yawane
nofemaise kuvavananama muka yota ina kikinomana-savavinei. 20 Eatu noko
tovasima o Tuveka naki i givibwatisiya. Taki muka, nao namoga matatafusi
sita matekooga. Eatu i givibwatisiya ebe nuwanuwana aviyaonana i gibokisiya
tauna fasinei ina gifafafanisiya.
21-22 Yawane togifafafana gigibokeinana keta tomatakawa vikanonono
sina nemiya keta kiyakiyaya kafa nuwatabau sina savivinisiya. Ebe taki kasi
fata maise Guyau yana namonamoga gigibokeinasi nuwatasi sina kaniya.
Taki tamo aitevana ina iyavimiya ina bwaduwa, 'Ei, nofe Togifafafana Gi-
gibokeinamokena,' o taki ina bwaduwa, 'Ake, noko namogamokena.' Nao
muka bwadunama kwana vitumaganei. 23 Eketa matami ina fekuwa. Eatu
a matamatakawe-vagasimiya ebe yo na yami gidewadewa tovanama ibasima
sina kikinomana."

Namoga Natuna Yana Makavina
Madiu 24:29-31, Nuke 21:25-28

24 "Noko tovasima nenesiyai tovanama kuvavana nakasina ina kakaviya.

'Vanavana ina vikumanovana
keta yota yamayamana muka ina tafa.
25 *Abamei kinavinavi sina kafifekufekuwa*
keta yota iba fifiwanisi abamai ina kayufeyufisiya.'

26 Tovanama nenei Namoga Natuna sina kitiya busibusi nenei ina nenemiya
na yana fiwana nukusi keta na yana kaiwabu. 27 Eyo Guyau kana kae-
toga abamei ina visimeisiya sina niya. Bomatuwei, gagasei, nanakoyei keta
yavanatei, fwayafwaya be abama bwatanei tu bwatanei yana namonamoga
gigibokeinasi sina katuvivisiya tamokaga."

13:13 Madiu 10:22 **13:14** Daniyena 9:27, 11:31, 12:11 **13:15** Nuke 17:31 **13:19** Daniyena 12:1, Kenokita 7:14 **13:24** Aiseya 13:10, Isikeni 32:7, Yoweni 2:10,31, 3:15, Kenokita 6:12 **13:25** Aiseya 34:4, Yoweni 2:10, Kenokita 6:13 **13:26** Daniyena 7:13, Kenokita 1:7

Kai Nugweda Kana Bwadusobusobu
Madiu 24:32-35, Nuke 21:29-33

28 “Kafa kita o kai nugweda nenei kwana kitasanamaniya. Tovanama
nāganina mwanavauna sina vikiviyavena nao kwa sanamaniya nugutabo
kana tova i niketamwakufwa. 29 Naki maisemoka tovanama nofemaise
ibasima kwana kitisiya sina savisavivina nao kwa sanamaniya Namoga Natuna
yana nemi naki i niketamwakufwamoka. 30 A iyaiyavimiya venemokena,
nofe susunama yasi tovai nofe ibasima sina mikisavivina muniyai yo
sina kafimatemateya. 31 Abama keta fwayafwaya sina kaogoniya atu fonaku
muka ina kaogoniya.”

Muka Tamo Aitevana Ina Sanamanei Kana Kuyadayada O Kana Kawasasa
Madiu 24:36-44

32 “Muka tamo aitevana ita sanamanei kana kuyadayada o kana kawasasa avi
tovai ibasima nofe sina savivina, mukamokena Guyau kana kaetoga abamai
o taki Natuna tauna. Naki Amanaga i sanamaniya. 33 Kuna tonetoneya keta
kuna gigidewadewa uguna muka kuta sanamanei kana tovamokena.

34 Naki maisemoka tovanama namoga tamo yana numa ina venuteweiya
eatu ina niya kedawanauwai, kana kaetoga tamokatamokaga yasi mudadava
ina kavenena yota kawa kana tokitavikavina ina iyaviya be ina kitakitanufota.
35 Kwami yota naki maisemoka kwana kitakitanufota, uguna muka
kwata sanamanei toninuma yana makavina. Taki ina nemiya navinaviyai
o kamo nuwabuna sinefouna o kamo kamukamu yasi kwae kana tovai o
taki tovakatakiyai. 36 Kwana gigidewadewa ebe tovanama ina nikikinomana
muka ina nisagaimi kwana banubanu. 37 Avana a iyaiyavimiya, naki maisemoka
yota namoga matatafusi a iyaiyavisiya, ‘Kwana tonetoneya!’ ”

14

Diu Toviketanuneina Si Viwaifufuna Be Yeisu Sina Nuvimatiya
Madiu 26:1-5, Nuke 22:1-2, Yoni 11:45-53

1 Naki kuyadayada nuwesimoka muniyai yo Venuvisinatana keta Maneka
Muka Nakana Nutuva Kana Ka ina nisaiya. Tovibwanaose nakanakasisi
keta visime kana tovisawavenena ketaketa si nuwasa be Yeisu sita givikavina-
samwagauwiya ebe sita nuvimatiya. 2 Si bwaduwa, “Muka ka kana tovai
tana givikaviniya, akata namoga sina nuwagoyowa keta vigwaega sina vibutuya.”

Gumayogu Bubu Mamadina I Siwaiya Yeisu Debabounei Menana Bedani Nenei
Madiu 26:6-16, Nuke 22:3-6, Yoni 12:1-8

3 Yeisu i niya Bedani namoga kana wava Saimoni yana numai. Namoganama
o nauna kwafinina gosagosawina. Nokomai si kakawa atu gumayogu ta-
mokaga bubu mamadina yota fatana kitagoyona kana wava nadi na konina
i kanasunanemiya. Kana koni si fufuniya anabasita nenei. Kayona i gikotoviya
keta bubunama Yeisu debabounei i siwaiya.

4 Aviyaonana namoga nokomai si kayokuga keta tututausi si vikagigigamana
keta si bwaduwa, “Ava uguna yo bubu noko mamadina i vivinuwateweteweyei?
5 Kana nufota be manamana tamokaga tobunanige fatana 300 siniva
maise nenei ita vikimwaneiiya keta gabaninama goyogoyo ita venisiya.” Eketa
si dageiya.

13:32 Madiu 24:36 **13:34** Nuke 12:36-38 **14:1** Yauna 12:1-27 **14:3** Nuke 7:37,38

6 Atu Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Kwa tenei nuwatanei be ava i fufufuniya
o i fufuniya. Nofe o iba dewadewana i fufuniya nenekuwai. Atu ava fasinei
yo kwa visinatamatamanei? 7 Kwami tova matatafuna goyogoyo nukusi
kwa fakwafakwa eketa avi tovai nuwanuwami maise enao kwana ovivitisiya.
Eatu Iyau o muka tova matatafuna nukusi tana fakwafakwa. 8 Avana kana nu-
fotai maise naki i fufuniya. Bubu mamadina tofwakuwai i siwaiya be tofwaku
i gidewadewavaḡasiya kaku odewadewa fasinei. 9 A iyaiyavimiya venemo-
kena, tovanama biga dewadewana fasikuwai fwayafwaya kana matatafu
sina yauniya, avana gumayogu nofe i fufuniya nenekuwai yota kana kafa tuku
fasinei sina numamaniya.”
10 Noko tovanama nenei Yudasa Isikaniyoti tanake tamokaḡa tonowana
kasi 12 sinesiyai i niya tovibwanaose nakanakasisi nenesiyai Yeisu kana
viwaifufuna fasinei. 11 Tovanama si nowaniya sebobo i tewesafusiya eketa yasi
bwadudabadaba si veniya si bwaduwa, “Gabana kana veniwa” eketa Yudasa
ketaketa i nuwasa be nimasiyai ina teniya.

Yeisu Yana Tonowana Nukusi Venuvisinatana Kana Ka Si Fufuniya

Madiu 26:17-25, Nuke 22:7-14,21-23, Yoni 13:21-30

12 Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka kana kuyadayada kafa viuḡu
nenei, sifi mwanavausi si munumununa Venuvisinatana Kana Ka fasinei.
Na kuyadayadanama nenei Yeisu kana tomuniyeina si nutoninuvenuveiya
si bwaduwa, “Namao nuwanuwau Venuvisinatana Kana Ka kata gidewadewai
fasiweu?”
13 Eketa kana tomuniyeina nasi nuwa i iyavisiya i bwaduwa, “Kwana kanasuna
Yenusanema keta namoḡa tamokaḡa tukwava na ukowina i uniuniya
ina nisaimiya. Na gwadinama kwana muniiya, 14 eketa avi numai ina kanasuna,
toninuma kwana iyaviya kwana bwaduwa, ‘Tovisawavenena i bwaduwa,
“Nama totomunama nenei kaku tomuniyeina nukusi Venuvisinatana Kana
Ka kata kawiyei?” ’ 15 Eketa totomu nakasina gigidewadewana kuetana
ina visawavenimiya. Nokomai iba matatafuna kwana gidewadewiya fasitiyai.”
16 Yeisu kana tomuniyeina si noḡokawawa eketa si niya Yenusanema avana
Yeisu i iyavisiya maisemoka i kikinomana keta si gidewadewa Venuvisinatana
Kana Ka fasinei.
17 Tovanama i vimatasisinovanovana Yeisu yana tonowana kasi 12 nukusi
si kikinomana. 18 Sonamai si kakawa atu Yeisu i bwaduwa, “A iyaiyavimiya ven-
emokena, namoḡa tamokaḡa sinemiyai ina viwaifufunikuwa, namoḡanama
nukusi ta kakawa.”
19 Nuwatasi i dauna eketa tamokatamokaḡa si iyaviya, “A sanamanikuwa iyau
muka.”
20 I iyavisiya i bwaduwa, “Kami 12 sinemiyai aitevana kana maneka Iyau
nukusi kabomai ina kutuviya, na tana namoḡanama. 21 Namoḡa Natuna
ina mateya naki Guyau fonakituna i bwaduwa maisemoka, eatu aitevana
Namoḡa Natuna i viwaifufuniya nao daunina venemokena ina nisaiya. Kana
nufotamoka be ayona muka sita vinatunei.”
22 Tovanama si kakawa nenei, Yeisu maneka i viya eketa i kawanunuku-
viagigikuwa. Eketa i gisiniya eyo kana tomuniyeina i venisiya keta i bwaduwa,
“Kwa vai, nofe o tofwaku.”
23 Yota owa i viya keta Guyau nenei i viagigikuwa eyo i venisiya eketa
owanama nenei si yuwa. 24 Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Nofe o ufaufaku,
yawane ina ketosiwaḡa namoḡa yagwanisi fasisiyai keta Guyau yana dedeni

14:7 Visime Nuvinavinana 15:11 **14:18** Same 41:9 **14:24** Yauna 24:8, Yenemaiya 31:31-34

kwami nukusi ina givifakiniya. 25 A iyaiyavimiya venemokena, muka tamo
nofemaise waininama ana yunuvanuvai kana nivaniva Guyau yana kafa
visime nenei waini kiouna ana yumiya."
26 Eyo si osedavadava muniyai yo si kikinomana keta si niya koya Onive nenei.

Yeisu I Bwaduviogōniya Fita Yana Vikewa
Madiu 26:31-35, Nuke 22:31-34, Yoni 13:36-38

27 Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Matatafumokemi kwana butuwa atu
kwana sinanovikuwa uguna Guyau fonakituna viviginiwina i bwaduwa,

'Tokitavikavina ana nuvimatiya
keta sifi sina venusavanenegā.'

28 Atu tovanama mateyai ana misini-savavinikuwa, ana viketanuna Ganini."
29 Atu Fita i iyaviya i bwaduwa, "Yawane sabu matatafusi sina butuwa atu iyau
o muka."
30 Eketa Yeisu Fita i iyaviya i bwaduwa, "A iyaiyaviwa venemokena, kimoki
nuwabunanama nenei kuna vikeweikuwa kawa tonu muniyai yo kamukamu
yana kwae ina vinuwiya."
31 Atu Fita i kawafatafata i bwaduwa, "Na namaise taki fasiweu
sina nuvimatikuwa, eatu muka tamo kana fata be ana bwadu, 'Muka
ata sanamanei.' " Eketa tomuniyeina matatafusi tamoka bwadunama yota
si bwaduwiya.

Yeisu I Kawanunukuwa Getesemani Nenei
Madiu 26:36-46, Nuke 22:39-46

32 Yeisu kana tomuniyeina nukusi si nemiya kabagā kana wava
Getesemani nenei keta i iyavisiya i bwaduwa, "Nofemai kwana fakwafakwa
eatu ana kawanunukuwa." 33 Eketa Fita, Yemesa keta Yoni i ovisiya keta
nukusi si niya. Tovanama nenei kana nutogona i weifanufanuya, 34 eketa
i iyavisiya i bwaduwa, "Nuwatadauna nakatamokena i munumunukuwa keta
katekateku i nunubudabudaniya maise mate. Nofemai kwana fakwafakwa eatu
kwana tonetoneya."
35 Kabegomokena i vaniya, eyo i fekuwa fwayafwayai keta i kawanunukuwa
be taki kana fata maise kuvavana kana kawasasa ita niuniya. 36 I bwaduwa,
"Amaku, iba matatafuna ka fata, na fasinei kuvavana nofe owana
ku viteweyei nenekuwai. Eatu muka yaku nuwanuwa atu avana
ku nuwenuwiya maise kuna fufuniya."
37 I makaviniya kana tomuniyeina kasi tonu nenesiyai atu i nisaisiya
si banubanuwa eketa Fita i iyaviya i bwaduwa, "Saimoni, omasi ku banubanuwa.
Muka kana fata be matau ina fakina kawasasa bwatanaga?" 38 Eketa
i iyavisiya i bwaduwa, "Kwana tonetoneya keta kwana kawakawanunukuwa ebe
kami anuvanuva nenei muka kwana feku. Yami vinuwadadana avana
dewadewasi katekatemiyai kwana savivinisiya o fifiwanisi atu tofwami
i segākamekameya."
39 I makaviniya i kawanunukuwa keta tamoka bwadubwadusima nenesiyai
i kawanunukuwa. 40 I makavina-savaviniya nenesiyai eatu i nisaisiya yota
si banubanuwa, uguna matasi naki i goyomoka. Eketa bwadusi si bauwiya.
41 Tovanama kana vitonu i makavina-savaviniya nenesiyai, i iyavisiya
i bwaduwa, "Omasi yawane kwa banubanuwa keta kwa viviyawasiya. Nakiyai.
Tova naki i nuvifotiya. Toviwaifufuna Namoga Natuna kabegomokena be

14:27 Sekanaiya 13:7 **14:28** Madiu 28:16

togo'yona nimasiyai ina teniya. 42 Ake, kaku toviwaifufunamokena naki
i kikinomana. Kwa misini be ta nai."

Yeisu Si Givikaviniya
Madiu 26:47-56, Nuke 22:47-53, Yoni 18:3-12

43 Yeisu yawane i nunusifufuwa atu Yudasa tanake tamokaga tonowana kasi
12 i venukikinomana. Tovibwanaose nakanakasisi keta visime kana tovi-
sawavenena yota tokawakawa sabuveka si visimeisiya, keta na fetosi yota na
funumisi Yudasa si vinuwiya keta nukusi si nemiya. 44 Toviwaifufunanama
kiyakiyaya tamokaga i mikigisawakedanisiya, "Namogānama ana viyuiya na
tanake kwana givikaviniya eketa kwana niiya."
45 Tovanama si kikinomana Yudasa i niya Yeisu nenei keta i bwaduwa, "To-
visawavenena!" Eyo navanavanei i viyuiya. 46 Eketa Yeisu tofwanei si ova
keta si givikaviniya. 47 Atu namoga tamokaga nokomai i misimisiniya yana feto
i soniyaginiya keta tovibwanaose kasi toviketanuneina kana kaetoga taniyana
i nuonosiya.
48 Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Omasi na fetomi keta na yami funuma
kwa nemiya be kwana givikavinikuwa vitana tamo togikuma maise? 49 Iyau
tova nubwayouna Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai nukusi
ta fakwafakwa eatu a gigisawakedana namoga nenesiyai eatu ava ugūna yo muka
kwata givikaviniku? Eatu nakiyai, ebe avana Guyau fonakituna i bwaduwiya,
ina vivenemokena." 50 Eyo kana tomuniyeina matatafusi si butuwa atu Yeisu
si sinanoviya.
51 Tufunakata tamokaga o nuyaga tofwanei i sinawaminiya keta Yeisu
i muniiya. Tanake yota si anuvanuva be sita givikaviniya, 52 eava kana nuyaga
si sinayauya atu gonegonena i dibwana.

Yeisu Si Nutoninuvenuveiya
Madiu 26:57-68, Nuke 22:54-55,63-71, Yoni 18:13-14,19-24

53 Namoga sabu Yeisu si niiya tovibwanaose kasi toviketanuneina yana nu-
mai. Nokomai tovibwanaose nakanakasisi matatafusi keta tokawakawa
yota visime kana tovisawavenena si yokowa. 54 Fita i muniiya simokaga
sasanei keta i niya tovibwanaose kasi toviketanuneina yana numa kana
wasiketai. Nokomai i nuvitoiya tuiyo nukusi keta kaiyai i vivikivanavana.
55 Tovibwanaose nakanakasisi keta Diu Kawakawa matatafumokesi
si nuwasa Yeisu kana tokanakakikakina ebe yo sina nuvimatiya. Atu muka
tamo sita nisagai. 56 Tokanakakikakina-vikanonono yagwanisi o si bwaduwa
Yeisu fasinei atu yasi sifufumokesi muka tamo ita nuvifotei.
57 Namoga tunisi si misiniya eketa nofemaise Yeisu fasinei si bwadu-
vikanononowa, 58 "Ka nowaniya i bwaduwa, 'Namai Numa Kodukodu namoga
nimasiyai si yoniya o ana yakweniya atu kuyadayada tonusi nenei ana yona-
savaviniya muka namoga nimasiyai.' " 59 Eatu muka tamo yasi sifufunama
tamo ita nuvifotei.
60 Eketa tovibwanaose kasi toviketanuneina sabu matasiyai i otowamisiniya
keta Yeisu i nutoninuvenuveiya i bwaduwa, "Yasi vinoisima fasinei tamo avana
kuna bwaduwiya o muka?"
61 Atu Yeisu muka tamo avana ita bwaduwei naki i manava. Tovibwanaose
kasi toviketanuneina yota i nutoninuvenuveiya i bwaduwa, "O venemokena
kwaga Togifafafana Gigibokeinana, Guyau ta sawadavadaviya kwaga Natuna?"
62 Yeisu i bwaduwa, "Ika Iyau. Yawane matatafumi kwana kitiya Namoga
Natuna ina fakwasiotoga Tofiwanaonaona kikikatainei keta abamei busibusi
nenei ina nenemiya."

14:49 Nuke 19:47, 21:37 **14:58** Yoni 2:19 **14:62** Daniyena 7:13

63 Tovibwanaose kasi toviketanuneina kana nuya i kiganiniya* keta
i bwaduwa, “Muka yota tana vinuwadadana tokanakakikakina fasisiyai. 64 Yana
bwadu-tafakaikokona Guyau nenei naki kwa nowaniya eketa namaise
kwata bwadu?”
Eketa matatafusi si bwaduwa, “I goyona na fasinei kana nufota be
ina mateya.”
65 Tunisi si vibutuwa si nufunataniya. Matana si sumiya eyo si munuya atu
si bwaduwa, “Taki kwāga Guyau yana tomatakawa, ku iyaveiki aitevana
i munuu!” Eyo tuiyo si givikaviniya eketa si munuya.

Fita Yeisu I Vikeweiya
Madiu 26:69-75, Nuke 22:56-62, Yoni 18:15-18,25-27

66 Fita yawane wasiketai i fakwafakwa atu tovibwanaose kasi toviketa-
nuneina kana kaetoga gumayogu i nemiya. 67 Tovanama i kitiya Fita
kaiyai i vivikivanavana, i toneye-dewadewiya keta i bwaduwa, “Kwāga o noko
namoganama Yeisu tene Nasaneti nukusi.”
68 Eatu Fita i vikewa i bwaduwa, “Iyau muka ata sanamanei ava fasinei
ku bwadubwadu,” keta i kikinomana kawa nenei. Tovanama nenei kamukamu
i kwaeya.
69 Tamoka gumayogunama yota Fita i kita-savaviniya, keta aviyaonana
namoga nokomai si misimisiniya i iyavisiya i bwaduwa, “Nofe tanake Yeisu
unana tamokāga!” 70 Eatu Fita yota i vikewa-savaviniya.
Muniyai aviyaonana namoga nokomai si misimisiniya Fita si iyaviya
si bwaduwa, “Bwadu venemokena, kwāga o unasi tamokāga ugūna kwāga
yota tene Ganini.”
71 Atu Fita i vikewatautauna i bwaduwa, “Guyau matanei a iyaiyavimiya ven-
emokena! Namoganama kwa bwadubwaduwiya o muka ata sanamanei.”
72 Tovanama nenei kamukamu yana kwae i vinuwiya eketa Fita nuwatana
i kakwaniya Yeisu yana bwadu, “Kuna vikeweikuwa kawa tonu muniyai yo
kamukamu yana kwae ina vinuwiya.” Eketa i kafuwaiya keta i bwediya.

15

Yeisu Fainato Naunei I Misiniya
Madiu 27:1-2,11-14, Nuke 23:1-5, Yoni 18:28-38

1 Nuwabunimokeyai tovibwanaose nakanakasisi be tokawakawa yota
visime kana tovisawavenena keta Diu Kawakawa matatafusi si yokowa keta
si vikanusifusifufuwa Yeisu fasinei. Eyo nimana si kiyona keta si niiya Noma
tovisime Fainato nimanei si teniya. 2 Eketa Fainato Yeisu i nutoninuvenuveiya
i bwaduwa, “O kwāga fiyao Diu yasi Tufomu?”
Eketa Yeisu i nufata i bwaduwa, “Ika. Na naki ku bwaduwa maise.”
3 Eketa tovibwanaose nakanakasisi Yeisu si vinoiya iba yagwanisi goyosi
fasisiyai. 4 Yota Fainato Yeisu i nutoninuvenuveiya i bwaduwa, “Tamo avana
kuna bwaduwiya o muka? Ku kitai goyona kana yagwana fasinei si vivinoiwa!”
5 Atu Yeisu muka tamo avana ita bwaduwei eketa Fainato i mayāga.

Fiyao Diu Nuwanuwasi Yeisu Ina Mateya
Madiu 27:15-26, Nuke 23:13-25, Yoni 18:39—19:16

6 Manamana tamokatamokāga Venuvisinatana kana Ka kana tovai, tova
matatafuna Fainato finisina tamokāga deniyai i vivikikinomaniya namoga yasi
nuwanuwai maise. 7 Na tovanama nenei namoga kana wava Banabasi o
deniyai i fakwafakwa. Tanake o tunisi tovigwaega nukusi Noma gabemani

* **14:63** Tovanama fiyao Diu sina nuwagoyowa venemokena kasi nuya si kikiganiniya. **14:64** Visime Tafu 24:16

nukusi si vigwaeḡa, keta yota tunisi namoḡakaokaoḡosi atu si nuvimatisiya. Eketa Noma tonuaviya si givikaviniya keta deniyai si teniya. 8 Sabuveka si yokowa keta Fainato si vikokoniya be tamo aitevana ita ketoyauya, naki manamana tamokatamokaḡa i fufufuniya maise.

9 Eketa Fainato i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, “Omasi nuwanuwami fiyao Diu yami Tufomu ana ketoyauya fasimiyai?” 10 Nofemaise i iyavisiya uḡuna waniya i mikisanamaniya vitana tovibwanaose nakanakasisi o Yeisu si vikumaiḡiya, na fasinei si katuteweiya nenei. 11 Eatu tovibwanaose nakanakasisi o sabuveka si ketoyakayakanisiya be Fainato sina vikokoniya be Banabasi ina ketoyauya fasisiyai atu muka Yeisu. 12 Atu Fainato i iyave-savavinisiya i bwaduwa, “Atu namoḡa nofe kwa weneweniya Diu yami Tufomu o namaise ana iyavei?”

13 Si vikafinafina si bwaduwa, “Ku giviogonaḡanaḡai!”

14 Atu Fainato i iyave-savavinisiya i bwaduwa, “Atu avao uḡuna? Avi goyona i fufuniya yoke?”

Atu si finadewadewa si bwaduwa, “Ku giviogonaḡanaḡai!”

15 Eketa namoḡa nuwatasi kana kata fasinei, Banabasi i ketoyauya atu tonuaviya i visimeisiya keta Yeisu si nafanafasiya eyo i katuteweiya be sina giviogonaḡanaiya.

Tonuaviya Yeisu Si Sawaviniiya
Madiu 27:27-31, Yoni 19:2-3

16 Tonuaviya Yeisu si niiya Fainato yana numa kaikaiwabuna kana wasiketai eyo unaunasi si wenevakukusisiya. 17 Kwame yabeyabenina Yeisu si vikotoniya keta kisisiku naḡanina kikikwanekwanena nenei gedugedu si fufuniya keta debabounei si teniya. 18 Keta si sawaviniiya si bwaduwa, “Ae mukanono. Naki Diu yasi Tufomu!” 19 Kiwanai si munumunuya be si nufunataniya eatu naunei vifotuwai kaetutusi si viketogunisiya vitana kana venufotafota tufomu maise. 20 Si sawaviniiya muninei, kwame yabeyabenina si visaniniiya eatu Yeisu tauna kana nuya si vikotoniya eketa si oviya si kikinomaniya menanai be sina giviogonaḡanaiya.

Yeisu Si Giviogonaḡanaiya
Madiu 27:32-44, Nuke 23:26-43, Yoni 19:17-27

21 Si niniya atu ke'ta tofwanei namoḡa tamokaḡa Saimoni tene Sainini si venusaiya kawayavatei i nemiya. Tanake Anekisenida keta Nufusi amasi. Namoḡanama si nuyakayakaniya keta Yeisu kana ogonaḡanaḡa i uniya. 22 Yeisu si oviya keta si niiya kabaḡa kana wava Gonigota nenei. Gonigota kana nuwanuwa o Navakanuwa kana Kabaḡa. 23 Nokomai bubu kana wava meya, waini nukusi si viniya eketa Yeisu si venenuvanuviya eatu i dibutoyoiya.* 24 Eketa si giviogonaḡanaiya atu kana nuya fasinei, nao daisi nenei si vikaneeneiya. Nofe ketaketanama nenei, kana nuya si vitukuwiya tututausi nenesiyai.

25 Nuwabuni 9 kana fafani nenei Yeisu si giviogonaḡanaiya. 26 Kana bwaduvinoi viviginiwina si tutuvifotiya kuetana i bwadubwaduwa, TANAKE DIU YASI TUFOMU. 27 Togikuma nasi nuwa Yeisu nukusi si giviogonaḡanaisiya, tamokaḡa kukikikatainei eatu tamokaḡa o kukikimawanei.†

29 Namoḡa sabu ketai si niniya be si nenemiya eatu si nunuwautuutuna atu si bwadubwaduwa, “Ake, naki ku sanamaniya! Omasi Numa Kodukodu kuta

---

15:21 Noma 16:13 * **15:23** Waini keta meya nukusi si viniya o kuvavana kana kafa nuvitutuma. **15:24** Same 22:18 **15:27** Aiseya 53:12 † **15:27** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 28 si nunatuya. Eketa Guyau fonakituna i vivenemokena bwadu noko, “Aviyaonana totaniyagunu sinesiyai tanake na kana sawasawa.” **15:29** Same 22:7, 109:25, Maka 14:58, Yoni 2:19

yakweniya eatu kuyadayada tonusi nenei kuta yona-savaviniya, mukanono!
30 Make nao ogonaḡanaḡa nenei ku sobunemai be tauḡu ku gifafafaneu!”
31 Tamoka ketaketanama nenei tovibwanaose nakanakasisi keta visime
kana tovisawavenena tututausi nenesiyai Yeisu fasinei si sawaviniḡa
si bwaduwa, “Mani namoḡa i gifafafanisiya atu tauna o muka kana fata!
32 I bwaduwa avage tana Togifafafana Gigibokeinana keta yota Isineni
kana tufomu. Make nao ogonaḡanaḡai ita sobunemiya tata kitiya be
tata vitumaḡaniya.” Namoḡa kasi nuwa o kuniniuna si giviogonaḡanaisiya
yota si sawanuketuwiya.

Yeisu Yana Mate
Madiu 27:45-56, Nuke 23:44-49, Yoni 19:28-30

33 Tovanama vanavana i nemiya sinefounei, noko fafaninama matatafuna
kumanovana i gikafufuya keta i fakwa kana nivaniva vanavana i niya tonusi
yana fafani. 34 Tovanama nenei Yeisu kayona nakasinei i bwauwa i bwaduwa,
“*Enoi, Enoi, nama sabatani?*” Kana givina o, “Yaku Guyau, yaku Guyau, ava
uḡuna ku sinanoveiku?”
35 Namoḡa tunisi nokomai si misimisiniya si nowaniya keta si bwaduwa,
“Kwa vaneneḡa, kana kita kamo Inaitiya i weneweniya.”
36 Namoḡa tamokaḡa i dibwana i niya eketa banou i viketokutuviya waini
yuyuna nenei. Eyo kiwana bwatanei i tunevaneiya be Yeisu ina yumiya
fasinei eketa i bwaduwa, “Yabe ta kitai, kamo Inaitiya ina nemiya ogonaḡanaḡai
ina kakiya.”
37 Eatu Yeisu kayona nakasinei i bwauwa eketa yawasina i kakaviya. 38 Eketa
Numa Kodukodu kusinena kafa dawanafafana kana nuya i kasaniniya etanei
atu i sobuwa sifunei.
39 Tonuaviya kasi kaimatana ogonaḡanaḡa naunei i misimisiniya i kitiya na-
maise Yeisu i mateya eketa i bwaduwa, “Bwadu venemokena namoḡa nofe o
Guyau Natuna.”
40 Tunisi vivine o matakedawanauna si misiniya atu si tonetoneiya. Sinesiyai
o Meni ne Magidana eketa Sanome yota venuwana Meni o Yemesa gwadiyei
keta Yosese ayosi. 41 Nofe vivinesima o nauna Yeisu Ganini nenei si muniiya
keta yota si okakikakiniya. Vivine yota yagwanisi nukusi nokomai si misiniya
atu Yeisu si tonetoneiya. Vivinesima o Yeisu kaena si kwafuya eketa si niya
Yenusanema.

Yeisu Kana Odewadewa
Madiu 27:57-61, Nuke 23:50-56, Yoni 19:38-42

42-43 Tene Animatiya kana wava Yosefa o tanake Diu Kawakawa tamo kana
namoḡa nakasina. Tanake o i kitakitanufota Guyau yana kafa visime fasinei.
Eketa gidewadewa kana kuyadayada atu naki i vivinavinaviya be yo Sabati
ina vibutuwa fasinei, eketa Yosefa na yana katevatu i niya Fainato nenei keta
i vikokona Yeisu tofwana fasinei. 44 Fainato i sabanutuḡa tovanama Yeisu
yana mate fasinei i biganowana keta tonuaviya kasi kaimatana i weniya keta
i nutoninuvenuveiya taki Yeisu naki i mateya. 45 Tovanama kaimatana nenei
sanamana i videwadewiya, tofwa i sawateweiya Yosefa nenei.
46 Yosefa nuya kwayakwayana i kimwaniya eketa tofwa ogonaḡanaḡai
i kakiya keta i waminiya muniyai yo vatunuma vigabanina si taniya nenei
i teniya. Eyo gabana nakasina i katubwatabwataviniya keta vatunuma kawana
i tenefotiya. 47 Meni ne Magidana keta Meni Yosese ayona o si kitiya namaniyei
Yeisu tofwana i teniya.

15:34 Same 22:1 **15:36** Same 69:21 **15:38** Yauna 26:31-33 **15:40** Nuke 8:2,3

16

Yeisu Yana Misini-Savavineina
Madiu 28:1-8, Nuke 24:1-12, Yoni 20:1-10

1 Tovanama Sabati kana kuyadayada i kakaviya, Meni ne Magidana yota Meni
Yemesa ayona keta Sanome bubu mamadisi si vikimwaneya Yeisu tofwana
kana vitowa fasinei. 2 Wiki kana kuyadayada kafa viugu nenei tovanama
vanavana i vaneya, si niya vatunuma nenei. 3 Si niniya atu ke'ta tofwanei tutu-
tausi si vikanunutoniya si bwaduwa, "Aitevana gabana ina katuniyei vatunuma
kawana nenei fasitiyai?"
4 Gabananama nakatamokena atu i kabwatabwataviniya i makaviniya eketa
tovanama matasi i kanakasiya si kitiya kawa kakayauna. 5 Eketa vatunuma
sinenei si kanasuna, tamokaga tufunakata kana nuya kwayakwayana
kukikikataisi si kitiya i fakwafakwa eketa si mayaga. 6 Eatu i iyavisiya i bwaduwa,
"Muka kwana matuta. A sanamaniya Yeisu tene Nasaneti si giviogonaganaiya
kwa nunuwasiya eatu tanake weka muka. Tanake naki i misini-savaviniya.
Kwa kitai, nofemai si teniya. 7 Atu kwana niya kana tomuniyeina keta Fita
nukusi nofemaise kwana iyavisiya kwana bwaduwa, 'Tanake i viviketanuna
Ganini eketa nokomai yo kwana kitiya. Naki nauna i iyavimiya maise.' "
8 Tovanama nokomaise si nowaniya, vivinesima si mayaga keta na yasi
akikinikuna vatunuma sinenei si kikinomana-nemiya keta si vikadibwadibwana
si niya. Si matuta eketa muka tamo aitevana sita iyavei avana namoga tufu-
nakasina i nusifufuwisiya.

[Tunisi Naumokena Viginiwa Muka Sita Katukanasunei 16:9-20.]

Yeisu I Kikinomana Meni Ne Magidana Nenei
Madiu 28:9-10, Yoni 20:11-18

[9 Wiki kana kuyadayada kafa viugu nenei tovanama Yeisu
nuwabunimokeyai i misini-savaviniya, nauna Meni ne Magidana nenei
i mikikikinomana. Nofe gumayogunama nenei Yeisu kanunu goyosi kasi
7 i nukakisiya. 10 Aviyaonana namoga Yeisu nukusi si nidadana o nuwatasi
i dauna eketa Yeisu fasinei si bwedibwediya. 11 Atu Meni i niya keta i iyavisiya
i bwaduwa, "Ei! Yeisu naki i misini-savaviniya, iyau tauku matamokekuwai
a kitiya!" Eatu yana bwadu muka sita vitumaganei.

Yeisu Kana Tomuniyeina Kasi Nuwa Nenesiyai I Nikikinomana
Nuke 24:13-35

12 Munifotai tomuniyeina kasi nuwa Yenusanema si teweiya keta si niniya
atu Yeisu i nikikinomana nenesiyai. Si kitiya vitana tamo avi namoga.
13 Si makavinisiya keta unaunasi kasi tufo si iyavisiya atu tasike yota muka
sita vitumaganeisi.

Yeisu Yana Tonowana Kasi 11 Nenesiyai I Nikikinomana
Madiu 28:16-20, Nuke 24:36-49, Yoni 20:19-23, Bunanige 1:6-8

14 Munifotai tonowana kasi 11 si kakawa eatu Yeisu i kikinomanisiya. Keta
i dageisiya uguna katekatesi yana gua eketa muka na yasi vitumagana,
na nenei aviyaonana yana misini-savavineina muninei si kitiya muka
sita vitumaganeisi.
15 Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Kwana kikinomana fwayafwaya kana
matatafu nenei be biga dewadewana kwana yauniya matatafusi nenesiyai.
16 Aitevana ina vitumaganikuwa keta givibutabuta ina viya nao gifafafana
ina nisaiya, eatu aitevana muka ina vitumaganeiku nao vimatadawana

16:7 Madiu 26:32, Maka 14:28 **16:15** Bunanige 1:8

ina nisaiya. 17 Kaku tovitumaḡana kiyakiyaya kafa nuwatabau fifiwanisi
sina savivinisiya. Kaku wavai kanunu goyosi namoḡa nenesiyai sina nukakisiya
yota meya kiousi tunisitunisi muka kasi sanamana nenesiyai sina nusifufuwa.
18 Mwata goyosi sina givikavina yota taki ukowa onaonasi sina yumiya, muka
ina navisi. Nimasi sina dawana tovisafwavinaḡa tofwasiyai eketa sina bwina."

Yeisu Yana Vane Abamai
Nuke 24:50-53, Bunanige 1:9-11

19 Tovanama Tuveka Yeisu i nusifufukooḡa, Guyau i vaneiya abamai eketa
kikikatainei vifotu kabaina nenei i fakwasiotoḡa. 20 Eketa tomuniyeina
si numamananiya namoḡa nenesiyai. Eatu Tuveka i ovivitisiya eketa yana
fiwanai kiyakiyaya kafa nuwatabau si savivinisiya namoḡa matasiyai. Nofe
ibasima nenesiyai yasi numamana i vivenemokena.]

16:19 Bunanige 1:9-11

Bunanige

Givimayeta

Tonowana yasi *Bunanige* o Nuke yana nufunufu kana nusavi. Kana ugu nakasina o i bwadubwaduwa namaise Yeisu kana tomuniyeina Kanunu Tafutafuna i viketanunisiya eketa biga dewadewana si yauniya "Yenusanema nenei, Yudiya be Sameniya fafanisima matatafusi eketa yota fwayafwaya kana matatafu nenesiyai" (1:8).

Nufunufu nofe i vivisawavenena namaise biga dewadewana Yeisu fasinei si yauniya eketa namaise ekanesiya i vibutu.

Iba nakatamokena nufunufu nofe nenei o Kanunu Tafutafuna yana savivina. Kabwaga Matana kana kuyadayada nenei i sobunemiya na fiwanina tovitumagana nenesiyai Yenusanema sinenei, yota ekanesiya kana toviketanuneina tamokatamokaga i viketanunisiya keta i givifiwanisiya. *Bunanige* o nofe biganama dewadewana yana fiwana i vivisawavenena tovitumagana tamokatamokaga yawasisiyai eketa ekanesiya nenesiyai.

Viwakakakina kasi gidewadewa. (1:1-26)
Yeisu yana visime kana kafa nusafu keta yana bwadudabadaba. (1:1-14)
Yudasa kana kivi kana togafota. (1:15-26)
Toviwakakaki Yenusanema sinenei. (2:1—8:3)
Toviwakakaki Yudiya keta Sameniya sinenei. (8:4—12:25)
Fauno i numamana Yeisu fasinei. (13:1—28:31)
Fauno yana kamudadana nauna. (13:1—14:28)
Vikanunusifusifufu Yenusanema nenei. (15:1-35)
Fauno yana kamudadana kana vinuwa. (15:36—18:22)
Fauno yana kamudadana kana vitonu. (18:23—21:16)
Fauno i vifinisina Yenusanema, Sisaniya keta Noma nenei. (21:17—28:31)

Yeisu Yana Tonowana I Iyavisiya Vitana Kanunu Tafutafuna Ina Nemiya Nenesiyai

1 Iye agigiku Tiofino, nauna nufunufu a mikiviginiwiya sinenei iba matatafuna
aviyavana Yeisu i vibutuwa i savivinisiya be i visawavenena 2 kana nivaniva
kuyadayadanama nenei i vaneya abamai. Muniyai yo ina makaviniya abamai,
Kanunu Tafutafuna yana fiwanai yana tonowana nauna i mikigibokisiya,
fiyaosima i gisawakedanisiya. 3 Yana kuvavana be yana mate muninei, tauna
i vimaikitiya namogasima nenesiyai ketaketa yagwanina nenesiyai vitana
i visawavenemokeniya naki i yawasa-savaviniya. Kuyadayada 40 kana kawasasai
tauna i kikikinomana eketa i nunusifufuwisiya Guyau yana kafa visime fasinei.

4 Eketa tamoka tova tanake nukusi si fakwafakwa atu i visimeisiya i bwaduwa,
"Muka Yenusanema kwana teweteweyei atu nofemai kwana fotafota kana
nivaniva Amaku kakavenena i bwadudabedabiya ina venimiya. Nauna
a bwaduwiya kwa nowaniya. 5 Yoni namoga i givibutibutisiya ukowa nenei atu
kuyadayada muka yagwanina muninei Amaku Kanunu Tafutafuna nenei
ina givibutibutimiya."

Guyau Yeisu I Vaneiya Abamai
Madiu 16:19-20, Nuke 24:50-53

1:1 Nuke 1:1-4 **1:4** Nuke 24:49 **1:5** Madiu 3:11, Maka 1:8, Nuke 3:16, Yoni 1:33

6 Tovanama yota si vikaninisaḡa, Yeisu si nutoninuvenuviya si bwaduwa, “Tuveka yo, nofe tova kafa visime kuna vene-savaviniya Isineni ebe tauna ina visimeiya?”
7 Eatu i iyavisiya i bwaduwa, “Ibasima sina kikinomana kasi tova o kasi tutuya o tanake Amakuḡa yana visime nenei eketa muka kana fata kwana sanamanei.
8 Eatu maise! Tovanama Kanunu Tafutafuna ina nemiya nenemiyai, ina givifiwanimiya be sifufuku kwana yauniya nofemai Yenusanema nenei, Yudiya be Sameniya fafanisima matatafusi eketa yota fwayafwaya kana matatafu nenesiyai.”
9 I nusifufukooḡa muninei, matasiyai Guyau i vaneiya abamai. Tovanama busibusi i tenefotiya, muka yota sita kitai.
10 Yana vanenama nenei, tonowana si kawavitatavaḡata kawasasakaoḡowai. Tovanama nenei, namoḡa nasi nuwa kasi nuya kwayakwayasi kuniniusi si misiniya 11 eketa si iyavisiya si bwaduwa, “O fiyao Ganini, avamasi yami uḡu yo kwa misimisini nofemai kawasasakaoḡona kwa tonetoneyei? Na Yeisunama kwa kitiya i vaneya abamai, naki maisemoka yota ketanama nenei ina makaviniya.”

Giboke, Yudasa Kana Kivi Kana Toḡafota Fasinei Madiu 27:3-10

12 Koya Onive nenei tonowana si makavinisiya Yenusanema. Sabati kana waneba kana kedawanau maisemoka. 13 Tovanama si kikinomana menana nakasinei, numanama si fakwifakwiiya nenei si kanasuna eketa si vaneya totomu kuetana nenei.
Nofemaise kasi wava. Fita, Yoni, Yemesa, Anideneya, Finifi, Tomasi, Batonomiu, Madiu, Yemesa Anafasi natuna, Saimoni tanake Senoti* eketa Yudasa Yemesa natuna. 14 Tunisi vivine keta Meni Yeisu ayona yota sisitaina namoḡa nukusi si yokoyokowa eketa nuwanuwa tamokaḡa nenei si kawakawanunukuwa.
15 Tamoka tova tovanama tovitumaḡana kasi yagwana kamo 120 si yokowa nenei, Fita kasi sinefouwai i misiniya eketa i nusifufuwa i bwaduwa,
16-17 “Unaunaku, Guyau fonakituna Yudasa fasinei naki i vivenemokena. Tova manatuwaimokena, gwadinama fasinei Kanunu Tafutafuna i bwaduvioḡoniya tufomu Deivida nenei. Yudasa tanake o tonowana sinekiyai bunanige nenei i ovivita eatu muniyai, namoḡa i viketanunisiya eketa Yeisu si tabiya.”
18 (Yana viwaifufuninama gabanina i viya eketa fwayafwaya i kimwaniya. Nokomai i kunowa keta fekunama nenei manawana i biyavaniya eketa kamokamona i tetena. 19 Fiyao Yenusanema matatafusi bigana si nowaniya eketa fwayafwayanama fonasiyai si weniya *Akenedama*, kana givina o ufaufa fwayafwayana.)
20 Eketa Fita i tenesaviya i bwaduwa, “Same nenei namoḡanama fasinei Deivida i viginiwiya,

‘Yana numa ina nukawakakava
eatu muka tamo aitevana ina fakwiyei.’

Keta yota i viginiwiya,
‘Tamo aitevana kana kivi ina viya.’

1:8 Madiu 28:19, Maka 16:15, Nuke 24:47,48 **1:9** Maka 16:19, Nuke 24:50,51 **1:13** Madiu 10:2-4, Maka 3:16-19, Nuke 6:14-16 * **1:13** Senoti kana givina maise, Diu fiyaosi eatu yoko kabegona, tasike nuwanuwasi Noma kana tovisime nukusi sina vikamunumununuwa. **1:18** Madiu 27:3-8 **1:20** Same 69:25, 109:8

21-22 Eketa nofe tova namoga tamo tana vinuwadadaniya be nukusi kana savivina ebe mani namoga kana iyavisiya namaise Guyau, Tuveka Yeisu mateyai i sinaviyawasiya fasinei. Atu namoganama tanake tova kana matatafu Tuveka Yeisu nukusi ka nidadana tovanama Yoni i givibutabutiya nenei eketa kana nivaniva nenetiyai Guyau i oviya eketa i vaneiya abamai. Eketa naki kana nufota tamo tana ginakasiya."
23 Eketa tomuniyeina namoga nasi nuwa si ginakasisiya. Yosefa Basabasi, (kana wava yota Yasitusi) eketa Mataiyasi. 24-25 Munifotai nofemaise si kawanunukuwa si bwaduwa, "Tuveka yo, kwaga katekate matatafuna ku sanamanisiya. Ku visawaveneiki namogasima nasi nuwa nenesiyai, aitevana ku gibokei kivi kana togafota fasinei ebe nukusi kata bunanige, uguna Yudasa naki i teweikiya i niya tauna yana kabagai." 26 Daisi nenei si vikaneeneiya fiyao Diu yasi ketaketai eketa si viketokinaniya Mataiyasi kasi 11 sinesiyai i kanasuna tanake nukusi si vitonowana.†

2

Kanunu Tafutafuna I Nemiya
Keta Yeisu Kana Tomuniyeina I Vimaisiya

1 Kabwaga Matana kana kuyadayada i vikanatutuya nenei, tovitumagana matatafusi si yokowa kabaga tamokaga nenei.* 2 Sabanutugai butu abamei si nowaniya vitana maise fonimana fifiwanina i sobunemiya eketa namai si nunuvitoga nenei, numanama matatafuna i gikafufuya. 3 Eketa si kitiya aviyavana vitana kai noyakaina maise i sobunemiya eyo i katanenega eketa tovitumagana tamokatamokaga debabounei i toga. 4 Kanunu Tafutafuna matatafusi i vimaisiya eketa tanake yana givisawakedanai, fona tuninatunina muka sita sanamanei nenesiyai si vibutuwa si nunusifufuwa.
5 Atu noko tovanama nenei, fiyao Diu tasike Guyau kana tovimogumogu fwayafwaya kana matatafu nenei si nemiya Yenusanema si fakwa Kabwaga Matana kana Ka fasinei. 6 Tovanama sabu butuna si nowaniya eketa si yokowa eatu nuwatasi si kafibaubauwa uguna tamokatamokaga tauna fonakitunei i nowaniya tomuniyeina si nunusifufuwa.
7 Tututausi si mayaga eketa si bwaduwa, "Au, kwa vanenegeisi! Fiyaosima si nunusifufuwa o fiyao Ganinimoka! 8 Atu namaise yo kita fonakitutiyai si nunusifufu ta nowanowanisi? 9 Fafani tuninatunina nenesiyai ta nemiya. Tunisi fiyao Fatiya, Mediya, Enami. Tunisi Mesofotamiya, Yudiya, Kafadosiya, Fonutusi, be Eisiya, 10-11 Finigiya be Famufiniya, Itifita, yota tunisi Sainini niniunei Nibiya kana fafani nenei. Fiyao Diu keta yota Kani Kwauna eatu nofe tova Diu kodukodu si munimuniiya nukusi, wagawaga Noma nenei. Tunisi Kiniti simuna nenei eketa yota Anabiyei. Eatu matatafuta fonakitutiyai Guyau iba nakanakatamokesi naki i savivinisiya fasisiyai o ta nowanowanisiya si nunusifufuwina!" 12 Matatafusi si mayaga yota nuwatasi si kafibaubauwa eketa si vikanunutoniya si bwaduwa, "Avamasi nofe kana nuwanuwa?"
13 Eatu tunisi si sawaviniisiya si bwaduwa, "Kamo si ukowayuwa nakasina na fasinei nofemaise si nunusifufuwa."

1:21-22 Madiu 3:16, Maka 1:9, 16:19, Nuke 3:21, 24:51 † **1:26** Noko sanunama o maise. Fiyao Diu nenesiyai o gabana musumususi nenesiyai kasi wava sina viginiwa eketa owa nenei sina kivitotoga. Eyo owa sina newiya kana nivaniva tamo gabana ina fekuwa. Gabaninama avi wava etanei, na namoganama o gigibokeinana. Si vitumaganiya nofe ketaketanama nenei, i vivisawavenena Guyau yana giboke. (Ona 16:33) * **2:1** Venuvisinatana kana Ka muninei, kuyadayada kana vi50 nenei Kabwaga Matana si kakawiiya. (Visime Tafu 23:15-21, Visime Nuvinavinana 16:9-11)

Fita Namōga I Numamanisiya

14 Eatu Fita i misiniya tonowana kasi 11 nukusi eketa kayona nakasinei sabu
i iyavisiya i bwaduwa, "Unaunaku fiyao Diu yota aviyaonana Yenusanema
kwa fakwafakwa, ata givimayeta eatu kwata nowanautuutuya avana nofe kana
nuwanuwa. 15 Kima muka kata ukowakowayu, taki maise kwa vivinuwadadana.
Nofe 9 kana fafani yawane nuwabuni, yota namōga nofe kawasasanama
nenei, muka sita ukowakowayu.† 16 Eatu aviyavana nofe i kikinomana o naki
avana Guyau yana tomatakawa Yoweni i bwaduwiya maise,

17 'Guyau nofemaise i bwaduwa.
Tova kasi kafa nusafuwai
namōga matatafusi nenesiyai Kanunuku ana bisiwaiya.
Eketa natunatumi namōga be vivine fonaku sina bwaduviogōniya.
Yami tufunakata katekatevatusi sina kenokita
yota yami namōga vituvekasi sina kenokavakavayuna.
18 *Noko tovasima nenesiyai,*
kaku kaetōga namōga be vivine nenesiyai, Kanunuku ana bisiwaiya
ebe fonaku sina bwaduviogōniya namōga nenesiyai.
19 *Kafa nuwatabau atai kawasasakaogōna nenei ana savivinisiya*
yota kiyakiyaya ana visawavenena tanowai fwayafwaya nenei
maise ufaufa be kikanakanata keta yota siyou badobadona.
20 *Vanavana ina kumanovaniya*
yota yamayamana ina yabeniya maise ufaufa,
eyo muniyai, kuyadayada nakasina keta kaikaiwabuna ina kikinomana
nenei, Iyau Tuveka ana nemiya.
21 *Eatu aviyaonana vitumagānai sina bwauwa Tuveka nenei,*
gifafafana sina nisaiya.' "

22 Fita yota yana bwadu i tenesaviya, "Fiyao Isineni, Yeisu tene Nasaneti sifu-
funa nofe kwa vaneneḡei. Tututaumi kwa sanamaniya namaise Guyau fiwana
i veniya be savivina fifiwanamokesi keta yota kiyakiyaya kafa nuwatabau
i savivinisiya. Noko si visawavenena venemokena tanake gewa Guyau nenei
i nemiya. 23 Guyau waniya kana ugu i vinuwadadaniya eketa visime kana
toodibutoyōga nimamiyai si teniya, be nukusi kwa giviogonagānaiya eketa
kwa nuvimatiya. 24 Eatu Guyau i ketoyauya mate kana kuvavana kunukubana
nenei eketa mateyai i sinaviyawasa-savaviniya uguna mate muka fifiwanina
be ina sinaviyewai. 25 Nofe namōganama fasinei tufomu Deivida i viginiwiya
i bwaduwa,

'Tova nubwayouna yaku Tuveka Guyau naukuwai a tonetoneiya.
Muka kaku kaniyabina ana matuteisi
uguna tanake niniukuwai.
26-27 *Muka kuna venumakanoveiku tomate yasi kabagai*
o ka Kaetōga Tafutafuna kuna kitamokei be ina kaniniya kididiku sinenei.
Na fasinei yaku sebobo avi nakata be semwanai a oseoseya,
a sanamane-budowanemokiya tofwaku kuna kitavikaviniya fasinei.
28 *Yawasi kana ketaketa ku visawasawavenikuwa*
eketa tafakaiu yana yagova nenei sebobo ina tewesafukuwa.' "

---

† **2:15** Taki gevageva sina kawa, nao waini sina yuwa. Tasike naki nuwabuni o maneka si kakawa atu gevageva o navinaviyai. Eketa nuwabuniyai 9 kana fafani nenei, muka ukowayu kana tova. **2:17** Yoweni 2:28-32 **2:23** Madiu 27:35, Maka 15:24, Nuke 23:33, Yoni 19:18 **2:24** Madiu 28:5,6, Maka 16:6, Nuke 24:5 **2:25** Same 16:8-11

29 Fita sifufu i nusaviya i bwaduwa, “Unaunaku, nofe bwadu venemokena
a iyaiyavimiya, wāgata Deivida i mateya keta si tauniya atu kana kididikunama
o kimoki kita nukusi yawane i fakwafakwa. 30 Nofe nenei ta sanamaniya gewa
muka tauna fasinei ita bwadubwadu eatu tanake Guyau yana tomatakawa
eketa naki i bwaduvioḡoniya vitana susukwana nenei tamo yana gabu ina viya.
31 I kitavaneya kunauna vitana Guyau yana Togifafafana Gigibokeinana,
yawane mateyai ina misini-savaviniya tovanama i bwaduwa, ‘Guyau muka
ina venumakanovei tomate yasi kabāgai o tofwana ina kitamokei be ina kaniniya
kididiku sinenei.’
32 Guyau nofe Yeisunama mateyai i sinaviyawasa eketa matatafuki o kana
tokita. 33 Guyau i vitoḡavaneiya kikikatainei vifotu kabaina nenei. Eketa
Amana Kanunu Tafutafuna i bwadudabedabiya maise nenei i viya eketa
i bisiwāga nenekiyai. Avana nofe kimoki kwa kitakitiya keta kwa nowanowaniya.
34 Kwa sanamaniya Deivida muka ita vane abamai eatu tauna i bwaduwa,

‘Guyau yaku Tuveka i iyaviya i bwaduwa,
“Kukikikataiku ku nuvitoḡa vifotu kabaina nenei
35 *kana nivaniva nifanifaiu ana tenisiya*
kaeyafayafaweu ya kafa vasafasafa.” ’

36 Atu kwami fiyao Isineni matatafumi o kwata sanamaniya nofe namoḡanama
Yeisu kwa nuvimatiya eatu Guyau i ginakasiya yata Tuveka keta yota kata
Togifafafana Gigibokeinana.”
37 Si vanevaneneḡa eatu tovanama sifufu nofe si nowaniya, katekatesi
i kayavana eketa Fita be tunisi tonowana si iyavisiya si bwaduwa, “Ae, unaunaki!
Namaise kata fufuna ebe Guyau ita vinuwateweyeiki?”
38 Eketa Fita i iyavisiya i bwaduwa, “Tamokatamokāga kwa ugevinaimi be
Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wavai ka givibutabutaimi ebe yami
go'yona kasi vinuwateweyeina fasinei yo muniyai, kami nuwagabubu Ka-
nunu Tafutafuna, Guyau ina venimiya. 39 Guyau yana bwadudabadaba
ina saviviniya fasimiyai keta natunatumi be yota matatafusi aviyaonana
kedawanauwai si nenemiya fasisiyai. Tasike aviyaonana Tuveka yata Guyau
ina wenisiya be sina nemiya nenei, namoḡasima tauna Kanununa ina venisiya.”
40 Fita yana sifufu yagwanina nenesiyai i matakawisiya i bwaduwa, “Aviyao-
nana kimoki muka Yeisu sita vitumāḡanei, Guyau ina vimatadawanisiya. Na
uḡuna kwa kawanunukuwei be i gifafafaneimi.”
41 Eketa kuyadayadanama nenei namoḡasima bwadu si vitumāḡaniya be
si givibutibutisiya o kasi yagwana 3,000. Keta namoḡasima o Yeisu kana tomu-
niyeina nukusi si vikatutamokisiya.

Tovitumāḡana Yasi Fakwafakwa

42 Tova nubwayouna tovitumāḡana, tonowana yasi visawavenena
si vanevaneneisiya eketa yota unaunasi nukusi, kanunu keta kwafini
nenesiyai, si vivikaovivita. Tovitumāḡana Tuveka yana Ka kana kiyakiyaya
si fufufuniya keta yota si kawakawanunukuwa.
43 Yenusanema kana matatafu tovanama si kitisiya tonowana kiyakiyaya
kafa nuwatabau yagwanisi si savisavivinisiya eketa Guyau kana vimogumogu
i nakatamoka nenesiyai. 44 Tovitumāḡana si yokoyokowa eketa iba matata-
funa si vivitukuwa tamo nenei. 45 Atu tunisi yasi fwayafwaya be nogonogo
si vivikimwaneina eketa unaunasi aviyaonana na kasi dauna nukusi, noko ga-
baninama si venivenisiya. 46 Tovatova Numa Kodukodu nenei si vivikaninisāga.

2:30 Same 132:11, 2 Samuwena 7:12,13 **2:34** Same 110:1 **2:44** Bunanige 4:32-35

Eatu ka fasinei o yasi numai semwanai yota nuwasobuwai si kakaviyaowa.
47 Guyau si davadaviya eketa namoga matatafusi tovitumagana si vifotuwisiya.
Naki tovatova namoga gifafafana si ninisaiya keta Tuveka tovitumagana kasi
yoko i gigivinakasiya.

3

Fita Tovikokona Fenafenana I *Gidewadewiya*

1 Tamoka tova navinavi tonusi kana fafani nenei fiyao Diu yasi tova
kawanunuku kana tutuya nenei, Fita keta Yoni si niya Numa Kodukodu
nenei.* 2 Na tovanama nenei namoga tamokaga fenafenana i tufuwiiya
si nukivaiya keta Numa Kodukodu kana kani kana ketakawana si weneweniya
Kiwaga nenei si teniya. Tova matatafuna yana sabu nokomai si teneteniya
ebe aviyaonana si niniya Numa Kodukodu nenei, gabana i vivikokonisiya.
3 Tovanama i kitisiya Fita keta Yoni kabegomokena be Numa Kodukodu
kana kani kana ketakawanai sina kanasuna, i vikokonisiya i bwaduwa, "Ae, tamo
gabana kwata venikuwa."
4 Tovanama si toneiya nenei Fita i iyaviya i bwaduwa, "Ku toneyeiki." 5 Eketa
i kitatonitonisiya avage vitana nenesiyai gabana ita nisaiya. 6 Eatu Fita i iyaviya
i bwaduwa, "Muka tamo gabana nenekuwai eatu aviyavana nenekuwai o
ana veniwa. Yeisu Togifafafana Gigibokeinana tene Nasaneti kana wavai,
ku misini be ku nidadana!"
7 Eketa Fita i ova kikikatainei keta i sinavitowamisiniiya. Naki na tovanama
nenei kaeyafayafana keta kaematakisina si fiwana. 8 I venuotowamisiniya keta
i vibutuwa i nidadana. Naki na kusifusifuna nukusi atu si kanasuna Numa
Kodukodu sinenei Guyau i sawasawadavadaviya.
9 Namoga matatafusi si kitiya i ninidadana keta si nowaniya Guyau
i sawasawadavadaviya. 10 Si kitakinaniya tanake gwadinama ketakawana Kiwaga
nenei gabana i togatogavikokona eatu aviyavana nenei i kikinomana fasinei o
si sabanutuiya.

Fita Sabuveka Nenesiyai I *Nusifufuwa*

11 Tovikokonanama Fita keta Yoni i nutavagasisiya atu namoga matatafusi
si mayaga eketa si dibwana si nemiya kabagaanama si weneweniya *Sonomoni yana*
nukefakefa nenei.† 12 Tovanama Fita i kitisiya sabuveka si yokoyokowa
i iyavisiya i bwaduwa, "Unaunaku fiyao Isineni, namaise yo kwa sabanutuga
iba nofe i kikinomana fasinei? Avana uguna yo kwa tonetonemanonoweiki vi-
tana kima tututauki yama fiwanai o taki yama eyaeyanai kata visaviviniya
yo namoga nofe ita nidadana? Naki Guyaumoka o yana fiwana i saviviniya.
13 Ebenaamu, Aisake be Yakobo yota wagawagata matatafusi yasi Guyau kana
kaetoga Yeisu i gikaikaiwabuya. Eatu kwa katuteweiya yami toviketanuneina
nenesiyai. Yota Noma tovisime Fainato i vivinuwadadana be ita ketoyauya eatu
kwa dibutoyoiya. 14 Yeisunama o naki tafutafuna keta toeyaeyanamoka atu
kwa vikeweiya. Tumadama yo Fainato kwa sawanuyakaniya be tonuvimate
i ketoyauya. 15 Kwami Yawasivagata kana Tokavenena kwa nuvimatiya eatu
Guyau i sinaviyawasiya. Eketa kima o kana tokita.

---

* **3:1** Numa Kodukodu sinenei tovibwanaose kawa nuwa si vivibwanaoseya. Nuwabuni 9 kana fafani keta tonusi navinavi. Nofe tutuyasima nenesiyai kawanunuku kana tova. Tamo yota kawanunuku kana tutuya o vanavanasonuwai. † **3:11** Numa Kodukodu kana kabaga gabana nenei si kanifanakwaniuwiya. Kani kusinena o vadavada si kiyona. Sonomoni yana nukefakefa nakasina o gagasa kuweyaina. Numa Kodukodu atu kumenanina. **3:13** Yauna 3:15 **3:14** Madiu 27:15-23, Maka 15:6-14, Nuke 23:13-23, Yoni 19:12-15

16 Uḡuna kima Yeisu kana wava ka vitumaḡaniya eketa gwadinama nofe
sanasanamanimi kwa kitakitiya o i dewadewa. Yeisu kana wava kana vitu-
maḡana nenei, namoḡa nofe matatafumi matamiyai naki i dewadewamoka.
17 Unaunaku, a sanamaniya kami toviketanuneina nukusi aviyavana
kwa fufuniya Yeisu nenei o muka kana sanamana nenemiyai. 18 Eatu
manatuwaina avana Guyau i bwaduwiya yana tomatakawa matatafusi
nenesiyai eketa si bwaduvioḡoniya Guyau yana Togifafafana Gigibokeinana
yana kuvavana fasinei o naki i vivenemokena. 19 Na uḡuna yami go'yona
nenesiyai kwa ugevinaimi be kwa makavinaimi Guyau nenei ebe yo yami
go'yona ina vinuwateweisiya. 20 Tuveka yawasimi ina givisekausiya ebe yo kami
Togifafafana Gigibokeinana ina vininitiya tanake Yeisu. 21 Tata tukuya Yeisu
abamai ina fakwafakwa kana nivaniva Guyau iba matatafuna ina givikiouya
naki manatuwaina i bwaduwiya yana tomatakawa tafutafusi nenesiyai eketa
si bwaduvioḡoniya maise. 22 Mosese i bwaduwa, ‘Tuveka yami Guyau tututaumi
sinemiyai tamo aitevana ina ginakasiya fasimiyai ebe ina vitomatakawa maise
iyau.‡ Eketa matatafuna avana ina nusifufuwimiya kwana nowanautuutuya.
23 Taki aitevana noko tomatakawanama fonana muka ina muniyei, nao
tauna i nunuvisiya eketa Guyau ina nuyauniya yana namonamoḡa nenesiyai.’
24 Eketa aviyavana nofe tovasima si kikikinomana, nao Guyau yana
tomatakawa matatafusi i vibutuwa Samuwena nenei eketa i nemiya,
si bwaduvioḡoniya. 25 Noko tomatakawasima o kita natunatusi. Eketa
Guyau dedeni i fufuniya waḡawaḡata nenesiyai o kita i nunatuta tovanama
i bwaduwa Ebenaamu nenei, ‘Susukwau nenesiyai eketa namoḡa
matatafusi fwayafwaya etanei ana sawanuwagabubuwisiya.’ 26 Tovanama
Guyau kana kaetoḡa Yeisu i gibokiya, i vininitiya nauna kita fiyao Diu
nenetiyai uḡuna nuwanuwana yata fufunagoyo nenesiyai ina ugevinita be
ina sawanuwagabubuwita.”

4

Diu Kawakawa Nausiyai
Fita Keta Yoni Tututausi Si Misinifafanisiya

1 Fita keta Yoni namoḡa si nunusifufuwisiya eatu tunisi tovibwanaose be Numa
Kodukodu kana tuiyo kasi toviketanuneina eketa yota tunisi Sadusi si nemiya
nenesiyai.* 2 Fita keta Yoni namoḡa si vivisawavenena vitana Guyau namoḡa
mateyai ina sinaviyawasisiya naki maisemoka Yeisu i sinaviyawasiya, na fasinei
si nuwagoyowisiya.† 3 Eketa si tabisiya eatu naki i vimatasisinovanovana fasinei,
deniyai si tenefotisiya kana nivaniva nuwabuni. 4 Atu yagwanisi aviyaonana
Fita keta Yoni yasi sifufu si nowaniya, si vitumaḡana eketa namoḡa kasi sawa-
sawa o i vaneya 5,000 maise.
5 Kuyadayada kana vinuwa nenei, fiyao Diu toviketanuneina be
tokawakawa yota Mosese yana visime kana tovisawavenena si yokowa
Yenusanema. 6 Sinesiyai o tovibwanaose kasi toviketanuneina Anasi
keta Kaiyafasi be Yoni yota Anekisenida, keta yota tovibwanaose kasi

---

‡ **3:22** Fiyao Diu si sanamaniya Mosese tanake kasi tomatakawa nakatamokena. (Visime Nuvinav-
inana 18:15,18) **3:23** Visime Nuvinavinana 18:19 **3:25** Kabikona 22:18 * **4:1** Numa
kodukodu kana tuiyo kasi toviketanuneina. Tanake visime kana savivina kana tokitavinanu.
Tanake tauna o yota tovibwanaose eketa yota tanake o tovibwanaose kasi toviketanuneina sifunei
i savisavivina. † **4:2** Sadusi yokonama muka misinisavavina o tamo Togifafafana Gigibokeinana
nenei sita vitumaḡana.

toviketanuneina yana sabu nukusi.‡ 7 Tuiyo si iyavisiya eketa Fita be Yoni
si ovisiya keta nausiyai si misiniya eyo si nutoninuvenuvisiya si bwaduwa, “Avi
fiwana o avi wava nenei eyo namōga nofe kwa gidewadewai?”
8 Eketa Kanunu Tafutafuna yana fiwanai namōga kasi toviketanuneina be
kasi tokawakawa Fita i iyavisiya i bwaduwa, 9 “Nofe kimoki avage tofenafena
yana dewadewana i nisaiya fasinei kwa nunutoninuvenuvikiya. 10 Na fasinei
nuwanuwaku kwami keta yota Isineni kana matatafu kwata sanamaniya.
Yeisu Togifafafana Gigibokeinana tene Nasaneti kana wavai namōga nofe
naumiyai i misimisiniya, i dewadewamoka. Yeisunama kwa giviogonaḡanaiya
eatu Guyau mateyai i sinaviyawasiya. 11 Tanake fasinei Guyau Fonakituna
nenei i bwaduwa,

‘Kōgonanama kwami tokiyona kwa dibutoyoiya
i visabuova.’§

12 Eketa muka tamo yota aitevana ina gifafafaneita. Uḡuna muka tamo
yota namai avi wava fwayafwaya nofe etanei Guyau namōga ita venei be
ina gifafafaneita, naki mukamokena!”
13 Tovanama si kitisiya Fita keta Yoni na yasi katevatu keta nuwatasi i niiya
tasike naki kuwekuwedunisi, muka tamo Mosese yana visime kana sana-
mana nenesiyai eatu yasi nusifufu nenei o si sabanutuḡa. Yota si kitakinanisiya
tasike Yeisu nukusi. 14 Yota namōganama i dewadewa o si kitiya nukusi
si misimisiniya, eketa si tuka. 15 Na fasinei Diu Kawakawa yasi kafa yokoyoko
nenei si vikikinomanisiya eatu tasikeḡa si vikanunusifusifufuwa.
16 Si vikanunutoniya si bwaduwa, “Avamasi tata fufuniya noko namōgasima ne-
nesiyai? Yenusanema kana matatafu kiyakiyaya kafa nuwatabau nofe naki
si sanamaniya eketa muka kata fata tana vikewa. 17 Eatu ibanama fasinei muka
tana kitamokei be ina kananiyaniya namōga nenesiyai. Tana sawanuvimatutisiya
ebe muka yota Yeisu kana wava sina visavivinei namōga kasi kawasasai.”
18 Muniyai yota si wene-savavinisiya si kanasuna eketa si sawanuvimatutisiya
be mukamokena yota Yeisu kana wava sina visavivinei o sina visawavenena.
19 Atu Fita keta Yoni si iyavisiya si bwaduwa, “Taki kwami fonami kana muniiya,
nao Guyau kana kusifuvisinataniya. O nofe Guyau matanei dewadewana?
Tututaumi kwa vinuwadadaneimi. 20 Na fasinei namōga kasi iyaveina aviya-
vana ka kitiya Yeisu i savivinisiya yota ka nowaniya yana visawavenena, muka
kana onovei.”
21 Eketa Namōga matatafusi o Guyau si sawasawadavadaviya tofenafena
i dewadewa fasinei. Nofe fasinei Diu Kawakawa si bauwa avi ketaketai
Fita keta Yoni sita vimatadawaneisi ebe muka namōga sita givinuwagoyoweisi,
eketa si sawanuvimatutisiya nakasina keta naki si ketoyausiya. 22 Gwadinama
i tufufena, kiyakiyaya kafa nuwatabau i kikinomana nenei o kana manamana
40 i teweiya.

Tovitumaḡana Si Kawanunukuwa Fiwana Fasinei

23 Tovanama Fita keta Yoni si ketoyausiya, si niya keta kasi sabu si nusifufuwisiya
matatafuna avana tovibwanaose nakanakasisi be tokawakawa

‡ **4:6** Fiyao Noma si ginakasiya Anasi nawana Kaiyafasi be Anasi kana kivi ina viya be tanake tovibwanaose kasi toviketanuneina. Eatu Diu yasi ketaketai o tovibwanaose kasi toviketanuneina kana kivi ina toḡateweiya matema kana tovai. Na uḡuna Noma Kaiyafasi si ginakasiya eatu Nuke yawane Anasi i kanavikaviniya tovibwanaose kasi toviketanuneina. § **4:11** Fiyao Diu tokabitamo yasi sabuova o gabana nenesiyai numa si kikiyona. Sabuova iba nakasina venemokena. Numa gunisi nenei si vivimisiniisiya keta yota fita namai si vivikaninisaḡa nenei. Sabuovanama o tanake Yeisu. (Same 118:22, Aiseya 28:16, Efeso 2:19-21)

si iyavisiya maise. 24 Tovanama si nowaniya, tamo nenei kayosi nakasinei
si kawanunukuwa Guyau nenei si bwaduwa, “Tuveka yo, ka kisimokeu Tovisime,
kwāga abama, fwayafwaya be gibo keta yota iba matatafusi sinesiyai kasi
tokifufuna. 25 Fonau Kanunu Tafutafuna i nusifufuwiya wāgaki Deivida ka
kaetōga nenei eketa i bwaduviōgoniya tovanama i bwaduwa,

‘Ava ugūna yo Kani Kwauna si kayokuga
yota Isineni namoisi ketaketa kasi vinuwateweteweyeina si fufunakaoōgoweisi
Guyau nenei?
26 *Tufomu yagwanisi keta tovisime fwayafwayai si gidewadewa aviya fasinei*
eketa si vikatutamokisiya avage sina nuaviya Tuveka nenei
eketa yota yana Togifafafana Gigibokeinana nenei.’

27 Naki avana Deivida i bwaduwiya o i vivenemokena. Menana nofe nakasinei
tufomu Enoda Anitifasi be Noma tovisime Fonitiyasi Fainato be yota Kani
Kwauna eketa yota fiyao Isineni tututausi si vikatutamokisiya eketa ka kaetōga
tafutafuna Yeisu gigibokeinana si vinifainiya. 28 Kwāga fifiwanamokeu eketa
aviyavana nauna ku vinuwadadaniya keta ku sawateweiya be sita saviviniya,
maisemoka yota si saviviniya. 29 Tuveka yo, yasi sawanuvimatuta nenekiyai
ku nowaniya eketa kima ka kaetōga ku givikatevatuki ebe yo fonau ka yaunei.
30 Ya fiwana ku veneiki be ka kaetōga tafutafuna Yeisu kana wavai namōga
kana givibwina yota kiyakiyaya kafa nuwatabau kana savivinisiya ebe yo
namōga ya fiwana sina kitiya.”
31 Tovanama si kawanunukukooōga, kabainama namai si yokowa nenei
i kanikunikuniya. Kanunu Tafutafuna matatafusi i vimaisiya eketa Guyau
fonana si yauniya na yasi katevatu.

Tovitumāgana Si Vivitukuwa Yasi Nogonogo

32 Tovitumāgana matatafusi katekatesi be yasi nuwanuwa naki tamokāga.
Muka tamo aitevana iba tamo ita katutatanai eatu tututausi nenesiyai
si vikakakavenena. 33 Guyau tonowana i givifiwanisiya venemokena eketa Tu-
veka Yeisu yana misini-savavineina fasinei wakakana si siya namōga ne-
nesiyai. Eketa Guyau yana omukumukutana o tovitumāgana matatafusi
nenesiyai. 34-35 Tamo tova tasike aviyaonana na yasi fwayafwaya o numa
si vivikimwaneina eketa gabana si nenemiiya tonowana nenesiyai. Ebe aviyao-
nana na kasi dauna nao si venevenisiya. Na nenei eketa tovitumāgana sinesiyai
muka aitevana tamo iba ita nuwasai.
36 Yosefa o kafa kita i fufuniya. Tonowana yota si weniya Banabasi kana
nuwanuwa, Namōga Amaona. Tanake Nebi tufuwina Saifunusi simuna
nenei. 37 Yana fwayafwaya i vikimwaneiya eketa gabanina i nemiiya eketa
tonowana i venisiya.

5

Ananaiyasi Eketa Safaina

1 Atu tamoka tovitumāgana kana wava Ananaiyasi kawana Safaina nukusi
yasi fwayafwaya atu tunina si vikimwaneiiya. 2 Tunina gabana i givikaviniya
tauna fasinei eketa kawana o sanasanamanisi. Eatu tufotufo gabana i viya
eketa tonowana i venisiya.
3 Eketa Fita Ananaiyasi i iyaviya i bwaduwa, “Ananaiyasi, namaise yo
Seitani ya nuwanuwa i kani yo Kanunu Tafutafuna nenei ku sawavigema,

4:24 Yauna 20:11, Niyemaiya 9:6, Same 146:6 **4:25** Same 2:1,2 **4:27** Madiu 27:1,2, Maka 15:1, Nuke 23:1,7-11, Yoni 18:28,29 **4:32** Bunanige 2:44,45

eyo fwayafwaya gabanina ku viya tunina ku givikaviniya taugu fasiweu atu ku vikanonono vitana matatafuna kuta veneiki? 4 Nauna o kwaga ya fwayafwaya yo muniyai ku vikimwaneiya. Eatu gabanina ku viya nenei aviyavana ya nuwanuwa maise o nenesiyai kuta visaviviniya, eatu fufuna nofe avi goyo ku fufuniya? Muka vitana kimaga nenekiyai kuta vikanonono, eatu yota Guyau nenei!"

5 Tovanama Ananaiyasi nofemaise i nowaniya, i fekuwa matematena. Aviyaonana iba nofe si nowaniya matatafusi si matuta. 6 Tufunakata tunisi si otowamisiniya keta kwafinina si waminiya, eyo si unakikinomaniya keta si tauniya.

7 Vanavana kana bai tonusi muninei Ananaiyasi kawana si kanasuna namai Fita i fakwafakwa nenei eatu aviyavana i kikinomana o muka yasi sanamana. 8 Fita i iyavisiya i bwaduwa, "Yamasi kwa iyaveiku o naki maise gabana kana nakata na kawami kwa nisaiya tovanama yami fwayafwaya kwa vikimwaneiya?"

Eketa si bwaduviyewa, "Ika, na naki maise."

9 Eatu Fita i iyavisiya i bwaduwa, "Namaise yo na kawami nuwanuwa kwa givifakiniya eyo Tuveka kanununa kwana anuvanuvai? Kwa nowaniya! Tufunakatasima kawami si tauniya o ketakawanai kaeyasayasaisi, eketa kwami yota sina unakikinomanimiya."

10 Naki tovanama nenei Fita naunei si fekuwa matematesi. Tovanama tufunakata si kanasuna, si kitisiya matematesi eketa si unakikinomanisiya keta kawasi niniunei si taunisiya. 11 Ekanesiya kana matatafu Yenusanema sinenei yota matatafusi aviyaonana biga si viya si matuta nakasina.

Tonowana Namoga Yagwanisi Si Gidewadewisiya

12 Kiyakiyaya kafa nuwatabau yagwanina tonowana si savivinisiya namoga nenesiyai. Eketa tovitumagana matatafusi Numa Kodukodu sinenei si vivikaninisaga eatu kabainama si weneweniya *Sonomoni yana nukefakefa* nenei. 13 Yenusanema kana matatafu sinenei namoga tovitumagana si vifotuwisiya nakasina. Eketa kasi matutai muka kana fata sina tuyanomwanisi. 14 Eatu muniyai namoga be vivine sabuvekamoka Tuveka Yeisu si vitumaganiya eketa si kenokanakanasuna tovitumagana kasi sabu nenei. 15 Noko nenei keta namoga tovisafwavinaga si nemiina ke'ta nenesiyai eketa si vikenofanina kivaya be sita nenesiyai, ebe yo tovanama Fita ina nemiya nenei ita givikavinisiya o taki kanukanununaga ita givikavinisiya ebe sina bwina. 16 Yenusanema niniuna menanisima nenesiyai sabuveka yasi tovisafwavinaga be yota aviyaonana kanunu goyosi si nuwafisiya si nemiisiya eketa matatafusi si dewadewa.

Diu Kasi Toviketanuneina Si Anuvanuva Be Tonowana Sina Sawatanisiya

17 Eatu tovibwanaose kasi toviketanuneina keta kana sabu matatafusi Sadusi kunuma nenei si sinegoyowa. 18 Noko yasi ugunama fasinei, tonowana si givikavinisiya keta deniyai si tenefotisiya. 19 Eatu na nuwabunanama nenei Tuveka kana kaetoga tamokaga abamei deni kasi kawa i yausiya atu i kikinomanisiya keta i bwaduwa, 20 "Kwa nai kwa misini Numa Kodukodu kana wasiketai be biga nofe yawasi kiouna fasinei namoga matatafusi kwa iyaveisi." 21 Guyau kana kaetoga abamei fonana si muniiya keta tovawedanai si kanasuna Numa Kodukodu kana wasiketai eketa si vibutuwa namoga nenesiyai si vivisawavenena.

Eatu na tovanama nenei tovibwanaose kasi toviketanuneina kana sabu nukusi si yokowa eketa Diu Kawakawa keta Isineni kasi toviketanuneina

matatafusi si wenevakukusisiya. Eyo tuiyo si teweisiya si niya deniyai tonowana kasi tuova fasinei. 22 Eatu tovanama tuiyo si niya deniyai tonowana si kitaokavisiya. Eketa si makavinisiya si simana si bwaduwa, 23 “Deni kasi dawanafota ka kitisiya naki dewadewasi yota kana tuiyo o naki noko. Eatu tovanama kawasima ka yausiya, muka tamo aitevana sinenei!” 24 Tovanama Numa Kodukodu kana tuiyo kasi toviketanuneina eketa tovibwanaose nakanakasisi sifufu nofe si nowaniya, nuwatasi i bauwa keta si vinuwana avamasi yota ina kikinomana.

25 Eatu tovanama nenei, namoga tamokaga i kanasuna eketa i bwaduwa, “Ei, kwa nowaniya! Namoisima deniyai kwa tenisiya nofe tova Numa Kodukodu kana wasiketai si misimisiniya, Yeisu bigana si vivisawavenena namoga nenesiyai.” 26 Eketa tuiyo kasi toviketanuneina yana tuiyo nukusi si niya Numa Kodukodu nenei eketa tonowana si ovisiya. Eatu muka nuyakayakanai sita savivinei uguna si matuta namoga gabanai sita kifonufonuwisiya fasinei.*

27 Tovanama si nemiisiya Diu Kawakawa nausiyai si vimisiniisiya. Eketa tovibwanaose kasi toviketanuneina i numatamatanisiya i bwaduwa, 28 “Ka sawatanimiya muka namoga nenesiyai kwana visawavenena gwadinama nofe kana wavai. Eatu mukanono! Fonaki kwa teweiya eketa yami visawavenena Yenusanema i gikafufuya. Yota kwa gwaeiya be kwa vivinoikiya gwadinama yana mate fasinei.”

29 Eatu Fita tonowana nukusi fasisiyai i nufata i bwaduwa, “Guyau fonana kana muniiya eatu muka namoga. 30 Kwami fiyaomima o Yeisu ogonagaganagai kwa nuvikukiya keta kwa nuvimatiya atu Guyaunama wagawagata si kodukoduwa nenei mateyai i sinaviyawasiya. 31 Eketa Guyau Yeisu i vitogavaneiya kikikatainei vifotu kabaina nenei Tovisime keta Togifafafana namoga fasisiyai. Nofe i saviviniya be kita Isineni i ovivitita be ina ugevinita yata fufunagoyo nenesiyai ebe ina vinuwateweita. 32 Nofe ibasima o venemokena uguna kima o kasi tokita keta kasi toviwakakaki maise yota Kanunu Tafutafuna. Tanake o Guyau i vininitiya aviyaonana yana bwadu kana tomuniyeina nenesiyai.”

33 Tovanama Diu Kawakawa Fita yana bwadu si nowaniya, sinesi i nubusubusuwaniya eketa nuwanuwasi tonowana sina nuvimatisiya. 34 Atu namoga tamokaga kana wava Gamaniyeni o Diu Kawakawa sinesiyai Fanasi yoko nenei. Tanake visime kana tovisawavenena eketa namoga matatafusi si vifotuwiya. Matatafusi nausiyai i misiniya eketa tuiyo i visimeisiya keta tonowana si vikikinomanisiya menanai tova bwatanaga. 35 Eketa Diu Kawakawa i iyavisiya i bwaduwa, “Yaku sabu fiyao Isineni, aviyavana kwa nuwenuwiya fiyaosima nenesiyai kwana saviviniya fasinei kwana vinuwadadanadewadewa. 36 Kwana tukuya manamana aviyesi naki i kakaviya nenesiyai, namoga kana wava Tiyodasi avage i onavaneya vitana tanake tamo toviketanuneina nakasina. Eketa namoga kasi yagwana 400 maise si kanasuna kana sabu. Eatu Noma gabemani i vikaniyabinisiya eketa tovanama tonuaviya si nuvimatiya nenei, kana tomuniyeina si kafiyauyauna eketa yasi savivinanama i viibakaokaogowa. 37 Muninei yota kasi saifa kana tovai, Yudasa tene Ganini yota Noma gabemani i vikaniyabinisiya eketa namoga nuwatasi i kaniya be si muniiya. Eatu tonuaviya yota si nuvimatiya keta kana tomuniyeina si kafiyauyauna. 38 Eatu a iyaveimi, nofe namoisima avana si savisaviviniya muka kwana sawatanaisi naki kwa teneisi. Taki yasi

* **5:26** Fiyao Diu gabanai namoga si nunuvimateya. Eatu Noma yasi visime nenei o sawasawatanana eatu tamo tova kayokuga nenei eketa naki visimenama si yakweyakweniya. **5:28** Madiu 27:25

viweikanakanata o taki tututausi yasi vinuwadadana nenei si savisavivina nao yawane ina kakaviya. 39 Eatu taki visime nofe Guyau nenei nao muka kami fata kwana sawatanaisi. Akata kwana nuwatasanamaniya vitana Guyau tauna nenei kwa nunuaviya."

Yana nusifufu fasinei Diu Kawakawa nuwatasi i kaniya. 40 Eketa Numa Kodukodu kana tuiyo si iyavisiya keta tonowana si kanasuna-nemiisiya eketa si nafanafasisiya. Nokomai si sawatanisiya be muka Yeisu kana wava sina nunusifufuwei eyo muniyai si ketoyausiya.

41 Na yasi sebobo Diu Kawakawa si teweisiya ūguna si sanamaniya Guyau i numwasimwasinisiya be i sawateweisiya sina kuvavana Yeisu kana wava fasinei. 42 Tova nubwayouna Numa Kodukodu kana wasiketai yota namoga yasi numa nenesiyai, si viketotonisiya si vivisawavenena eketa yota biga dewadewana si yauyauniya vitana Yeisu tanake o Guyau yana Togifafafana Gigibokeinana.

6

Toovivita Nasi 7 Si Gibokisiya

1 Noko tovasima nenesiyai Yeisu kana tomuniyeina kasi yoko i dibwanamoka. Keta tunisi Diu atu tobwadu-Giniki si kanaonuonuwa tobwadu-Ibeniu nenesiyai yasi vivinekwafukwafuna fasisiyai. Ūguna tova nubwayouna aviyavana kasi nuwagabubu kana tovituku muka vivinesima sita kitakitaisi.

2 Na fasinei tonowana kasi 12 tomuniyeina matatafusi si wenevakukusisiya eketa nenesiyai si bwaduwa, "Muka kana kita dewadewana be Guyau fonana kana savivina kana onovei eatu kwafini kana ovivita nenei kana sāga. 3 Na fasinei unaunaki, sinemiyai namoga kasi 7 aviyaonana yasi dewa dewadewasi be Kanunu Tafutafuna keta nuwatasuyasuya nenei si māga kwa vinuwadadaneisi ebe savivina nofe nenei sina vitoovivita. 4 Ebe kima naki kana viketotonikiya kawanunuku keta Guyau fonana kana yauneina nenesiyai."

5 Tomuniyeina matatafusi tonowana si vinowanisiya eketa si ginakata maise. Sitiveni o tanake tovitumāgana venemokena yota Kanunu Tafutafuna nenei i māga. Keta yota Finifi, Fonokonusi, Nikano, Timoni, Fanimenasi. Eketa Nikonasi tene Anitiyoki o tanake muka tene Diu eatu nuwatana i kaviniya keta Diu yasi kodukodu nenei i kanasuna. 6 Tomuniyeina nofe fiyaosima si nemiisiya eketa tonowana nimasi si dawana etasiyai eketa si kawanunukuwa.

7 Noko nenei tomuniyeina Guyau fonana kana yauneina si tenesaviya eketa Yenusanema sinenei tomuniyeina kasi yoko naki i nakatamoka. Yota tovibwanaose yagwanisi vitumāganinama si vitumāganiya.

Sitiveni Kana Givikavina

8 Sitiveni o naki Guyau yana omukumukutana keta yana fiwana nenei i māga be kiyakiyaya kafa nuwatabau fifiwanisi i savivinisiya namoga kasi kawasasai. 9 Eatu tunisi fiyao Diu yasi numa kafa yokoyoko kana wava *Ketoketoyausi* si managibuwiya. Fiyaosima o menana nakanakasisi maise Sainini, Anekisenidiya yota fafani Sinisiya eketa Eisiya nenesiyai si nemiya. Nofe fiyaosima si vibutuwa Sitiveni nukusi si vikawabwadubwaduwa. 10 Eatu nuwatasuyasuyanama Kanunu Tafutafuna i veniya maise o nenei i nusifufuwa. Na ūguna muka kasi fata be fonana sina fatai.

11 Na fasinei makamakaviunai namoga tunisi si kanadibidibiisiya keta Sitiveni fasinei si vikanononowa si bwaduwa, "Kima ka nowaniya iba goyosi i bwaduwisiya Mosese keta Guyau fasisiyai." 12 Noko bwadunama namoga i visimwananakasisiya yota tokawakawa keta visime kana tovisawavenena

nukusi Sitiveni si givikaviniya eketa si sinakanikaniya si niiya Diu Kawakawa nenesiyai.
13 Eyo muniyai namoga tunisi tovikanonono si kanasunisiya keta si bwaduwa,
"Nofe gwadinama o tova matatafuna Numa Kodukodu tafutafuna keta
Mosese yana visime i manamanagibuwisiya. 14 Ka nowaniya i bwaduwa avage
nofe Yeisunama tene Nasaneti Numa Kodukodu ina nuyauniya yota kata sanu
Mosese wagawagata i visawavenisiya ina dawanatamatamanina."
15 Namoga matatafusi Diu Kawakawa sinenei Sitiveni si toneye-vagasiya atu
tafakaina si kitiya o vitana Guyau kana kaetoga abamei maise.

7

Sitiveni Yana Sifufu

1 Eketa tovibwanaose kasi toviketanuneina Sitiveni i nutoninuvenuviya, "O
vinoisima nofe venemokena?"
2 Eketa Sitiveni i bwaduwa, "Unaunaku keta amamaku, yaku sifufu
kwa vaneneḡei. Wagata Ebenaamu muniyai yo i niya Anani menana nenei
eatu yawane i fakwafakwa Mesofotamiya kana tovai, Guyau Etanemo-
kenei i kenokikinomana nenei. 3 I iyaviya i bwaduwa, 'Ya menana keta ya
sabu kuna teweisiya atu fwayafwayanama ana visawaveniwa nenei kuna niya.'
4 Eketa Ebenaamu Mesofotamiya i teweiya eatu i niya Anani i fakwa. Amana
i mateya muninei, Guyau i nemiiya fwayafwayanama nofe tova ta fakwifakwiiya
nenei.
5 Noko tovanama nenei nofemai muka tamo Guyau fwayafwaya matata-
funa ita venei o taki kasimina ebe ina vitoniwagei, atu i bwadudabedabiya vi-
tana susukwana nukusi fwayafwayanama yawane sina vitoniwagiya. Eatu
noko tovanama nenei Ebenaamu muka tamo natuna. 6 Yota nofemaise
Guyau i iyaviya i bwaduwa, 'Susukwau sina viyauyauna mani fwayafwayai.
Tonifwayafwaya susukwau sina vikaetoisiya keta yota sina vitoagoyogoyowisiya
manamana 400 sinenei. 7 Atu yawane tonifwayafwayasima yasi vitoagoyo-
goyo fasinei ana vimatadawanisiya eatu susukwau sina kikinomana-nemiya nofe-
mai ebe nenekuwai sina kodukoduwa.'
8 Eketa Guyau Dedeni kiyakiyayana Ebenaamu i veniya o nufifina. Na
fasinei tovanama Ebenaamu natuna namoga Aisake i tufuwa eketa kuya-
dayada 8 muninei i nufifiniya. Muniyai Aisake natuna Yakobo i nufifiniya yota
Yakobo natunatuna kasi 12 i nufifina. Noko tasike o kita wagawagata.
9 Yakobo natunatuna taisi Yosefa si sinegoyowiya eketa si vikimwaneiiya tovi-
tamaneina nenesiyai keta si viya i vitovikaetoga Itifita nenei. Atu Guyau o
Yosefa nukusi 10 eketa i ovivitiya tovanama namoga dauna nenei si teneteniya.
Guyau nuwatasuyasuya i veniya na uguna Itifita tufomu nuwatana i oviya keta
Yosefa i teniya yana numa eketa yota Itifita kana matatafu kana tovisime.
11 Muniyai Itifita keta Kenani kasi matatafu noga i gikafufusiya keta namoga
si kuvavana nakasina keta yota kabwaga kana nisaga i dauna. 12 Atu tovanama
Yakobo i biganowana vitana Itifita nenei kabwaga, kawa tamokaga wagawagata
i visimeisiya si niya nokomai. 13 Tovanama yasi nai kana vinuwa nenei, Yosefa
tauna wakakana i siiya unaunana nenesiyai. Nokomai Itifita tufomu Yosefa
ugunina i sanamanisiya. 14 Eketa Yosefa yana matakawa i niya amana Yakobo
keta yana sabu matatafusi nenesiyai ebe sina nemiya Itifita. Noko tovanama

---

7:2 Kabikona 12:1 **7:4** Kabikona 11:31, 12:4 **7:5** Kabikona 12:7, 13:15, 15:18, 17:8 **7:6** Kabikona 15:13,14 **7:7** Yauna 3:12 **7:8** Kabikona 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31—35:18 **7:9** Kabikona 37:11,28, 39:2,21 **7:10** Kabikona 41:39-41 **7:11** Kabikona 42:1,2 **7:13** Kabikona 45:1,16 **7:14** Kabikona 45:9,10,17,18, 46:27

nenei o kasi yagwana 75. 15 Eketa Yakobo i sobuwa Itifita keta nokomai yo
wāgawāgata nukusi si vikamatemateya. 16 Eatu kwafinisi si makavinisiya menana
Sekemu nenei keta kididikunama nauna Ebenaamu siniva nenei i kimwaniya
fatana matanakasina Amo fasekwina nenesiyai, nokomai si tenisiya.
17 Tova i niketamwakufwamoka be Guyau avana yana bwadudabadaba Ebe-
naamu nenei ina vivenemokena, kata sabu Itifita sinenei naki i nakatamoka.
18 Muniyai tufomu kiouna i vitovisimeya Itifita sinenei eatu muka tamo yana
sanamana avana Yosefa i saviviniya Itifita fasinei. 19 Yata sabu i nonusiya
eketa i givikuvavanisiya. I nuyakayakanisiya be natunatusi fwefweyasi menanai
sita tenisiya ebe sita vikamatemateya.
20 Noko tovanama nenei Mosese i tufuwa. Gwadimonamonanama o ko-
tokiwāga Guyau matanei. Ayona keta amana si kitavikavina-samwagauwiya
yamayamana tonusi yasi numa sinenei. 21 Eatu tovanama si tenekikinomaniya
menanai, tufomu natuna gumayogu i fayaiya eketa i weinakasiya maise tauna
natuna. 22 Itifita namoisi yasi ketaketa matatafuna kana sanamana nenei
i gumāga, maise yota yana nusifufu be yana savivina nenesiyai fifiwanisi.
23 Tovanama Mosese kana manamana 40 i nisaiya, i vinuwadadana be tauna
yana sabu Isineni ina venufotisiya. 24 Eatu i kitiya tene Itifita tene Isineni
i munumunuya eketa fasinei i badiwaga tene Itifita i nuvimatiya. 25 Mosese
i nuwanuwa vitana tauna yana sabu sita sanamaniya vitana tanake nimanei
Guyau ina gifafafanisiya ebe muka sina vikaetoga Itifita nenesiyai, eatu muka
sita kitasanamanei.
26 Kuyadayada kana vinuwa nenei Mosese i kitisiya fiyao Isineni kasi nuwa
si vivikamunumununuwa eketa i anuvanuva be ina katuvisiya. I bwaduwa, ‘Ei, na
naunau atu ava fasinei yo kwa vivikamunumununuwa?’
27 Atu tomanini gwadinama Mosese i tutukatuiya keta i iyaviya i bwaduwa,
‘Aitevana masi i ginakasiu ku vitovisime yo kima kuna vinuesaniki? 28 Omasi
kuna nuvimatikuwa maise foma tene Itifita ku nuvimatiya?’ 29 Tovanama
Mosese bwadunama i nowaniya, i matuta keta i dibwana i niya fafani Midiyani
nenei i viteneyauyauna. Nokomai i vikawana keta natunatuna namoga nuwesi
si tufuwa.
30 Nokomai i fakwa kana nivaniva manamana 40 eatu tamoka tova koya
Sainai niniunei wanakikaogowai Guyau kana kaetoga abamei i kikinomaniya
kai nununuinei kisisiku sinefounei. 31 Tovanama Mosese noko i kitiya,
i mayāga eketa i vaniya niniunei be ina toneye-dewadewiya. Eatu Tuveka kayona
i nowaniya i bwaduwa, 32 ‘Iyau o wāgawāgau Ebenaamu, Aisake eketa Yakobo
yasi Guyau.’ Tovanama Mosese bwadu noko i nowaniya, i akikinikuna na yana
matuta yota i matuta kai kana toneyeina fasinei.
33 Eketa Tuveka i iyaviya i bwaduwa, ‘Fwayafwayanama nenei ku misimisiniya
o tafutafuna, na fasinei ka kaevatakutakuna ku kaki. 34 Naki a kitiya Itifita
namoisi yaku namonamoga si givigivikuvakuvavanisiya. A nowaniya yasi noita
na fasinei a sobunemiya be ana ketoyausiya. Eketa ku vanenega, ana teweiwa
kuna makaviniwa Itifita be kuna ovivitisiya.’ ”
35 Eyo Sitiveni yana sifufumokena i nusaviya, “Eketa nofe Mosese o tamoka
gwadinama fiyao Isineni si dibutoyoiya tovanama si bwaduwa, ‘Aitevana masi
i ginakasiu ku vitovisime yo kima kuna vinuesaniki?’ Guyau kana kaetoga
abamei kisisiku nununuinei i kikinomaniya, yana ovivita nenei Guyau Mosese
i vininitiya tovisime keta yota toketoyau. 36 Itifitei i kikinomanisiya kana tovai,

7:15 Kabikona 46:1-7, 49:33 **7:16** Kabikona 23:3-16, 33:19, 50:7-13, Yosuwa 24:32 **7:17** Yauna
1:7,8 **7:19** Yauna 1:10,11,22 **7:20** Yauna 2:2 **7:21** Yauna 2:3-10 **7:23** Yauna 2:11-15 **7:29**
Yauna 18:3,4 **7:30** Yauna 3:1-10 **7:35** Yauna 2:14 **7:36** Yauna 7:3, 14:21, Ginagānaga 14:33

kiyakiyaya kafa nuwatabau i savivinisiya. Maise yota Gibo Yabeyabenina nenei keta yota fwayafwaya nunumonumona nenei manamana kana yagwana 40 sinenei.
37 Tamoka Mosesenama yota fiyao Isineni i iyavisiya i bwaduwa, ‘Tututaumi sinemiyai Guyau tamo aitevana ina ginakasiya fasimiyai ebe ina vitomatakawa maise iyau.’ 38 Mosese o fiyao Isineni nukusi tovanama si yokowa fwayafwaya nunumonumona nenei eatu Guyau kana kaetoḡa abamei koya Sainai nenei Mosese i nusifufuwiya. Guyau yana bwadu fakwafakwa-vaḡasina i nowaniya eketa i tenetamaniya nenetiyai.
39 Eatu waḡawaḡata si dibutoyoiya keta si tutukatuiya eatu si nuwayewa Itifita fasinei. 40 Eketa Anoni si iyaviya si bwaduwa, ‘Guyau tamo kuta fufuniya be ita viketanunita. Noko namoḡanama Mosese Itifitei i kikinomana-nemiita eatu muka tata sanamanei avao i kanasiya.’ 41 Eketa kaivakuku tamokaḡa si ginivaviya kana kitakita maise bunumakau mwanavauna eketa nenei si vibwanaoseya keta aviyavana nimasiyai si fufuniya avage si kawiiya. 42 Na fasinei Guyau i saḡakuwakufutisiya keta i teweisiya be si kodukoduwa kinavinavi, vanavana keta yamayamana nenesiyai. Naki maise Guyau fonakituna sinenei, yana tomatakawa si bwaduvioḡoniya si bwaduwa,

‘Kwami fiyao Isineni tovanama kwa fakwafakwa fwayafwaya nunumonumonei
manamana 40 sinenei,
yami kavenenakaoḡo yomuyomu o muka kwata vibwanaoseyeisi nenekuwai.
43 Yami iduiduwa Moneki kana bonu
eketa yami iduiduwa kinavinavi Nefani mayauna kwa unadadanisiya.
Noko kifukifufunasima kwa fufunisiya be nenesiyai kwa kodukoduwa.
Na fasinei namoḡa ana teweisiya yami menanamokeyai sina vimiya
be sina niimiya Babinoni muninei sasanemokenei.’ ”

44 Yota Sitiveni i bwaduwa, “Waḡawaḡata Vada Tafutafuna si unadadaniya tovanama si fakwafakwa fwayafwaya nunumonumonei. Namaise Guyau Mosese koya Sainai etanei i gisawakedaniya, naki maisemoka i fufuniya. 45 Yota si tenetamaniya waḡawaḡata nenesiyai Yosuwa yana tovai, Guyau yana ovivitai be fwayafwaya nofe si viya mani namoḡa nenesiyai. Eketa Vada Tafutafuna si nemiiya nofemai i fakwa kana nivaniva tufomu Deivida yana tovai.
46 Guyau Deivida yana nusuyai i niya keta Deivida i vikokona vitana ita sawateweiya be Numa Kodukodu ita yoniya Yakobo ugunina yasi kafa kodukodu Guyau nenei fasinei. 47 Eatu Sonomoni Numanama i yoniya.
48 Eatu Guyau Etanemokenei o muka namoḡa yasi kikiyona ita fakwifakwiyeisi. Maisemoka Guyau yana tomatakawa manatuwaina i viginiwiya maise,

49 *‘Tuveka i bwaduwa,*
“Abama o kaku kwabudoga
eatu fwayafwaya o kaeku kana kafa vasafasafa.
Eketa avi numa simo o kwata yonai fasikuwai?
Muka tamo kabaḡa dewadewana kami fata kwana gidewadewai ebe
ana fakwiyei,
50 uḡuna Iyau taumokeku iba matatafuna abamai keta fwayafwayai
a fufunisiya.” ’ ”

7:37 Visime Nuvinavinana 18:15,18 **7:38** Yauna 19:1—20:17, Visime Nuvinavinana 5:1-33 **7:40** Yauna 32:1 **7:41** Yauna 32:2-6 **7:42** Emosi 5:25-27 **7:44** Yauna 25:9,40 **7:45** Yosuwa 3:14-17 **7:46** 2 Samuwena 7:1-16, 1 Sifusifufu 17:1-14 **7:47** 1 Tufomu 6:1-38, 2 Sifusifufu 3:1-17 **7:49** Aiseya 66:1,2

51 Eketa Sitiveni i bwaduwa, “Kwami naki katekatemi guasi. Taniyami
kwa gifota eketa muka Guyau yana bwadu kwata munimuniyei. Kanunu
Tafutafuna kwa adibutoyotoyoiya naki maisemoka wāgawāgami. 52 Guyau yana
tomatakawa i visimeisiya, matatafusi si givikuvavanisiya. Yota tobwadukikino-
mana Toeyaeyanamoka yana nemi fasinei o si nuvimatisiya. Eketa tovanama
tauna i nemiya, kwami kwa viwaifufuniya keta kwa nuvimatiya. 53 Guyau
kana kaetoga abamei i visimeisiya eketa yana visime si venita eatu muka
kwata kitavikaviniya.”

Sitiveni Gabanai Si Tutuvimatiya

54 Tovanama Diu toviketanuneina nofe bwadunama si nowaniya, sinesi
si nubusubusuwanina keta nigosi si kitanavikavikavina nenei. 55 Atu Kanunu
Tafutafuna Sitiveni i vimaiya. I kitakawavitata abamai eketa i kitiya Guyau kana
kaiwabu keta yota Yeisu i misimisiniya Guyau kikikatainei vifotu kabaina
nenei. 56 Eketa i bwaduwa, “Kwa kitai! A kitakitiya abama kana kawa
kakayauna eketa Namoga Natuna i misimisiniya Guyau kikikatainei vifotu
kabaina nenei.”
57 Tovanama nenei, taniyasi si gifota atu si vikafinafina eketa si kududuwana
Sitiveni fasinei. 58 Si sinakanikaniya keta si kikinomaniya menana nakasina
kwaunei eyo si vibutuwa gabanai si fonufonuya. Kana tovinoisima kasi nuya
si kikakiya eketa namoga tufunakasina kana wava Sauno naunei si dawana.
59 Tovanama gabanai si fonufonuya nenei, i bwaukikinomana, “Tuveka Yeisu,
kanunuku ku katuvai.” 60 Eketa i fekuwa kaetutunei eatu i bwauwa, “Tuveka
yo, muka yasi go'yonanama nofe kuna tukuya!” Tovanama nofe i bwaduwiya
muninei i vidawana.

8

1-2 Eketa Sitiveni kana nuvimate fasinei Sauno i visawadewadewiya. Tunisi
Guyau kana tovimogumogu Sitiveni kwafinina si odewadewiya eketa fasinei
si bwediutukwasoga.

Namoga Ekanesiya Si Vitoagoyogoyowisiya

Na kuyadayadanama nenei ekanesiya Yenusanema sinenei daunamataina
si nisaiya. Na nenei keta tovitumagana matatafusi si kafiyauyauna Yudiya
keta Sameniya fafanisima nenesiyai eatu tonowanaga Yenusanema si fakwa.
3 Atu Sauno i anuvanuva be ekanesiya ina nuyakweyakweniya. Eketa i niya
numa tamokatamokaga nenesiyai, namoga be vivine i nusoni-kikinomanina
keta i sinakanikanisiya eketa deniyai i tenisiya.

Biga Dewadewana Finifi I Yauniya Sameniya Sinenei

4 Eatu tasike aviyaonana si kafiyauyauna, nao si fanakwaniuga menana nen-
esiyai eketa biga dewadewana si yauniya. 5 Eketa maise Finifi o i sobuwa
menana tamoka nakasina Sameniya sinenei eketa i numamana Togifafafana
Gigibokeinana fasinei. 6 Matatafusi yana sifufu si nowaniya eketa si nafanafiya
ugуna kiyakiyaya kafa nuwatabau i savivinisiya si kitisiya. 7 Kafa kita maise
kanunu goyosi namoga yagwanisi si nuwafisiya, i nukakisiya keta si gionovisiya
na yasi kwaesinasinae nukusi. Yota yagwanisi tanaisi matematesi keta
fenafenasi i gidewidewisiya. 8 Eketa noko menaninama nakasina namoisi
si sebobowa nakatamokena.

Saimoni Toibaiba

9 Eatu noko menaninama nakasina nenei namoga tamokaga kana wava Sai-
moni i fakwafakwa eketa tova nubwayouna i vivibogauwa eketa fiyao Sameniya

7:51 Aiseya 63:10 **8:3** Bunanige 22:4,5, 26:9-11

o yana savivinasima nuwatasi i viya. Tova matatafuna i onaonavaneya vitana tanake o namoga tamo nakasina. 10 Namoga matatafusi, muka kasi wava be na kasi wava nenesiyai, yana sifufu kana nowana nenei si bwaduwa, “Namoga nofe o Guyau yana fiwana matasikauna.” 11 Tova nubwayoumataina nuwatasi i kaniya yana oibaibasima nenesiyai. Na nenei keta naki tanakega fonana si vanevaneneiya.

12 Eatu tovanama Finifi biga dewadewana i numamaniya Guyau yana kafa visime fasinei yota Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wava fasinei, namoga si vitumaganiya. Noko nenei namoga keta vivine i givibutibutisiya. 13 Saimoni tauna yota biga i vitumaganiya eketa yota givibutabuta i viya. Noko nenei i vibutuwa Finifi i munimuniye-dadaniya uguna tova matatafuna kiyakiyaya kafa nuwatabau Finifi i savisavivinisiya o kafa mayaga tanake nenei.

14 Yenusanema sinenei tovanama tonowana si biganowana vitana fiyao Sameniya Guyau fonana si katuviya, Fita keta Yoni si visimeisiya si niya nenesiyai. 15-16 Tovitumaganasima kiousi o naki givibutabutaga si viya Tuveka Yeisu kana wavai eatu Kanunu Tafutafuna o yawane muka sita vai. Na uguna Fita keta Yoni si kikinomana nokomai eketa Guyau si kawanunukuwiya be Kanunu Tafutafuna tovitumagana noko ina venisiya. 17 Eketa tovanama nimasi si dawana tovitumaganasima debabousiyai Kanunu Tafutafuna si viya.

18 Eatu Saimoni i kitanisaiya vitana namoga Kanunu Tafutafuna si viya tovanama tonowana nimasi si dawana debabousiyai. Na nenei gabana i tuniya, 19 eketa i vikokonisiya i bwaduwa, “Fiwana nofe yota iyau kwa veneiku, ebe aitevana nimaku ana teniya nenei kana fata Kanunu Tafutafuna ita viya.”

20 Eatu Fita i iyaviya i bwaduwa, “Kana nufotamoka kwaga keta ya gabana Guyau ita nuyaunimiya. Nofe o Guyau yana kakavenena eatu ku nuwanuwa avage gabanai kuta kimwaniya! 21 Muka tamo ka tukutuku ita fakwafakwa nofe mudadavanama nenei uguna katekateu o muka dawaniniina Guyau matanei. 22 Eketa nofe nuwanuwanama goyona nenei ku ugevinau ebe Tuveka ku kawanunukuwei. Kamo kana kita ya vinuwadadanasima katekateweu ina vinuwateweisiya. 23 Tumadama yo ya nuwasinae nenei nuwanuwa goyona i vivisimeiwa.”

24 Eatu Saimoni i bwaduwa, “Fasikuwai Tuveka kwata kawanunukuwiya ebe avana kwa bwaduwiya muka nenekuwai ita kikinomana.”

25 Eketa nauna Fita keta Yoni yasi vitumagana fasinei tututausi si viwakakakisiya keta yota Tuveka Yeisu bigana si nusifufuwiya tovitumagana kiousi nenesiyai. Tovanama yasi makavina Yenusanema nenei, kunausi biga dewadewana si yauniya menana yagwanisi nenesiyai Sameniya sinenei.

Finifi Etiyofiya Kana Namoga Nakasina I Givibutabutiya

26 Tamoka tova Tuveka kana kaetoga abamei Finifi i iyaviya, “Ku misini be kugagasa ketanama Yenusanemei i sobusobuwa be i niniya Gasa, nenei kuna niya.” (Ketanama noko namoga nofe tova muka sita vaavagai.) 27 Keta Finifi i nogokawawa atu ke'ta tofwanei tene Etiyofiya i venusaiya. Namoganama o tanake tamo namoga nakasina, Etiyofiya kana tufomu gumayogu kana wava Kanidesi yana gabana matatafuna kana tokitavikavina. Namoganama i niya Yenusanema kodukodu fasinei. 28 Tovanama i makamakaviniya Etiyofiya, yana waganusoni sinenei i niniya eatu Guyau yana tomatakawa Aiseya yana viginiwa i giginaganaiya.

29 Eketa Kanunu Tafutafuna Finifi i iyaviya, “Ku nai noko waganusoninama niniunei.”

30 Eketa Finifi i dibwanamoka waganusoninama niniunei eketa i nowaniya
namoga Guyau yana tomatakawa Aiseya i viginiwiya, i giginagānaiya. Eketa
Finifi i nutoninuvenuviya, "Na viginiwanama ku giginagānaiya simo kana sana-
mana ku viviya?"
31 Eketa yana bwadu i fatiya, "Muka. Namaise masi ata sanamanei taki
muka tamo kana givimayeta nenekuwai?" Noko nenei i vikokoniya Finifi keta
i vaneya nukusi si togānuwa.
32 Guyau fonakitunanama i giginagānaiya nenei o nofemaise i bwaduwa,

"Vitana maise sifi si niiya be kayona sina kanibasiya
eketa vitana maise sifi mwanavauna utuutuna kana tanakakanu fasinei
naki i numananavamoka.
Maisemoka tanake muka tamo kayona.
33 *Si sawanuketuwiya eketa si sawanoviya.*
Muka tamo tauna yana dana keta weyo kasi sanamana
ugūna yawasina fwayafwayai si viteweiya."

34 Keta namoga nakasina Finifi i nutoninuvenuviya, "Yamasi kuta iyavikuwa,
Guyau yana tomatakawa tauna fasinei i bwadubwaduwa o taki tamo aitevana
fasinei?" 35 Eketa noko viginiwanama nenei Finifi i vibutuwa eketa biga
dewadewana Yeisu fasinei i givimayeta.
36 Eketa si niniya eatu tovanama si nemiya sawa nenei namoga
nakasina i bwaduwa, "Ake! Ukowa nofe. Muka tamo kaku nusiwataka,
kuta givibutabutikuwa."* 38 Eketa namoga nakasina i nusawataniya waganusoni
kana tovidibwana atu nasi nuwa si sobuwa ukowai, eyo Finifi i givibutabutiya.
39 Tovanama ukowei si vanenemiya, Tuveka Kanununa Finifi
i sinasamwagauwiya eketa i niiya tamo menana nenei. Noko nenei Namoga
nakasina Finifi muka yota ita kitai eatu na sebobona yana ketai i niya.
40 Eatu Finifi i kikinomana Adiyotusi menana nakasina nenei eketa menana
matatafuna nenesiyai biga dewadewana i yauna-niiya kana nivaniva i nemiya
Sisaniya menana nakasina nenei.

9

Sauno I Vitomuniya Yeisu Fasinei
Bunanige 22:6-16, 26:12-18

1 Eatu Sauno na nuwagoyona i bwadu-kamanamana, "Tasike aviyaonana
Yeisu kana tovitumagana ana nuvimatisiya." I misiniya keta i niya Yenu-
sanema tovibwanaose kasi toviketanuneina nenei, 2 eketa i vikokoniya be nu-
funufu ina viginiwisiya numa kafa yokoyoko kasi toviketanuneina nenesiyai
Damasiko sinenei. Noko nufunufusima nenesiyai tovibwanaose kasi tovike-
tanuneina sawateweyeina Sauno i veniya ebe noko menanasima nenesiyai
avi namoga o avi gumayogu ina nisaiya Yeisu yana Ke'ta* nununei i niniya,
ina givikaviniya be ina nemiisiya Yenusanema deniyai.
3 Eketa i niniya Damasiko nenei eatu tovanama menana i ninikitekitiya,
abamei mayesina matakikikwanena visabanutugai i tafafifiniya. 4 Sauno

---

8:32 Aiseya 53:7,8 * **8:36** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 37 si nunatuya. Finifi i nufata, "Taki Yeisu Togifafafana Gigibokeinana nenei ku vitumagana katekateu matatafunei, nao ana givibutabutiwa." Eketa namoga nakasina i bwaduwa, "Ika, a vitumaganiya tanake Yeisu Togifafafana Gigibokeinana o tanake Guyau natuna." * **9:2** Ke'ta kana tomuniyeina. Wava nofe o Yeisu kana tomuniyeina kasi wava. Ke'ta kana nuwanuwa o Gifafafana o Yawasivagata kana ke'ta. Tanake o Yeisu. Yoni 14:6 nenei, Yeisu tauna i weniya Ke'ta.

i fekuwa fwayafwayai eatu kayokayo i nowaniya i bwadubwaduwa nenei, “Sauno, Sauno, ava fasinei yo ku givigivikuvakuvavaneiku?”

5 Sauno i nutoniiya i bwaduwa, “Aiye o kwaḡa aitevana?”

Eketa i nufata i bwaduwa, “Iyau Yeisu, Iyau gwadikuma ku givigivikuvakuvavanikuwa. 6 Nofe tova kuna misiniya keta kuna kanasuna menana nakasinei ebe nokomai tamo aitevana ina iyaviwa avana kuta fufuniya.”

7 Namoḡasima Sauno nukusi si niniya, si misinivaḡata keta kawasi si kataka uḡuna kayonaḡa si nowanowaniya eatu muka sita kitakitai. 8 Sauno fwayafwayai i otowamisiniya keta i toneya eatu muka tamo aviyavana ita kitakitai. Na fasinei unaunana nimanei si givikavina eketa si kanasuniya Damasiko. 9 Kuyadayada tonusi sinesiyai matana i kwava eketa yota muka ita kaka keta muka ita yuyu.

10 Damasiko nenei tomuniyeina tamokaḡa kana wava Ananaiyasi. Tuveka kenokitai i iyaviya i bwaduwa, “Ananaiyasi yo!”

Eketa i nufata i bwaduwa, “Tuveka, iyau weka.”

11 Eketa Tuveka i iyaviya i bwaduwa, “Ku misini be ke'ta kana wava Dawaninina nenei ku nai ebe Yudasa yana numai ku nutoninuvanuva namoḡa kana wava Sauno tene Tasusi fasinei. Nofe tovanama nenei i kawakawanunukuwa nenekuwai. 12 Kana kenokita nenei namoḡa kana wava Ananaiyasi i kitiya avage i nemiya eketa nimana i dawana tofwanei eketa i kita-savaviniya.”

13 Eatu Ananaiyasi i nufata i bwaduwa, “Tuveka yo, namoinama fasinei biga yagwanina a nowaniya vitana ka tovitumaḡana tafutafusi i givigivikuvavanisiya Yenusanema sinenei. 14 Yota nofe o tovibwanaose nakanakasisi sawateweyeina si veniya eketa i nemiya nofemai, ebe aviyaonana neneweu si kodukoduwa matatafusi ina givikavinisiya.”

15 Atu Tuveka Ananaiyasi i iyaviya i bwaduwa, “Ku nai! A vitoniwagiya ina vikaetoikuwa ebe fasikuwai Kani Kwauna yasi tufomu nukusi yota fiyao Isineni ina numamanisiya. 16 Iyau taumokeku ana visawaveniya namaise kuvavana kana nakata yawane ina kuvavaniya kaku wava fasinei.”

17 Eketa Ananaiyasi i niya keta i kanasuna numai. Nokomai nimana i dawana Sauno debabounei eyo i kawatakana i bwaduwa, “Unaku Sauno, gwadinama ketai ku kitiya tovanama ku nenemiya nofemai o Tuveka Yeisu. Gwadinama i vininitikuwa neneweu kuna kita-savavina fasinei yota Kanunu Tafutafuna nenei kuna maḡa.” 18 Muka mwanenenama atu vitana iyana gwenavisi maise Sauno matanei si fekuwa eketa i kita-savaviniya. I otowamisiniya eketa Ananaiyasi i givibutabutiya. 19 Nokomai Sauno kabwaga i kawa keta fiwana i viya.

Sauno Damasiko I *Numamana*

Eketa Sauno i fakwa tomuniyeina nukusi kuyadayada kawaviya Damasiko nenei. 20 Muka mwanenena tu Sauno i vibutuwa i numamana numa kafa yokoyoko nenesiyai vitana Yeisu o Guyau natuna.

21 Matatafusi aviyaonana Sauno yana numamana si nowaniya si mayaḡa. Tututausiḡa si vikanunutoniya, “Nofe namoḡanama o Yeisu kana tomuniyeina i vivitoagoyogoyowisiya Yenusanema sinenei. Kamo ava tu i nemiya tamoka nuwanuwanama fasinei, tovitumaḡana ina givikavinisiya be ina niisiya tovibwanaose nakanakasisi nenesiyai?” 22 Eatu Sauno i fiwanamataiya yana numamana nenesiyai vitana Yeisu o tanake Togifafafana Gigibokeinana. Eketa fiyao Diu Damasiko kana tofakwa muka kasi fata yana bwadusima fasisiyai avana tamo sina bwaduwei.

23 Kuyadayada aviyesi i kakavisiya muninei, Diu fiyaosi Sauno
si viwaifufuniya be sita nuvimatiya. 24 Kuyadayada be nuwabuna menananama
kasi ketakawana† si toneye-vaḡasisiya kana nuvimate fasinei. Eatu yasi
viwaifufuninama o Sauno naki i sanamaniya. 25 Nuwabuna tamokaḡa
nenei tunisi kana tomuniyeina kautu nakasinei unavai si otanotanowiya
menaninama kana kani kana nugiginabu nenei.
26 Tovanama Sauno i kikinomana Yenusanema, i anuvanuva be tomuniyeina
ita tuyanomwanisiya eatu matatafusi si matutiya. Muka sita vitumaḡanei vitana
tanake o naki Yeisu kana tomuniyeina. 27 Eatu Banabasi Sauno i oviya keta
i niiya tonowana nenesiyai. Eketa i nusifufuwisiya namaise Damasiko ketai
Sauno Tuveka i kitai, yota namaise Tuveka Sauno i nusifufuwei. Keta yota
i iyavisiya namaise Sauno Damasiko sinenei na yana katevatu Yeisu kana
wavai i numamana.
28 Eketa nokomai tonowana nukusi si fakwa keta Tuveka kana wavai
i numamana-fanakwaniuḡa Yenusanema na yana katevatu. 29 Yana nusifu-
fuwai fiyao Diu atu tobwadu-Giniki nukusi si vikawabwadubwaduwa atu ke-
taketa si nuwasa kana nuvimate fasinei. 30 Tovanama tomuniyeina tunisi
si biganowana, si oviya keta si sobuwiya Sisaniya eketa wakai si vitoiya i niya
Tasusi tauna yana menanai.
31 Noko nenei eketa Yudiya, Ganini keta Sameniya fafanisima nenesiyai
ekanesiya kana matatafu biganei si fakwa. Eketa Kanunu Tafutafuna to-
muniyeina i givikatevatusiya keta yasi vitumaḡana i givifakiniya. Na nenei
tomuniyeina kasi sabu i nakata yota Tuveka kana vifotu i nakata.

Fita Yana Nai Nida Keta Yofa Nenesiyai

32 Fita yana nidadana menana tu menana nenesiyai eatu tamoka tova,
menana Nida nenei tovitumaḡana i venufotisiya. 33 Nokomai namoḡa
kana wava Aniyasi i venusaiya. Namoḡanama tanaina matematena eketa
i matamataveya manamana 8. 34 Fita i iyaviya i bwaduwa, “Aniyasi, Yeisu Togi-
fafafana Gigibokeinana i gidewadewiwa! Ku misini be ka sita ku kuwai.” Eketa
na tovanama nenei Aniyasi i dewadewa. 35 Tovanama Nida keta Sanoni
menanisima namoisi si kitiya Aniyasi i dewadewa eketa Tuveka si vitumaḡaniya.
36 Yofa menana nenei gumayogu tomuniyeina kana wava Tabita. (Giniki
fonasiyai o kana wava Dokasi.) Tova matatafuna i nuwagabubuwa namoḡa
nenesiyai keta yota i ovivita goyogoyo nenesiyai. 37 Eatu noko tovanama
nenei Fita yawane Nida i fakwafakwa eatu gumayogunama i visafwavinaḡa
keta yawasina i kakaviya. Kwafinina si gidewadewiya keta numa kuetana
kana totomu nenei si teniya. 38 Eatu Nida menana o Yofa niniunei eketa
tovanama Yofa tomuniyeina si nowaniya Fita Nida i fakwafakwa, namoḡa kasi
nuwa si visimeisiya si niya kana tuova fasinei si iyaviya si bwaduwa, “Ae, nofe
tova tata venuniya.”
39 Eketa Fita nukusi si niya. Tovanama si kikinomana, si vaneiya
numa kuetana kana totomu nenei. Nokomai vivinekwafukwafuna
yagwanisi si misinififiniya keta si bwedibwediya atu si vivisawaveniya kasi
nuyasima tuninatunina i kwanisiya na yawasinei. 40 Eketa Fita matatafusi
i vikikinomanisiya eatu kaetutuna i viketogunisiya eketa i kawanunukuwa.
Tovanama i nusafuwa i saḡaviniya gumayogu matematena nenei eketa
i bwaduwa, “Tabita, ku misini!” Eketa gumayogu matana i kanakasiya eatu
tovanama Fita i kitiya, i otowamisiniya keta i nuvitoiya. 41 Gumayogu nimanei

---

9:23 2 Kononita 11:32,33 † **9:24** Damasiko menana nakasina kana kani badobadosi gabana nenesiyai si tutukanikanisiya keta tututausi si gigifafafanisiya kasi aviya nenesiyai. Eketa kasi kanisima nenesiyai ketakawana yagwanisi si fufunisiya.

i givikavina eketa i sinavitowamisiniiya. Eyo vivinekwafukwafuna keta tunisi tovitumaḡana i wenisiya keta i visawavenisiya vitana Dokasi naki i yawasa-savaviniya.
42 Yofa kana matatafu bigana si nowaniya keta sabu Tuveka si vitumaḡaniya.
43 Eketa nokomai Fita i fakwa kuyadayada matayagwanina namoḡa kana wava Saimoni nukusi. Nofe namoḡanama o yomuyomu matematesi kwafinisi nenei nogonogo fakifakinisi kasi tokifufuna.‡

10

Fita Keta Koniniyasi

1 Menana Sisaniya nenei namoḡa tamokaḡa kana wava Koniniyasi, tanake tamo tonuaviya kasi 100 kana kaimatana Itani tonuaviya kunumisi nenei.
2 Namoḡanama o toeyaeyana eketa yota yana sabu matatafusi nukusi Guyau kana tovimogumogu. I nuwagabubuwa goyogoyo nenesiyai eketa yota tova nubwayouna i kawakawanunukuwa Guyau nenei. 3 Tamoka tova vanavana i kavigeniya kana bai tonusi nenei, kenokita nenei i kitautuutuya Guyau kana kaetoḡa abamei i nemiya eketa i bwaduwa, “Koniniyasi!”
4 Eketa Koniniyasi i toneiya na yana matuta eatu i nutoniiya, “Tuveka yo, avamasi ya nuwanuwa?”
Eketa i nufata, “Tova nubwayouna ya kawanunuku keta ya nuwagabubu goyogoyo nenesiyai Guyau nuwatana i oviya vitana maise bwanaose mamad-ina. 5 Nofe tova namoḡa ku visimeyeisi si nai Yofa ebe Saimoni Fita si ovai.
6 Wavakokona Saimoni nukusi yana numai. Tanake o yomuyomu matem-atesi kwafinisi nenei nogonogo fakifakinisi kasi tokifufuna, gibokwadewai i fakwafakwa.”
7 Tovanama kaetoḡanama i nusifufukooḡa keta i mowa, Koniniyasi kana kaetoḡa nasi nuwa keta yana tonuaviya tamokaḡa tanake Guyau kana tovimogumogu i wenisiya. 8 Eketa kana kenokitanama fasinei matatafuna i nusifufuwisiya muninei yo i visimeisiya si niya Yofa.*

Fita Kana Kenokita

9 Kuyadayada kana vinuwa vanavana etatiyai, namoḡasima Yofa si venukitekitiya. Nofe kawasasanama nenei Fita i vaneya kudukudu kayavenina etanei kawanunuku fasinei. 10 Eketa i vitanona eatu vivine yawane kabwaga si gigimwanemwaneneiya nenei o i kenokita. 11 I kitiya abama i kawiya eatu vitana aviyavana maise nuya nafanafana noyana nufunina nenesiyai vitana tamo aitevana ita otanotanowei. 12 Nuyanama sinenei o yomuyomu be tooyaḡaḡa keta yota manuwa. 13 Kayokayo i kikinomana i bwaduwa, “Fita, ku misini! Ku munuwa be ku kawa!”
14 Eatu Fita i nufata i bwaduwa, “Muka Tuveka, nao matatafusi viviketofotasi yota gavigavisi eketa mukamokena ata giginuvanuvaisi.”†
15 Kayokayo i kikinomana-savaviniya i bwaduwa, “Aviyavana tamo Guyau i givieyaeiya muka kuna visawagoyowei.”
16 Tamoka kenokitanama i kitiya kawa tonu muniyai yo nuyanama i vanesavaviniya abamai.

---

‡ **9:43** Diu yasi sanamana nenei nofe namoḡanama o gavigavina uḡuna yomuyomu matematesi kwafinisi i gigivikavina (Visime Tafu 11:39-40). Fita yana fakwa namoḡanama nukusi i visawavenena vitana nuwanuwana be Kani Kwauna nukusi sina savivina tamo nenei. * **10:8** Sisaniya atu nanakoyei o Yofa i fakwa, kana kedawanau kana fwafwa 53 kinomita. † **10:14** Taki tene Diu yomuyomu sawasawatanana ina givikaviniya o ina kaniya, nao naki i gaviya (Visime Tafu 11). Noko kana nuwanuwa o muka namoḡa nenesiyai sina viyao yota muka sina tuyanomwanisi kodukodu kana tovai, kana nivaniva sina vibwanaoseya be sina eyaeya-savavinisiya.

17 Kenokitanama kana sanamana fasinei Fita yawane i vivinuwadadaniya
eatu namoga kasi tonu Koniniyasi i visimeisiya naki Saimoni yana numai
si kikinomana eketa yana ketakawanai si misimisiniya. 18 Eketa si nutoniya, "Na
tamo wagawaga kana wava Saimoni Fita?"
19 Fita o yawane kenokitanama i vivinuwadadaniya atu Kanunu Tafutafuna
i iyaviya i bwaduwa, "Ei, namoga nasi tonu si nunuwasiwa. 20 Na fasinei ku misini
ku sobu be nukusi kwa nai. Muka kuna vinuwana uguna Iyau a visimeisiya."
21 Fita i sobuwa nenesiyai keta i bwaduwa, "Iyau weka tauku
kwa nunuwasikuwa. Namaise yo kwa nemai?"
22 Namoga si nufata si bwaduwa, "Noma tamo kaimatana Koniniyasi
i visimeikiya ka nemiya. Tanake namoga toeyaeyana yota Guyau kana
tovimogumogu eketa fiyao Diu matatafusi si vivifotuwiya. Guyau kana
kaetoga tafutafuna abamei i nusifufuwiya fasinei eketa ka nemiya ka tuova,
tana niya yana numai be ya sifufu ina vaneneiya." 23 Eketa Fita namogasima
i katuvisiya yana numai keta nokomai si banuwa.

Fita Koniniyasi Yana Numai

Eketa tova i katakiya i gidewadewa keta nukusi si niya. Atu yota tunisi Yofa tovi-
tumagana kaena si kwafuya. 24 Kuyadayada kana vinuwa nenei i kikinomana
Sisaniya. Koniniyasi yana sabu keta yana yaoyao i vakukusisiya keta yana
numai si fotafota. 25 Tovanama Fita i kanakanasuna yana numai, Koniniyasi
i venufotefotiya keta kaetutuna i viketogunisiya eketa i koduwa Fita kanonovanei.
26 Atu i sinavitowamisiniiya keta i iyaviya, "Ku misini, iyau o namogamoka."‡
27 Eketa nasi nuwa si nunusifufuniya si kanasuna sinenei eketa Fita
i kitisiya sabu si yokowa. 28 I iyavisiya i bwaduwa, "Kwa vanenega! Matatafumi
kwa sanamaniya Diu kama kwenava, muka tamo Kani Kwauna kana
tuyanomwanimi o yota kana venufotaimi. Eatu Guyau naki i visawavenikuwa
gewa muka mani namoga ana visawagavigaviyeisi. 29 Eketa tovanama
kwa nemiya kaku tuova fasinei, muka ata kabisawa. Eyo kwa iyaveiku namaise
yo a nemai?"
30 Eketa Koniniyasi i vibutuwa i nusifufuwa, "Kuyadayada nufunina
i kakavisiya vanavana i kavigeniya kana bai tonusi, nao yaku numai
a kawakawanunukuwa. Eatu tovanama nenei, namoga kana nuya
nukawanamanamaneinasi naukuwai i kikinomaniya. 31 Eketa i nusifufuwa
i bwaduwa, 'Koniniyasi, ya kawanunuku be ya nuwagabubu goyogoyo
nenesiyai Guyau nuwatana i oviya. 32 Namoga ku visimeyeisi si nai Yofa
ebe Saimoni Fita si ovai. Wavakokona Saimoni nukusi yana numai.
Tanake o yomuyomu matematesi kwafinisi nenei nogonogo fakifakinisi
kasi tokifufuna, gibokwadewai i fakwafakwa.' 33 Eketa muka mwanenena
a visimeisiya fasiweu eketa a viagigikuwa naki ku nemiya. Na fasinei nofe tova
matatafuki ka yokowa ka vanevaneneiwa Guyau matanei be matatafuna avana
Tuveka i visimeiwa fasikiyai ku nusifufuweiki."

Fita Yana Sifufu

34 Eketa Fita i vibutuwa i nusifufuwa i bwaduwa, "Nofe tova a nuwatasanamaniya
gewa Guyau muka tamo aitevana yana nusuyai ita ninai. 35 Eatu kunuma tun-
inatunina nenesiyai aviyaonana Guyau si vivimogumoguwiya keta si fufufuna
dawaniniina nenei nao i katukatuvisiya. 36 Eketa Yeisu Togifafafana Gigi-
bokeinana o namoga kata matatafu yata Tuveka. Aitevana ina vitumaganiya,

‡ **10:26** Guyau i visimeya tanakega nenei tata kodukoduwa (Yauna 20:3-5, Visime Nuvinavinana 5:7-9, 6:13, 10:20, keta yota Nuke 4:5-8, Kenokita 19:10, 22:8-9). **10:34** Visime Nuvinavinana 10:17

nao kana fata Guyau ina viyaowiya. Nofe biganama dewadewana fasinei o Guyau i vininitiya Isineni nenesiyai. 37 Aviyavana matatafuna Yeisu yana mudadava Yudiya kana matatafu nenei o naki kwa sanamaniya. Yoni i numamana givibutabuta fasinei muniyai yo Yeisu mudadava nofe i vibutuwa Ganini nenei. 38 Ka kitiya namaise Guyau Kanunu Tafutafuna nenei Yeisu tene Nasaneti i vimaiya keta yota i givifiwaniya. Yeisu i niya menana yagwanina nenesiyai iba dewadewasi i savivinisiya, yota namoisima Seitani yana fiwana sifunei matatafusi i gidewadewisiya ūguna Guyau o tanake nukusi.

39 Namaise yana mudadava Yudiya kana matatafu keta yota Yenusanema sinenei, nao kima tonowana kana tokita keta kana toviwakakaki. Si giviogonaḡanaiya keta si nuvimatiya. 40 Eatu kuyadayada kana vitonu nenei Guyau i sinaviyawasiya eketa i vimaikitikiya. 41 Mateyai yana misinisavavineina muninei muka namoḡa matatafusi sita kitai. Naki kimaḡa o nukusi ka kawa keta ka yuwa. Namoikima o Guyau i gibokikiya sifufuna kana yaugeyaniya fasinei. 42 Yeisu i visimeikiya be namoḡa kana numamanisiya be kana viwakakakisiya vitana tanake o Guyau i ginakasiya yawayawasisi keta matematesi kasi tonuvisi. 43 Guyau yana tomatakawa matatafusi Yeisu fasinei si viginiwa si bwaduwa, taki namoḡa sina vitumaḡaniya nao kana wavai Guyau yasi go'yona ina vinuwateweisiya."

Kanunu Tafutafuna I Sobuwa Kani Kwauna Nenesiyai

44 Fita yawane i nunusifufuwa eatu bwadu nofe kana tovaneneḡa matatafusi nenesiyai Kanunu Tafutafuna naki i sobunemiya. 45 Eketa Diu tovitumaḡana nunufifinisi Yofei Fita kaena si kwafuya si mayaḡa ūguna Kani Kwauna eatu Kanunu Tafutafuna i sobunemiya nenesiyai. 46 Si nowanisiya meyasi i kaviniya keta Guyau si davadaviya.

Eketa Fita i bwaduwa, 47 "Kanunu Tafutafuna si viya naki maisemoka kita ta viya. Na fasinei muka tamo aitevana ina viketofoteita kasi givibutabuta fasinei." 48 Eketa i visimeisiya be Koniniyasi yana sabu nukusi sina givibutibutisiya Yeisu kana wavai. Noko muninei Fita si vikokoniya be kuyadayada aviyesi nukusi nokomai sita fakwa.

11

Fita Yana Savivina Fasinei I Nusifufuwa

1 Tonowana keta tunisi tomuniyeina Yudiya fafani sinenei, si nowaniya vitana yota tunisi Kani Kwauna o Guyau fonana naki si katuviya. 2 Eketa tovanama Fita i vaneya Yenusanema tunisi Diu tovitumaḡana nunufifinisi si managibuwiya si bwaduwa, 3 "Kwaḡa o ku kanasuna tasike muka nunufifinisi yasi numai keta nukusi kwa kawa!"

4 Eketa Fita i vibutuwa i givimayeta nenesiyai aviyavana i kikinomana kana matanabobotai. 5 I bwaduwa, "Yofa a fakwafakwa atu a kawakawanunukuwa nenei a kenokita. A kitiya abamei vitana aviyavana maise nuya nafanafana. Eatu noyana nufunina nenesiyai vitana aitevana tamo i otanowei nenekuwai. 6 Eketa sinenei, a kitisiya yomuyomu-menana keta yomuyomu-wanawanaki yota tooyaḡaḡa keta manuwa. 7 Eketa kayokayo a nowaniya i iyavikuwa, 'Fita, ku misini! Ku munuwa be ku kawa!'

8 Atu a nufata a bwaduwa, 'Muka Tuveka, nao matatafusi viviketofotasi yota gavigavisi eketa mukamokena ata giginuvanuvaisi.'

9 Eketa abamei kayokayo i bwadu-savaviniya i bwaduwa, 'Aviyavana tamo Guyau i givieyaeiya muka kuna visawagoyowei.' 10 Tamoka ibanama kawa tonu i kikinomana muniyai yo matatafuna i savaviniya abamai.

11 Na naki kawasasanama nenei namoga kasi tonu Sisaniyei si visimeisiya
numanama a fakwafakwa nenei si kikinomana. 12 Kanunu Tafutafuna
i iyavikuwa be namoisima nukusi kana niya eatu muka na yaku vinuwana.
Nofe tovitumagānasima nasi 6 Yofei o kaeku si kwafuya keta Koniniyasi yana
numai ka kanasuna. 13 Eketa i nusifufuwikiya namaise Guyau kana kaetoga
abamei i kitiya yana numa sinenei i kikinomaniya keta i iyaviya i bwaduwa,
'Namoga ku visimeyeisi si nai Yofa be Saimoni Fita si ovai. 14 Ebe ya sabu
nukusi Guyau fonana i nusifufuweimi kami gifafafana fasinei.'

15 Eketa a vibutuwa be a nunusifufuwa eatu namaise Kanunu Tafutafuna
kafa viugūwai* i sobunemiya nenetiyai naki maisemoka yota i sobunemiya ne-
nesiyai. 16 Eketa a tukuya Tuveka Yeisu yana bwadu, 'Yoni ukowa nenei
i givibutabuta, atu Guyau o Kanunu Tafutafuna nenei ina givibutibutimiya.'
17 Naki mayemayetamokena gewa tovanama Tuveka Yeisu Togifafafana Gi-
gibokeinana ta vitumagāniya be kakavenenanama Guyau i venita maise tasike
yota i venisiya. Keta iyau o aitevana yo Guyau ata nusawatanai?"

18 Tovanama nofemaise Fita nenei si nowaniya, kana managibu si onoviya
atu Guyau si sawadavadaviya si bwaduwa, "Mukanono. Gewa Guyau naki Kani
Kwauna kawasasa i venisiya sina ugevinisiya be yawasivagāta sina nisaiya."

Ekanesiya Anitiyoki Sinenei

19 Yeisu kana tovitumagāna dauna nakasina si nisaiya tovanama Sitiveni yana
mate muninei eketa si kafiyauyauna. Tunisi si niya Foenisiya yana fafani nenei
yota simuna Saifunusi eketa Anitiyoki menana nakasina nenei, Yeisu bigana
si yaugeyaniya fiyao Diuga nenesiyai. 20 Eatu tunisi tovitumagāna simuna
Saifunusi nenei keta Sainini menana nakasinei, si niya Anitiyoki menana
nakasinei eketa Ginisi namoisi si numamanisiya biga dewadewana Tuveka
Yeisu fasinei. 21 Eketa Tuveka yana fiwana nenei i ovivitisiya keta namoga
yagwanisi si vitumagāna eketa si ugevinisiya Tuveka nenei.

22 Ekanesiya Yenusanema sinenei si biganowana nofe fasinei eketa Banabasi
si visimeiya i niya Anitiyoki. 23-24 Banabasi tanake o namoga dewadewana yota
Kanunu Tafutafuna nenei i maga eketa yota tovitumagānaonaona. Tovanama
i kikinomana keta Guyau yana sawanuwagabubu i kitanisaiya namoga noko
nenesiyai, i sebobowa kitagoyona. Atu matatafusi i vatonisiya be Tuveka Yeisu
kana vitumagāna nenei sina viketotonisiya venemokena. Eketa namoga sabu-
veka Tuveka si vitumagāniya.

25 Nokomai Banabasi i misiniya keta i niya Tasusi, Sauno kana nuwasa
fasinei. 26 Eketa tovanama i nisaiya, i oviya keta i makaviniya i nemiiya Anitiyoki.
Naki manamana kana matatafu nasi nuwa ekanesiya nukusi si vivikaninisaga
eketa namoga sagisagigi nenesiyai si vivisawavenena. Eketa Anitiyoki nenei
tomuniyeina si mikiwenisiya *Yeisu kana sabu*.

27 Noko tovanama nenei tunisi Guyau yana tomatakawa Yenusanemei
si sobunemiya Anitiyoki. 28 Sinesiyai o namoga tamokaga kana wava Agabusi.
Kanunu Tafutafuna yana fiwanai i misiniya keta i bwaduviogoniya vitana
tova kabegomokena, noga nakasina ina katanenega Noma yana kafa visime
kana matatafu nenei. Nofe ibanama i vivenemokena tovanama Konodiyasi
yana vitufomu Noma nenei kana tovai. 29 Na fasinei tomuniyeina Ani-
tiyoki sinenei si vinuwadadana vitana gabana sina giviyobuwa tututausi kasi
nufotai be sita vininitiya unaunasi Yudiya nenei si fakwafakwa fasisiyai.

---

* **11:15** Fita i nunusifufuwa aviyavana i kikinomana Kabwaga Matana kana tovai fasinei. (Bunanige 2:4)
11:16 Bunanige 1:5 **11:19** Bunanige 8:1-4 **11:28** Bunanige 21:10

30 Nuwagabubunama si viya eyo Banabasi keta Sauno nimasiyai si teniya be
yo nokomai tovitumaḡana kasi tokawakawa sina venisiya.

12

Tovitumaḡana Kasi Vitoagoyogoyo

1 Tovanama Banabasi keta Sauno si niya Yenusanema kana tovai, tu-
fomu Enoda Aganifa i vibutuwa be tunisi tovitumaḡana ekanesiya sinenei
i givigivikuvakuvavanisiya. 2 Yana tonuaviya i iyavisiya keta Yoni tawaḡana
Yemesa kayona si nuonosiya fetowai. 3 Tovanama Enoda i kitiya vitana aviya-
vana i fufuniya o kafa sebobo Diu nenesiyai, yana tonuaviya yota i iyavisiya
keta Fita si givikaviniya. Nofe si fufuniya o Maneka Muka Nakana Nutuva
Kana Ka kana tovai. 4 Tovanama Fita deniyai si teniya, Enoda yoko nufunina
tonuaviya i tenisiya be sina kitavikaviniya. Yoko tamokaḡa sinenei tonuaviya
nasi nufunina ebe yo yasi tovatovai Fita sina vivinanuya. Enoda nuwanuwana
be Venuvisinatana kana Ka muninei, namoḡa matatafusi matasiyai atu
ina nutonikuekuiya. 5 Na fasinei Fita deniyai si tenefotiya. Eatu ekanesiya o
yawasisi matatafunei si kawakawanunukuwa Guyau nenei kana ovivita fasinei.

Fita Kana Ketoyau Deniyai

6 Eketa kana nuwabuna be tova ina katakiya nenei vitana Enoda Fita
ina nutonikuekuiya, eatu Fita tonuaviya kasi nuwa kasi sinefouwai
i banubanuwa. Nimana si nudigwanisiya seni nuwesi nenesiyai eatu yota tunisi
tuiyo o deni kawana si kitavikaviniya.

7 Sabanutuḡai Tuveka kana kaetoḡa abamei i kikinomana Fita niniunei eketa
totomu i mayesiya. Kaetoḡanama Fita niniuna i ketogadiya nenei, i weikenokitiya
eketa i iyaviya i bwaduwa, “Ku venumisini!” Eketa seni nimanei i kakakisiya. 8 Eyo
kaetoḡanama i bwaduwa, “Ku kanibubuna be ka kaevatakutakuna ku kotoneina.”
Eketa Fita i fufuniya, eyo kaetoḡanama yota i bwaduwa, “Ka kwame nenei
ku waminiu be ku muniyeiku.”

9 Eketa Fita i muniiya keta si kikinomana. Eatu muka ita sanamanei vi-
tana kaetoḡanama yana visanafu o venemokena, yana nuwanuwa vitana
ita kenokenokita. 10 Tuiyo yoko tamokaḡa si niunisiya eketa si nemiya yota yoko
kana vinuwa nenei, muniyai yo si nemiya ke'ta kana kawa vikainumuna
nenei. Ketanama o i niniya menana nakasina kuweyaina. Deni kana kawa
tauna i kayauya eatu si kikinomana keta si niya tamo ke'ta nenei si sobuwa. Eyo
nokomai kaetoḡanama Fita i vateweiya keta na tovanama nenei i mowa.

11 Tovanama nenei Fita nuwatana i kanabunabuya eketa i bwaduwa, “Nofe o
naki a sanamaniya gewa venemokena Tuveka kana kaetoḡa abamei i visimeiya
keta Enoda nimanei i sinavikuwa ebe muka fiyao Diu yasi nuwanuwa maise
ina fufuniya.”

12 Tovanama Fita naki i kitiya Guyau i guguiya, eketa i niya Meni, Yoni Maka
ayona, yasi numai. Numanama nenei tovitumaḡana yagwanisi si yokowa
eketa si kawakawanunukuwa. 13 Eatu Fita kawa kana vinuwa kumenanina
nenei i nufisifisika eketa kaetoḡa kakaabana kana wava Noda i nemiya kawa
kana kiyau fasinei. 14 Tovanama Fita i nutoniya nenei, Noda kayona i kinaniya.
Eatu sebobo i tewesafuya eketa kawa muka ita yauya atu i venukanasuna keta
i iyavisiya i bwaduwa, “Aiyui! Fita nofe ketakawanai i misimisiniya.”

15 Eatu si iyaviya si bwaduwa, “Kamo ku wafa!” Eatu i tenekasikasiyei muka yo
si bwaduwa, “Ei, nai o Fita yana kaetoḡa abamei!”*

12:4 Yauna 12:1-27 * **12:15** Diu si vitumaḡaniya vitana tamo tova Guyau kana kaetoḡa abamei
i visimeisiya yana namonamoḡa tamokatamokaḡa kasi ofafafa fasinei. (Same 91:11, Madiu 18:10 keta
Ibeniu 1:14)

16 Eatu Fita yawane i teniya be i nunufisifisika. Tovanama kawa si yauya
nenei, si kitiya eketa si mayaga.
17 Atu Fita nimanei i nusawatanisiya ebe sina manava, eatu i nusifufuwisiya na-
maise Tuveka deniyai i vikikinomanei. Yota i iyavisiya i bwaduwa, "Yemesa keta
tovitumagana tunisi kwana nusifufuwisiya aviyavana i kikinomana fasinei."
Eyo Fita Yenusanema i teweiya atu i niya tamo menana nenei.
18 Nuwabuniyai deniyai tonuaviya nuwanuwa yaona i vanisiya Fita yana
bwavi fasinei. 19 Tovanama Enoda i biganowana, yana tonuaviya i visimeisiya
be si nuwasa eatu muka sita nisagai. Na fasinei tuiyosima Fita si kitavikaviniya,
Enoda Aganifa i nutonikuekuisiya. Eketa tonuaviya i sawanuyakanisiya be
tuiyosima sina nuvimatisiya. Noko muninei Enoda Yudiya i teweiya eatu
i sobuwa Sisaniya menana nakasina nenei i toganovenoviya.

Enoda Aganifa Yana Mate

20 Enoda i nuwagoyowa fiyao Taya keta Saidoni nenesiyai. Na fasinei
si vikatutamokisiya eketa si niya kana kita fasinei. Tufomu tauna kana
tookakikakina kana wava Banasitasi nuwatana si kaniya eketa Enoda
i vikokoniya be sita viyaowa ugуna kasi kabwaga kana ketama nonowana o En-
oda yana fafaniyai. 21 Eketa tovanama noko kuyadayadanama i vikanatutuya,
tufomu kanibubuna Enoda i kotonisiya keta kana kwabudogai i nuvitoiya atu
nenesiyai i numamana. 22 Tovanama sabu kayona si nowaniya, si vibutuwa
si nukatubwaubwauwiya, "Oa! Nofe o tanake naki guyau kayona, muka
namoga!"
23 Sabanutugai Tuveka kana kaetoga tamokaga abamei Enoda
i vikawagagasiya eketa i visafwavinaga nakasina, ugуna namoga muka
ita iyaveisi be Guyauga sita gikaikaiwabuya. Noko fasinei mwatanaiya sinena
si venuyayawaniya eketa i vidawana.
24 Eatu tovitumagana si viketotonisiya be Guyau fonana si yaugeyaniya eketa
namoga sabu Yeisu si vitumaganiya.
25 Tovanama Banabasi keta Sauno yasi bunanige Yenusanema si nusafuwa,
Yoni Maka si oviya keta nukusi si makavinisiya Anitiyoki.

13

Banabasi Keta Sauno Kasi Giboke

1 Ekanesiya Anitiyoki nenei sinesiyai o tunisi tomatakawa yota tunisi to-
visawavenena. Kasi wava o Banabasi, Simiyoni (kana wava venuwana
Bowa), Nusiyasi tene Sainini, Manaeni (tanake tufomu Enoda Anitifasi
nukusi vikatufututufuwasima), eketa yota Sauno. 2 Tamoka tova tovi-
tumagana matatafusi si yokowa eketa Tuveka nenei si kodukoduwa keta
si vivikokowana, eatu Kanunu Tafutafuna nenesiyai i bwaduwa, "Banabasi
keta Sauno kwana tenesinisiya. A gibokisiya yaku nuwanuwa sina saviviniya
fasinei." 3 Yasi vikokowana keta kawanunuku muninei, nimasi si dawana
Banabasi keta Sauno debabousiyai eyo muniyai si teweisiya si kikinomana.

Banabasi keta Sauno Yasi Kamudadana Saifunusi Simunai

4 Eketa Kanunu Tafutafuna yana visime nenei nasi nuwa si sobuwa Senusiya
eketa wakai si tamana Saifunusi simunai. 5 Tovanama Sanamisi menana
nenei si kikinomana, fiyao Diu yasi numa kafa yokoyoko sinesiyai Guyau
fonana si yauniya namoga nenesiyai. Noko tovanama nenei o Yoni Maka
nukusi, kasi toovivita.
6 Simunanama si vaonosiya keta si nemiya kana nivaniva Fafosi. Noko-
mai tene Diu toibaiba keta tomatakawa-vikanonono kana wava Ba-Yeisu
si venusaiya. 7 Namoinama o tene Noma kana wava Segiusa Fonasi nenei

i fakwafakwa. Segiusa tanake simuna kana tovisime yota tanake tamo tonuwatasuyasuya. Nuwanuwana be Guyau fonana ina vaneneiya, na fasinei Banabasi keta Sauno i wenisiya be sina venufotiya. 8 Eatu toibaibanama Ba-Yeisu (Giniki fonasiyai o Enimasi) muka nuwanuwana be tovisimenama ina vitumaḡana eketa i sawafafafanisiya.
9 Eketa Sauno, kana wava yota Fauno, Kanunu Tafutafuna nenei i maḡa eketa Ba-Yeisu i kitamanonowiya. 10 Eketa i iyaviya i bwaduwa, "Kwaḡa o Seitani natuna! Matatafuna avana dewadewasi ku vivikaniyabinisiya. Kanadibidibi keta vikanonono nenei ku saiya. Tova matatafuna Tuveka yana ketaketa dawaniniisi eatu ku viviviisiya! 11 Eketa ku vaneneḡa, Tuveka yana fiwana ina vimatadawaniwa be matau ina kwava ebe muka kana fata vanavana yana mayesina kuna kitai tova bwatana nenei." Kimokimokima tu sowa keta kumanovana Ba-Yeisu matana i sowiya. Muka tamo avana ita kitai, na fasinei namoḡa i gifisaḡa be nimanei sita givikavina be sita niiya.
12 Tovanama tovisimenama i kitiya aviyavana i kikinomana Ba-Yeisu nenei, i vitumaḡana uḡuna visawavenena noko Tuveka fasinei nenei i mayaḡa.

Fauno I Numamana Fisidiya Anitiyoki Sinenei

13 Fauno unaunana nukusi Fafosi menana si teweiya eatu wakai si niya Fega menana nenei Famufiniya yana fafani nenei. Nokomai Yoni Maka i venuteweisiya eatu i makaviniya Yenusanema. 14 Eketa Fega nenei si misiniya keta si vaneonota keta fafani Fisidiya kana Anitiyoki menana nakasina nenei si kikinomana.
Eketa kuyadayada Sabati si kanasuna numa kafa yokoyoko nenei si nuvitoḡa. 15 Mosese yana visime keta yota Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa kasi ginaḡanaḡa muninei, numa kafa yokoyoko kana toviketanuneina bwadu si vininitiya Fauno keta Banabasi nenesiyai si bwaduwa, "Unaunaki, taki tamo bwadu-vatoneina nenemiyai maise o namoḡa kwa nusifufuweisi."
16 Eketa Fauno i misiniya, nimanei namoḡa i nusawatanisiya eketa nenesiyai i bwaduwa, "Fiyao Isineni keta kwami Kani Kwauna atu Guyau kana tovi-mogumogu, kwa vaneneḡeiku!
17 Kita fiyao Isineni manatuwaina yata Guyau i gibokisiya waḡawaḡata eketa kasi sabu i givinakasiya tovanama yasi vikaetoḡa Itifita sinenei kana tovai. Eatu yana fiwana utubasinei Itifitei i kikinomanisiya. 18 Eketa manamana 40 fwayafwaya nunumonumonei i kunuwanisiya. 19 Eketa Guyau fiyao Kenani kunuma 7 i vatanisiya eatu yasi fwayafwayanama kita i venita eketa ta vitoniwagiya. 20 Tovanama waḡawaḡata si kanasunavauvauwa Itifita kana tovai atu i nemiya kana nivaniva 450 manamana i kakavisiya muninei yo Kenani si fakwa.
Eketa noko muninei Guyau i venisiya tovisime be si visimeisiya kana nivaniva tomatakawa Samuwena yana tovai. 21 Fiyao Isineni Samuwena si vikokoniya nuwanuwasi tamo yasi tufomu eketa Guyau Beniyamina fasekwina nenei Kisi natuna Sauno i venisiya keta namoinama i vidibwanisiya manamana 40. 22 Eatu muniyai Guyau Sauno i viyauniya eatu Deivida i ginakasiya yasi tufomu. Eketa namoḡanama fasinei Guyau i bwadukikinomana i bwaduwa, 'A kitanisaiya Yese natuna Deivida o nuwataku i oviya. Yaku nuwanuwa matatafuna maise kimoki ina savivinisiya.'
23 Naki maise Guyau i bwadudabadaba Deivida nenei, eketa susukwana nenei kita fiyao Isineni kata togifafafana i nemiiya o Yeisu. 24 Muniyai

13:17 Yauna 1:7, 12:51 **13:18** Ginaḡanaḡa 14:34, Visime Nuvinavinana 1:31 **13:19** Visime Nuvinavinana 7:1, Yosuwa 14:1 **13:20** Tovisime 2:16, 1 Samuwena 3:20 **13:21** 1 Samuwena 8:5, 10:21 **13:22** 1 Samuwena 13:14, 16:12, Same 89:20 **13:24** Maka 1:4, Nuke 3:3

yo Yeisu yana mudadava i vibutuwa, Yoni Togivibutabuta i numamana Isineni matatafusi nenesiyai vitana fufuna goyosi nenesiyai sina ugevinisiya be ina givibutibutisiya. 25 Tovanama Yoni yana mudadava i nunusafuya, namoga i iyavisiya, 'O kwami kwa nuwanuwa vitana iyau Togifafafana Gigibokeinaku? Iyau o muka eatu gwadinama munikuwai i nenemiya o muka ita nufotaiku kana kaevatakutakuna ana kakiya.'

26 Kwami unaunaku, Ebenaamu susukwana eketa yota Kani Kwauna Guyau kana tovimogumogu, kwa vanenega! Guyau matakawa i vininitiya nenetiyai namaise namoga i gigifafafaneisi fasinei. 27 Fiyao Yenusanema kasi toviketanuneina nukusi muka sita sanamanei Yeisu o tanake Togifafafana. Sabati tamokatamokaga numa kafa yokoyoko sinenei si vanevaneneisiya namoga si giginagānaga Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa Togifafafananama fasinei, eatu muka nuwatasi ita mayesiya eketa si sawanuketuwiya be ina mateya. Noko ketaketanama nenei eketa tomatakawa yasi viginiwasima noko i vivenemokena. 28 Noko fiyaosima keta kasi toviketanuneina muka tamo goyona sita kitanisagai Yeisu nenei ebe yo ina mate. Eatu Fainato si vikokoniya be yana tonuaviya ina nuyakanisiya be sina nuvimatiya.

29 Eketa avana Guyau yana tomatakawa si viginiwisiya matatafuna tanake fasinei naki maisemoka si savivine-kogoiya. Muniyai ogonagānagai si kakiya keta kididiku nenei si teniya. 30 Atu Guyau mateyai i sinaviyawasiya. 31 Kuyadayada yagwanina kana tomuniyeina i kikinomanisiya. Namoisima aviyaonana nukusi nauna si kamudadana Ganini nenei eatu si vaneya Yenusanema. Tasike si kitiya eketa nofe tova si viviwakakakisiya Yeisu fasinei namoga nenesiyai.

32 Nofe tova Banabasi nukusi biga dewadewana ka iyaiyavimiya. Avana Guyau yana bwadudabadabanama wagawagata nenesiyai, 33 naki maisemoka i fufuniya eketa tovanama Yeisu i sinaviyawasiya mateyai i vivenemokena kita natunatusi nenetiyai. Naki maisemoka Deivida i viginiwiya Same kana vinuwa nenei i bwadubwaduwa Yeisu fasinei,

'Kwaga Iyau natuku,
kimoki o Iyau amau.'

34 Guyau Yeisu mateyai i sinaviyawasiya eketa mukamokena yota ina matesavavinei. Nofe savivinanama fasinei o Guyau i bwaduwiya wagawagata nenesiyai i bwaduwa,

'Namaise Deivida a bwadudabedabiya kana sawanuwagabubu tafutafuna keta venemokena, naki maisemoka yota nununei ana sawanuwagabubuwimiya.'

35 Eketa tamo yota viginiwa Same nenei Deivida i bwadubwaduwa,

'Muka ka Kaetoga Tafutafuna kuna kitamokei be ina kaniniya kididiku sinenei.'

36 Kwa nowaniya, yawane Deivida na yawasinei avana Guyau i nuwenuwiya maise i saviviniya, eyo i mateya eketa namai wagawagana si matamataveya nenei niniusiyai si odewadewiya eketa tofwana i kaniniya. 37 Eatu namoinama Guyau i sinaviyawasiya mateyai tofwana muka ita kaniniya.

13:25 Madiu 3:11, Maka 1:7, Nuke 3:16, Yoni 1:20,27 **13:28** Madiu 27:22,23, Maka 15:13,14, Nuke 23:21-23, Yoni 19:15 **13:29** Madiu 27:57-61, Maka 15:42-47, Nuke 23:50-56, Yoni 19:38-42 **13:31** Bunanige 1:3 **13:33** Same 2:7 **13:34** Aiseya 55:3 **13:35** Same 16:10

38-39 Eketa unaunaku, biganama ka nunusifufuwimiya
kwana nowanautuutuya. Yeisu nenei eketa Guyau kana fata be yami go'yona
ina vinuwateweisiya. Muka kana fata be ketoyau kwana nisāgai taki Mosese
yana visime matatafuna kwana muniiya, atu Yeisu kwana vitumāganiya
nao Guyau matanei ketoketoyaumi go'yona matatafuna nenesiyai. 40 Na
fasinei kwana kitavikavinimiya be avana tomatakawa si viginiwisiya muka
ina kikinomana nenemiyai. Si bwaduwa,

41 *'Fiyaomima kwa adibudibutoyoikuwa, kwa vanenēga!*
Kwa bau be kwa vikamatemate,
ugūna kwami tomanagibu yami tovai bunanige ana gikikinomaniya nenemiyai.
Naki taki aitevana tamo ibanama fasinei ina iyavimiya,
eatu kimoki muka kwana vitumāganei.' "

42 Eketa tovanama Banabasi keta Fauno numa kafa yokoyoko
si teweteweiya, namōga si kamanemanisiya be Sabati venuwanei Guyau yana
bwadu sita nusifufuwe-savaviniya nenesiyai. 43 Tovanama si kafiyauyauna
muninei, yagwanisi fiyao Diu yota aviyaonana Kani Kwauna eatu Diu yasi
ketaketai si kodukoduwa, Fauno keta Banabasi si muniisiya. Eketa namoisima
si nusifufuwisiya eketa si kamanemanisiya be vitumāgana sina tenesaviya Guyau
yana omukumukutana kanonovanei.
44 Sabati kana vinuwa nenei menana nakasinei sabuvekamoka si yokowa
numa kafa yokoyoko nenei Tuveka bigana kana vanenēga fasinei.
45 Tovanama Diu namoisi si kitiya yoko sagisagigi, si sinegoyowa eketa
si vibutuwa Fauno yana sifufu si sawavigoyowiya.
46 Atu Fauno keta Banabasi na yasi katevatu si nusifufuwa si bwaduwa, "Kana
fatamoka be Guyau fonana kana yauneina fasinei o nauna kwami fiyao
Diu nenemiyai, eatu kuniniumi kwa katuniiya. Nofe i vivisawavenena gewa
tututaumi kwa nunuvisimiya keta kwa nuwanuwa avage yawasivāgata kana
nisāga o muka ita nufotaimi. Na fasinei nofe tova yota Kani Kwauna nenesiyai
ka tonetoneya. 47 Nofemaise Tuveka i visimeikiya tovanama i bwaduwa,

'A gibokiwa kuna vikimayeta Kani Kwauna fasisiyai,
ebe yo kwāga neneweu namōga kana matatafu fwayafwayai
ana gifafafanisiya.' "

48 Eketa tovanama Kani Kwauna fiyaosi si nowaniya Fauno yana bwadu,
si sebobowa nakasina eketa Tuveka si daviya biga dewadewana fasinei. Eketa
tasike aviyaonana Guyau waniya i gibokisiya be yawasivāgata sina nisaiya
fiyaosima o Yeisu si vitumāganiya. 49 Eketa Tuveka bigana i mutuna fafani-
nama kana matatafu nenei.
50 Atu Diu namoisi si ketoyakayakana Kani Kwauna vivine kaikaiwabusi atu
Guyau kana tokodukodu, yota tunisi namōga na kasi wava Anitiyoki sinenei.
Eketa tasike fiyaosima o namōga tunisi si ketoyakayakanisiya be Fauno keta
Banabasi si vitoagoyogoyowisiya eketa yasi fafaninama nenei si kwavinisiya keta
si kikinomana. 51 Na fasinei Fauno keta Banabasi kaeyafayafasi kasi kafu-
sisima si nubutusiya be i visawavenena vitana Guyau i nuwagoyowa fiyaosima
nenesiyai. Eyo si niya Ikoniumu menana nenei. 52 Eatu tomuniyeina Ani-
tiyoki nenei si sebobowa nakasina eketa Kanunu Tafutafuna i kitavikavinisiya
yasi fakwafakwa nenei.

13:41 Abakuki 1:5 **13:47** Aiseya 42:6, 49:6 **13:51** Madiu 10:14, Maka 6:11, Nuke 9:5, 10:11

14

Fauno Keta Banabasi Ikoniumu Sinenei

1 Avana Anitiyoki nenei i kikinomana, naki maise yota Ikoniumu nenei.
Fauno keta Banabasi yasi fufunavaḡata maise eketa si kanasuna Diu yasi
numa kafa yokoyoko sinenei eketa yasi numamana nenei fiyao Diu keta
Kani Kwauna sabuveka Yeisu si vitumaḡaniya. 2 Eatu Diu tunisi si dibutoyoḡa
Yeisu kana vitumaḡana fasinei eketa Kani Kwauna fiyaosi si ketoyakayakanisiya
yota yasi nuwanuwa si kaniya be muka tovitumaḡana sina muniyeisi. 3 Noko
nenei Fauno keta Banabasi si fakwa matanubwayouna eatu si numamana na
yasi katevatu Tuveka yana omukumukutana nenetiyai fasinei. Eketa Tu-
veka i givimeyameyaniya nenesiyai be kiyakiyaya kafa nuwatabau yagwanina
si savivinisiya eketa nofe ketaketanama nenei namoḡa i visawavenisiya vitana
biga nofe o venemokena.

4 Eatu namoḡa Ikoniumu menana sinenei si takisiya keta tunisi o fiyao Diu
yasi badiyai si niya atu tunisi o tonowana nenesiyai. 5 Kani Kwauna keta fiyao
Diu na kasi toviketanuneina nukusi si viwaifufunisiya ebe tanasona nenei
sita vibutusiya be gabanai sita tutuvimatisiya. 6 Eatu tovanama Fauno keta Ban-
abasi si biganowana, si dibwana si niya kawakawana Naikoniya nenei, menana
nakanakasisi Nisita keta Debi keta yota menana kuniniusi nenesiyai. 7 Eketa
nokomai si tenesaviya biga dewadewana Yeisu fasinei si nunumamana.

Fauno Keta Banabasi, Nisita Keta Debi Nenesiyai

8 Namoḡa tamokaḡa menana Nisita nenei i nunuvitoḡa. I tufuwiiya fenafe-
nana eketa muka ita ninidadana. 9 Tamoka tova Fauno yana numamana
i vanevaneneiya. Fauno dawaniniina i toneiya eketa i kitanisaiya vitana namoḡa
i vitumaḡana ina dewadewa fasinei, 10 eketa Fauno kayona nakasinei i iyaviya
i bwaduwa, “Unaku, kaeyafayafaweu ku misini!” Noko tovanama nenei kaena
si dewadewa, i venuotowamisiniya keta i nidadana.

11 Tovanama namoḡa si kitiya avana Fauno i fufuniya, Naikoniya tututausi
fonasiyai si bwaubwauwa, “Ei, Vivinuwa si vinamoḡamoka eketa si sobunemiya
nenetiyai!” 12 Banabasi o kawakawa na fasinei si weniya Seiyusi eatu Fauno
tanake tonusifufu na fasinei si weniya Emesi. 13 Seiyusi yana numa kodukodu
o menana nakasina kana ketakawanai. Yana tovibwanaose keta yana
namonamoḡa nukusi bunumakau keta kanibubuna bwanaosesi si nemiina
uḡuna nuwanuwasi Fauno keta Banabasi nenesiyai sina vibwanaoseisiya.

14 Atu tovanama Banabasi keta Fauno si nowaniya, kasi nuya si kiganiniya
atu si dibwana si kanasuna sabu kasi sinefouwai si finafina, 15 “Eiyoi, unau-
naki! Avao nofe kwa savisavivinei? Kima o naki namoḡamoka maise kwami.
Biga dewadewana ka nemiiya nenemiyai ebe nofe ibakaokaoḡosima naki
kwana onovisiya eatu kwana saḡavinimiya Guyau na yawasina nenei. Nofe
Guyaunama o tanake abama, fwayafwaya be gibo keta yota iba matata-
fusi sinesiyai kasi tokifufuna. 16 Manatuwaina yasi tovai namoḡa matata-
fusi i kitamokisiya be tututausi yasi nuwanuwai si saḡa. 17 Eatu kwa kitiya,
kiyakiyaya tamokatamokaḡa si visawavenena yana nuwadoḡa i vivenemokena
nenemiyai gewa Guyau i fakwafakwa. Bwabwau abamei keta kabwaga
kasi tutuya i venevenimiya eketa kabwaga be sebobo nenesiyai katekatemi
i vivimaisiya.” 18 Banabasi keta Fauno naki maise yasi kikitana eatu Nisita
fiyaosi yawane si kamanamana nuwanuwasi be sina vibwanaoseya nenesiyai.

Fauno Gabanai Si Fonufonuya Nisita

14:15 Yauna 20:11, Same 146:6

19 Muniyai fiyao Diu Anitiyokiyei eketa Ikoniumuwei si nemiya keta namoga
yasi nuwanuwa si kaniya eketa Fauno si vikaniyabiniya. Eyo si vikatutamokisiya
keta Fauno gabanai si fonufonuya. Yasi nuwanuwa vitana naki ita mate
eketa si soni-kikinomaniya menana nakasina kukwauna. 20 Eatu tovanama
tomuniyeina tunisi si yokofifiniya, i misiniya eketa i kanasuna-savaviniya menana
sinenei.

Kuyadayada venuwanei Fauno keta Banabasi si misiniya keta si niya Debi
menana nakasinei.

21 Tovanama biga dewadewana nokomai si numamaniya, namoga yag-
wanisi si vitomuniya Yeisu fasinei. Eyo si makavinisiya Nisita, Ikoniumu
keta Anitiyoki menana nenesiyai Fisidiya yana fafaniyai. 22 Menana
tamokatamokaga nenei tomuniyeina si vavatonisiya be yasi vitumagana
ita fakwafakwa fifiwanina Yeisu nenei si bwadubwaduwa, "Kita kuvavana
yagwanina sinenei tana kanasuna eyo muniyai Guyau yana kafa visime
nenei tana kanasuna." 23 Eketa ekanesiya tamokatamokaga nenesiyai yasi
tokawakawa si ginakasisiya. Eyo kawanunuku keta vikokowana nenei Tu-
vekanama si vitumaganiya nimanei si tenisiya. 24 Noko muninei Fauno keta
Banabasi fafani Fisidiya nenei si vaonota keta si niya Famufiniya. 25 Tuveka
bigana si numamaniya Fega namoisi nenesiyai eyo si sobuwa Ataniya menana
nenei. 26 Eyo nokomai wakai si tamana Anitiyoki menana nenei. Nofe
menaninama nenei o waniya tovitumagana kawanunukuwai Fauno keta
Banabasi Guyau nimanei si tenisiya be sita bunanigeya. Eketa Guyau yana
omukumukutana nenei bunanigenama naki si nusafuya.

27 Tovanama si kikinomana Anitiyoki, ekanesiya si wenevakukusisiya eketa
matatafuna si simana-kikinomana namaise Guyau i savivina yasi bunanige
sinenei yota namaise Kani Kwauna kawasasa i venisiya Yeisu kana vitu-
magana fasinei. 28 Eketa Fauno be Banabasi tova matanubwayouna nokomai
si fakwa tomuniyeina nukusi.

15

Vikanunusifusifufu Yenusanema Nenei

1 Nofe tovanama nenei tunisi Diu tovitumagana Yudiyei si sobunemiya
Anitiyoki menana nakasinei eketa si vivisawavenena Kani Kwauna
tovitumagana nenesiyai, si bwadubwaduwa, "Mosese yana visime maise
sina nufifinimiya. Taki nofe kiyakiyayanama muka nenemiyai, nao
Guyau muka ina gifafafaneimi." 2 Eatu Fauno keta Banabasi nukusi
si ovivigwaega nakasina. Na ugуna Fauno keta Banabasi yota tunisi
tovitumagana sinesiyai si vinuwadadanisiya sina niya Yenusanema, tonowana
keta tokawakawa nenesiyai nofe nuwanuwanama fasinei. 3 Eketa Anitiyoki
ekanesiya si vibiyawasisiya keta si visimeisiya yasi ketai. Si vaonota Foenisiya
keta Sameniya fafanisima nenesiyai ke'ta tofwanei menana nenesiyai
si nunusifufuwisiya namaise Kani Kwauna si vivitumagana Yeisu nenei. Eketa
tovitumagana matatafusi si sebobowa nakasina biga nofe fasinei.

4 Tovanama si kikinomana Yenusanema, ekanesiya keta tonowana be yota
tokawakawa si venufotifotisiya. Eyo Fauno keta Banabasi yasi bunani-
genama sinenei matatafuna aviyavana Guyau i savivinisiya, si bwaduwe-
kikinomaniya. 5 Atu tunisi Fanasi tovitumagana si misiniya eketa si bwaduwa,
"Kani Kwauna fiyaosi tana nufifina keta yota tana visimeisiya be Mosese yana
visime sina muniisiya."

15:1 Visime Tafu 12:3

6 Tonowana keta tokawakawa si yokowa keta nofe nuwanuwasima fa-
sisiyai si nusifufuwa. 7 Si vikanunusifusifufuwa matanubwayouna muniyai yo,
Fita i misiniya keta i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku, kwami tututaumi naki
kwa sanamaniya manatuwaina Guyau i gibokikuwa sinemiyai ebe biga de-
wadewana ana numamaniya Kani Kwauna nenesiyai sina nowaniya be Yeisu
sina vitumaḡaniya. 8 Guyau katekate tamokatamokaḡa kana tosanamana
eketa Kanunu Tafutafuna i kavenena nenesiyai naki maise kita Diu i venita,
noko i visawavenena yana giboke. 9 Eketa muka tamo namai kana tunina
Guyau ita tenei tasike atu kita nenetiyai uḡuna yasi vitumaḡanai katekatesi
i givieyaeiya. 10 Eketa nofe tova avana fasinei yo Guyau kwa aanuvanuvai?
Waḡawaḡata nukusi visimesima nofe muka tata munimuniyeisi atu nofe
tova dauna kwa tewetewe-vaneiya tomuniyeina kavanasiyai.* 11 Avi goyo!
Kima ka vitumaḡaniya Tuveka Yeisu yana omukumukutana nenei gifafafana
ta nisaiya. Naki maisemoka yota tasike Kani Kwauna.”
12 Sabu matatafusi si numananava atu si vaneneḡa Banabasi keta Fauno
si nusifufuwa namaise yasi bunanige sinenei Guyau kiyakiyaya kafa
nuwatabau i savivinisiya Kani Kwauna nenesiyai fasinei.
13 Tovanama Banabasi keta Fauno si nusifufukooḡa, Yemesa i iyavisiya
i bwaduwa, “Unaunaku, kwa vaneneḡeiku!
14 Fita naki i givimayeta nenetiyai namaise Guyau nauna i visawavenena yana
vinuwadadana Kani Kwauna fasisiyai eketa tunisi i gibokisiya tauna yana
namonamoḡa. 15 Guyau yana tomatakawa si bwaduvioḡoniya naki maisemoka
yota i kikinomana i bwadubwaduwa,

16 *‘Deivida nifanifaina yana kafa visime si givigoyuya.*
Eatu ana savavinikuwa
keta ana yona-savaviniya
be yota ana givifiwaniya.
17 *Ebe namoḡa tufotufo kana nufota Tuveka sina nuwasiya*
yota Kani Kwauna aviyaonana kaku wavai sina nemiya,
Tuvekanama i bwadubwaduwa maise yota ina saviviniya.’
18 *Eatu kana sanamana o manatuwaina nunuvisineinana.”*

19-21 Eketa yota Yemesa i nusaviya i bwaduwa, “Tova nubwayouna menana
tu menana nenesiyai, Mosese yana visime Sabati tamokatamokaḡa
si giginaḡanaḡa keta yota si nunumamaniya numa kafa yokoyoko sinesiyai.
Nofe fasinei iyau yaku vinuwadadana o kita muka tana gividauniya Kani
Kwauna fiyaosi aviyaonana naki si saḡasaḡavinisiya Guyau nenei. Eatu
naki nufunufu tata vininitiya nenesiyai be ita gisawakedanisiya ebe avi viyo
kifukifufuna nenesiyai si vibwanaoseiiya muka sina kaniya. Eketa yota muka
sina kudokaokaoḡo. Muka yomuyomu kayona kikidubina sina kaniya. Yota
muka ufaufa sina yumiya.”

Nufunufu Kani Kwauna Tovitumaḡana Fasisiyai

22 Eketa tonowana be tokawakawa keta ekanesiya matatafusi Yemesa yana
givisawakedana si visawadewedewiya. Eketa toviketanuneina namoḡa nuwesi,
Yudasa kana wava kana vinuwa Basabasi keta Sainasi, tututausi sinesiyai

---

15:7 Bunanige 10:1-43 **15:8** Bunanige 10:44, 2:4 * **15:10** Mosese yana visime kana yagwana 613.
Diu fiyaosi visime tunina yagwanina si vinuwadadanisiya eketa si vikatutamokiya Mosese yana visime
nukusi avage tamo nenei. Tamo tova noko visimesima fasisiyai si bwadubwaduwa maise digwana
vikaina (Ganetiya 5:1). Yeisu kana digwana o tunina (Madiu 11:28-29). **15:16** Emosi 9:11,12
15:19-21 Yauna 34:15-17, Visime Tafu 17:10-16, 18:6-23

si gibokisiya. Eketa si visimeisiya Fauno keta Banabasi nukusi sina niya Anitiyoki be yasi vinuwadadanamokena maise sina matakawisiya. 23 Si vininitisiya nufunufu nukusi sinenei i bwadubwaduwa maise.

"Kima unaunami tonowana keta tokawakawa, yama nuwagabubu kwami
Kani Kwauna tovitumagana kwa fakwafakwa Anitiyoki, Siniya keta Sinisiya
fafanisima nenesiyai.
24 Nofe biga ka nowaniya o tunisi namoga sinekiyai muka yama
sawateweyeina nenei atu si nemiya nenemiyai keta avana si iyavimiya,
yami nuwanuwa si gividaunisiya. 25 Na fasinei ka nusifufuwa keta
ka visawadewedewiya keta namoga ka gibokisiya eketa ka visimeisiya
nenemiyai unaunata goyosi Banabasi keta Fauno nukusi. 26 Namoisima
yawasisi kafa sinae nenei eatu kunuwaneina nenei, si vitobunanigeya
Tuveka Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wava fasinei. 27 Na fasinei
Yudasa keta Sainasi ka vivisimeisiya nenemiyai na nima nufunufusi ebe
avana sina bwaduwiya kawasiyai sina visawavenemokeniya.
28 Kanunu Tafutafuna keta yota kima yama vinuwadadana o muka
vitana gisawakedana yagwanina, eatu naki nofemaisega o muka
kwana fufunisi. 29 Avi viyo kifukifufuna nenesiyai si vibwanaoseiiya, muka
kwana kaniya. Muka ufaufa kwana yumiya. Muka yomuyomu kayona
kikidubina kwana kaniya. Muka kwana kudokaokaogo.
Taki visime nofe kwata kitavikaviniya, nao dewadewana. Oiyoo."

30 Eketa namogamokesi si visimeisiya Yenusanemei keta si sobuwa Anitiyoki. Nokomai ekanesiya si wenevakukusisiya keta nufunufunama si venisiya.
31 Tovanama si ginaganaiya, si sebobowa nakasina yana bwadu-givifiwana
fasinei.
32 Yudasa keta Sainasi tututausi o tomatakawa keta bwadubwadu nenesiyai si givikatevatusiya yota yasi vitumagana si givifiwaniya. 33 Noko muninei
Anitiyoki si fakwa kuyadayada kawaviyamoka, eyo ekanesiya si visimeisiya
keta na yasi nuwatakabonu atu si makavinisiya Yenusanema ekanesiya nenesiyai.† 35 Eatu Fauno keta Banabasi si fakwa Anitiyoki, tunisi namoga sabu
nukusi si vivisawavenena yota si nunumamana Tuveka Yeisu fasinei.

Fauno Keta Banabasi Si Venusisina

36 Kuyadayada kawaviya muninei Fauno Banabasi i iyaviya i bwaduwa, "Unaku, tata makavinita be unaunata tata venufotisiya namai nauna Tuveka Yeisu
bigana ta numamaniya menanasima matatafuna nenesiyai be ta kitaisi namaise yasi dibwadibwana." 37 Banabasi i vinowana eketa nuwanuwana
Yoni Maka ita oviya nukusi. 38 Atu Fauno muka ita visawadewadewei sina ovai
uguna nauna yasi kamudadana nenei muka nukusi sita fakwa kana nivaniva
kafa nusafu, eatu Famufiniya yana fafaniyai i venumakanovisiya. 39 Nofe
fasinei Fauno keta Banabasi si vibanasiya eketa si venusisina. Banabasi Maka
i oviya keta wakai si niya Saifunusi simuna nenei. 40 Eatu Fauno o Sainasi
i gibokiya eketa tovitumagana si yokowa keta Tuveka yana omukumukutana
nenei si tenisiya eyo si gionovisiya. 41 Eketa Siniya be Sinisiya yasi fafani
nenesiyai si kamudadana eketa ekanesiya si vavatonisiya.

16

Timoti, Fauno Keta Sainasi I Tuyanomwanisiya

† **15:33** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 34 si nunatuya. Atu Sainasi i vinuwadadana femai ina fakwa. **15:38** Bunanige 13:13

1 Fauno keta Sainasi si niya Debi menana nakasina nenei eyo si niya
Nisita menana nenei. Tamoka tomuniyeina kana wava Timoti nokomai
i fakwafakwa. Ayona o ne Diu tovitumāgana eatu amana o tene Ginisi.
2 Tovitumāgana Nisita keta Ikoniumu nenesiyai Timoti si kitavaneiya.
3 Fauno nuwanuwana Timoti nukusi sina niya na fasinei i nufifiniya. Nofe
i saviviniya ūguna fiyao Diu noko menanisima nenesiyai si fakwafakwa,
matatafusi si sanamaniya vitana Timoti amana o tene Ginisi. 4 Fauno,
Sainasi keta Timoti si niya menana tamokatamokāga nenesiyai Kani
Kwauna tovitumāgana si iyavisiya avana tonowana keta tokawakawa
Yenusanema si vinuwadadanisiya ebe sita muniisiya. 5 Eketa ekanesiya yasi
vitumāgana i fiwanamoka keta kuyadayada tamokatamokāga, kasi nāga
i kekeno-vanevaneya.

Fauno Kana Kenokita

6 Fauno unaunana nukusi Kanunu Tafutafuna i sawatanisiya Guyau yana
bwadu kana yauneina Eisiya sinenei na fasinei si fanakwaniuga Finigiya
keta Ganetiya kawakawanasima nenesiyai. 7 Tovanama si nemiya Maisiya
fafani kana nabaonota nenei, si anuvanuva be Betiniya fafaninama nenei
sina kanasuna eatu Yeisu Kanununa muka ita sawateweyeisi. 8 Eketa si tamana
Maisiya yana fafaniyai eketa si sobuwa Tonowasi menana nakasinei.
9 Eketa noko nuwabunanama nenei Fauno i kenokita. Kenokitanama
nenei i kitiya tene Masedoniya i misimisiniya atu i nunukeketiya i bwadubwaduwa,
“Ku tamananemai Masedoniya ebe ku oviviteiki.” 10 Eketa Fauno kana kenokita
muninei naki na tovanama nenei ka gidewadewa kana toga Masedoniya
fasinei. Noko nenei ka sanamaniya Guyau i vivisimeikiya be biga dewadewana
kana numamaniya noko fiyaosima nenesiyai.

Fauno I Niya Finifai

11 Eketa wakai Tonowasi menana nakasina ka teweiya atu dawaniniina
ka niya Samotenesi simuna nenei. Eketa kuyadayada kana vinuwa nenei
ka niya Neyafonisi menana nenei. 12 Nokomai yo kaeyai ka niya Finifai.
Menana noko na kana wava kawakawana Masedoniya Noma fiyaosi
si fakwifakwiiya nenei. Finifai ka fakwa kuyadayada matayagwanina.
13 Ka fakwafakwa atu Sabatiyai menana ka teweiya atu ka kikinomana keta
ka niya ukowai yama nuwanuwa vitana nokomai tamo kawanunuku kana
kabaga kata nisaiya. Eatu tunisi vivine si yokowa kawanunukuwa fasinei
eketa ka nuvitoga keta ka nusifufuwisiya Yeisu fasinei. 14 Gumayogu tamokāga
si vanevaneneikiya o tasike Kani Kwauna kasi wava Nidiya ne Tayatina.
Tasike nuya yabeyabena-fofonina si vivikimwaneina. Tasike Guyau nenei
si kodukoduwa eketa Tuveka katekatesi i yauya nenei keta Fauno yana si-
fufu si nowanautuutuya. 15 Nidiya kasi givibutabuta na yasi sabu nukusi
muninei, si katuvikiya yasi numai atu si bwaduwa, “Taki kwa sanamaniya kima
Tuveka kana tovitumāgana, kwata nemiya yama numai tata fakwa.” Nuwataki
si kaniya eketa ka niya yasi numai.

Fauno Keta Sainasi Deniyai

16 Tamoka tova ka niniya kawanunuku kana kabagai eatu tamoka kaetoga
kakaabana i venusaikiya. Kanunu goyona i nuwafiya keta i kanakanaveneveniya
be tova munina avana sina kikinomana fasinei i nunusifufuwina. Toni-
waga gabana nakasina si viviya noko ketaketanama nenei. 17 Fauno
nukusi i munimuniyedadanikiya atu i bwaubwauwa, “Oi, kwa kitaisi! Nofe
namoisima o Guyau Etanemokenei yana tobunanige. Gifafafana kana ke'ta
si nunumamanimiya.”

18 Kuyadayada yagwanina tamoka fufuninama i niiya kana nivaniva
Fauno dibuna i toyoḡa. I saḡaviniya gumayogu nenei eketa kanunu goyona
i iyaviya, “Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wavai a nunuyakayakaniwa
gumayogu ku gionovei!” Keta naki tovanama nenei, kanunu goyona gu-
mayogu i teweiya.
19 Tovanama toniwaga si kitanisaiya vitana yasi gabana kana ke'ta naki
i kaonosiya, Fauno keta Sainasi si givikavinisiya eketa si sinakanikanisiya si niisiya
kafa vivitamaneina kana kabaḡai ebe tovisime matasiyai sina misiniya.
20 Tovanama si niisiya tovisime nenesiyai, si bwaduwa, “Nofe namoḡa o fiyao
Diu, yata menana sinenei vikasanegwanegwa si gigikikinomaniya namoḡa
nenesiyai. 21 Sanunama kita fiyao Noma nenetiyai muka kana sawateweyeina
o si vivisawavenena.”
22 Sabu i kanakasisiya keta Fauno be Sainasi si vibutusiya. Tovisime
yasi tonuaviya si iyavisiya si bwaduwa, “Kasi nuya kwa kiganini be kaiyai
kwa kanuwa-tamatamaneina.” 23 Si munusiya nakasina yo muninei deniyai
si tewekanasunisiya eyo tokitavikavina si visimeiya be ina kitavikavina-
dewadewisiya. 24 Eketa deni sinenemokenei i tenisiya keta kai daudaunisi
nugiginabusi nenesiyai kaesi i vikanakuma.
25 Nuwabuna sinefouna sasana Fauno keta Sainasi si kawakawanunukuwa
keta si oseosedavadava Guyau nenei eatu deni sinenei finisina matatafusi
si vanevaneneisiya. 26 Eketa naki noko tovanama nenei nikuniku fifiwanina
i dibwana keta deni kana yafani i nikuniya. Deni kana kawa matatafusi
i kayausiya yota finisina kasi seni si kamwanumwanuwa. 27 Tovanama toki-
tavikavina i kenoviniya keta i kitiya deni kasi kawa kakayausi, i nuwanuwa vi-
tana finisina sita dibwana eketa yana feto i soniyaginiya be tauna ita nuvimatiya.
28 Eatu Fauno i fina, “Oi, muka tauḡu kuna givigoyou! Kima matatafuki o
weka!”
29 Eketa tokitavikavina i bwauwiya toovivita kimayeta fasinei eketa
i matabоḡana i kanasuna deni sinenei namai Fauno keta Sainasi si fakwafakwa
nenei. Na yana matuta keta i akikinikuna atu nausiyai i koduwa. 30 Eketa
i kikinomanisiya keta i kawanunukuwisiya, “Ae amamaku, avamasi ata fufuniya
be gifafafana ata nisaḡai Guyau nenei?”
31 Eketa si nufata si bwaduwa, “Ku vitumaḡana Tuveka Yeisu nenei be
ina gifafafaniwa maise yota ya sabu.” 32 Eketa Tuveka bigana si nusifufuwiya
nenei eketa yota sabu matatafusi yana numa sinenei. 33 Nuwabunanama
nenei deni kana tokitavikavina Fauno keta Sainasi i niisiya keta kasi gikona
i kigona. Muka mwanenena tu yana sabu matatafusi nukusi si givibutibutisiya.
34 Eyo deni kana tokitavikavina i kanasunisiya yana numai keta i vibiyawasisiya.
Yana sabu matatafusi nukusi si sebobowa nakasina uḡuna naki Guyau nenei
si vitumaḡana.
35 Tova i katakiya nuwabuni, menana nakasina kana tovisime yasi tonu-
aviya si visimeisiya deni kana tokitavikavina kana matakawa si niiya namoḡa
kasi ketoyau fasinei.
36 Eketa tokitavikavina Fauno i iyaviya i bwaduwa, “Tovisime bwadu
si vininitiya nenekuwai be Sainasi nukusi ana gionovimiya fasinei. Nofe tova
kwa noḡokawawa na yami nuwatakabonu.”
37 Eatu Fauno tonuaviya nenesiyai i bwaduwa, “Muka tamo kana goy-
ona sita kitai nenekiyai eatu sabu matasiyai si kimunuwa keta yota deniyai
si tenikiya. Eatu kima o Noma tufuwina! Eketa yota nofe tova, avage nuka-
mumunai sina vikikinomanikiya. Mukamokena! Kwana iyavisiya tovisime
tututausi sina nemiya nofemai keta deniyai sina kikinomanikiya.”

38 Eketa tonuaviya si makavinisiya tovisime nenesiyai keta Fauno fonana
si yauya. Tovanama tovisime si nowaniya vitana Fauno keta Sainasi o fiyao
Noma, si matuta. 39 Na fasinei si niya Fauno keta Sainasi nenesiyai eketa
si vikokonisiya kasi vinuwateweyeina fasinei. Eyo deniyai si kikinomanisiya
keta si kamanemanisiya be menana sina teweiya. 40 Fauno keta Sainasi deniyai
si kikinomana keta si niya Nidiya yasi numai keta nokomai tovitumaḡana
nukusi si vikaninisaḡa keta si vatonisiya Yeisu kana vitumaḡana fasinei, eyo
menana si teweiya.

17

Fauno Keta Sainasi Tesanonaika Sinenei

1 Fauno keta Sainasi, Finifai si teweiya atu si niya Amufifonisi keta Afononiya
menana nakanakasisi nenesiyai eketa si kikinomana Tesanonaika menana
nakasina nenei. Noko menananama nenei, numa kafa yokoyoko i fakwafakwa
fiyao Diu fasisiyai. 2 Eketa Fauno manatuwaina naki kana iduwa maise eketa
Sabati tonusi fiyao Diu yasi numa kafa yokoyoko sinenei i kanakanasuna, eketa
Guyau fonakituna nenei namoḡa nukusi si vivikanunusifusifufuwa. 3 Guyau
fonakituna kasi sanamana i gigivimayeta nenei o i tewetewetutuya nenesiyai
vitana Togifafafana Gigibokeinana o kana nufotamoka be ina kuvavana keta
ina mateya eatu yota ina misini-savaviniya. Eketa Fauno i iyavisiya i bwaduwa,
“Yeisunama nofe a nunusifufuwiya nenemiyai o Togifafafana Gigibokeinamo-
kena.” 4 Fauno yana sifufuwai tunisi Diu nuwatasi i kaniya. Maise yota Ginisi
namoisi Guyau kana tokodukodu o sabuvekamoka yota vivine nakanakasisi
o muka tonusi, eketa Fauno be Sainasi si visabutamokisiya.

5 Atu Diu tunisi si sinegoyowa uḡuna namoḡa yagwanisi Fauno yana
bwadu si vitumaḡaniya na fasinei tonikaokaoḡo si nuviyokoyokowa kafa vita-
maneina kana kabaḡai, eketa nukusi vigwaeḡa si vibutuya. Si dibwana si niya
Yeiseni yana numai keta yana numa kana kawa si yakweniya. Si kanasuna
sinenei Fauno keta Sainasi si nuwasisiya be sita kikinomanisiya yokoyoko ne-
nesiyai. 6 Atu tovanama si nuwasawayosisiya, Yeiseni keta tovitumaḡana
tunisi nukusi si givikavinisiya keta si sinakanikanisiya si niisiya menana nakasina
kana tovisime nenesiyai, si finafina atu si bwadubwaduwa, “Nofe namoḡasima o
fwayafwaya kana matatafu nenei goyona si gigikikinomanisiya eatu nofe tova
yota si nemiya yata menana nenei. 7 Eatu Yeiseni i katuvisiya yana numai.
Matatafusi tufomu Sisa yana visime si yakweyakweniya avage si bwadubwaduwa
o yota tamo tufomu kana vinuwa kana wava Yeisu.”

8 Tovanama menana kana tovisime keta sabuveka bwadu nofe si nowaniya,
si kayokuḡa venemokena. 9 Eketa tovisime si nuyakayakanisiya Yeiseni keta
tunisi tovitumaḡana eketa gabana nakasina si nufata ebe yo muka goyona
tamo yota ina kikinomana, eyo si gionovisiya keta si niya.

Fauno Keta Sainasi Beneya Sinenei

10 Noko nuwabunanama nenei tovitumaḡana si visimeisiya Fauno keta Sainasi
si niya Beneya. Tovanama si kikinomana nokomai, si niya Diu yasi numa
kafa yokoyoko nenei. 11 Beneya fiyaosi yasi fufuna muka maise fiyao
Tesanonaika. Beneya fiyaosi nuwanuwamokesi be biga dewadewana
sina vanevaneneiya. Kuyadayada tamokatamokaḡa Guyau fonakituna nenei
si kitakitavinanuwa taki avana Fauno i bwadubwaduwisiya o venemokena.
12 Nofe nenei fiyao Diu yagwanisi si vitumaḡana Yeisu nenei, maise yota Ginisi
vivine keta namoḡa nakanakasisi.

13 Atu tovanama fiyao Diu Tesanonaika sinenei naki si sanamaniya vitana
Guyau fonana Fauno i nunumamaniya Beneya sinenei, tasike yota si niya

nokomai keta namoga si visimwanakasisiya ebe Fauno sina nuwagoyowiya.
14 Tovitumagana omatakayakayakanai Fauno keta tovitumagana tunisi
nukusi si visimeisiya si niya gibowai, atu Timoti keta Sainasi si fakwa Beneya.
15 Namogasima Fauno kaena si kwafuya si niiya kana nivaniva Etenisi menana
nenei si vanoviya. Eyo si makavinisiya Beneya, Sainasi keta Timoti kasi
matakawa vitana sina venudibwana be sina niya Fauno nenei.

Fauno Etenisi Nenei

16 Fauno yawane Etenisi nenei Sainasi keta Timoti i fotifotisiya atu kaivakuku
yagwanisi nokomai i kitisiya eketa nuwanuwa i munuya. 17 Na fasinei numa
kafa yokoyoko sinenei i vibutuwa i gigisawakedana fiyao Diu nenesiyai keta
yota Kani Kwauna aviyaonana Guyau kana tokodukodu nenesiyai. Yota
kuyadayada tamokatamokaga i niniya kafa vitamaneina kana kabagai eketa
aitevana tamo nokomai i ninisaiya, na naki nukusi si vivikanunusifusifufuwa.
18 Sinesiyai o Efekuniyani eketa Sitoiki tovisawavenena. Fiyaosima o
Fauno nukusi si vikawabwadubwaduwa. Fauno i nunumamana biga dewade-
wana Yeisu fasinei eketa yota tomate yasi misini-savavineina fasinei.
Eketa tunisi tututausi nenesiyai si vikanunutoniya si bwaduwa, “Avamasi nofe
kawana yafayafana i aanuvanuva be ina bwaduwei?” Tunisi si bwaduwa, “Kana
kita kamo yana iduiduwa fasisiyai i nunusifufuwa.”
19 Eketa Fauno si katuviya yasi kafa yokoyoko kana kabagai kana wava
Aneofagusi eketa si iyaviya si bwaduwa, “Nuwanuwaki kata sanamaniya, avi vi-
sawavenena masi nofe kiouna ku bwadubwaduwei? 20 Iba tunisi ku bwaduwisiya
o kima muka tamo tova kata nowananuvanuvaisi na fasinei kasi sana-
mana kuta givimayesikiya.” 21 Nokomaise si bwaduwa uguna Etenisi namoisi
keta yauyauna nokomai si fakwafakwa, tova matatafuna nuwanuwasi be
sina vanevanenega ketaketa kiousi be fasisiyai sina nunusifufuwa.
22 Eketa Aneofagusi kawakawa nausiyai Fauno i misiniya keta nene-
siyai i bwaduwa, “A kitiya kwami Etenisi fiyaomi yami kodukodu kasi vi-
fotu o kasi ketaketa tuninatunina nenesiyai. 23 Nofe a bwaduwiya uguna
yaku nidadana menana nakasina nenei o yami kafa kodukodu a kitisiya.
Eketa yami didiga tamokaga nenei o kwa ginivaviya i bwadubwaduwa, ‘Guyau
muka kata sanamanei, neneweu ka vivifotuwa.’ Kwami muka Guyaunama
kwata sanamanei atu nenei kwa kodukoduwa fasinei, nofe tova ana iyavimiya.
24 Guyaunama o fwayafwaya keta iba matatafuna sinenei i fufunisiya.
Tanake o abama keta fwayafwaya kasi Tuveka keta muka numa kodukodu
namoga yasi kikiyona nenesiyai ita fakwafakwa. 25 Eketa tanake o mukamo-
kena tamo namoga yasi ovivita fasinei ita nuwanuwa. Uguna tanake tauna o
namoga yawasisi keta iba matatafuna i venivenisiya. 26 Kafa viuguwai namoga
tamokaga i fufuniya keta namoganama nenei sabu si kikinomana keta nofe tova
fwayafwaya kana matatafu nenei si fakwafakwa. Tanake yota tova i tenisiya
yota kabaga kasi niva i dawana be kabagasisi nenesiyai sina fakwa.
27 Iba nofe i saviviniya ebe namoga Guyau sina nuwasiya. Ebe kamo yasi
nuwasai sina nisaiya. Atu tanake muka tamo sasanei kita tamokatamokaga
nenetiyai. 28 Tamo toviginiwa i bwaduwa, ‘Tanakema nenei yo ta fakwafakwa
keta ta savisavivina eketa ta mudamudadava.’ Eketa maise yota tututaumi
yami toviginiwa si viginiwiya i bwadubwaduwa, ‘Kita o natunatuna.’ 29 Bwadu
venemokena, kita o Guyau natunatuna. Na fasinei muka tata nuwenuweisi
vitana Guyau kana kikitana maise kifukifufuna namoga si giniginivavisiya
gonudi o siniva o gabana nenesiyai.

17:24 1 Tufomu 8:27, Aiseya 42:5, Bunanige 7:48

30 Tova manatuwaina namoga muka Guyau sita sanamanei na fasinei
i kitateweisiya. Eatu nofe tova fafani matatafuna nenesiyai namoga
i nunutunitunisiya be sina ugevinisiya yasi fufunagoyo nenesiyai. 31 Uguna
tanake tova naki i tenesiniya keta i vinuwadadaniya avi tovai venemokena
nenei namoga ina nuvisita. Namoinama naki i gibokiya be ina nuvisiya kana
matanabobotai. Visawavenemokena kana kiyakiyaya i fufuniya tovanama
namoganama mateyai i sinaviyawasiya."
32 Tovanama namoga si nowaniya Fauno yana sifufu misini-savavineina
fasinei, tunisi si sawaviniiya, eatu tunisi si bwaduwa, "Kima nuwanuwaki be
yota nofe fasinei tamo tova kuna nusifufuwe-savaviniya." 33 Eketa Fauno
yoko noko sinenei i kikinomana keta i niya. 34 Eketa namoga tunisi si muniiya
Fauno keta Yeisu si vitumaganiya. Yokonama sinesiyai o Aneofagusi kana
tovisime tamokaga kana wava Dionaisiosi yota gumayogu tamokaga kasi
wava Damanisi keta yota tunisi namoga.

18

Fauno I Niya Kononita

1 Nofe muninei Fauno Etenisi menana nakasina i teweiya atu i niya Kononita.
2 Nokomai tene Diu i venusaiya kana wava Akwina. Tanake tonimenana
Fonutusi nenei, kakimokimoki Itaniyei na kawana Finisika nukusi si nemiya.
Uguna Noma kana tufomu Konodiyasi Diu matatafusi i iyavisiya be Noma
sina teweiya.* Na fasinei Fauno i niya be ina kitisiya. 3 Tasike o vada kasi
tokifufuna yomuyomu kwafinisi nenei naki maise Fauno, eketa nukusi
si fakwa atu si mudadava. 4 Kuyadayada Sabati tamokatamokaga Fauno numa
kafa yokoyoko nenei Diu keta Ginisi fiyaosi nukusi si vivikanunusifusifufuwa.
I aanuvanuva be nuwatasi ina kaniya be Yeisu sina vitumaganiya.
5 Tovanama Sainasi keta Timoti Masedoniyei si sobunemiya Kononita nenei,
Fauno vada kana mudadava i teniya atu tova matatafuna i nunumamana Diu
nenesiyai i bwadubwaduwa, "Yeisu o tanake Guyau i gibokiya Togifafafana Gigi-
bokeinana." 6 Atu tovanama Diu si dibutoyoga keta Fauno si sawavigoyowiya,
i nubutuya kafusisima kana nuya nenesiyai keta i bwaduwa, "Taki Guyau
ina vivimatadawanimiya, nao kwami kami kuvana. Tututaumi kwa vinoimi
eatu muka iyau kwana vinoiku. Nofe tova keta i niniya, Yeisu bigana ana niiya
be Kani Kwauna nenesiyai ana numamaniya."
7 Eketa Fauno numa kafa yokoyoko i teweiya keta i niya namoga kana wava
Taitiyusi Yasitusi yana numa nenei. Gwadinama o Kani Kwauna eatu Guyau
kana tokodukodu. Yana numa o i misiniya numa kafa yokoyoko niniunei.
8 Numanama kafa yokoyoko kana toviketanuneina o Kinisifasi, kana sabu
matatafusi nukusi yana numa nenei Tuveka si vitumaganiya. Yota yag-
wanisi namoga Kononita sinenei aviyaonana Fauno yana biga si vaneneiya,
si vitumagana keta si givibutibutisiya.
9 Nuwabuna tamokaga Fauno kana kenokita nenei Tuveka i nusifufuwiya
i bwaduwa, "Muka kuna matuta! Muka kuna numananava eatu nusifufu
kuna tenesaviya! 10 Iyau kwaga nukusi eketa muka tamo aitevana ina munuu
o ina givigoyou. Uguna namoga yagwanisi menana nofe sinenei o Iyau yaku
namonamoga." 11 Eketa Fauno nokomai i fakwa manamana tamokaga keta
yamayamana 6, Guyau yana biga namoga nenesiyai i gigisawakedana.

---

* **18:2** Noma menana o Noma yana kafa visime nakasina venemokena Itani yana fafaniyai. A.D.
49 nenei nokomai vikasanegwanegwa nakanakasisi Noma sinenei na fasinei tufomu Konodiyasi Diu
namoisi i vikikinomanisiya.

12 Tovanama Noma toviketanuneina Ganiyo si ginakasiya eketa fafani
Akaiya sinenei i vitovisimeya kana tovai, Diu tunisi si vikatutamokisiya keta
Fauno si vikaniyabiniya eketa si niiya nofe tovisimenama nenei kafa vifon-
ayau kana kabagai. 13 Si vinoiya si bwaduwa, "Nofe namogānama o namoga
nuwatasi i kanikaniya eketa Guyau kana kodukodu fasinei muka visime
sita munimuniyei."†
14 Atu noko tovanama nenei Fauno kawana i nakanakiya be ina nusifufuwa,
ava Ganiyo i bwaduwa, "Kwami Diu fiyaomi, namoga nofe avi goyona o avi
fufuna tamo goyomataina i savivinei, eyo iyau yami sifufu ana vaneneĝei?
15 Nofe o naki kwa ovivigwaeĝa avage bwadubwadu be wava keta yota tutu-
taumi yami visime fasisiyai, eketa tututaumi kwa gidawadawaniniyei. Ibasima
nofe nenesiyai naki a dibutoyoga." 16 Eketa kafa fonayau kana numei
i vikikinomanisiya. 17 Eketa sabu matatafusi Sosideni si givikaviniya, tanake o
numa kafa yokoyoko kana toviketanuneina tamo, eketa kafa fonayau kana
wasiketai si navinaviya. Eatu Ganiyo i kitaisi yo i togākaokaogowa.

Fauno I Makaviniya Anitiyoki

18 Fauno i fakwa Kononita tovitumagana nukusi kuyadayada yagwanina
muniyai yo, i teweisiya eatu Finisika keta Akwina nukusi si niya menana
Kenikiniya nenei. Nokomai Fauno tamokaga namoga i iyaviya keta kunuku-
nuna i totuya vitana i vikiyakiyaya gewa yana bwadudabadaba Guyau nenei
naki i saviviniya. Eketa Fauno, Finisika keta Akwina wakai si toga keta
si sinanakata fafani Siniya fasinei.
19 Si tamana keta si kanasuna Efeso. Fauno nokomai Finisika keta Ak-
wina i tenisiya atu i kanasuna numa kafa yokoyoko nenei fiyao Diu nukusi
si vivikanunusifusifufuwa. 20 Fiyao Diu Fauno si vikokoniya be nukusi sina fakwa
matanubwayouna, atu i dibutoyoga. 21 Atu yana nai nenei i iyavisiya i bwaduwa,
"Taki Guyau ina sawateweikuwa maise, ana makavinikuwa nenemiyai." Eketa
tamo waka nenei i toga keta Efeso i teweiya. 22 Tovanama i saniniya Sisaniya,
i vaneya Yenusanema eketa ekanesiya i venufotisiya eyo kavananei i sobuwa
Anitiyoki.
23 Tova bwatana nenei tovitumagana nukusi si fakwa Anitiyoki, muninei
i fanakwaniuga i niya menana tu menana Ganetiya keta Finigiya fafanisima
nenesiyai tomuniyeina matatafusi i vavatonisiya.

Afonosa Na Yana Katevatu I Numamana Efeso

24 Tene Diu tamokaga kana wava Afonosa, tanake o tonimenana Anekiseni-
diya Itifita yana fafaniyai, i niya keta i kikinomana Efeso menana nenei.
Tanake tonusifufu dewadewana keta yota Guyau yana bwadu i sanamana-
budowanemokiya. 25 Namoga tunisi yasi visawavenena Tuveka yana Ke'ta
fasinei nuwatana i viya eketa yana visawavenena nenesiyai i nusaitetemoka
Yeisu fasinei. Atu Afonosa o sanasanamanina Yoniga yana givibutabuta
fasinei. 26 I vibutuwa keta i nusifufuwa na yana katevatu numa kafa yokoyoko
sinenei. Tovanama Finisika keta Akwina si nowaniya yana nusifufu,
si katuviya yasi numai eketa nuwatana si tanakakikakiniya Guyau yana Ke'ta
avana muka ita sanamaneisi fasisiyai.
27 Keta noko tovanama nenei Afonosa nuwanuwana be ina niya
Akaiya yana fafaniyai be ina numamana, tovitumagana Efeso sinenei

† **18:13** Nofe Diusima si bwadubwaduwa avage Fauno muka ita vivisawavenena vitumagana kana venemokena avana Noma yana visime i sawateweina maise, atu si bwaduwa tanake ketaketa kiouna i vivisawavenena avana Noma yana visime muka ita sawateweyei, eketa nuwanuwasi be Noma kana tovisime Fauno ina vimatadawaniya. (Bunanige 16:20-21 keta 17:7) **18:18** Ginaganaga 6:18

si sawakatevatuya yana savivina fasinei eketa nufunufu tamokaga si viginiwiya tomuniyeina nenesiyai Akaiya sinenei be si matamatakawisiya vitana Afonosa sita venufotefotiya. Tovanama i kikinomana nokomai, aviyaonana waniya tovitumaganа Guyau yana omukumukutana nenei i ovivitisiya nakasina. 28 Tamokaga ketaketa i saviviniya o vikawabwadubwadu fifiwanisi nenesiyai fiyao Diu i vatanisiya sabu yagwanisi kasi manawasasai. Guyau fonakituna nenei i misiniya tu i nusifufuwisiya vitana Yeisu o tanake Togifafafana Gigibokeinamokena.

19

Fauno I Niya Efeso

1 Noko tovanama nenei Afonosa o Akaiya yana fafaniyai Kononita menana nenei, Fauno o uwama kana ke'ta kuweyaina i vaonota keta i kikinomana Efeso. Nokomai tunisi tomuniyeina i venusaisiya. 2 Keta i nutoninuvenuvisiya i bwaduwa, "Kwami Kanunu Tafutafuna kwa viya tovanama kwa vitumaganа Yeisu nenei?"

Eketa si nufata nenei si bwaduwa, "Muka, kima muka tamo kata nowaniya Kanunu Tafutafuna fasinei."

3 Eketa Fauno i bwaduwa, "Taki nanemaise, o avi givibutabuta kwa vai?"

Eketa si nufata, "Givibutabutanama Yoni i visawavenena namoga nenesiyai."

4 Eketa Fauno i bwaduwa, "Yoni namoga i givibutibutisiya be ina vikiyakiyaya vitana yasi fufunagoyo nenesiyai naki si ugevinisiya. I iyavisiya tasike sita vitumaganа tanake aitevana munifotai i nenemiya nenei, tanake o Yeisu."

5 Namoga Fauno yana bwadu si nowaniya eketa i givibutibutisiya Tuveka Yeisu kana wavai. 6 Tovanama nimana debabousiyai i dawana, Kanunu Tafutafuna i vimaisiya keta si vibutuwa si nunusifufuwa meya tuninatunina nenesiyai yota Guyau fonana si bwadubwaduviogona. 7 Namogamokesi o kasi yagwana 12.

8 Yamayamana tonusi sinesiyai tova matatafuna Fauno i niniya numa kafa yokoyoko nenei na yana katevatu i nunusifufuwa fiyao Diu nenesiyai be nuwatasi ina kaniya Guyau yana kafa visime fasinei. 9 Atu tunisi debabousi si gua keta muka Guyau fonana sita vitumaganei, eketa iba goyosi si bwadubwaduwisiya namoga nenesiyai Yeisu yana Ke'ta fasinei eketa Fauno i venuteweisiya. Eatu tomuniyeina i ovisiya keta si niya Tinanusi yana kafa visawavenena kana numa nenei. Nokomai tovatova si vivikanunusifusifufuwa Guyau yana kafa visime fasinei. 10 Fauno i saviviniya nokomaise kana nivaniva manamana nuwesi, eketa matatafusi fiyao Diu be Kani Kwauna si fakwafakwa Eisiya yana fafani nenei Tuveka yana bwadu si nowaniya.

Sikeva Natunatuna

11 Keta Fauno yana bunanige nenesiyai Guyau kafa nuwatabau nakanakasisi i savivinisiya. 12 Nuya bidimisi Fauno i nunusikonisiya si niniina keta tovanama tovisafwavinaga nuyasima si gigisikonisiya, kasi katona si kakakaviya keta si bwinabwina yota kanunu goyosi si nuwafisiya si gionovisiya.

13 Diu tunisi tasike aviyaonana si niya menana tu menana nenesiyai kanunu goyosi si nunukakisiya namoga sininisiyai yota si aanuvanuva be Tuveka Yeisu kana wavai sita savivina keta namoga kanunu goyosi nenesiyai si bwadubwaduwa, "A vivisimeiwa Yeisu kana wavai namoinama Fauno i numamaniya, ku gionovei." 14 Tene Diu tamokaga tovibwanaose kasi toviketanuneina kana wava Sikeva natunatuna namoga kasi 7. Tasike yota avage si aanuvanuva kanunu goyosi namoga nenesiyai si nukakisiya.

19:4 Madiu 3:11, Maka 1:4,7,8, Nuke 3:4,16, Yoni 1:26,27

15 Tamoka tova avage kanunu goyona si nuyakayakaniya be namoga tamoka
nenei ina kikinomana, atu kanunu goyona i bwaduwa nenesiyai, “A sanamaniya
Yeisu keta yota a sanamaniya Fauno, atu kwami o aviyaonana?” 16 Eketa
namoganama kanunu goyona i nuwafiya namogasima kasi 7 i nukekemanisiya
keta yana fiwanai matatafusi i tafisiya venemokena keta numei si dibwana
si kikinomananemiya gonegonesi keta na ufaufasi.
17 Matatafusi Fiyao Diu keta Kani Kwauna Efeso si fakwafakwa si biganowana
keta si matuta, eketa Tuveka Yeisu kana wava si vifotuwiya venemokena.
18 Tovitumagana yagwanisi si niya keta si fonayauwa tovitumagana tunisi
matasiyai yasi fufunagoyo fasisiyai. 19 Yagwanisi aviyaonana si ooibaiba,
yasi nufunufu si visiuna sabu matasiyai keta si guwanisiya. Taki noko
nufunufusima sita vikimwaneisiya, fatasi kana naga nakasina venemokena
maise 50,000 siniva.* 20 Matatafuna nofe iba i kikinomana nenei keta Tuveka
fonana i mutuna fifiwanamokena.
21 Nofe ibasima si kikinomana muninei, Fauno i vinuwadadana be ina onota
Masedoniya keta Akaiya fafanisima nenesiyai muniyai yo ina niya Yenu-
sanema. Tovitumagana nenesiyai i bwaduwa, “Muniyai yo ana niya Noma.”
22 Kana toovivita nasi nuwa Timoti keta Enasitusi i visimeisiya si mikiniya
Masedoniya atu tanake tauna i fakwa Eisiya simo tova matanubwayouna.

Vikasanegwanegwa Efeso Sinenei

23 Naki noko tovanama nenei vikasanegwanegwa nakasina i kikinomana
Efeso sinenei Yeisu yana Ke'ta fasinei. 24 Tamokaga namoga nokomai kana
wava Demetiniyasi, tanake o siniva nenei kaivakuku be iba yagwanisi
nukawanamanamaneinasi kana tokifufuna. Fiyao Ginisi yasi guyau
gumayogu o kana wava Atemisi eketa Demetiniyasi numa musumususi
i kikifufuna-vikuvikukuna guyaunama kana kafa kodukodu kana numa
maise eketa namoga si vivikimwaneya. Yana tobunanige matatafusi nukusi
si kikifufuna be si vivikimwaneina keta gabana nakasina si viviya. 25 Yana
tobunanige matatafusi i wenevakukusisiya yota tasike aviyaonana yasi
savivina maise eketa nenesiyai i bwaduwa,
“Fiyao, kwa sanamaniya gabana nakasina kita ta viviya nofe savivinanama
nenei. 26 Naki tututaumi kwa kitiya keta kwa nowaniya namaise Fauno
i savisavivina Efeso sinenei eketa yota fafani Eisiya kana matatafu. Tanake
namoga yagwanisi nuwatasi i kanikaniya keta Atemisi kana kodukodu
si visagaketuketuwiya. Tanake i bwadubwaduwa, ‘Iba kafa kodukodu namoga
nimasiyai si kikifufuna o mukamokena guyau.’ 27 Eketa kita aviyaonana
kaivakuku kasi tokifufuna tana kitadewadewa be Fauno muka kata wava
ina givigoyoi yota muka yata kaikaiwabu kana ke'ta ina guduya. Keta yota
muka yata guyau kana kafa kodukodu kana numa ina viibakaokaogo. Nofe
tova Eisiya sinenei be fwayafwaya kana matatafu si kodukoduwa guyau
Atemisi nenei, eketa kita matata ina fakina venemokena be kana wava muka
ina bwavi.”
28 Tovanama Demetiniyasi yana bwadu si nowaniya, kayosi i kuga keta
si vikafinafina, “Kita fiyao Efeso yata guyau Atemisi kana wava o nakata-
mokena!” 29 Namoga matatafusi menana sinenei kayosi si nowaniya eketa
si vibutuwa si vikafinafina atu muka kana ugu sita sanamanei. Keta sabu
si nemiya Gaiyusi keta Anisitako si givikavinisiya, tasike fiyao Masedoniya atu
Fauno nukusi si ninidadana, keta si sinakanikanisiya keta si niisiya menana yana

* **19:19** Visime Nuvinavinana 18:10-14 sinenei Guyau yana namoga i iyaiyavisiya tasike muka ita sawateweyeisi be sina fufuniya tamo iba, bogau, o yafune.

kafa nusifusifufu kana kabāgai.† 30 Fauno nuwanuwana be ina niya yoko
matasiyai be ina nusifufuwa, atu tomuniyeina muka sita sawateweyei. 31 Yota
tunisi fafani Eisiya kana namoga nakanakasisi, tasike aviyaonana Fauno
unaunana, kana matakawa fifiwanina si teweiya Fauno nenei be muka ina nai
menananama yana kafa nusifusifufu kana kabāgai.
32 Kafa nusifusifufu kana kabāgai, sabu nuwatasi i bauwa venemokena.
Tunisi namoga si vikafinafina iba tamo fasinei eatu tunisi o si vivikafinafina
nuwanuwa tunisi fasisiyai. Namoga yagwanisi muka sita sanamanei avana
uguna yo si nai nokomai. 33 Fiyao Diu namoga tamokāga si katutunetuniya
kana wava Anekisenida i niya yoko naunei keta namoga yoko sinenei
si fina be ina bwaduwa. Eketa Anekisenida nimanei i nusawatana namoga
matatafusi ina kanovisiya fasinei be yoko ita iyavisiya vitana fiyao Diu muka
sita vikaiugunei goyona nofe. 34 Atu tovanama si kitiya tanake tene Diu,
matatafusi vikafinafina si tenekasikasisiyemokiya tamo nenei si bwadubwaduwa,
“Kita fiyao Efeso yata guyau Atemisi kana wava nakatamokena!” Kana
nivaniva vanavana kana bai nuwesi i kakavisiya.
35 Keta tamokāga menana kana namoga nakasina sabu i sawatanisiya keta
nenesiyai i bwaduwa, “Fiyao Efeso, fwayafwaya kana matatafu si sanamaniya
Efeso menana nakasina o tokitavikavina guyau Atemisi kana kafa kodukodu
fasinei keta yota kana nawenawe maise kifukifufuna tafutafuna abamei
i fekuwa. 36 Matatafusi si sanamaniya nofe o venemokena, na uguna kwami
ita kanovimiya eatu muka tamo fufuna goyona kwata savivinei. 37 Kwami
namoga nofe kwa nemiisiya wekamai, atu tasike muka avana sita gikumai
numa kodukodu nenei o bwadu goyona sita bwaduwei yata guyau Atemisi
fasinei.
38 Kafa fonayau kana numa kakayauna yota kana namoga nakanakasisi
o naki noko. Taki Demetiniyasi yana tobunanige nukusi nuwanuwasi
be aitevana tamo sina vinoiya, kana nufota sina niya kana kabāgai ebe
yo nokomai tututausi sina vikavivinoiya. 39 Atu taki yami nuwanuwa iba
tunisi fasisiyai, nao menana kana namoga nakanakasisi yasi yokowai
kana fata kwana nusifufuwisiya ebe sina gidawadawaniniisiya. 40 Avamasi
kimoki i kikinomana fasinei naki a matuta. Kita matata ita kata akata
Noma namoga nakanakasisi sina vinuesanita sina bwaduwa vitana kita
tata vivikasanegwanegwa. Nofe vikasanegwanegwanama muka tamo kana
nuwatamayeta. Eatu taki nokomaise sina nuwanuwa kita fasitiyai, nao
muka kana fata be tana gidawaniniyei.” 41 Tovanama menana kana namoga
nakasina maise i bwaduwa muninei, namoga i gionovisiya si kikinomana keta
kafa nusifusifufu kana kabāga si teweiya.

20

Fauno I Niya Masedoniya Keta Ginisi Nenesiyai

1 Tovanama noko vikasanegwanegwanama Efeso sinenei i kataniya, Fauno
tomuniyeina i wenevakukusisiya eketa i vatonisiya ebe Yeisu sina munimuniiya.
Muniyai yo i vioiyoowisiya eketa i nogokawawa Masedoniya yana fafaniyai.
2 Yana kikinomana muninei i niya menana tamokatamokāga nenesiyai tovi-
tumagana i vavatonisiya yana sifufu yagwanina nenesiyai, eyo muniyai i niya
fafani Ginisi, 3 eketa nokomai i fakwa yamayamana tonusi. Kabegomokena
be wakai ita niya fafani Siniya nenei eatu i biganowana vitana fiyao Diu tunisi

† **19:29** Menana yana kafa nusifusifufu kana kabāga o numa nakasina muka na kana kudukudu.
Si fufuniya kana kita maise saonau kwafinina. Namoga yagwanisi taki 26,000 maise kana
fata nokomai sina yokowa. Namoga nokomai si niniya eketa avi avikuvikukuna o vikaneganega
si matamatakwafukwafuwa.

si weifufuna kana munuwa fasinei noko kamudadananama nenei. Na fasinei yana nuwanuwa i giviniya eketa i makaviniya Masedoniyei i niya.

4 Namoga tunisi nukusi kaena si kwafuya maise Finusi natuna Sofata tene Beneya, fiyao Tesanonaika kasi nuwa Anisitako keta Sikanidasi, Gaiyusi tene Debi, Timoti, eketa fafani Eisiya namoisi kasi nuwa Tikikusi keta Tonofimusi. 5 Nofe namogasima wakai si viketanuna eketa Tonowasi menana nenei si fotikiya, 6 Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka muninei, menana Finifai nenei ka toga. Eketa kuyadayada kana vi5 muninei menana Tonowasi nenei unaunaki ka nisaisiya eketa nokomai ka fakwa wiki tamokaga.

Fauno Yutiko I Sinaviyawasiya

7 Satadei vanavanasonuwai tovitumagana tunisi nukusi ka yokowa viyao kana ka yota Tuveka yana ka kana kiyakiyaya kana kawiiya fasinei, atu Fauno i numamanisiya. I nuwanuwa vitana nuwabuni Tonowasi ina teweiya, na fasinei i nusifufuwisiya kana nivaniva i vinuwabunasinefouwa. 8 Totomu kuetana namai ka yokowa nenei, kimayeta i kanatadenideniya. 9 Namoga tufunakasina kana wava Yutiko numa kana kiyonavifofofo kana vitonu nugiginabu nenei i nuvitoga. Fauno yana sifufu i soniya nubwayoumataina eketa Yutiko matana i goyomoka. Tovanama i kenonuwataunuwa, i kabwataviniya keta i fekuwa fwayafwayai. Tovanama si sobuwa keta si sinanakasiya, si kitiya matematena. 10 Fauno yota i sobuwa keta Yutiko tofwanei i tananiya eketa i nutaviya. Namoga i iyavisiya i bwaduwa, “Muka kwana nuwanuwa, namoga yawayawasina!” 11 Munifotai i vanesavaviniya numai eketa Tuveka yana Ka kana kiyakiyaya i fufuniya eketa tovitumagana nukusi si kawa. I nusifufuwisiya kana nivaniva tova i katakiya yo muniyai na menananama i teweiya. 12 Tovitumagana o namoga dewadewana yawayawasina si oviya keta na yasi sebobo si niya numai.

Fauno Na Unaunana Si Niya Minitusi

13 Kimaga wakai ka venuviketanuna ka niya Asosi menana nenei, eatu Fauno i iyavikiya vitana kavananei ina nemiya nokomai yo kana totoiya. 14 Nokomai ka vikaninisaga keta i toga eketa matatafuki ka niya Mitinini menana nenei. 15 Nokomai ka teweikiya eketa kuyadayada kana vinuwa nenei ka niya menana tamokaga nenei Kiosi simuna niniunei. Nokomai ka banuwa yo muniyai ka kanayauwa ka niya Samosi simunai eketa kuyadayada kana vinuwa nenei o ka kikinomana Minitusi. 16 Fauno muka nuwanuwana tova ina teweyei Eisiya yana fafaniyai, na fasinei muka kata kanasuna Efeso eatu ka venukatuvaavaga. I sogowa ugуna nuwanuwana be taki meyameyanina maise Yenusanema ita kikinomana Kabwaga Matana kana tovai.

17 Eatu tovanama ka kanasuna Minitusi, Fauno yana kisuya i niya Efeso ebe ekanesiya kana tokawakawa sita nemiya sita kitiya. 18 Tovanama si nemiya, i iyavisiya i bwaduwa, “Kwami naki kwa sanamaniya namaise yaku fakwafakwa kwami nukusi tova kana matatafu fafani Eisiya nenei, tovanama kafa viugуwai a nemiya eketa kana nivaniva kimoki. 19 Tunisi fiyao Diu si weifufuna be sita weikuvavanikuwa na nenei keta anuvanuva nakanakasisi nenesiyai a nisaisiya, na nakiyai atu nuwasobuwai yota tamo tova katekateku na yana bwedi nukusi atu Tuveka fasinei a bunanigeya.

20 Muka tamo kami bwadu-ovivita ata givikaviniya, tovanama Guyau fonana nenei a numamana sagisagigi nenesiyai keta a visawavenena sabu nenemiyai yota numa nenesiyai. 21 Bwadu fifiwanina fiyao Diu eketa Kani Kwauna a venisiya. A iyavisiya vitana yasi go'yona nenesiyai sina ugevinisiya be Guyau nenei sina saga keta yata Tuveka Yeisu sina vitumaganiya.

22 Eketa sifufu nofe kwa nowaniya. Guyau Kanununa i visimeikuwa eketa
ana niya Yenusanema, eatu muka ata sanamanei avana ina kikinomana
nenekuwai, 23 eatu menanasima nenesiyai a niniya, Kanunu Tafutafuna
i gigimatakawikuwa vitana nokomai deni eketa dauna nakanakasisi nenesiyai
sina tenikuwa. 24 Yota taki sina nuvimatikuwa na muka fasinei ata nuwanuwa
nakasina, eatu iba nakatamokena nenekuwai o nuwanuwaku Tuveka
Yeisu bunanige i venikuwa ana nusafuya. Bunanigenama o Guyau yana
omukumukutana bigana namoga ana iyavisiya.
25 A numamaniya matatafumi nenemiyai Guyau yana Kafa visime fasinei.
Eatu naki nofe tova a sanamaniya gewa kimoki keta i niniya, muka yota
tafakaiku kwana kitai. 26-27 Muka tamo Guyau yana vinuwadadana kana
matakawa ata givikaviniya, naki matatafuna a bwaduwekogoiya. Na fasinei
bwadu venemokena nenei nofe tova ana iyavimiya. Taki aitevana tamo
bwadu nofe muka ina vitumaganei ebe muka yawasivagata ina nisagai, iyau
muka kaku kuvana.
28 Kwami toviketanuneina tututaumi kwana kitavikavinimiya yota tovi-
tumaganasima matatafusi Kanunu Tafutafuna kanonovamiyai i tenisiya,
kwana kitavikavina-dewidewisiya maise yomuyomu kasi tokitavikavina yana
yomuyomu i kitakitavikavinisiya. Tasike Guyau yana namonamoga, tauna
ufaufanei i kimwanetamanisiya. 29 A sanamaniya tovanama ana venuteweimiya
tonumamana-vikanonono sina nemiya sina tuyanomwanimiya eketa namoga
yasi vitumagana sina givigoyuya, naki maisemoka anuketa-wanawanaki
manimaninisi sina nemiya sifi waumisi nenesiyai eketa sina nuvimatisiya.
30 Yawane yota tututaumi sinemiyai tunisi namoga sifufuvi-kanonono
nenei sina visawavenena eketa tovitumagana nuwatasi sina kaniya ebe yasi
visawavenenasima goyosi tovitumagana sina muniiya. 31 Na fasinei matami
ina fekuwa! Kwana tukuya, manamana tonusi sinesiyai na matainuku muka
ata onovei yaku vivisawavenena tamokatamokaga nenemiyai kuyadayada
be nuwabuna.
32 Tova nofe Guyau nimanei a tenitenimiya. Yana omukumukutana
sifufuna, naki kwana vitumaganemokiya. Taki bwadunama kwana muniiya,
yawasimi sina tafwa fifiwanisi eketa Guyau yana sawanuwagabubu
ina venimiya naki yana bwadudabadaba tauna yana namonamoga
tenetenesineinasi nenesiyai maise.
33 Nukusi ta fakwafakwa nenei muka tamo aitevana yana gabana o
kana kwame ata vai. 34 Kwami naki kwa sanamanikuwa, iyau tauku
nimakuwai kaku ovivita a ninisaiya eketa nenei yota unaunaku a oovivitisiya.
35 Yaku savivinasima nenesiyai iyau tauku a vikafakita nenemiyai eketa
a visawavenimiya vitana yata dibumusiga nenei kana fata goyogoyo
tana ovivitisiya. Tana tukuya Tuveka Yeisu i bwaduwa, 'Kavenena namoga
nenesiyai o kana sebobo nakatamokena muniyai yo yuna.' "
36 Tovanama i nusifufukooga matatafusi kaetutusi si viketogunina eketa
i kawanunukuwa. 37-38 Yana sifufu nenei i iyavisiya i bwaduwa, "Muka
yota tafakaiku kwana kita-savavinei." Nofe bwadunama katekatesi
i nuyavayavaniya, eketa matatafusi si nusiya si viyuiya eketa si bwedisitesitiya
eyo si kwafuya nukusi si niya wakai.

21

Fauno Yana Nai Yenusanema

1 Efeso tovitumagana kasi toviketanuneina ka vioiyoowisiya muninei,
ka sinanakata keta dawaniniina ka niya Kosi simunai eketa nokomai

20:24 2 Timoti 4:7

ka banuwa. Nuwabuni ka niya Nodesi eyo ka tamana Fatana menana nenei
ka saniniya eketa ka sobuwa. 2 Nokomai waka tamokaḡa ka nisaiya ina tamana
Foenisiya, nenei ka toḡa eketa ka kanayaukiya. 3 Ka nemiya Saifunusi simuna
niniunei eketa kukikimawaki i fakwa eatu ka venukatuvaavaḡa Siniya yana
fafaniyai. Wakanama o Taya menana nakasina kana nogonogo i totoiya ebe
nokomai ina nusiwasiwaiya, na fasinei ka nikanasuna.
4 Nokomai tomuniyeina ka nisaisiya eketa wiki tamokaḡa nukusi ka fakwa.
Nokomai Kanunu Tafutafuna yana visawavenena nenei, tomuniyeina
Fauno si matakawiya be muka ina nai Yenusanema. 5 Eatu tovanama yama nai
kana tova i nisaiya, ka misiniya eketa ka noḡokawawa. Tovitumaḡana matatafusi
na kakawasi eketa na natunatusi menana si teweiya eatu si kwafukiya nukusi
ka sobuwa gibowai. Nokomai matatafuki kaetutuki ka viketogunisiya eketa
ka kawanunukuwa. 6 Nukusi ka vioiyoowa eketa kima ka toḡa-savavinikiya wakai
eatu tasike si makavinisiya yasi menanai.
7 Yama kamudadana Taya nenei i kakaviya eketa ka kanasuna Tonimaisi
menana nenei. Nokomai tovitumaḡana ka venuyofiyofisiya eketa
nenesiyai ka fakwa kuyadayada tamokaḡa. 8 Kuyadayada venuwanei
noko menananama ka teweiya atu ka niya Sisaniya menana nakasinei
eketa nokomai Finifi yana numai ka fakwa. Tanake namoḡa tamo
vivinuwadadaneinana. Tovanama Yenusanema sinenei namoḡa kasi 7
si gibokisiya, tanake o nukusi si vinuwadadaniya ebe yo sina ovivita Guyau yana
mudadava fasinei. Yota tanake Guyau fonana kana tonumamana namoḡa
nenesiyai. 9 Tanake natunatuna vivine tutubonosi nasi nufunina. Tasike
tamo tova Guyau fonana fasinei si bwadubwaduvioḡona.
10 Kuyadayada muka yagwanina muninei Guyau yana tomatakawa ta-
mokaḡa kana wava Agabusi, fafani Yudiya nenei i sobunemiya Sisaniya.
11 I nemiya nenekiyai, Fauno kana wakina i viya eketa tauna nimana keta
kaena i kiyona eketa i bwaduwa, “Naki nofemaise Kanunu Tafutafuna fo-
nana, ‘Fiyao Diu kasi toviketanuneina, toniwakina nofemaise sina yoniya
eketa Kani Kwauna nimasiyai sina teniya.’ ” 12 Tovanama nofe bwadunama
ka nowaniya, tovitumaḡana tunisi nukusi Fauno ka nuoneoniya ebe muka
ina nai Yenusanema.
13 Eatu i bwaduwa, “Ava uḡuna nofemaise kwa bwedibwedi eyo katekateku
kwa nunubudabudaniya! Iyau o muka vitana ata gidewadewa kaku kiyonaḡa
fasinei, eatu naki a gidewadewa ebe Tuveka Yeisu fasinei ana mateya.”
14 Tovanama ka kitiya muka kana fata be yana nuwanuwa kana givinai,
naki ka onoviya eatu ka iyaviya vitana avana Tuveka yana nuwanuwa maise
ita saviviniya.
15 Kuyadayadasima i kakavisiya muninei, ka gidewadewa eketa
ka noḡokawawa Yenusanema fasinei. 16 Sisaniya tomuniyeina tunisi nukusi
ka niya, eketa si niikiya Munasoni tene Saifunusi yana numai eketa nokomai
ka fakwa. Namoḡanama nofe o tanake tamo tovitumaḡana nauna.

Fauno Yemesa I Venufotiya

17 Tovanama ka kikinomana Yenusanema, tovitumaḡana na yasi sebobo
si venuyofiyofikiya. 18 Kuyadayada venuwanei Fauno nukusi ka niya Yemesa
ina kitiya fasinei, eketa Yenusanema tovitumaḡana kasi toviketanuneina
matatafusi si nemiya nokomai. 19 I bwaduviagigikuwisiya muninei, matatafuna
gunina ovina i nusifufuwekoḡoiya nenesiyai namaise yana bunanige sinenei
Guyau i savivina Kani Kwauna nenesiyai fasinei.

21:8 Bunanige 6:5, 8:5 **21:10** Bunanige 11:28

20 Tovanama yana sifufunama si nowaniya Guyau si daviya. Eketa Fauno
si iyaviya si bwaduwa, “Unaki, naki ku sanamaniya fiyao Diu nofemai sagisagigi
Yeisu si vitumaḡaniya eketa matatafusi Guyau yana visime si oofekufekuwiya.
21 Eatu si nowaniya avage tovanama ku niniya Kani Kwauna yasi kabaḡa ne-
nesiyai, matatafusi fiyao Diu ku vivisawavenena vitana Mosese yana visime
sina saḡakuwakufutiya. Tamo iba avage ku iyaiyavisiya ebe natunatusi namoḡa
muka sina nufifina yota kata sanu muka sina muniyei. 22 Yawane ya
nemi fasinei sina biganowana. Na fasinei avamasi tamo tana fufuniya ebe
sina sanamaniya vitana bwadusima si nowanowanisiya o muka venemokena.
23 Eketa avana kana iyaviwa, naki maisemoka kuna fufuniya. Nofemai
namoḡa kasi nufunina Guyau fasinei si kawayaba. 24 Nukusi kwa nai Numa
Kodukodu wasiketanei ebe givieyaeya kana fufuna kwa savivininei Guyau
matanei. Eyo muniyai kuna nufata ebe debabousi sina kigosiya. Taki namoḡa
sina kitiwa nofe fufuninama kuna fufuniya, matatafusi sina sanamaniya gewa
kwaḡa o Mosese yana visime ku munimuniiya. Eketa sina sanamaniya gewa
sifufusima fasiweu o sifufu-vikanonono.
25 Eatu Kani Kwauna tovitumaḡana fasisiyai, nao yasi nufunufu
ka viginiwiya yata nuwanuwanama fasinei eketa nofemaise ka iyavisiya
ka bwaduwa, ‘Avi viyo kifukifufuna nenesiyai si vibwanaoseiiya, muka
kwana kaniya. Yota muka ufaufa kwana yumiya. Muka yomuyomu kayona
kikidubina kwana kaniya. Eketa yota muka kwana kudokaokaoḡo.’ ”*
26 Eketa kuyadayada kana vinuwa nenei Fauno noko namoḡasima kasi
nufunina i ovisiya eketa nukusi si givieyaeisiya Guyau matanei. Munifotai
i kanasuna Numa Kodukodu kana wasiketai i matakawisiya avi tovai kasi
givieyaeya kana tova ita kakavei fasinei. Ebe noko tovanama nenei kasi
givieyaeya bwanaosesi, tovibwanaose sita vibwanaoseiisiya tamokatamokaḡa
fasisiyai.

Fiyao Diu Tunisi Fauno Si Givikaviniya

27-29 Kuyadayada 7 kabegomokena be givieyaeya kana fufuna ina kakaviya,
tunisi fiyao Diu fafani Eisiya nenei Fauno si kitiya Numa Kodukodu kana
kani sinenei. Eatu nauna o Fauno si kitiya Tonofimusi tene Efeso nukusi
Yenusanema menana nenei, eatu si nuwanuwa vitana Fauno Tonofimusi
ita kanasunei Numa Kodukodu kana kani sinenei. Namoḡa si visimwanakasisiya
eketa Fauno si givikaviniya eatu si vikafinafina si bwadubwaduwa, “Fiyao
Isineni kwa nemai. Kwa oviviteiki be namoḡa nofe kana mata ta tenei!
Namoḡanama nofe i vivisawavenenaniya yana nidadana nenesiyai, kita
Isineni i sawasawavigoyowita yota Mosese yana visime keta yota Numa
Kodukodunama nofe fasinei. Ginisi namoisi i nemiisiya kabaḡa nofe
tafutafuna nenei eketa i weigavigaviya Guyau matanei.”†

21:23 Ginaḡanaḡa 6:13-21 **21:25** Bunanige 15:29 * **21:25** Nofe fufunasima nenesiyai vimomona i vivigoyona. Kudo — Yauna 20:14, Visime Nuvinavinana 5:18. Aitevana tamo gumayogu o namoḡa ina mataveiya gabana o nogonogo fasisiyai — Visime Tafu 19:29, 1 Kononita 6:15. Namoḡa eketa namoḡa nukusi gumayogu eketa gumayogu sina mataveya — Visime Tafu 18:22, Noma 26:27. Aitevana tamo tauna ugunina nukusi sina mataveya maise amana, ayona o taki natuna — Visime Tafu 18:6. Aitevana yomuyomu nukusi sina mataveya — Visime Tafu 18:23. Vimomona-kaokaoḡo — Efeso 5:3. Aitevana tamo namoḡa o gumayogu ina nuyakayakaniya ebe ina mataveiya — Kabikona 34:7, Visime Nuvinavinana 22:25-28. **21:27-29** Bunanige 20:4 † **21:27-29** Fiyao Diu si nuwanuwa vitana Kani Kwauna muka eyaeyasi, eketa yasi visime nenei Kani Kwauna kana fata sina kanasuna yasi kani sinenei. Eatu fiyao Diuḡa nao sina kanasuna kani kusinena — Isineni yasi kani eketa vivine yasi kani. Taki aitevana tamo visime nofe ina yakweniya, sina nuvimatiya.

30 Tovanama namoḡa si nowaniya dagedage i toḡa Numa Kodukodu
sinenei, Yenusanema kana matatafu nuwanuwa si viya eketa kabaḡa
tuninatunina nenesiyai si dibwana nokomai. Fauno si givikaviniya eketa
si sinakanikaniya si kikinomaniya Numa Kodukodu kumenanina, eatu tuiyo
kawa si venukatugudusiya. 31 Fauno si vivibaiiya be sina nuvimatiya eatu Noma
tonuaviya kasi toviketanuneina biga i nowaniya vitana fiyao Yenusanema
namoḡa matatafusi si vivikamunumunuwa Numa Kodukodu kana kani sinenei.
32 Eketa yana tonuaviya kasi kaimatana nukusi i venuvakukusisiya eketa
si dibwana sabu kuweyaisi. Tovanama sabuveka si kitisiya tonuaviya kasi
toviketanuneina nukusi si nenemiya, vitana Fauno si munumunuya eava
si onoviya.
33 Tonuaviya kasi toviketanuneina i nemiya eketa Fauno i givikaviniya. Yana
tonuaviya i visimeisiya eketa seni nuwesi nenesiyai si yoniya, munifotai eyo
sabuveka i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, “Nofe o aitevana? Ava o i fufuniya?”
34 Sabuveka sinesiyai namoḡa tunisi iba tamo fasinei si vivikafinafina, eatu
namoḡa tunisi o naki si vivikafinafina-kaokaoḡowa. Vikafinafina i vikatumataiya
eketa tonuaviya kasi toviketanuneina muka kana fata vidagedage kana
uḡu ina sanamanei. Na fasinei yana tonuaviya i visimeisiya ebe Fauno
sina kanasuniya numa fakinina nenei. 35 Eatu tovanama i nemiya numa
fakinina kana kaevaavaḡa niniunei, sabuveka si vibaimoka nuwanuwasi be
Fauno sina givikaviniya, na fasinei tonuaviya si ginakasiya eketa si unamokiya
ebe sina ofafafiya namoḡa nenesiyai. 36 Sabuveka si omunitawisiya eatu
si bwaubwauwa, “Kwa nuvimatei! Kwa nuvimatei!”

Fauno Sabuveka I Nusifufuwisiya

37 Tovanama Fauno kabegomokena be numa sinenei sina kanasuniya, Giniki
fonasiyai tonuaviya kasi toviketanuneina i iyaviya i bwaduwa, “Kana fata
ata nusifufuwiwa?”
Noko nenei tonuaviya kasi toviketanuneina i sabanutuḡa eketa i iyaviya
i bwaduwa, “Omasi kwaḡa bwadu-Giniki ku sanamaniya? 38 Iyau a nuwanuwa
vitana kwaḡa bwatanemoka tene Itifita maise. I anuvanuva be kama tovike-
tanuneina nenesiyai ita nuaviya, eketa totaniyagunu kasi 4,000 na funumisi
i viketanunisiya eketa si niya fwayafwaya nunumonumonei. Eketa kwaḡa
namoḡauma?”
39 Fauno i nufata i bwaduwa, “Muka, iyau tene Diu, a tufuwa fafani Sinisiya
sinenei menana na kana wava Tasusi nenei. Kana fata kuta sawateweikuwa
be namoḡa ata nusifufuwisiya?”
40 Toviketanuneina i vinowana eketa Fauno kaevaavaḡa nenei i misiniya eatu
nimanei namoḡa i nusawatanisiya. Tovanama i katanisiya, Ibeniu fonasiyai
i nusifufuwisiya.

22

1 Fauna i bwaduwa, “Amamaku keta unaunaku, kwa vaneneḡeiku eatu tauku
ana tanafafafanikuwa iyau muka tamo goyona ata fufuniya.” 2 Tovanama
sabuveka Fauno si nowaniya tututausi Ibeniu fonasiyai i nunusifufuwisiya, vika-
finafina si onoviya eatu si numananava.
3 Fauno i bwadu-savaviniya i bwaduwa, “Iyau tene Diu, a tufuwa menana
Tasusi nenei fafani Sinisiya sinenei. Nokomai Yenusanema a kanakata
eketa nuwatasuyasuya a viya. Kaku tovisawavenena o Gamaniyeni eketa
waḡawaḡata yasi visime be kasi sanu matatafuna i visawavenikuwa fakinina
venemokena. Nuwanuwaku nakasina be Guyau ana muniiye-dewadewiya,

22:3 Bunanige 5:34-39

maisemoka kimoki kwami kwa munimuniiya. 4 Na fasinei aviyaonana Yeisu
yana Ke'ta nununei si niniya, a givikuvavanisiya eketa tunisi si mateya. Yaku
visime nenei tovitumagana namoga keta vivine si givikavinisiya eketa deni
nenei si tenisiya. 5 Tovibwanaose kasi toviketanuneina keta tokawakawa
matatafusi nukusi si sanamaniya a bwadubwaduwa venemokena. Nufunufu
viviginiwisi si venikuwa ebe tunisi unaunasi fiyao Diu menana Damasiko
nenei si fakwafakwa ata venisiya. Nokomai a niya Yeisu kana tomuniyeina
ata nuwasisiya ebe ata kiyona eketa ata makavinisiya Yenusanema ebe nofemai
sita vimatadawanisiya.
6 Naki kuyadayada kana sinefou nenei, ketai a niniya eatu Damasiko
niniunei abamei mayesina matakikikwanena visabanutugai i tafafifinikuwa.
7 A fekuwa fwayafwayai eketa kayokayo a nowaniya i bwadubwaduwa
nenekuwai, 'Sauno, Sauno, ava fasinei yo ku givigivikuvakuvavaneiku?'
8 Eketa a nufata a bwaduwa, 'Aiye, kwaga aitevana?'
Eketa i nufata i bwaduwa, 'Iyau Yeisu tene Nasaneti, Iyau gwadikuma
ku givigivikuvakuvavanikuwa.' 9 Namogasima nukusi ka niya o mayesina yota
si kitiya eatu kayokayo i nunusifufuwikuwa o muka sita nowaniya.
10 Eketa a nutoninuvenuviya a bwaduwa, 'Tuveka, avamasi ana fufuniya?'
I iyavikuwa i bwaduwa, 'Ku misini be ku nai Damasiko. Nokomai tamo aite-
vana ina nusifufuwiwa ebe yaku nuwanuwa matatafuna kuna savivinisiya.'
11 Mayesina matakikikwanena mataku i fwakiya eketa muka kaku
fata tamo aviyavana ana kitai, na fasinei unaunaku nimakuwai si ova
eketa si niikuwa Damasiko. 12 Nokomai namoga tamokaga kana wava
Ananaiyasi i fakwafakwa o Guyau nenei i kodukoduwa yota Mosese yana visime
i munimuniye-dewidewisiya. Yota fiyao Diu matatafusi nokomai si vifotuwiya.
13 I nemiya niniukuwai i misiniya keta i bwaduwa, 'Unaku Sauno, ku kita-
savavineu!' Na naki tovanama nenei a toneya eketa Ananaiyasi a kitiya.
14 Eyo Ananaiyasi i iyavikuwa i bwaduwa, 'Wagawagata yasi Guyau i gibokiwa
ebe yana nuwanuwa kuna sanamaniya. Toeyaeyanamoka naki ku kitiya eketa
ku nowaniya i nusifufuwiwa. 15 Kwaga kuna viwakakakiya tanake fasinei ebe
namoga matatafusi kuna iyavisiya avana ku kitiya eketa ku nowaniya. 16 Eketa
muka yota kuna fotafota. Naki ku misini be givibutabuta ku vai. Tovanama
kuna kawanunukuwa Tuveka kana wavai, ya go'yona ina gona-teweisiya.'
17 Tovanama a makavinikuwa Yenusanema, Numa Kodukodu kana
kani sinenei a kawakawanunukuwa eatu a kenokita. 18 A kitiya Tuveka
i nunusifufuwikuwa i bwaduwa, 'Namoga nofemai ya sifufu fasikuwai muka
sina katuvai na fasinei dibwadibwaninei Yenusanema nofe tova ku teweyei.'
19 Eatu a iyaviya a bwaduwa, 'Tuveka, naki namoga si sanamaniya numa
kafa yokoyoko tamokatamokaga nenesiyai ka tovitumagana deniyai
a tenitenisiya eketa a munumunusiya. 20 Eketa tovanama ka tokanakakikakina
Sitiveni si nunuvimatiya, iyau nokomai a misiniya eatu yasi fufunanama
a visawadewadewiya, eketa tonuvimatesima kasi nuya a togatanisiya.'
21 Eatu Tuveka i iyavikuwa i bwaduwa, 'Ku nai, a vivisimeiwa kedawanauwai
Kani Kwauna nenesiyai.' "

Fauno I Bwaduwa Tanake Tene Noma

22 Sabuveka Fauno si vanevaneneiya eatu tovanama nofe bwadunama
si nowaniya, kayosi i kuga eketa si vibutuwa si vikafinafina, "Namoga nofe
ina mateya! Muka kana nufota be ina fakwafakwa!" 23 Eketa si vivikafinafina

22:4 Bunanige 8:3, 26:9-11 **22:20** Bunanige 7:58

eatu kasi nuya nenesiyai si nunukwasikwasiya eketa fwayafwaya kafusisimina si teweteweina atai.*
24 Toviketanuneina yana tonuaviya i visimeisiya ebe Fauno sina kanasuniya
yasi numa fakinina kana kani sinenei. Eketa i visimeisiya ebe sina munuya
eatu sina nutoninuvenuveiya be sina sanamaniya avana uguna fiyao Diu
si kayokuga yo si finafina-takatakanei. 25 Tovanama si vibutuwa kunava
nenesiyai si yonayoniya be sina munuya, Fauno tonuaviya yasi kaimatana
i misimisiniya i iyaviya i bwaduwa, "Noma yana visime nenei o muka tene
Noma kwana munu-kaokaogowei. Nauna kwata vinuesanikuwa ebe taki
ata fufunagoyowa, enao kwata munukuwa."
26 Tovanama kaimatana Fauno yana bwadu i nowaniya, i niya toviketa-
nuneina nenei eketa i bwaduwa, "Avamasi kuna fufuniya? Namoga nofe o tene
Noma."
27 Toviketanuneina i niya Fauno nenei eketa i iyaviya i bwaduwa, "Ku iyaveiku,
venemokena kwaga tene Noma?"
I nufata i bwaduwa, "Ika. Iyau tene Noma."
28 Toviketanuneina Fauno i iyaviya i bwaduwa, "Iyau gabana nakatamokena
a nufata eketa a vitene Noma."
Eatu Fauno i bwaduwa, "Iyau o Noma yasi tufuwa."
29 Tonuaviyasima vitana sita nutoninuvenuviya eatu si matuta keta
si venuvamunimunikwana. Eketa tovanama toviketanuneina i sanamaniya
vitana Fauno tanake tene Noma eatu i visimeisiya be si yoniya, eketa naki
i matuta.

Fauno Diu Kawakawa Nausiyai I Misiniya

30 Kuyadayada venuwanei tonuaviya kasi toviketanuneina nuwanuwana
fiyao Diu Fauno si vinoiya fasinei kana ugu ina sanamaniya. Na fasinei deniyai
i giyauya eketa tovibwanaose nakanakasisi eketa Diu Kawakawa i visimeisiya
eketa si yokowa. Eyo Fauno i nemiiya keta tafakaisiyai i misiniya.

23

1 Fauno matana dawaniniina i niya Diu Kawakawa nenesiyai eketa
i iyavisiya i bwaduwa, "Unaunaku, yawasiku matatafuna a fakwiiya dawanini-
ina Guyau matanei, eketa katekateku o eyaeyana kana nivaniva kimoki."
2 Tovanama tovibwanaose kasi toviketanuneina Ananaiyasi nofe
bwadunama i nowaniya, i nuwagoyowa eketa aviyaonana Fauno niniunei
si misimisiniya, i visimeisiya ebe kawana sita nutafifuwafuwaiya. 3 Eatu Fauno
i kawafatiya i bwaduwa, "Guyau ina nutafiwa. Namoga matasiyai ka kita
dewadewana eatu katekateu o gavigavina. Nanemai ku nuvitoiwa avage
Mosese yana visime nenei kuna vinuesanikuwa, eatu visimemokena o kwaga
naki ku yakweniya tovanama namoga ku visimeisiya ebe sita nutafikuwa."
4 Aviyaonana Fauno niniunei si misimisiniya si iyaviya si bwaduwa, "Ava uguna
Guyau yana tovibwanaose kasi toviketanuneina ku sawasawanuketuwei?"
5 Fauno i nufata i bwaduwa, "Unaunaku, muka ata sanamanei gewa tanake
o tovibwanaose kasi toviketanuneina. Guyau fonakituna i bwaduwa, 'Muka
yata sabu kasi toviketanuneina kuna sawanuketuwei.' "
6 Fauno i sanamaniya Diu Kawakawa sinesiyai tunisi Sadusi eatu tunisi
o Fanasi, eketa kayona nakasinei i bwaduwa, "Unaunaku! Iyau tene
Fanasi maise yota amaku. A vitumaganiya Guyau namoga matematesi
ina sinaviyawasa-savavinisiya. Nofe fasinei kwa vivinuesanikuwa."

---

* **22:23** Fufuna nofe o fiyao Diu yasi kayokuga kana fufuna maise. **23:3** Madiu 23:27,28 **23:5** Yauna 22:28 **23:6** Bunanige 26:5, Finifai 3:5

7 Tovanama Fauno nokomaise i bwaduwa, Fanasi eketa Sadusi si vibutuwa
si avigwavigwaeḡa nenei yoko si takiya eketa nuwesi i kikinomana. 8 Yasi vig-
waeḡa uḡuna o nofemaise. Sadusi si bwaduwa avage muka tamo misini-
savavineina yota muka tamo Guyau kana kaetoḡa abamei eketa yota muka
tamo kanunu. Eatu Fanasi o nofe ibasima si vitumaḡanisiya.
9 Vikawabwadubwadu i nakata, eketa tunisi visime kana tovisawavenena
Fanasi kunumisi nenei si misiniya eketa si numanimaniniya si bwaduwa,
“Namoḡa nofe muka tamo goyona ita fufuniya. Kana kita kamo tamo kanunu
o tamo Guyau kana kaetoḡa abamei i nusifufuwiya.” 10 Avigwavigwaeḡa
i nakatamoka eketa tonuaviya kasi toviketanuneina i matuta Fauno
sita sinabwegabwegiya, na fasinei yana tonuaviya i visimeisiya si oviya eketa
si niiya yasi numa kana kani sinenei.
11 Na nuwabunanama nenei Tuveka i kenokikinomana keta Fauno
kuniniuna i misiniya eketa i bwaduwa, “Kuna katevatumoka ebe namaise
nofemai Yenusanema fasikuwai ku nusifufuwa, maisemoka yota Noma
kuna nusifufuwa.”

Fiyao Diu Nuwanuwasi Fauno Sina Nuvimatiya

12 Tovanama vanavana i vaneya, Fiyao Diu tunisi Fauno fasinei si weifufuna
eketa matatafusi si tanaḡaiya muka sina ka o sina yu kana nivaniva Fauno
sina nuvimatiya. 13 Namoḡa 40 na kasi tufo nukusi ketaketanama si vinowaniya
ebe sina fufuniya. 14 Si niya tovibwanaose nakanakasisi yota Diu tokawakawa
nenesiyai eketa si bwaduwa, “Kima ka tanaḡaiya Guyau matanei eketa muka
tamo avana kana kaniya kana nivaniva Fauno kana nuvimatiya. 15 Eketa
ka weifufuna vitana kwami keta Diu Kawakawa, tonuaviya kasi tovike-
tanuneina kwata vikokoniya be Fauno ita sobunemiiya nenemiyai. Seba
kwana teweiya ebe sina bwaduwa vitana kwata nutoninuvenuveyei ebe yana
sifufu kwata sanamanadewadewai fasinei, eatu ketai kana fotamatamataveya
ebe kana nuvimatiya.”
16 Eatu Fauno auna namoḡa viwaifufunanama i ninowaniya eketa
i kanasuna numa fakinina nenei Fauno i iyaviya. 17 Eketa Fauno tonuaviya
yasi kaimatana tamokaḡa i weniya eketa i iyaviya i bwaduwa, “Nofe
tufunakatanama ku niyei ya toviketanuneina nenei, ebe yana nuwanuwa
ina nusifufuwiya.”
18 Eketa kaimatana namoḡanama i niiya toviketanuneina nenei eketa
i bwaduwa, “Yata finisina Fauno i wenikuwa eketa i vikokonikuwa namoḡa nofe
tufunakasina a nemiiya ebe sifufu tamokaḡa ina iyaviwa.”
19 Toviketanuneina namoḡanama nimanei i oviya keta i niiya kuniniuna
eketa taniyanei i kanakununuwiya i bwaduwa, “Avi sifufu kuna iyaveiku?”
20 I nufata i bwaduwa, “Fiyao Diu yasi nuwanuwa naki si givifakiniya eatu
sina vikokoniwa ebe kumana Fauno kuna nemiiya Diu Kawakawa nausiyai
avage sina nutonikuekuiya yasi sanamana fasinei. 21 Eatu muka yasi bwadu
kuna nowaniya. Yasi namoḡa 40 na kasi tufo si fotafotamatamataveya be Fauno
sina munuya. Naki si tanaḡaiya muka sina ka, muka sina yu kana nivaniva
Fauno sina nuvimatiya. Nofe tova naki si gidewadewa eatu si fotafotamoka yasi
vikokona kana nufata fasinei.”
22 Eketa tonuaviya yasi toviketanuneina namoḡa tufunakasina i iyaviya
i bwaduwa, “Nofe sifufu ku iyavikuwa kuna ogaguwiya.” Eketa i gionoviya i niya.

Fauno Si Visimeiya Tovisime Nakasina Finikesa Nenei

23 Eketa toviketanuneina yana kaimatana kasi nuwa i wenisiya eketa
i visimeisiya i bwaduwa, “Tonuaviya kaeyai 200 kwana visiya yota 70 osi kasi

23:8 Madiu 22:23, Maka 12:18, Nuke 20:27

totoga eketa 200 iyo namoisi. Kwana gidewadewa ebe nuwabuna 9 maise
kwana niya Sisaniya. 24 Yota osi kwana gidewidewisiya ebe Fauno ina toga.
Kwana ofafafiya eketa kwana niiya tovisime Finikesa nenei." 25 Munifotai
tonuaviya kasi toviketanuneina nufunufu nofemaise i viginiwiya.

26 "Iyau Konodiyasi Nisiyasi, nufunufu a viginiwiya kwaga namoga nakasiu
tovisime Finikesa neneweu. Agigiku.
27 Namoga nofe o fiyao Diu si givikaviniya eketa kabegomokena
sita nuvimatiya. Eatu a sanamaniya tanake tene Noma, na fasinei yaku
tonuaviya nukusi ka niya keta ka ofafafiya. 28 Eatu nuwanuwaku yasi vinoi
kana ugu ana sanamaniya fasinei eketa a niiya Diu Kawakawa yasi kafa
yokoyoko nenei. 29 Nokomai a nisaiya gewa yasi vikavivinoi o tututausi
yasi visime fasinei eatu muka tamo Noma yana visime ita yakweniya
ebe ana vimatadawanei mateyai o deniyai ana tenei. 30 Tovanama Fauno
kana viwaifufuna fasinei kana matakawa a viya, a venuvisimeiya i nemiya
neneweu yota kana tovinoi a iyavisiya ebe yana goyona fasinei neneweu
sina bwaduwe-kikinomanisiya."

31 Eketa toviketanuneina i visimeya maise yana tonuaviya si saviviniya.
Eketa noko nuwabunanama nenei Fauno si oviya keta si kikinomaniya
Enitifetinisi menana nakasina nenei. 32 Tovanama tova i katakiya, tonuaviya
matatafusi si makavinisiya yasi numa fakinina Yenusanema nenei, eatu
osi kasi totogaga Fauno si niiya Sisaniya menana nenei. 33 Tovanama
si kikinomana, Fauno keta nufunufu viviginiwina tovisime nimanei si tenisiya.
34 Nufunufunama i ginaganagakogoiya muninei Fauno i nutoninuvenuviya
i bwaduwa, "Kwaga o avi fafani?" Fauno i nufata i bwaduwa, "Iyau o Sinisiya
fafaninama nenei."
35 Finikesa Fauno i iyaviya i bwaduwa, "Ka tovinoisima nofemai sina nemiya
munifotai yo ana vaneneimiya ebe ana vinuesaniwa." Eketa yana tonuaviya
tunisi i iyavisiya vitana Fauno sina niiya Enoda yana numa tufomu kaikai-
wabuna nenei keta sina togataniya.

24

Fauno I Misini-Kikinomana Finikesa Naunei

1 Kuyadayada 5 muninei tovibwanaose kasi toviketanuneina kana wava
Ananaiyasi yota tunisi Diu kana tokawakawa nukusi si sobuwa Sisaniya.
Namoga kana wava Tetanusi nukusi si niya. Tanake tonusifufu yota Noma
yasi visime kana tosanamana. Si niya si misiniya tovisime Finikesa naunei ebe
Fauno sina vinoiya. 2 Tovanama Fauno i kanasuna vikanunusifusifufu sinenei,
Tetanusi i misiniya eketa yana bwaduvinoi i vibutuya.

"Yama namoga nakasiu, kwaga toviketanuneina na ya nuwatasuyasuya
yota ya vinuwadadana dewadewasi, na fasinei biganei ka fakwa kawasasa
nubwayouna keta iba yagwanina dewadewasi yama namonamoga ne-
nesiyai si kikinomana.* 3 Kabaga tamokatamokaga nenesiyai matatafuki
yama viagigiku nakatamokena neneweu tova kana matatafu. 4 Muka

* **24:2** Finikesa yana vitovisime kana tovai o muka biganei. Tetanusi Finikesa i kanakanadibidibiiya
be ita bwaduwa vitana avage Fauno ita goyona. Finikesa dauna nakasina namoga i venisiya. Na fasinei
Fauno kana nutoninuvenuveina muninei, si fakwa manamana nuwesi i kakaviya eyo Noma kana
tufomu Neno Finikesa fatana i viya. Nokomai vikamunumununuwa nakasina i kikinomana fiyao Diu atu
Noma namoisi nukusi. Eketa Noma tonuaviya si misinimoka tu Yenusanema matatafuna si givigoyuya.

ana visinatamatamaneu nakatamataina eatu a kawanunukuwiwa ka fata yama sifufu kabegona kuta vaneneiya.

5 Namoga nofe ka kitanisaiya tanake togivigoyo-onaona. Namai Diu si fakwafakwaniya nenesiyai avigwavigwaega i gigikikinomaniya, yota tanake Nasanini yoko kana toviketanuneina.† 6 I aanuvanuva be Numa Kodukodu ita weigavigaviya, na fasinei ka givikaviniya.‡ 8 Taki taugu kuna nutoninuvenuveiya, nao yama bwadubwadu kana venemokena kuna kitiya."

9 Eketa fiyao Diu matatafusi Tetanusi yana nusuyai si niya eketa si bwaduwa, "Bwadubwadu nofe matatafuna o venemokena."

10 Eketa Finikesa nimanei i nusawateweiya eketa Fauno i bwaduwa, "Aiye yo Finikesa, a sanamaniya manamana kana yagwana kwaga ku vitonuviesana fafani nofe sinenei, eketa tauku ana tanafafafanikuwa neneweu fasinei o a sebobowa. 11 Taki taugu namoga kuna nutoninuvinuvisiya, sina iyaviwa vitana yawane kuyadayada 12 muka ita kakavei a vaneya Yenusanema Guyau nenei a kodukoduwa. 12 Tovinoi nofe si kitikuwa muka tamo namoga nukusi kata vigwaega Numa Kodukodu nenei. Muka tamo numa kafa yokoyoko o tamo kabaga menana nofe nenei namoga ata visimwanakasisi ebe sita vikamunumunuwa. 13 Yota muka kasi fata aviyaonana tamo sina visawaveneu ebe yasi vinoi ina vivenemokena.

14 Eatu a iyaveimi, amamaki yasi Guyau nenei a kodukoduwa yota iyau Yeisu yana Ke'ta nununei a niniya. Eatu si bwaduwa avage nofe o Ke'ta-vikanonono, eatu Mosese yana visime yota Guyau yana tomatakawa yasi viviginiwa matatafuna a vitumaganiya. 15 Namaise yasi tumagana si teniya naki maisemoka yota yaku tumagana Guyau nenei a teniya vitana tova i nenemiya namoga dewadewasi be goyosi mateyai ina vitowamisiniye-savavinisiya. 16 Nofe fasinei tova matatafuna Guyau matanei yota namoga matasiyai a anuvanuvamoka ebe yaku nuwanuwa masamasanina keta yawasiku dawaniniina nenei ana fakwa.

17 Yenusanema a teweiya manamana simo matayagwanina, eatu bwatanemoka a makavinikuwa ebe yaku sabu sinesiyai goyogoyo si fakwafakwa, kasi nuwagabubu ana kavenena eatu yota Guyau nenei ana vibwanaoseya.§ 18 Givieyaeya kana fufuna a saviviniya eketa Numa Kodukodu sinenei a kodukoduwa eatu si nisaikuwa. Na tovanama nenei muka sabu nukusi yota muka tamo vikasanegwanegwa. 19 Eatu tunisi fiyao Diu fafani Eisiya nenei o matasiyai eketa namoisima o sita nemiya nauweu, ebe si kitikuwa avi goyona a fufufuniya sita bwaduwe-kikinomaniya. 20 Nofe namoisima o sita iyaviwa avi sinatamaneina si nisagai nenekuwai tovanama Diu Kawakawa nausiyai a misiniya. 21 Eatu iba tamokagamoka o tovanama nausiyai a misimisiniya, a bwauwa a bwaduwa, 'A vitumaganiya Guyau

† **24:5** Yeisu tanake tene Nasaneti. Eketa aviyaonana si munimuniye-dadaniya nao yokonama si weniya Nasanini yoko. Tovanama Tetanusi nofemaise i bwaduwa, nao nofe yokonama i gigisobuwiya. Fiyao Yudiya kana matatafu nenei si kitakitasobuwa fafani Ganini namoisi nenesiyai, nofe fafaninama nenei o Nasaneti menana i fakwafakwa. (Yoni 1:46) Yota i bwadubwaduwa avage Fauno noko ketaketanama nenei i kodukoduwa nao Noma yana visime i yakweyakweniya. ‡ **24:6** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 6b-8a si nunatuya. Ka weifufuna be kana nuviesaniya yata visime yana nuwanuwa maise, 7Atu tonuaviya kasi toviketanuneina Nisiyasi i nemiya eketa na yana vikumaigi nenetiyai i viya. 8Eketa Nisiyasi visime i venisiya vitana kana tovinoi nauweu ina misiniya. § **24:17** Manamana 5 i kakavisiya Fauno i venufota Yenusanema tova mwakufwana nenei be tovitumagana ina matakawisiya yana toga keta Biga dewadewana kana numamana fasinei. (Bunanige 21:17-28) **24:21** Bunanige 23:6

namoga matematesi ina sinaviyawasa-savavinisiya. Nofe fasinei kimoki kwa vivinuesanikuwa.' "
22 Yeisu yana Ke'ta fasinei Finikesa naki sanasanamanina eketa Fauno i sawataniya, eketa yasi yoko i gifotiya eatu i iyavisiya i bwaduwa, "Tovanama tonuaviya kasi toviketanuneina Nisiyasi ina nemiya, yana sifufu ana vaneneiya eyo munifotai ana vinuwadadana taki Fauno i sinatamaniya o muka." 23 Eketa tonuaviya yasi kaimatana i visimeiya ebe ina togatana-dewadewiya eatu simokaga ina sawateweiya yana savivina nenesiyai yota unaunana ina sawateweisiya ebe sina ovivita yana nuwanuwa nenesiyai.

Yeisu Fasinei Fauno I Visawavenena Finikesa Nenei

24 Kuyadayada muka yagwanina muninei, Finikesa eketa kawana ne Diu kasi wava Dunusina nukusi si nemiya. Bwadu si vininitiya eketa Fauno i nemiya. Finikesa i vanenega eatu Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana vitumagana fasinei Fauno i givimayeta. 25 Eatu tovanama i tenesaviya i gigivimayeta namaise Guyau nuwanuwana yawasi dawaniniisi eketa kwafini yana viginini kana kunuwaneina eketa yota kafa nuesana kunauta fasinei o Finikesa naki i matuta eketa i bwaduwa, "Naki nanemai ku onovei be ku nai, tovanama ana gidewadewa eyo ana wenesavaviniwa." 26 Eketa tova matatafuna Finikesa Fauno i wenewene-yewayewiya keta nukusi si nunusifufuwa. Fauno deniyai i fakwafakwa na fasinei Finikesa yana tumagana i teniya i nuwanuwa vitana Fauno nenei simokaga gabana ita visamwagauwiya kana ketoyau fasinei.
27 Manamana nuwesi muninei Fonisiusi Fesitusi o Finikesa kana kivi i viya, eatu Finikesa fiyao Diu yasi nusuyai i niya eketa Fauno deniyai i kitamokiya.*

25

Fauno I Vikokona Be Tufomu Sisa Naunei Ina Misiniya

1 Tovisime Fesitusi i kikinomana Sisaniya eketa i fakwa kana nivaniva kuya-dayada tonusi i kakaviya muninei, eyo i vaneya Yenusanema. 2 Nokomai tovib-wanaose nakanakasisi eketa fiyao Diu kasi toviketanuneina si yokowa naunei eketa Fauno si vinoiya. 3 Si vikokoniya vitana yasi nusuyai ita niya be Fauno ita visimeiya ita vaneya Yenusanema uguna si viwaifufuna ketai sina nuvimatiya.
4 Eatu Fesitusi i nufata i bwaduwa, "Fauno o Sisaniya deniyai eketa tova kabegomokena ana makavinikuwa nokomai. 5 Eatu kami toviketanuneina tunisi nukusi kata sobuwa, ebe taki Fauno i sinatamaniya maise o nokomai yasi bwaduvinoi sita teniya."
6 Yenusanema i fakwa kuyadayada taki 8 o 10 muninei i makaviniya Sisaniya. Kuyadayada kana vinuwa nenei kafa nunuesana kana kivi nenei i fakwasiotoga, eketa yana tonuaviya i visimeisiya keta Fauno si nemiiya naunei.
7 Tovanama Fauno i kanasuna totomuwai, Diu toviketanuneina aviyaonana Yenusanemei si sobunemiya, si misinififiniya eketa vinoivikanonono yagwanisi si bwaduwisiya eatu muka tamo namai kana venemokena.
8 Eketa bwadusima fasisiyai Fauno tauna i tanafafafaniya i bwaduwa, "Kwa nowaniya, iyau muka tamo goyona ata fufuniya Diu visime nenei o Numa Kodukodu nenei o tufomu Sisa nenei."
9 Eatu Fesitusi nuwanuwana Diu toviketanuneina yasi nusuyai ina niya fasinei eketa Fauno i nutoninuvenuviya i bwaduwa, "Namaise, ka

* **24:27** Noma yasi visime i bwaduwa, manamana nuwesi sinenei namoga deniyai muka sina nuviesaniya nao sina giyauya. Eketa na tovanama Finikesa Fauno ita giyauya, fiyao Diu si nuwagoyowa nakasina uguna iba yagwanisi i fufunisiya muka sita sebobowei. Na fasinei nuwanuwana aviyavana tamo ita fufuniya ebe nuwatasi ita givisebobowiya.

fata tana vaneya Yenusanema ebe nokomai nofe vinoisima fasisiyai ana vinuesaniwa?”
10 Eatu Fauno i nufata i bwaduwa, “Muka, uḡuna iyau nofe tova Sisa yana
kafa nunuesana kana kivi naunei a misimisiniya. Yota iyau tene Noma,
na fasinei nofemai kuta vinuesanikuwa. Tauḡu naki ku sanamane-dewadewiya
muka tamo goyona ata fufuniya fiyao Diu nenesiyai. 11 Eatu taki tamo avana
a sinatamaniya ebe i nufotiya ana mateya, nao muka tamo avana. Eatu taki
bwaduvinoisima nofe vikanonono, nao muka tamo aitevana kana fata be
ina teneiku nimasiyai. Na fasinei nuwanuwaku Sisa naunei ana misiniya ebe
ina vinuesanikuwa.”*
12 Fesitusi yana togivisawakedana nukusi si vikanunusifufuwa Fauno yana
bwadu fasinei eyo i nufata i bwaduwa, “Nuwanuwau Sisa fasinei o kuna niya
Sisa nenei.”

Fesitusi Tufomu Aganifa I Nusifufuwiya Fauno Fasinei

13 Kuyadayada muka yagwanina muninei, tufomu Aganifa eketa nouna
Benisi si kikinomana Sisaniya ebe Fesitusi i vitovisimeya kiouna fasinei
si venufotiya. 14 Nokomai si fakwa kuyadayada yagwanina, eketa Fesitusi
tufomu Aganifa i nusifufuwiya Fauno fasinei. I bwaduwa, “Finikesa yana
tovai, namoḡa tamokaḡa deniyai i teniya eketa namoḡamokena yawane noko
i fakwafakwa. 15 Tovanama a niya Yenusanema, tovibwanaose nakanakasisi
eketa Diu tokawakawa si vinoiya eketa si vikokonikuwa ebe ketaketa
ata fufuniya be sita nuvimatiya. 16 Eatu a iyavisiya vitana Noma yama visime
nenei nauna namoḡa ina misiniya tovinuesana keta kana tovinoi nausiyai
ebe tauna fasinei ina tanafafafana muniyai yo kana visime ina nisaiya.
17 Tovanama fiyao Diu kasi toviketanuneina nukusi ka nemiya nofemai
muka ata fota. Nuwabuni a fakwasiotoḡa yaku kafa nunuesana kana kivi
nenei eatu yaku tonuaviya a visimeisiya eketa Fauno si nemiiya naukuwai.
18 Eketa tovinoi si misiniya eketa a nuwanuwa vitana tamo avi fufuna goy-
omokena ita fufuniya fasinei o sita iyaveiku. 19 Eatu tututausi yasi kodukodu
kana visime fasinei eketa yota namoḡa matematena kana wava Yeisu
fasinei si ovivigwaeḡa. Eatu Fauno i bwadubwaduwa avage namoḡanama o
yawayawasina. 20 Yasi avigwavigwaeḡasima fasisiyai a bauwa, na fasinei
a vikokoniya taki kana fata maise kata vaneya Yenusanema ebe vinoisima
fasisiyai nokomai ata vinuesaniya. 21 Eatu Fauno i vikokona vitana deniyai
ita fakwa kana nivaniva Sisa fonana ita nowaniya. Na fasinei tonuaviya
a visimeisiya eketa deniyai si tene-savaviniya. Yaku kawasasa ana kitiya maise
ana visimeiya Sisa nenei.”
22 Aganifa Fesitusi i iyaviya i bwaduwa, “Ake, iyau nuwanuwaku nofe
namoḡanama yana sifufu tauku ana vaneneiya.”
Fesitusi i nufata i bwaduwa, “Kumana yo kuna vaneneiya.”

Tufomu Aganifa Fauno I Vaneneiya
Bunanige 9:3-8, 22:6-11

23 Kuyadayada kana vinuwa nenei, tufomu Aganifa keta Benisi kasi
kwame dewabausi si kotonina eketa namoḡa si venuyofiyofisiya si ovisiya keta
si kanasunisiya kafa fonayau kana totomuwai. Tonuaviya kasi tovike-
tanuneina eketa menana kana namoḡa nakanakasisi si vinuwisiya eketa
nukusi si kanasuna. Munifotai Fesitusi yana tonuaviya i visimeisiya keta
Fauno si nemiiya nausiyai. 24 Eketa Fesitusi i bwaduwa, “Tufomu Aganifa

* **25:11** Naki tene Noma namoḡa kana nufota be ina vikokona tufomu Sisa kana kita fasinei. Ebe bwaduvinoi fasisiyai tufomuḡa ita vinuesana. Eketa taki tene Noma nokomaise yana bwadu ina taniya, nao muka tamo kana dawanafota.

keta matatafumi namoga nakanakasimi kimoki naumiyai namoga nofe kwa kitakitiya. Fiyao Diu matatafusi Yenusanema keta Sisaniya sinenei, tanake fasinei si odowa nenekuwai. Si vikafinafina si bwadubwaduwa avage muka nuwanuwasi yawayawasina ina fakwa. 25 Eatu muka tamo avi goyona ata nisagai ebe ana nuvimatei. Eatu tauna nuwanuwana Sisa naunei ina misiniya. Na fasinei ana visimeiya ina niya Noma.

26 Eatu yawane muka ita mayesiku aviyavanamasi ana viginiwiya Sisa nenei namoga nofe fasinei. Na uguna a nemiiya matatafumi naumiyai ebe kwaga tufomu Aganifa nukusi tana nutonikuekuiya ebe yo aviyavana tamo ana viginiwiya Sisa nenei. 27 Muka ita nufotaiku be yana goyonanama muka kana sanamana eatu ina nai Sisa nenei. Nauna ana sanamaniya ebe kana fata Sisa ana matakawiya goyonanama fasinei."

26

Fauno Tauna I *Tanafafafaniya*

1 Munifotai tufomu Aganifa Fauno i iyaviya i bwaduwa, "Nofe tova a sawateweiwa ebe taugu fasiweu kuna nusifufuwa." Fauno nimana i tataiya eketa tauna fasinei i tanafafafaniya i bwaduwa, 2 "Agigiku tufomu Aganifa, a sebobowa uguna kimoki mataweu fiyao Diu yasi bwaduvinoi matatafuna fasinei tauku ana tanafafafanikuwa. 3 Kita Diu kata sanu yota yama nuwatabausima ka oovigwavigwaeisiya matatafuna sanasanamaniu. Na fasinei a vivikokoniwa be kunuwaneina nenei yaku sifufu kuta nafanafiya.

4 Matatafusi fiyao Diu si sanamaniya yawasiku kabegokuwai kana nivaniva kimoki. Si sanamaniya namaise nauna a mikifakwa tauku yaku fafani nenei yota munifotai Yenusanema. 5 Muka vitana matayauyoisi. Si sanamaniya iyau tene Fanasi eketa kama kwenava Guyau kana kodukodu fasinei o fakinamataina yo muniyai yoko tunisi. Yama visime matatafusi o fakinina venemokena eatu a munimuniisiya. 6 Kimoki avage nuwanuwasi kuna vinuesanikuwa uguna yaku tumagana a teniya vitana Guyau avana wagawagata i bwadudabedabisiya ina saviviniya fasinei. 7 Yata fasekwa 12 yota yasi tumagana si teniya vitana Guyau yana bwadudabadabanama ina vivenemokena. Eketa vimogumoguwai nuwabuna be kuyadayada si kodukoduwa nenei. Tufomu yo, nofe tumagananama fasinei keta Diu toviketanuneina si vivinoikuwa. 8 Ava uguna kwa nuwanuwa vitana Guyau muka kana fata be namoga matematesi ina sinaviyawasa?

9 A vinuwadadana ebe iba matatafusi ata fufunisiya avage Yeisu tene Nasaneti kana wava ata givigoyuya fasinei. 10 Eketa nuwanuwanama o nauna Yenusanema a mikifufuniya. Tovibwanaose nakanakasisi nokomai visime si venikuwa eketa Guyau yana namonamoga yagwanisi deniyai a tenisiya. Yota kasi nuvimate fasinei a visawadewedewiya. 11 Tova matayagwanina numa kafa yokoyoko nenei a vimatadawanisiya. A fiwana namaise be yasi vitumagana Yeisu fasinei sita vikeweiya. Kayoku i kuga eketa a niya maniuna yasi menanai a venunuwasisiya be ata givikuvakuvavanisiya.

12 Tova tamokaga Yenusanema tovibwanaose nakanakasisi visime si venikuwa eketa si visimeikuwa ebe a niniya Damasiko menana nakasina nenei. 13 Tufomu yo, na tovanama nenei kuyadayada sinefounei ketai a niniya eatu mayesina matakikikwanemokena yo vanavana abamai a kitiya. Namogasima nukusi ka niniya i tafafifinikiya. 14 Eketa matatafuki ka fekuwa fwayafwayai eatu kayokayo bwadu-Ibeniu nenei a nowaniya i bwadubwaduwa

26:5 Bunanige 23:6, Finifai 3:5 **26:9** Bunanige 8:3, 22:4,5

nenekuwai, ‘Sauno, Sauno, ava fasinei yo ku givigivikuvakuvavaneiku? Kwaga
tauguna ka debana ku yaweyawiya.’
15 Eketa a nutoniiya a bwaduwa, ‘Aiye, kwaga aitevana?’
Eketa Tuveka i nufata i bwaduwa, ‘Iyau Yeisu, Iyau gwadikuma
ku givigivikuvakuvavanikuwa. 16 Eatu ku otowamisini! A kikinomaniwa uguna
a gibokiwa kaku kaetoga. Aviyavana kimoki ku kitiya yota aviyavana yawane
ana visawaveniwa, kwaga kasi toviwakakaki. 17 Kwaga o ana ofafafiwa tauguna ya
sabu yota Kani Kwauna nenesiyai. Eketa a vivisimeiwa kuna niya nenesiyai,
18 matasi kuna gibwasasa ebe yasi fufunagoyo kana fata sina sanamaniya
be kumanovana nenei sina sagavinisiya mayesina nenei. Seitani yana
fiwana nenei sina sagavinisiya sina nemiya Guyau nenei. Munifotai
sina vitumaganikuwa nenei, yasi go'yona ana vinuwateweisiya ebe yasi kabaga
sita vitoniwagiya yaku namonamoga tafutafusi kasi kawasasai.’
19 Eketa tufomu Aganifa, nofe kenokitanama abamei i sobunemiya a muniiya.
20 A vibutuwa a numamana fiyao Diu Damasiko sinenei yota Yenusanema
sinenei eketa fafani Yudiya kana matatafu a numamananiya. Munifotai
Kani Kwauna nenesiyai a numamana vitana yasi fufuna goyosi sina onovisiya
eatu yawasisi Guyau sina veniya. A iyavisiya vitana yasi fufuna nenesiyai,
sina visawavenena venemokena gewa naki i kavinisiya.
21 Biga nofe a numamaniiya fasinei, tunisi fiyao Diu Numa Kodukodu sinenei
si givikavinikuwa keta si anuvanuva be sita nuvimatikuwa. 22 Noko tovanama
nenei kana nivaniva kimoki, Guyau yawane i oovivitikuwa. Na fasinei
nofemai a misimisiniya ebe namoga matatafumi na kami wava atu i sobuwa
muka na kami wava a iyaiyavimiya avana Guyau yana tomatakawa eketa
Mosese si bwaduwisiya ina kikinomana. 23 Si bwaduwiya vitana Togifafafana
Gigibokeinana ina kuvavana keta yota mateyai ina mikimisini-savaviniya, keta
ina numamana be biga dewadewana ina vikimayeta tauna yana sabu fiyao Diu
eketa Kani Kwauna nenesiyai.”
24 Fauno nofe ibasima fasisiyai i nunusifufuwa eatu Fesitusi i fina i bwaduwa,
“Fauno, kamo ku wafa! Ya sanamana i nakatamataiya nenei debabouguna
i givigoyuya!”
25 Eatu Fauno i nufata i bwaduwa, “Yama namoga nakasiu, iyau muka
ata wafa. Avana a bwadubwaduwiya o kana venemokena keta yota na
kana sanamana. 26 Nofe ibasima a nunusifufuwisiya o muka makamakav-
iunai ita savivina, na fasinei a sanamaniya tufomu Aganifa o naki na ya
sanamana eketa ibasima fasisiyai a nunusifufuwa menanai.” 27 Fauno
i nutoninuvenuviya i bwaduwa, “Tufomu Aganifa, Guyau yana tomatakawa yasi
viginiwa ku vitumaganiya o muka? A sanamaniya ku vitumaganiya.”
28 Eketa Aganifa Fauno yana bwadu i fatiya i bwaduwa, “Omasi
ku vinuwadadana tova bwatana nenei yaku nuwanuwa kuna kaniya be ya
vitumaganai ata vitumagana?”
29 Fauno i nufata i bwaduwa, “Tova taki bwatana o nubwayouna, o muka
kana tunina. Eatu yaku kawanunuku Guyau nenei o vitana kwaga keta
aviyaonana kimoki kwa vanevaneneikuwa o Tuveka Yeisu kwata vitumaganiya
eatu muka kwata vifinisina maise iyau.”
30 Munifotai tufomu Aganifa keta tovisime Fesitusi keta Benisi yota aviyao-
nana nukusi nokomai si misiniya keta totomu si teweiya. 31 Eatu tututausi
si vikanunusifusifufuwa si bwaduwa, “Namoga noko muka tamo avana goyona
ita fufuniya ebe yo ina nai deniyai o ina mate.”

26:20 Bunanige 9:20,28,29 **26:23** Aiseya 42:6, 49:6, 1 Kononita 15:20

32 Aganifa Fesitusi i iyaviya i bwaduwa, “Kana fata namoga nofe tana giyauya
ebe ina niya, eatu naki tauna i bwaduwa nuwanuwana tufomu Sisa naunei
ina misiniya ebe ina nuesana. Na fasinei muka kata fata tana giyauya.”

27

Fauno Yana Kamudadana Noma

1 Noko tovanama nenei Fesitusi i vinuwadadana vitana Fauno keta finisina
sina toga Itani fasinei, deni kana tokitavikavina, Fauno keta tunisi fin-
isina si tenisiya Yuniyasi kanonovanei. Tanake o tufomu Sisa yana tonu-
aviya tomatakaikai kunumisi tamo kana kaimatana. 2 Menana Adana-
mitiyumi nenei waka tamokaga i nemiya eketa Anisitako tene Tesanonaika
fafani Masedoniya sinenei nukusi ka toga. Wakanama o fafani Eisiya
gibo kafakainei ina venufanafana eketa menana nakanakasisi nenesiyai
ina nikanakanasunaniya.
3 Kuyadayada kana vinuwa nenei ka kanasuna Saidoni menana nakasina
nenei. Yuniyasi Fauno i kitanuwagabubuwiya eketa i sawateweiya i niya unau-
nana nenesiyai kana ovivita fasinei. 4 Munifotai kabaga noko ka teweiya.
Fonimana ka viketosoganiya eketa muka kama fata be yama kituga nenei
kana dibwana. Na fasinei Saifunusi simuna kukwauna ka venufanafana.
5 Munifotai kawasasa ka venuonosiya eketa fafani Sinisiya eketa Famufiniya
etasiyai ka venufanafana kana nivaniva ka kanasuna menana Maina nenei
ka sobuwa Nisiya yana fafani sinenei. 6 Nokomai kaimatana waka tamokaga
i nisaiya Anekisenidiyei i nemiya keta i niniya Itani, eketa nenei ka toga.
7 Dauna nakasina eketa kuyadayada yagwanina makamakanuwaki
ka dibwana kana nivaniva menana Nidusi niniunei ka kikinomana. Eatu
fonimana ka viketosoganiya fasinei eketa ka venutamana Kiniti simuna
i babikiya eatu ka venufanafana kana nivaniva menana Sanumone mutuna
ka tutuuniya. 8 Kafakainei fonimana ka vitugaiya kana nivaniva kafasiwaga
kana wava Kafasiwaga Kiwaga nenei menana Nasiya niniunei ka kanasuna.
9 Yama dibwana wakai nubwayoumataina eketa Go'yona Kana Vib-
wanaose kana kuyadayada nakasina* naki i kakaviya. Nofe tovasima nen-
esiyai o gibo i sakasakanunuwa. Na fasinei Fauno i misiniya eketa yasi nona
i kakiniya.
10 I bwaduwa, “Unaunaku, nuwatamiyai a teneteniya yata kamudadana
kunauta o daunina. Yawane nogonogo eketa waka tauna tana teweisiya
yota tunita tana mateya.” 11 Eatu kaimatana Yuniyasi muka Fauno fonana
ita nowaniya, eatu tonumunikuta eketa toniwaka fonasi i muniiya. 12 Noko
kafasiwaganama muka kana fakwa dewadewana yauya kana tutuya nenei.
Na fasinei namoga matayagwanisi nuwanuwasi kata sinanakata-savavinikiya
ebe kata dibwana-nuvanuva simuna Kiniti nenei ebe Fonikisi kafasiwagai
kata togavikifafa. Uguna kafasiwaganama o Kiniti simuna i nutenekifafiya eketa
tova matatafuna nunumanona.†

Vayuvayuyu Gibowai

13 Tovanama fonimana dibidibina gagasei i vibutuwa i sivegineginenenya,
toviwakasefusefu si vinuwadadana vitana avana si weifufuniya sina saviviniya,
na fasinei tutuvidauna si sinanakasiya eketa simuna Kiniti kafakainemokenei

---

* **27:9** Nofe kuyadayadanama o fiyao Diu yasi kuyadayada nakasina eketa Tafutafuna. Nofe kuyadayadanama nenei si vivimogumoguwa eketa tovibwanaose kasi toviketanuneina i vivibwanaoseya namoga yasi go'yona fasisiyai. Visime Tafu 16, 23:26-32, Ginaganaga 29:7-11. † **27:12** Kugagasa kafasiwaga tamokaga kana wava Kafasiwaga Dewadewana. Kana kedawanau 64 kinomita Fonikisi menana nakasina niniunei.

ka venufanafana. 14 Tova bwatana nenei yamududuwe fifiwanina
i viyuveyuve-sobunemiya Kiniti simuna kuweyaina eketa waka i sinaviviiya.
15 Toviwakasefusefu si anuvanuva be fonimana kuweyaina waka sina visaiya
eatu si vibaiwayosa uḡuna fonimana i givikavinikiya eketa si teweiya fonimana
i nutunemokikiya.
16 Tovanama Kauda simuna kabesona kukwauna ka venufanafana, eatu
waka kana kimonou ka fiwanamokikiya keta ka sinanakasiya eketa toviwakase-
fusefu si yonavikavikaviniya.‡ 17 Tovanama si nusafuwa, unava nenesiyai waka
tauna tofwana si takwaniya. Si matuta fonimana waka ita nuyakweyakweniya
nai nidebadebana kana wava Satusi gunina nenei. Na fasinei naya
na kana nogonogo matatafuna si unisiya wakai eatu wakanaḡa fonimana
i nutunemokiya.
18 Yoyo waka i tutuya nakatamataina fasinei eketa kuyadayada venuwanei
waka kana nogonogo si vibutuwa si tewesobusobuwina gibowai. 19 Kuyadayada
kana vitonu nenei naya kana nogonogo matatafuna yota tututausi nimasiyai
si tewesobusobuwina. 20 Tova i goyomoka nenei eketa muka tamo vanavana
o kinavinavi kata kitaisi kana nivaniva kuyadayada yagwanina i kakavisiya.
Fonimana fifiwanina i tene-savivaḡasiya eketa nuwanuwa yaona i vanikiya
kama gifafafana fasinei.
21 Kawasasa nakatamataina namoḡa muka tamo sita kanuvanuva. Na
fasinei Fauno i misiniya kasi kawasasai keta i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku,
naki kwa kitiya. A iyavimiya Kiniti muka tana teweyei eatu yaku bwadu
muka kwata nowaniya. Na fasinei yami waka i goyowa yota yami nogonogo
kwa teweteweina. 22 Eatu nofe tova a iyaiyavimiya, wakaḡa ina gamomona eatu
muka tamo aitevana yawasina ina niteweyei, na fasinei katekatemi si vatu.
23 Guyaunama o yaku Tuveka nenei a kodukoduwa, nuwabuna kana kaetoḡa
abamei i nemiya keta i misiniya niniukuwai. 24 Eketa i iyavikuwa i bwaduwa,
‘Fauno, matuta ku onovei. Sisa naunei kuna misiniya ebe ina vinuesaniwa. Nofe
uḡunanama fasinei Guyau ya kawanunuku i nowaniya eketa kwaḡa neneweu
matatafumi wakai ina ofafafimiya.’ 25 Nofe fasinei unaunaku, katekatemi
si vatu. Guyau avana i iyavikuwa maisemoka a vitumaḡaniya ina kikinomana.
26 Eatu fonimana o ina sivetunetunita kana nivaniva tamo simuna nenei
ina nuvaneita.”
27 Nofe naki kuyadayada kana vi14, yoyo keta fonimana i nutafivinivinikiya
Mediteneniyani gibo nenei. Tovanama i vinuwabunasinefouwa, toviwakase-
fusefu si kamukonisiya vitana fwayafwaya naki ka vevenukitekitiya. 28 Na
fasinei unava si givigaviviniya eketa gibo yana viwagudabu si fwafwiya keta
si kitiya kana niva 40 mita maise. Si fakwa kabesona yota si fwafwa-savaviniya
eketa kana niva i makaviniya 30 mita maise. 29 Eketa toviwakasefusefu
si matuta uḡuna si nuwanuwa vitana fonimana waka ina nuvaneiya nibwaga
nenesiyai. Eketa tutuvidauna nufunina waka kumunina si tewesobuwisiya,
eatu tova si viyokaniya be ita venukatakiya.
30 Toviwakasefusefu si anuvanuva be wakai sita dibwana, na fasinei ki-
monou si tewesobuwiya eketa si gisebaseba vitana waka mutunei tutuvidauna
kasi tewesobuweina fasinei. 31 Eatu Fauno kaimatana yana tonuaviya
nukusi i iyavisiya i bwaduwa, “Kwa nowaniya, taki toviwakasefusefu muka
wakai sina fakwa, nao muka tamo gifafafana.” 32 Eketa tonuaviya kimonou
kana unava si tanaonosiya keta i kanuwiya.

‡ **27:16** Tova matatafuna waka nakanakasisi kimonou kabegona munisiyai si sonisoniya, namoḡa keta nogonogo kasi kafa kitanasiwasiwaḡa fasinei. Eketa tamo tova kimonounama si sinanakasiya waka nakasina etanei.

33 Tova i vibutuwa i gegegesiya, Fauno namoga matatafusi i kamanemanisiya be
sita kawa. I bwaduwa, “Nofe naki kuyadayada kana vi14 yami togafota nenei,
muka tamo aviyavana kwata kanuvanuvai. 34 Nuwanuwaku kwana kawa
ebe kwana fiwana. Eatu muka vitana kwana mate yota mukamoka tamo
kwana kuvavana-nuvanuva.” 35 Tovanama i nusifufukoога, maneka i viya eketa
matatafusi matasiyai Guyau nenei i viagigikuwa, munifotai yo i gikasimiya
eketa i kaniya. 36 Namoga matatafusi kasi nutogona i kanakanakasiya eketa
yota si kawa. 37 Wakai ka toga o kama yagwana 276. 38 Matatafusi
si kawa eketa si kasiyuwa eyo munifotai, witi wakai si vikikinomanisiya eketa
si tewesobusobuwisiya gibowai ebe waka ina kanakasiya fasinei.

Waka I Nubwegabwegiya

39 Tovanama tova i mayesiya, toviwakasefusefu simuna si kitiya eatu muka
sita kitakinaniya. Gunina tamokaga si kitiya yota nafena dewadewana eketa
nuwanuwasi vitana kabaganama nenei waka sita visesenavaneiya. 40 Noko
uguna keta tutuvidauna kasi unava si kitanaonota keta si gavigavivina eatu
kafa nunumunikuta si yausiya ebe waka sina numunikutiiya. Naya kabegona
naunei si sinanakasiya eketa i dibwanikiya numagama kuweyaina. 41 Eatu
nai nidebadebana nenei ka tuna. Waka mutuna i fwataogona eketa muka
ita savivina eatu munina o yoyo nakanakasisi si nubwegabwegiya.
42 Tonuaviya muka nuwanuwasi finisina sina gayovane numagamai ebe
sina dibwana, eketa si viwaifufuna sina nuvimatisiya. 43 Eatu kasi kaimatana
nuwanuwana Fauno ina gifafafaniya fasinei eketa yasi viwaifufuna
i givigoyuya. I visimeya eketa aviyaonana kasi fata gayo sina mikitowa keta
sina gayovaneya numagamai. 44 Tufotufo i iyavisiya ebe waka i nubwegabwegiya
bidimisi yota aviyavana nunugayogayosi nenesiyai sina givikavina. Nofe
ketaketanama nenei matatafusi numagamai si vaneya dewadewasi.

28

Fauno Manita Simunai

1 Tovanama matatafuki dewadewaki ka gayovaneya nenei, ka sanamaniya vi-
tana simuna kana wava Manita. 2 Simuna namoisi si viyaowikiya venemo-
kena. Bwabwau i vibutuwa sigwana eketa kwadudu na fasinei kai si kasiniya
eketa matatafuki si katuvikiya.
3 Fauno kai i gigikwakwakwa eketa i kanakanata, etanei i tewetewevanevaneiya
eatu mwata tamokaga goyona kai kana inainai i vanayaginiya eketa Fauno
nimanei i kanaononokeya. 4 Simuna namoisi mwata si kitiya eketa tututausi ne-
nesiyai si bwaduwa, “Namoga nofe o venemokena tonuvimate eatu muka gi-
bowai ita gavivina fasinei eketa fufuna dawaniniina kana guyau gumayogu*
si kwabukwabuyuna.” 5 Fauno mwata i nukakiya eketa kai i kanasiya, eatu muka
ita sinae. 6 Namoga yasi nuwanuwa vitana tofwana ita safana o sabanu-
tugai ita feku matematena. Eatu si kitanufotawayosa eketa yasi vinuwadadana
si giviniya vitana Fauno tanake tamo guyau.
7 Simuna kana kawakawa kana wava Fubiniusi, yana fwayafwaya keta
yana numa niniunei i nuvaneikiya. Tanake i katuvikiya eketa kuyadayada
tonusi yana numai i kitavikavinikiya. 8 Tovanama ka sanamaniya Fubiniusi
amana tofwana i nunuinaina yota bwenibweni i togatogateweteweiya, Fauno
i kanasuna nenei keta kawanunuku muninei nimana i dawana tofwanei eketa

* **28:4** Namoga si nuwanuwa vitana nofe guyausima o aviyaonana tofufunagoyo si vivimatadawanisiya.
Noko nenei si bwaduwa vitana nofe guyausima o mwata sita visimeiya yo Fauno ita kaniya.

i givibwiniya. 9 Tovanama namoga si kitiya, tovisafwavinaga matatafusi si nemiya Fauno nenei eketa i givibwinisiya.

Fauno Simuna Manita Nenei I Niya Noma

10-11 Manita namoisi nukusi ka fakwa yamayamana tonusi, si kitavikavinikiya venemokena. Tovanama yama nogokawawa nenei, kama nuwagabubu si kavenena yota kama ke'ta fasinei si ovivitikiya eketa fiyao Anekisenidiya yasi wakai ka toga. Wakanama kana nagimu nenei, kifukifufuna si vigionisiya yasi guyau natuyuweyuwe, Kasita eketa Fonakisi kasi fusa maise. Nokomai i fakwa kana nivaniva yauya kana tutuya i kakaviya yo munifotai ka kanayauwa. 12 Ka vinaya ka niya Sainakasa menana nenei keta nokomai ka fakwa kuyadayada tonusi. 13 Eyo ka niya Negiumi menana nenei. Nuwabuni gagasa i siveya eketa ka venunumasana kana nivaniva menana Futeoni nenei ka kanasuna. 14 Tovitumagana tunisi nokomai ka nisaisiya eketa si vikokonikiya fasinei, nokomai ka fakwa wiki tamokaga. Eketa nokomai kavananei ka niya Noma.

15 Tovitumagana Noma sinenei fasikiyai si biganowana eketa si nemiya si venufotifotikiya. Tunisi o Afiusi kafa vivitamaneina nenei eatu tunisi o kabaga kana wava Numa Wagawaga Tonusi nenei si nemiya eketa si togatogafotikiya. Noko tovanama nenei, kasi kitaga nenei Fauno i katevatuwa eketa Guyau i davadaviya.

16 Tovanama ka kikinomana Noma menana nakasina nenei, Noma toviketanuneina Fauno si sawateweiya ebe kana kisina ina fakwa. Eatu tonuaviya tamokaga si teniya kana togatana.

17 Kuyadayada tonusi muninei Fauno Fiyao Diu toviketanuneina i wenevakukusisiya eketa si yokowa. Fauno i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku, muka tamo goyona ata fufuniya yata sabu nenesiyai o taki wagawagata yasi visime ata yakweniya. Eatu Yenusanema sinenei si givikavinikuwa eketa Noma namoisi nimasiyai si tenikuwa. 18 Noma namoisi si nutoninuvenuvikuwa eatu muka tamo yaku goyona sita nisagai be yo sita nuvimateiku. Na fasinei nuwanuwasi sita gionovikuwa, 19 eatu Fiyao Diu muka nuwanuwanama sita sebobowei. Na fasinei Noma namoisi a iyavisiya vitana tufomu Sisa naunei ata misiniya ebe ita vinuesanikuwa, eatu muka vitana tauku yaku sabu ata vivinoimi fasinei. 20 Nofe ibasima fasisiyai a wenimiya ebe nukusi tana nusifufuwa. Kita Fiyao Diu kata Togifafafana Gigibokeinana nenei a vitumagana. Nofe namoinama fasinei Guyau manatuwaina i bwadudabadaba vitana ita visimeiya kita Fiyao Diu nenetiyai. Nofe ugunanama fasinei seni nenesiyai si yonikuwa.”

21 Si nufata si bwaduwa, “Muka tamo nufunufu fasiweu Yudiyei kata nisagai, yota aviyaonana unaunata si nenemiya nofemai tamo sifufu goyona sita bwaduwei fasiweu. 22 Eatu ka sanamaniya o kabaga tunisitunisi nenesiyai kwami tovitumagana yokomima si sawasawanovimiya. Na fasinei nuwanuwaki ya nuwanuwa kata sanamaniya.”

23 Eketa kuyadayada tamokaga si vinuwadadaniya nenei namoga yagwanisi si nemiya yana kabagai. Fauno i visawavenena Guyau yana kafa visime fasinei. Nuwabuni i vibutuwa eketa i niiya kana nivaniva i nuwabuna. Mosese yana visime eketa Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa nenesiyai i misinivikavina. Nuwanuwana Yeisu fasinei nuwatasi ina kaniya be sina vitumaganiya. 24 Tunisi namoga Fauno yana nusifufu nuwatasi i oviya eketa si vitumagana, eatu tunisi o muka. 25 Na nenei tututausi sinesiyai amanamanagibu nakasina eatu muniyai yo sita kafiyauyauna, Fauno

28:19 Bunanige 25:11

yana bwadu kafa nusafu i venisiya i bwaduwa, “Kanunu Tafutafuna bwadu kana venemokena nenei tomatakawa Aiseya i veniya eketa wagawagami i nusifufuwisiya i bwaduwa.

26 *‘Kuna niya taugu ya sabu Isineni nenesiyai eketa kuna iyavisiya kuna bwaduwa,*
“Naki kwa vanevanenega
eatu muka nuwatami ita mayemayesiya.
Naki kwa tonetoneya eketa ibasima Guyau i fufufunisiya kwa kitikitisiya,
eatu kasi nuwanuwa muka nuwatami ita mayemayesiya.
27 *Nofe namoisima muka nuwatasi ita mayemayesiya ugu na katekatesi i fakina.*
Na taniyasi eatu avana si vanevaneneiya o muka sita nowanowaniya,
matasi si kinogowa ugu na muka nuwanuwasi sina kita.
Taki nuwanuwasi fonaku sina muniiya,
nao matasiyai sina kitikuwa
eketa taniyasiyai sina vaneneikuwa,
yota nuwatasi ina mayesiya
ebe kamo sina ugevinisiya yasi fufunagoyo nenesiyai
ebe ana givibwinisiya.” ’

28 Kwami Fiyao Diu o muka bwadu kana venemokena kwata vanevanenegei, na fasinei nuwanuwaku kwana sanamaniya vitana Guyau yana gifafafana kana matakawa, naki i vininitiya Kani Kwauna nenesiyai ebe tasike sina vanenega.”†

30 Fauno yana numa si veniya eketa i fatafatiya, eatu nokomai manamana nuwesi i fakwiiya. Namoga matatafusi i katukatuvisiya tovanama si nenemiya kana venufota fasinei. 31 Na yana katevatu eketa katekatena matatafunei biga dewadewana i nunumamaniya Guyau yana kafa visime, yota Tuveka Yeisu Togifafafana Gigibokeinana fasinei i vivisawavenena, eatu muka tamo kana sawatana.

28:26 Aiseya 6:9,10 † **28:28** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 29 si nunatuya. Fauno nofe i bwaduwiya muninei, vikawabwadubwadu keta fufuna nuwagoyo tututausi nenesiyai i kikinomana.